

PERSFOCUS

ZESDE JAARGANG NUMMER 2 - FEBRUARI 1990

knipselkrant van vereniging Martijn
over kinderen, volwassenen en seksualiteit

DE TOVENAAR VAN FOP

door Parker & Hart

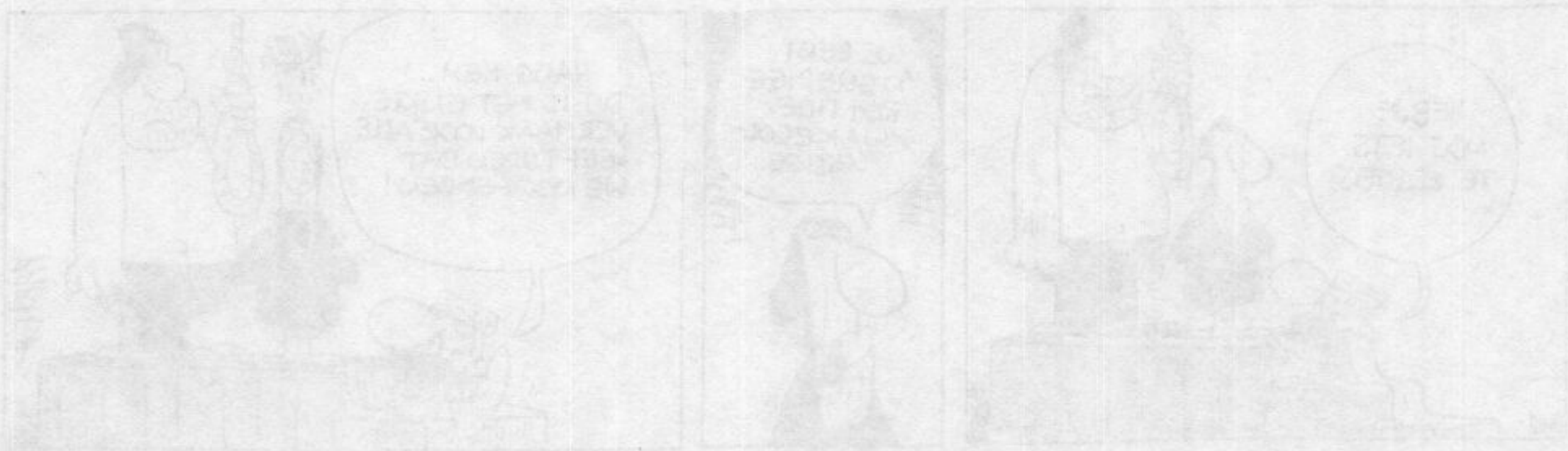
In dit nummer:

Geleerde homo's	pag. 2
Homo's en asiel	pag. 5
Homohuwelijk	pag. 7
Op criminelenjacht	pag. 8
Criminaliteit, controle, mensenrechten	pag. 10
Jeugd en wet	pag. 13
Bescherm de kinderen!	pag. 14
Ontzettend!	pag. 15
Moederliefde...	pag. 16
Ontucht van de Maand	pag. 17
Deskundologica	pag. 20
O.I. wordt seksuele intimidatie	pag. 23
Opvoedingsperikelen	pag. 26
Bloedband en DNA-print	pag. 28
Meanwhile abroad	pag. 29
AIDS	pag. 31
Leerlingbegeleiding	pag. 32
Achtergrond	pag. 33

PERSTFOCUS

25 DE JAARGANG NUMMER 2 - FEBRUARI 1990
Katholieke Bond van Vereniging Kerst
over kinderen, volwassenen en ouderlozen

DE
TOEWAN
VAN TOP

de Bond van Kerst

1. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...
6. ...
7. ...
8. ...
9. ...
10. ...

Inleiding
Gelofde land
Hoe is het
Kerstmis
Op christen
Gedachtenis
Jezus Christus
Bekennen de
Gedachtenis
Opnieuw van de
Bekennen de
O.a. ...
Over ...
Alles ...
Liefde ...
Amen

PERSFOCUS, zesde jaargang, nummer 2, februari 1990

knipsels uit:

Volkskrant	Vk
NRC-Handelsblad	NRC
Trouw	Tr
Telegraaf	Tel
Parool	Par
Utrechts Nieuwsblad	UN
Vrije Volk	VV
Amersfoortse Courant	
Nieuwsblad van het Noorden	NvhN
Leidsch Dagblad	LD
Het Schoolblad	
Student	
SEK	
Sekstant	
Taptoe	
International Herald Tribune	IHT
Seattle Times	ST
Gazet van Antwerpen	GvA
The Guide	
Daily Globe	

Abonnementen op Persfocus kosten f 65,-. Bezorging als brief is f 15,- duurder en komt op f 80,-.

Losse nummers f 8,-.

Giro 5459646 van Vereniging Martijn
Postbus 5478, 1007 AL AMSTERDAM

'Homostudies blijft toch altijd iets

marginaals'

door PAUL ARNOLDUSSEN

Dr. Gert Hekma (38) promoveerde in 1987 op een proefschrift over geschiedenis van de homoseksualiteit in de vorige eeuw. Vanuit de vakgroep sociologie van de Universiteit van Amsterdam houdt hij zich bezig met 'homostudies'. Op het ogenblik wordt hij zeer geboeid door de relatie tussen geweld en homoseksualiteit.

PAR 10

NA DE MIDDELBARE school ben ik antropologie gaan studeren. Ik weet echt niet waarom. Eerlijk, ik heb geen flauw vermoeden. Het was een beetje modieus denk ik. Ik heb nog stage gelopen in Tunesië, drie maanden tussen vissers daar geleefd... Ik zou mijn studie vervolgen met een onderzoek naar de *Orang Laut*, een volk dat op boten woont tussen Indonesië en de Filippijnen. Ik heb het niet gedaan, in die tijd kwamen de berichten door dat allereerst Amerikaanse antropologen in die streken, in Thailand, in Vietnam bijvoorbeeld, onderzoek deden dat later werd gebruikt voor militaire doeleinden. Ik dacht, dat kan met mijn onderzoek ook gebeuren, dat doe ik niet. Maar wat dan wel? Ik zat in die tijd in een radicale homogroep, en onder die invloed ben ik me gaan realiseren dat er hier nog genoeg te doen viel."

Geweld

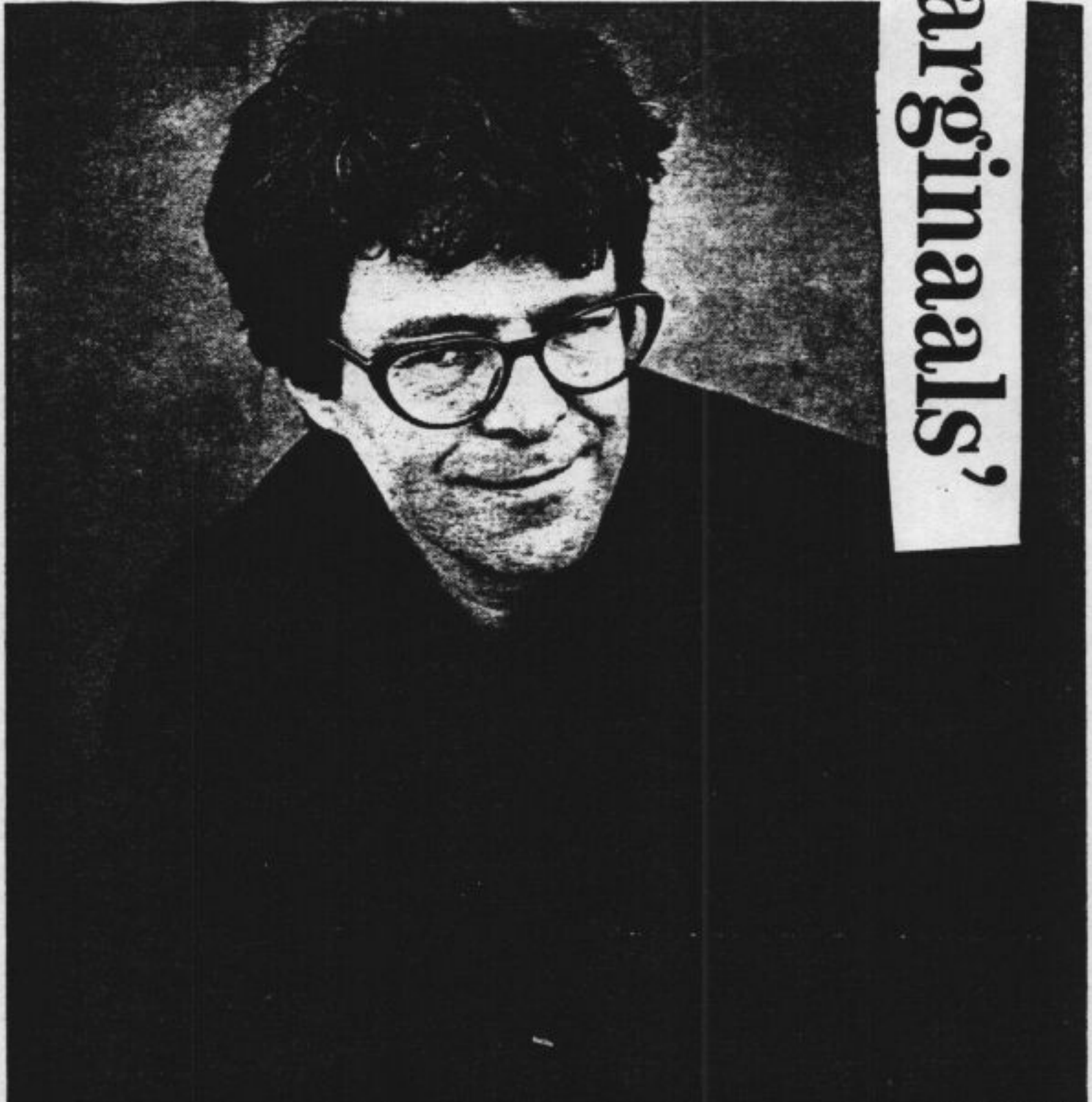
"De laatste jaren hou ik me bezig met geweld en homoseksualiteit. In iedere seksuele relatie zit een gewelddadig element, maar in de homoseksuele sfeer kom je het wel erg vaak tegen. Beroemde homoseksuele schrijvers - Gerard Reve, Jacob Israël de Haan, Oscar Wilde, Marcel Proust - allemaal hadden ze een fascinatie voor geweld. Bij cineasten zie je hetzelfde: Warhol, Pasolini, Fassbinder. Waar komt die fascinatie vandaan? Er is wel onderzoek gedaan naar geweld tegen homo's, er wordt geschreven over sado-masochisme in homokringen, maar het lij-

ken totaal verschillende werelden. Ik vraag me af of die zaken toch niet enig verband hebben."

"Homorelaties hadden zeker tot eind jaren zestig, de tijd van de seksuele revolutie, altijd iets heel problematisch. Homoseksuelen werden in het nauw gedreven, hun contacten waren min of meer illegaal. Ze kwamen terecht in de onderwereld, een nogal gevaarlijk milieu. Daarbij waren de relaties zelf ook vaak link: veel homo's voldeden aan het traditionele beeld van de 'nicht' die contact zocht met een echte man. Volwassen heteromannen kwamen niet in aanmerking, jongere jongens waarbij de seksualiteit nog onontwikkeld was waren wel benaderbaar. Maar dat mannelijke moest er wel inzitten: matrozen, verkeners, die kom je steeds weer tegen in de verhalen en de fantasieën. Die verhoudingen waren riskant, die jongens konden zich verderd voelen door dergelijke contacten en dat gaan afreageren. Het gaat nu over een situatie van vroeger, na de seksuele revolutie is die zaak veranderd. Ten dele tenmiste. Frank van Gemert heeft een onderzoek gedaan naar moorden van schandknaapjes op oudere klanten. Dat zijn er nogal wat hoor, een op de acht moorden in Amsterdam wordt gepleegd door zo'n schandknaap. En wat blijkt: roof is nooit het motief. Het is uit de hand gelopen geweld."

"Mijn theorie die nu zo langzamerhand gestalte krijgt is dat de fascinatie voor geweld, die opmerkelijke belangstelling voor sado-masochisme in homoseksuele kringen, een gevolg is van de associatie van geweld en lust. Een sociologische verklaring voor een psychologisch fenomeen. Ik weet niet of ik het ooit echt hard kan maken. Als het waar is zou je langzamerhand ook een vermindering van die buitenproportionele geweldcultus moeten gaan zien. Die onderwereldcultuur is langzaam verdwenen. En uit onderzoek blijkt dat dit riskante grensverkeer tussen jonge jongens en oudere homo's steeds minder voorkomt. Dat is ook weer een gevolg van de seksuele revolutie. Homo's hoeven zich niet meer als nicht te gedragen, er is een nieuw mannelijk prototype opgekomen: homo's met jeans, witte T-shirtjes en snorretjes. Het zelfbeeld van homo's is veranderd en daarmee de contacten die ze zoeken.

Homostudies blijft iets marginaals. Vijf jaar geleden kreeg ik van een hoogleraar nog te horen dat ik de zaken wat algemener moest aanpakken, seksualiteit in de breedste zin van het woord en

Gert Hekma

FOTO MARK KOHN

zo. Ik krijg ook wel eens te horen dat ik 'te gespecialiseerd' ben. Dat horen historici die zich hebben gericht op de Franse Revolutie nou nooit. Misschien heeft het vak homostudies zichzelf over tien jaar overleefd, maar nu is er nog alle reden het te beoefenen. Het moet uit die medisch-psychiatrische hoek worden getrokken waar het tientallen jaren inzat. Dat is al voor een flink deel gelukt, zo'n hersenonderzoek van Swaab is een laatste opleving van die richting. Dan kun je zeggen: bestudeer homoseksualiteit in een breder kader, zoals die hoogleraar wilde. Maar in zo'n breed kader raakt homoseksualiteit snel ondergesneeuwd. Dat zie je bij het NISSO, het Nederlands Instituut voor Sociaal-Seksuologisch Onderzoek, gebeuren."

"Het is waar, met deze argumenten kun je ook een werkgroep pedostudies beginnen. Daar zou ik me ook niet tegen verzetten. Hoewel, het wordt wel een heel klein groepje hoor. Bij homo-

studies zitten we met vier parttimers, hoeveel moeten dat er bij pedostudies worden? Nederland is trouwens wel een voorloper op dat gebied. Van alle pedoclubs die er in de wereld bestaan zit de helft in Nederland. Er verschijnt hier ook een wetenschappelijk tijdschrift over pedofilie, *Paidika*, een Engelstalig blad. Ik zit in in de redactieraad van dat tijdschrift."

"Ik heb een halve baan, geef twee tot vier uur college per week. Op algemene colleges over seksualiteit komen vrij veel studenten af, als homoseksualiteit centraal staat worden ze bang. Het volgen van zo'n college stigmatiseert. Als mijn collega van lesbische studies een college feministische klassieken geeft heeft ze een volle bak, bij lesbische klassieken komt niemand. Terwijl ze bij wijze van spreken dezelfde teksten kan behandelen. Bij mijn serie over mannen en mannelijkheid had ik vier of vijf vaste bezoekers. Ik had ook nog gastdocenten uitgenodigd,

buitengewoon pijnlijk was dat. Voor veel studenten is homostudies een strohalm. Andere vakken mislukken en dan komen ze bij ons en dan merken ze dat het ook wetenschap is. Teleurstelling. Of ze vragen zich af of ze homoseksueel zijn, maar op dergelijke vragen geeft ons vak helaas geen antwoord. Ook een teleurstelling. We hebben dat probleem zelf gesignaleerd in een notitie, waarin we voorstelden homostudies te verbreden, ook thema's als mannelijkheid te gaan behandelen. Daar hebben we geen antwoord op gehad. Alleen die argumenten die we gebruikten, die strohalm-functie bijvoorbeeld, werden later tegen ons gebruikt."

"Die studie van de mannelijkheid

komt voort uit de ervaringen bij studies over de vrouwelijkheid. Het beeld van de vrouw door de eeuwen heen is een geaccepteerd onderzoeksterrein, het beeld van de man niet. Dat is toch merkwaardig. Het leger, de scheepvaart, en wordt allemaal onderzoek naar gedaan. Maar de onderwerpen zijn dan altijd de economische of politieke aspecten. Ruud Stokvis heeft een onderzoek gedaan naar sportbonden. Hij legt allerlei verbanden, maar stelt zich niet de vraag of, ik noem maar wat, de fluctuaties van het aantal leden van de voetbalbond te maken heeft met het beeld van de man op dat moment. Dat vind ik een gebrek."

VUT

"Ik heb nogal wat moeite moeten doen om de werkgroep homostudies geaccepteerd te krijgen. Ik ben in de faculteitsraad gaan zitten, ik heb veel geschreven. Er is een grote groep bij sociologie die het niet zo inte-

ressant vindt. Maar die groep vindt niets meer interessant, die is twintig jaar geleden aangekomen en wacht nu op de VUT. Over een jaar of tien zijn ze allemaal weg, dan komt er eindelijk plaats voor de jongeren. Ik ben nu de jongere van de staf, dat lijkt me tekenend. Onze positie is nu nog zeer kwetsbaar. Van ons vieren ben ik nog het beste af, ik krijg jaarlijks een contract voor zeven maanden. De positie van de anderen is nog onzekerder. Wij moeten harder werken dan de mensen in vaste dienst, meer in het oog springen. Het is van belang dat het wetenschappelijk niveau hoog is."

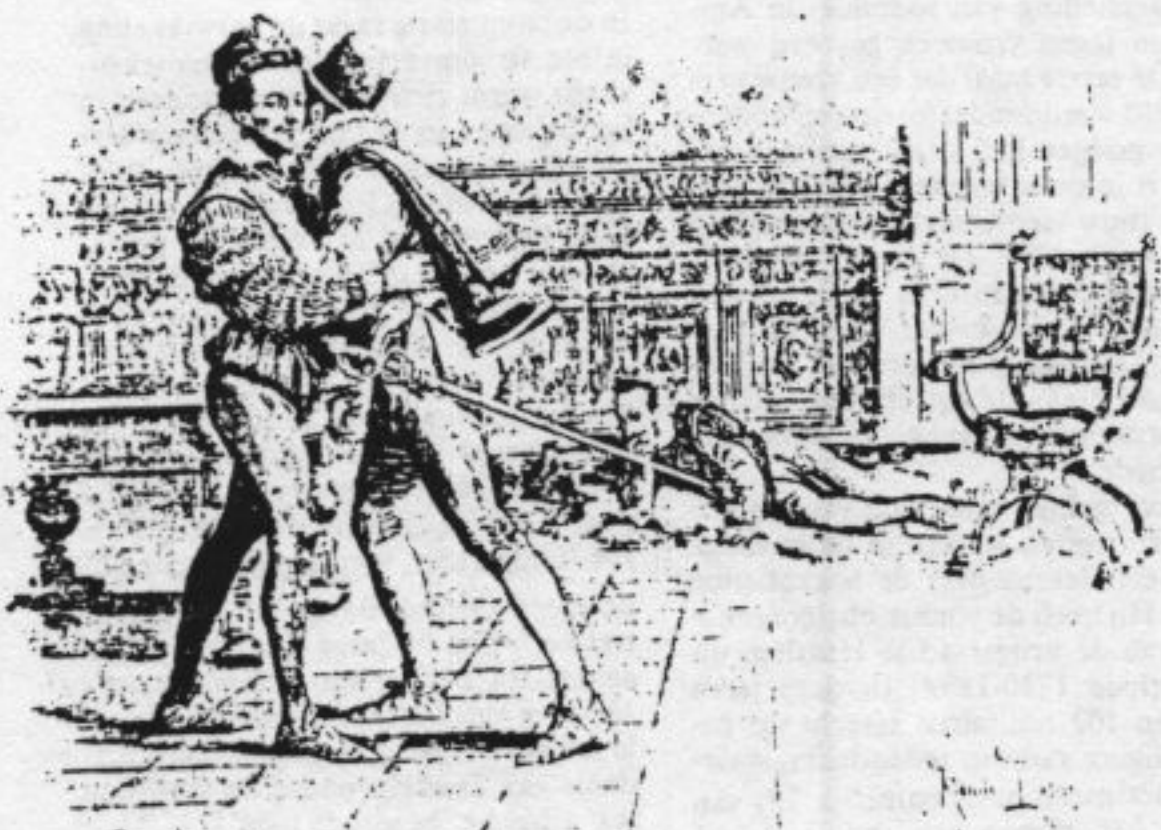
"Vrouwenstudies, een richting die nog wel eens met ons wordt vergeleken, blijft veel te veel hangen op het niveau van de kritiek. Ik heb het met ze gehad over een project rond seksuologie. Onze bijdrage is kritiek op de huidige seksuologie, zeggen ze dan. Dat lijkt me onnodig mager."

Homostudies in Nederland

Zoektocht naar de waarheid over homoseksualiteit

door Frits Enk

STUDENT FEB

"Met verbijstering merk ik hoe sommige homo-hotemetoten spreken over homoseksualiteit. Zij theoretiseren over het verlangen zonder zelf iets uit te stralen. Hele erudiete heren, maar de doodheid is voelbaar. Het mooie en waardevolle van homoseksueel leven lijkt soms te verdwijnen, wanneer homologen zich eraan wagen. Doodzonde!" Deze uitspraak deed Henk van den Boogaard, wetenschappelijk medewerker van Homostudies Nijmegen onlangs in een interview met het blad *Homologie*. Hij is ook voorzitter van de stichting *Vae Solis*, verantwoordelijk voor de nog tot en met 25 februari in het Amsterdams Historisch Museum georganiseerde tentoonstelling *Goed Verkeerd*, over de geschiedenis van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen in Nederland. Wat doen homologen? Waarom zijn er homostudies? Tot welke conclusie komen wetenschappers? Is homostudies een apart vak, of is het de specifieke bijdrage vanuit verschillende wetenschappen aan een bepaald onderwerp?

In de loop der geschiedenis zijn mannen en vrouwen die homoseksuele gevoelens uitten op brute wijze vervolgd, als heks verbrand, in concentratiekampen gestopt, geëxcommuniceerd, ontslagen, en op allerlei subtiel manieren gediscrimineerd. Tegen die repressie in is ook in Nederland een homobeweging gegroeid, eerst

voornamelijk gericht op persoonlijke emancipatie binnen de burgermaatschappij, maar daarna steeds duidelijker politiek georiënteerd. In de afgelopen jaren zijn homoseksuele levensstijlen in Nederland dan ook meer en meer zichtbaar geworden. Homoseksuele mannen en lesbische vrouwen manifesteren zich in allerlei sectoren van het maatschappelijk leven. Zij creëren steeds meer voorzieningen en locaties waar zij elkaar ontmoeten. Niet alleen de landelijke overkoepelende Nederlandse Omroep Stichting maar ook lokale zenders hebben eigen homoprogramma's. De *GAY Krant* groeide uit tot een invloedrijke informatiebron. En sinds twee jaar bestaat er nieuws op cassette voor homo's met een leeshandicap. Op regeringsniveau draagt de minister van welzijn, volksgezondheid en cultuur zorg voor een homobeleid. Politieke partijen, politie, lagere overheden, vakbonden en met name ook kerkelijke instellingen hebben een eigen homobeleid geformuleerd. Op universitair terrein zijn Homostudies Amsterdam en Utrecht al geruime tijd actief bezig met onderwijsprogramma's en wetenschappelijk onderzoek. "Nederland is bij mijn weten het enige land waar zoiets als een universitaire werkgroep homostudies bestaat." Dit zei de Amerikaanse hoogleraar George Mosse, docent geschiedenis aan de universiteit van Wisconsin, tegen een verslaggever van *Het Parool*, toen hij op uitnodiging van de vakgroep Nieuwe en Theoretische Geschiedenis van de Universiteit van Amsterdam in 1988 een werkcollege gaf over 'de geschiedenis van de mannelijkheid en homoseksualiteit in de negentiende en twintigste eeuw'. De Nederlandse homostudies nemen dus een unieke plaats in de universitaire wereld in. Eind jaren zeventig richtte een aantal studenten en docenten aan de Universiteit van Amsterdam bij gebrek aan bestaande voorzieningen de Initiatief-

groep Homostudies op. Deze groep ijverde onder meer voor inpassing van homostudies in het onderwijsprogramma. Korte tijd later kwam er ook in Utrecht een groep bijeen, omdat, zoals Rob Tielman het uitdrukt in het WVC-boekje *Homo- en lesbische organisaties aan het woord* (1988): "onder het mom van objectieve wetenschap, in feite toch zeer bevooroordeeld met homoseksualiteit werd omgegaan. Het klassieke voorbeeld: op grond van groepen homoseksuele vrouwen en mannen die met de psychiatrie of met justitie in aanraking kwamen, ging men generaliseren over de totale populatie van homo's."

Amsterdam, Utrecht, Nijmegen

Aankankelijk werd er — hierover schreef Judith Schuyf in *Homologie* 2/89 — "illegaal onderwijs gegeven in de zin dat onze colleges geen enkel officieel studieprogramma deel uitmaakten. Er namen veel mensen aan deel die eerder een relatie met de homobeweging dan met de universiteit hadden. De functie van homostudiesonderwijs was toen heel duidelijk die van een soort ontdekkingsreis en tevens legitimatie: jezelf en anderen laten zien, dat je ook op een andere manier met homoseksualiteit om kon gaan. Mensen werden weerbaarder gemaakt doordat ze de kennis kregen om tegen idiote vooroordelen in te gaan. Dat gold niet alleen voor de studenten, maar eigenlijk ook voor onszelf."

Homostudies van de Universiteit van Amsterdam houdt zich vooral bezig met het proces van uitdoktering, inburgering en emancipatie van de homoseksuelen. Theoretische inspiratie vond de Amsterdamse school bij de door Michel Foucault ontwikkelde theorie, beschreven in zijn *Histoire de la sexualité 1 - La volonté de savoir* (Parijs 1976, in een vertaling verschenen bij uitgeverij Sun).

De homoseksueel zoals die nu bestaat is een historisch bepaald fenomeen dat min of meer is 'uitgevonden' door negentiende-eeuwse seksuologen en homo's. Die legden de nadruk meer op de homoseksuele gaardheid in plaats van de homoseksuele daad zoals tot dan toe de gewoonte was. Belangrijke uitgangspunten voor Amsterdam zijn een historisch-sociologische benadering van homoseksualiteit en het streven naar verbreiding van homostudies door middel van het begrip 'homosociaal (al eerder in deze eeuw geïntroduceerd) arrangement'. Dit behelst 'alle mogelijke vormen van relaties tussen personen van hetzelfde geslacht'. De Amsterdamse homostudies kregen een geheel eigen gezicht door een interdisciplinaire en stijlgerichte aanpak en door eigenzinnige nieuwe inzichten in homoseksualiteit en samenleving naar voren te brengen. De maatschappelijke emancipatie, het wetenschappelijke belang en het persoonlijke rendement van homostudies vereisen een veelzijdige benadering. Op die manier dragen homostudies bij aan nieuwe inzichten in beleid en beleving van seksualiteit en seks in Nederland. Op eigen kracht ontplooidde en bevorderde Amsterdam tot dusver een aantal initiatieven zoals het tijdschrift *Homologie*, het *Homo Documentatie Centrum* (Homodok), lezingencyclusen, congressen en een *Homo Jaarmarkt*.

Volgens Rob Tielman, al sinds 1971 verbonden aan het Sociologisch Instituut te Utrecht, zou wetenschapsbeoefening emancipatoir moeten zijn. Dit betekent niet alleen het beschrijven van het bestaande maar ook het aangeven van de mogelijkheden om daarin verandering te brengen. Er is voor een interdisciplinaire benadering gekozen. Utrecht wil niet van homostudies een eigen studierichting maken, maar juist de disciplines sociale wetenschappen, medicijnen, rechten enzovoorts in een interfacultair verband samenbrengen. Bovendien is er principieel voor gekozen, vrouwen en mannen gezamenlijk in de werkgroep actief te laten zijn. Sinds maart 1987 kent de Katholieke Universiteit Nijmegen het project lesbische en homostudies, ondergebracht binnen de faculteit wijsbegeerte van prof. dr. C. Struyker Boudier. Er wordt door docenten van binnen en buiten de KUN een interdisciplinaire cursus lesbische en homostudies ver-

zorgd. Doel van de cursus is het onderzoeken wat 'lesbisch' en wat 'homoseksualiteit' betekende, betekent en kan betekenen. De nadruk bij homostudies Nijmegen ligt op filosofie, kunst en letteren.

Just a pose?

Na de erkenning van homostudies door de universiteiten van Amsterdam en Utrecht volgde de professionalisering. De nadruk werd veel meer gelegd op de vakinhoudelijke kant van homostudies en daarbij kwam ook het probleem om de hoek kijken van de relatie tussen de — met name theoretische en methodische — aspecten van de verschillende wetenschappen en de specifieke bijdrage van homostudies daarin. Sinds 1980 bestaan er onderwijsvoorzieningen aan de Universiteit van Amsterdam bij (verzorgings) sociologie en algemene literatuurwetenschap. In het programma wordt rekening gehouden met ieders individuele uitwerking van homo- en lesbische studies.

Tweejaarlijks is er een algemeen introductieprogramma homostudies met bijdragen vanuit sociologie, lesbische studies, communicatiewetenschap, literatuurwetenschap, geschiedenis, neerlandistiek en geneeskunde. Het afgelopen semester was er het college 'De sociologie van het lichaam'. Aan de orde kwamen verschillende socio-genetische perspectieven op de verhouding van lichaam en samenleving en thema's als gender (een naorlogs begrip dat speciaal betrekking heeft op alle mogelijke veranderlijke sociale aspecten in verband met het nauwelijks veranderbare biologische geslacht), (homo)seksualiteit, kleur, de zintuigen, ruimte en tijd. Dit semester worden er colleges gegeven over Theorieën van seksualiteit in hun sociale context en Literaire strategieën in 'homoliteratuur' uit de jaren tachtig. Dit bijvak staat in Amsterdam open voor kandidaats- en doctoraal studenten uit alle faculteiten. De minimale tijdsinvestering bedraagt 1 module (veertig uur). Deze tijd wordt besteed aan het volgen van inleidende hoorcolleges en vervolgens het volgen van een werkcollege met een afsluitend artikel. Het onderwijs heeft

plaats in de vorm van wekelijks te houden werkcolleges op basis van bestudeerde literatuur, scripties, rapportages van onderzoek en artikelen. Naast de bestaande programma's is het mogelijk op individuele basis stages, scripties, bijvakken, vrije-puntenregeling te doen. Homostudies Utrecht kent in haar programma een viertal hoofdgelden: 1. de beschrijving van de sociale geschiedenis van homoseksualiteit, 2. de bestudering van de socialisatie en resocialisatie rondom homoseksualiteit, de homosubcultuur en de homobeweging, 3. het inventariseren van de discriminatie en het zoeken naar de mogelijkheden, daarin verandering te brengen en 4. de gezondheid, met name het aids-onderzoek en het hulpverleningsonderzoek. Het afgelopen semester kwam in de colleges de huidige visie op homoseksualiteit vanuit de wetenschapsgebieden sociologie, geschiedenis, psychologie, medicijnen en rechten aan de orde, aan de hand van thema's als leefstijl, levensloop, subcultuur, mensenrechten en discriminatie. Dit semester zijn er vervolgcolleges op de thema's 'aids en seksueel overdraagbare aandoeningen', 'geschiedenis en socialisatie van lesbische vrouwen' en 'homoseksualiteit en recht'. Er wordt een onderwijsprogramma verzorgd in de vorm van een bijvak homostudies. Dit bijvak staat open voor post-propedeusestudenten uit alle faculteiten en alle universiteiten. De minimale tijdsinvestering bedraagt veertig studie-eenheden (160 uur). Deze studie-eenheden worden besteed aan het volgen van inleidende hoorcolleges en een werkcollege

met een afsluitend paper. Studenten die een uitgebreid bijvak willen volgen, nemen daarna — in overleg met de begeleidster of begeleider van het werkcollege — deel aan een stage of onderzoek van de werkgroep. Het onderwijs heeft plaats in de vorm van wekelijks te houden werkcolleges op basis van bestudeerde literatuur, rapportages van onderzoek en papers. Vanuit verschillende disciplines (filosofie, theologie, letteren en sociale wetenschappen) werd in Nijmegen het afgelopen semester ingegaan op 'Just a pose?', homoseksuele identiteit, mythe en werkelijkheid. Aan de orde kwamen vragen als: hoe zijn en worden via reguleringen van seksualiteit en gender homo- en lesbische identiteiten geconstrueerd? Welke betekenissen zijn, met name in de loop van deze eeuw, aan homoseksualiteit en het lesbische gegeven? Hoe ervaren mensen zelf hun homo- of lesbische identiteit? En hoe proberen ze er steeds nieuwe vormen aan te geven? Twee jaar geleden begon de Katholieke Universiteit Brabant (KUB) in Tilburg met een cursus 'Inleiding in lesbische en homostudies'. Tijdens de dertien colleges werd vanuit de verschillende wetenschapsrichtingen van de KUB het onderwerp homoseksualiteit behandeld. De cursus was officieel ingebed in het onderwijsprogramma en de studenten die meededen, kregen er studiepunten voor. De cursus, ondergebracht bij de faculteit sociale wetenschappen, was het initiatief van een werkgroep lesbische en homostudies. Afgelopen semester werd aan de hand van thema's als onder andere gender, identiteit, subculturen en discriminatie ingegaan op onder andere de emancipatie en onderdrukking van homomannen en lesbische vrouwen, de manier waarop

"De zusjes groetten terug en Dora vond, dat het kanten mutsje beeldig stond over donkere krullen"

zij vorm kunnen geven aan hun leven en de manier waarop in heden en verleden is aangekeken tegen homoseksualiteit.

Leerscene

Een voorbeeld van een onderzoek dat studenten aan de Universiteit van Amsterdam verrichtten: de groep 'gender' deed een sociologische studie naar de ontwikkeling van 'mannelijkheid in de plaatselijke leerscene'. Voor het onderzoek werd een tiental deelnemers geïnterviewd, een zestigtal bezochten aan Amsterdamse leerkringen afgelegd en werden lijfbladen als *Drummer*, *Centurion* en *Honcho* nageplozen. Op goede gronden meenden de onderzoekers dat mannelijkheid niet in iemands biologie en biografie is voorgeprogrammeerd, maar iedere dag opnieuw in contacten met de omgeving tot stand moet komen. 'Lesbisch moederschap' is een verslag van een onderzoek dat wetenschappers in Utrecht deden onder lesbische moeders, op basis van twee casestudies en een uitgebreide enquête onder 68 vrouwen. In de eerste resultaten van het pionieren van lesbische moeders wordt ingegaan op de sociale en maatschappelijke achtergronden. Wat kan het voor de identiteit van een lesbische vrouw betekenen om kinderen te krijgen? Hoe voelt het aan om als moeder op te gaan in de dominante heterocultuur? Wat voor maatschappelijke reacties kregen zowel de moeders als de kinderen? Dit werk kan een bijdrage leveren aan de discussie rond lesbisch ouderschap en de strijd voor gelijke rechtsbescherming, met name door de veelheid aan zeer actuele informatie. De organisatie van de landelijke Jaarmarkt Lesbische en Homostudies (20 april) is dit jaar in handen van Lesbische en Homostudies Katholieke Ur

VERVOLG STUDENT

versiteit Nijmegen. In tegenstelling tot voorgaande jaren zullen ditmaal de te presenteren onderzoeksplannen, -ontwikkelingen en -resultaten door de organisatoren van de jaarmarkt geselecteerd worden. In samenspraak met Homostudies Overleg Nederland is ervoor gekozen de willekeur in opzet en inhoud van de jaarmarkten tot nu toe te proberen te vermijden, en de inventarisatie- en uitwisselingsfunctie te koppelen aan een thematische verdieping. Homostudies Nijmegen besloot het thema 'het lichaam' centraal te stellen; veelsoortig onderzoek vanuit diverse wetenschappelijke disciplines kan daar omheen gegroepeerd worden.

Eenzijds zal de organiserende werkgroep zelf actief op zoek gaan naar bij het thema en de invalshoek passende presentaties, onderzoekers en kunstenaars. Anderzijds blijft voor iedereen de gelegenheid bestaan, zijn of haar gepland, lopend of afgerond onderzoek rond welk thema of vanuit welke discipline dan ook, die dag aan een groter publiek bekend te maken. Bovendien start Studium Generale van de Katholieke Universiteit Nijmegen een cyclus lezingen en films omtrent homoseksualiteit.

Spreekt over homoseksualiteit kan niet zonder te spreken over sekse en seksualiteit - spreken over homoseksualiteit kan misschien alleen nog in het meervoud: homoseksualiteiten. Daarbij is een opdeling tussen "homo's" en "lesbo's" slechts een eerste stap, want wanneer men gaat doordenken, merkt men dat binnen het homoseksuele veld op veel meer verschillende manieren de seksualiteit beleefd wordt. Een perspectief valt te zoeken in de richting van niet een of twee maar n-ksen. Iedereen is welkom, want homo, lesbo of hetero, wie is niet bezig met de vormgeving van de eigen seksualiteit?

De organisatoren realiseren zich dat het geen makkelijke invalshoek is om over seksualiteit te spreken. Tegen deze achtergrond is de benadering dan ook zo concreet mogelijk gehouden door er een literaire invulling aan te geven: nagaan hoe schrijvers en schrijfsters hun personages hun seksualiteit laten beleven, maar ook hoe zijzelf ermee om zijn gegaan. Bij iedere lezing hoort een kleine fototentoonstelling. Woord en beeld komen samen in bij het thema aansluitende films.

De universiteiten kunnen gebruik maken van het Documentatiecentrum Homostudies, beter bekend onder de naam Homodok. Het is ontstaan uit bijeenkomsten die in 1978 werden georganiseerd voor en door groepen van homo- en lesbische studies aan de Universiteit van Amsterdam. Door

Rob Tielman: Homoseksualiteit in Nederland. Studie van een emancipatiebeweging. Paperback, Boom 1982 (2), van f 29,90 voor f 7,90. NRC 10

Emmanuel Cooper: The sexual perspective. Homosexuality and art in the last 100 years in the west. Paperback, getill., Routledge 1986, van f 45,65 voor f 14,50. Beide: Van Genneep Amsterdam en Rotterdam.

Boeken over homoseksualiteit hebben veelal het manco dat ze hoofdzakelijk over mannelijke seksualiteit gaan. In het proefschrift van Tielman is dat niet het geval. Hij analyseert de maatschappelijke achtergrond van homoseksuele mannen en vrouwen van de oudheid tot het heden maar moet vaststellen "dat tot de jaren zeventig er eigenlijk geen sprake is geweest van een lesbische emancipatiebeweging". De Nederlandse mannen daarentegen roerden zich al danig vanaf 1911. Hoe kunstenaars als Hockney, Warhol en Mapplethorpe aan de liberalisering van homoseksualiteit gestalte gaven is te zien in het boek van Cooper. Vooral veel invloed van de oude Grieken, zo blijkt.

een projectsubsidie van die universiteit voor een parttime-coördinator werd in 1987 de band ermee sterker. Het Homodok heeft contacten met diverse instellingen en personen in binnen- en buitenland en is lid van de International Lesbian and Gay Association (ILGA). De belangrijkste taak van het centrum is het signaleren van alles wat er op het gebied van homoseksualiteit wordt gepubliceerd. De gegevens worden in een geautomatiseerd bestand opgeslagen. Voorts verzamelt Homodok zoveel mogelijk scripties, dissertaties, biografieën, jaarverslagen, nota's, brochures, folders en binnen- en buitenlandse tijdschriften op het gebied van homoseksualiteit. Homologie bijvoorbeeld, het tweemaandelijks onafhankelijke tijdschrift dat een forum is voor docenten en studenten homostudies. Het Homodok beheert bovendien sinds 1989 de Van Leeuwenbibliotheek, de historische bibliotheek van het COC. Ook is het Homodok bezig met het opbouwen van een collectie homoporno.

In wetenschappelijke kringen is het debat over "essentialisme" en "het sociaal constructivisme" na een congres in 1987 ("Homosexuality, which homosexuality?") geluid. Het ging hierbij om de vraag, of homoseksualiteit nu een natuurlijk verschijnsel (essentialisme) of een sociaal en historisch produkt (constructivisme) is. Het essentialisme gaat uit van het bestaan van een onveranderlijk, universele, biologische homoseksualiteit, terwijl het constructivisme daarvoor geen enkele wetenschappelijke grond erkent. Volgens de constructivisten is homoseksualiteit een begrip, een "uitvinding", een vlag die de lading niet dekt. Bij Uitgeverij An Dekker, Schorer verscheen onlangs een bundeling van de lezingen van dit congres, georganiseerd door de Vrije Universiteit in Amsterdam.

"Binnen homostudies wordt druk geschreven, gesproken en gedacht over homoseksualiteit. Er wordt naar de waarheid gezocht en die wordt verkondigd." Opnieuw is Henk van den Boogaard uit Nijmegen aan het woord in het interview van Hans Warmerdam voor Homologie. "Het leven is echter veel kleurrijker, warmer, wreder, en onwaarschijnlijker dan hoe het beschreven wordt." Judith Schuyf concludeert recentelijk in hetzelfde blad dat na tien jaar homostudies de functie van die studies niet veranderd is: "Het helpt mensen na te denken over hun situatie, binnen en buiten de wetenschap."

Bundel bij 'Goed verkeerd' is gemiste kans

Sinds in 1978 een aantal studenten en docenten aan de Universiteit van Amsterdam het initiatief nam tot oprichting van een werkgroep Homostudies heeft deze discipline zich langzaam maar zeker een plaats verworven aan alle Nederlandse universiteiten. Deze ontwikkeling is niet zo verwonderlijk wanneer we bedenken dat er hier een uitgebreid onderzoeksterrein braak lag (en voor een deel nog braak ligt).

Hans Hafkamp FOLIA 23

De gelijkgeschlachtelijke liefde was namelijk een onderwerp waarmee de ge-

vestigde wetenschap zich bij voorkeur niet bezighield voor zover het buiten de kaders van psychiatrie, geneeskunde, recht of (moraal)theologie viel. Door de rijkdom aan materiaal verscheen er in de jaren tachtig een grote hoeveelheid publikaties, waarin allerlei tot dan toe onbekende aspecten van homoseksualiteit belicht werden. In het begin werden homostudies niet meteen als volwaardig beschouwd. Men ging er vanuit dat het onderzoek vanuit persoonlijke betrokkenheid gedaan werd en dat dit de wetenschappelijke objectiviteit niet ten goede zou komen. Hoewel niet ontkennd kan worden dat veel 'homologen' (om dat naar aanleiding van het tijdschrift *Homologie* langzamerhand ingeburgerde woord te gebruiken) 'subjectief betrokken' zijn en aanvankelijk ook nog wel eens politiek getinte standpunten in wilden nemen, is langzamerhand toch gebleken dat dit de wetenschappelijkheid van hun werk niet nadelig heeft beïnvloed. Het onderzoek en de resultaten daarvan ondervonden dan ook na enige tijd in ruimere kring belangstelling.

Hoewel de resultaten van het onderzoek langzamerhand ook doorsijpelden in publikaties die op een algemener, niet direct in homoseksualiteit geïnteresseerd publiek gericht waren, ontstond toch de behoefte aan een redelijk omvangrijke presentatie van de verkregen resultaten die voor veel mensen aantrekkelijk zou zijn. Geïnspireerd door de in 1984 in Berlijn gehouden tentoonstelling *Eldorado. Homosexuelle Frauen und Männer in Berlin 1850-1950. Geschichte Alltag und Kultur* benaderde Maurice van Lieshout (thans docent Homostudies bij de vakgroep Moderne Nederlandse Letterkunde van de UvA) een aantal op het gebied van homoseksualiteit actieve onderzoekers met het voorstel ook in Nederland tot een tentoonstelling te komen. Op de positieve reacties volgde al spoedig de oprichting van de Stichting *Vae Solis* om de activiteiten te coördineren. Het Amsterdams Historisch Museum reageerde enthousiast op het tentoonstellingsvoorstel.

Zoals dat wel vaker gebeurt, heeft de grootscheepse publiciteit over de tentoonstelling de aandacht afgeleid van een tegelijkertijd, onder dezelfde titel verschenen bundel artikelen. Dat is jammer, want de onderwerpen die in deze bundel aan bod komen, komen maar gedeeltelijk overeen met wat er op de tentoonstelling getoond wordt. Dat is begrijpelijk omdat de definitieve keuze van het tentoon te stellen materiaal pas laat gemaakt werd en de bundel een langere produktietijd nodig had, maar het heeft wel nadelen. Deze discrepantie onderstreept echter het feit dat het boek los van de tentoonstelling moet kunnen bestaan.

In het boek belichten negentien bijdragen evenzoveel aspecten uit de geschiedenis van homoseksualiteit in Nederland. Deze artikelen worden voorafgegaan door een 'Voorwoord' door Johan Polak en een 'Inleiding' door Gert Hekma en Dorelies Kraakman (beiden werkzaam bij de werkgroep Homostudies aan het Sociologisch Instituut van de UvA). Het serieuze werk is gelardeerd met een achttal columns door Sjuul Deckwitz over beroemde voorbeelden, als Albert Mol, Max Heymans, Pia Beck en Barbara. In de inleiding schetsen beide auteurs in vogelvlucht de geschiedenis van homoseksualiteit in Nederland vanaf de middeleeuwen tot heden. Hiermee scheppen ze het kader waarbinnen de andere artikelen geplaatst moeten worden. Deze artikelen vormen namelijk, anders dan de ondertitel (die gelijk is aan de ondertitel van de tentoonstelling) zou doen vermoeden, geen aaneensluitende geschiedenis van de gelijkgeschlachtelijke liefde in Nederland gedurende de periode die de tentoonstelling omspannt. De auteurs hebben zich beperkt tot een deelonderwerp binnen de geschiedenis van een bepaalde periode.

Tot op heden is bibliografisch onderzoek binnen homostudies alleen maar middel geweest, geen doel. Het is daarom verheugend dat deze bundel chronologisch gezien begint met een bibliografische bijdrage. A.G. van der Steur gaat in 'Vliegende blaadjes' uit 1730 nader in op het geleheidsdrukkwerk dat de eerste grote golf van sodomieprocessen in 1730 begeleidde. Het betreft hier de gedrukte tekst van liederen die gemaakt werden ter gelegenheid van een terechtstelling. Die liederen werden op de dag van de executie uitgevoerd en de tekst werd vervolgens onder het publiek verkocht. Gezien het vluchtige karakter van dit drukwerk en

de toenmalige ideeën over de bestrafte misdaad - veelal met 'stomme zonde' ('*crimen nefandum*') omschreven - zijn er weinig van dit soort blaadjes overgebleven.

De korte bijdrage van Van der Steur wordt in *Goed verkeerd* voorafgegaan door een artikel van Theo van der Meer, 'Evenals een man zijn vrouw liefkoost', waarin eveneens de sodomieprocessen centraal staan. Van der Meer behandelt hierin alleen de processen die in de periode van 1730 tot en met 1811 (waarin met de invoering van de *Code Pénal* een einde kwam aan de strafbaarstelling van sodomie) in Amsterdam tegen vrouwen gevoerd werden. De eerste maal dat een vrouw veroordeeld werd omdat zij op een andere vrouw gelegen had zoals 'een man gewoon is te doen wanneer deszelve met syne Vrouw vleeschelyke gemeenschap heeft' was in 1792. De laatste 'tribadie'zaak vond plaats in 1798. In deze jaren werden in totaal twaalf vrouwen vervolgd. Dit is maar vijf procent van alle personen die in de betreffende periode terechtstonden wegens 'sodomitische vuiligheden'.

Een soortgelijke inperking van het onderwerp treffen we aan in de bijdrage van Gert Hekma over de negentiende eeuw. Hij heeft de vonnissen doorgenomen van de krijgsraad te Haarlem uit de periode 1830-1899. In deze jaren stonden 102 militairen terecht op beschuldiging van een zedendelict, waarvan het merendeel, namelijk 72, vanwege het plegen van homoseksuele handelingen. Het merendeel van deze processen vond pas na 1870 plaats. Hekma citeert veelvuldig uit de getuigenverklaringen die voor de krijgsraad werden afgelegd en biedt daarmee een levendige kijk op een bepaald aspect van het militaire leven in de negentiende eeuw.

Met deze drie bijdragen wordt de geschiedenis van homoseksualiteit in Nederland voor 1900 afgedaan. Dat lijkt mij te beperkt, hoewel er wel een verklaring voor te vinden is. Zowel Van der Meer als Hekma hebben reeds een boek geschreven over de hier door hen onder de loep genomen periode en de publikatie daarvan werd vooraf gegaan door artikelen waarin het materiaal in gecondenseerde vorm gepresenteerd werd. Een algemeen artikel over respectievelijk de achttiende en de negentiende eeuw zou dus betekenen dat reeds bekend materiaal nogmaals herkauwd had moeten worden. En elke onderzoeker geeft er natuurlijk de voorkeur aan nieuw materiaal te presenteren. Toch vraag ik mij af of dat in dit geval een juiste keuze is geweest. Een doelstelling van de tentoonstelling was juist het aan een groter publiek presenteren van het verrichte onderzoek op het gebied van homoseksualiteit. Maar als dat algemene publiek, door het tentoongestelde geïnteresseerd geraakt, meer wil weten en de begeleidende bundel ter hand neemt, dan krijgt hij maar heel kleine stukjes van de puzzel aangereikt en moet hij verder zelf maar op onderzoek uit.

Een duidelijke definitie van homoseksualiteit ontbreekt, maar dat komt onder de definitie per tijdvak anders zou luiden. De hedendaagse homoseksuele, in wie seksualiteit en gevoelens onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, is niet alleen een twintigste-eeuwse, maar ook een westerse uitvinding. Het is niet mogelijk dit sjabloon toe te passen op bijvoorbeeld inter-etnische seksuele contacten. Deze zienswijze is ondertussen binnen homostudies algemeen aanvaard. Zodanig zelfs, dat men vaak vergeet dat dit daarbuiten niet het geval is, zelfs niet onder homoseksuelen. Homoseksualiteit wordt nog veelal als een historische constante beschouwd. Het ontbreken van enige aandacht voor de homoseksuele inlijving van personen en omstandigheden uit het verleden in de bundel *Goed verkeerd* is een belangrijk gemis, vooral omdat men er op de tentoonstelling regelmatig mee geconfronteerd wordt.

Het grootste deel van *Goed verkeerd* is ingeruimd voor artikelen over de twintigste eeuw. Maar ook hier valt de schijnbaar willekeurige keuze van de behandelde onderwerpen op. De vooroorlogse jaren moeten het stellen met twee artikelen.

Pas in de artikelen over de naoorlogse periode (de Tweede Wereldoorlog is een hoofdstuk dat overgeslagen wordt) valt min of meer een doorlopende lijn te ontdekken. Homoseksualiteit wordt dan langzaam maar zeker meer bespreekbaar. Aanvankelijk zijn het, net als in de vooroorlogse periode, eenlingen die het algemene publiek steeds maar weer met de neus op het bestaan

van homoseksualiteit drukken, zoals Anna Blaman. Dorelies Kraakman bericht over een onderzoek van de lesbische fan-mail die in het archief van Blaman bewaard is gebleven. Maar Blaman was niet de enige die de vrouwenliefde in haar werk verwoordde, zoals blijkt uit de enigszins moeizaam geschreven bijdrage van Petra Veeger. Veeger onderzoekt het beeld dat tussen 1940 en 1970 in literair werk opgeroepen wordt van lesbische vrouwen. Dit beeld blijkt veel genuanceerder dan het beeld dat in de eerste decennia van deze eeuw getoond werd.

In de jaren zestig raakt de ontwikkeling in een stroomversnelling. Homoseksualiteit wordt zichtbaar op het toneel, in het ballet en in de film, aspecten waarover geschreven wordt door respectievelijk Jac Heijer, Rudi van Dantzig en Paul Verstraeten. Maar ook de belangvereniging COC, die zich tot dat moment vooral had gericht op de betrokkenen zelf en een aantal 'sleutelfiguren' (mensen die zouden kunnen bijdragen aan een mentaliteitsverandering in de maatschappij) besluit duidelijker zichtbaar naar buiten te treden. Hiertoe wordt het tijdschrift *Dialogo* (1965-1967) opgericht, met in de redactie ondermeer Gerard Reve, 'als publiekstrekker'. Een bijdrage van Reve gaf de aanzet tot het fameuze 'Ezel-proces'. Maurice van Lieshout beschrijft de relatief korte, maar belangrijke geschiedenis van *Dialogo*, onder de titel 'Een wat ethische, bezorgde toon'.

De toon van het COC roept binnen de eigen groep echter steeds meer weerstand op en vanaf het begin van de jaren zeventig gaat een aantal radicale groepjes zich steeds heftiger roeren. Vooral binnen lesbische kring nam, ondermeer door de opkomst van het feminisme, de onvrede met het COC toe. Het COC werd beschouwd als a *male thing*, zoals het heet in een advertentie die verscheen in *Vrij Nederland* en die de basis legde voor de groep en het zes maal verschenen tijdschrift *Paarse September*. Maaike Meijer maakte hier deel van uit en legt de geschiedenis van dit groepje vanuit die persoonlijke betrokkenheid vast. *Paarse September* werd echter in april 1974, na een bestaan van anderhalf jaar, alweer opgeheven. Maar het duurde niet zo lang voordat de fakkel overgenomen werd door *Lesbian Nation*, die het onderwerp vormt van het artikel van Pamela Pattynama.

De laatste decennia is de homocultuur, zoals de hele samenleving, vooral veranderd door een toenemende etnische diversiteit. De antropologe W. van Wetering gaat nader in op de liefdesrelaties onder mati, de Creools-Surinaamse vrouwen. Klaas Breunissen wijst op de verschillende opvattingen over het koppelen van seksualiteit aan (romantische) gevoelens bij Westeuropese homomannen en mannen uit bijvoorbeeld Turkije of Noord-Afrika en de problemen die daaruit voort kunnen vloeien. In de afsluitende beschouwing tenslotte behandelt Mattias Duyves de vraag in hoeverre de hedendaagse homoseksuele een produkt van de verstedelijking is. Duyves meent dat de huidige mate van emancipatie niet bereikt had kunnen worden zonder de voedingsbodem voor afwijkende subculturen die de grote stad biedt. In ieder geval hebben homo's zich aan het eind van de twintigste eeuw in Amsterdam van een uitgebreid scala aan mogelijkheden voorzien, waarvan niet alleen kroegen en saunas maar ook homostudies en *Goed verkeerd* voorbeelden zijn.

Het geheel overziend is *Goed verkeerd* een boek waaruit diverse artikelen zich zeker een plaats zullen veroveren bij het verplichte leesvoer voor homostudies. Het is echter een gemiste kans om voor een groot publiek een geschiedenis te schrijven van homoseksualiteit in Nederland, een intentie waarin de tentoonstelling beter geslaagd is. De tentoonstelling was een mooie gelegenheid geweest om een of twee enigszins in de materie ingevoerde publicisten te vragen een synthese te distilleren uit het reeds bestaande materiaal. Dat - ruim geïllustreerde - boek had dan een waardige opvolger kunnen zijn van Rob Tielmans uit 1982 daterende dissertatie *Homoseksualiteit in Nederland*, die alleen al door de overweldigende hoeveelheid materiaal die sindsdien boven water gekomen is, achterhaald is.

Goed verkeerd. Een geschiedenis van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen in Nederland. Onder redactie van Gert Hekma, Dorelies Kraakman, Maurice van Lieshout en Jo Radersma. Amsterdam: Meulenhoff, 1989. 265 blz., geïll., f 34,50.

Asielzoeker

Sek jan. '90

'IN ZEKERE ZIN VERTEGENWOORDIG IK CLAUSE 28'

Andrew Prichodsky (43) weet alles van Engelse gevangenisstraffen. Als 24-jarige werd hij destijds voor de eerste keer gearresteerd wegens seksueel contact met een jongen van 17. Dat betekende drie jaar gevangenisstraf. In '84 werd hij met een vriend tijdens een homo-razzia in het Londense West End weer aangehouden. Men werd ten laste gelegd dat ze jongens op zouden pikken om door te verkopen. 'Een absolute leugen', zegt Andrew, 'die aanklacht is later dan ook ingetrokken. Maar even- goed kregen we nog drie en half jaar gevangenis omdat we jongens "voor eigen gebruik" op pikten.'

Vorig jaar was het voor de derde keer raak. Andrew en z'n vriend werden een paar weken lang door de politie in de gaten gehouden en uiteindelijk gearresteerd wegens seks met twee jongens van 17. 'Ik zat vier maanden in voorarrest. Toen kon ik vrijkomen als er 2.000 pond borg voor me werd betaald. Dat heeft mijn moeder gedaan. Ik was dus op vrije voeten tot de zaak tegen mij zou voorkomen, 31 mei dit jaar.'

Een paar dagen voor de rechtszitting vertelde m'n advocaat me dat ik dit keer wel op vijf jaar gevangenisstraf kon rekenen. Dat is de maximale straf voor masturbieren met een jongen onder de 21. Daaraan had ik me schuldig gemaakt. Op anale sex met minderjarigen staat maximaal tien jaar. Dat geldt overigens alleen voor homo's. De leeftijdsgrens voor heteroseks is geen 21 maar 16.

Lesbische relaties zijn in Engeland helemaal niet strafbaar en zijn dat ook nooit geweest. Ooit is daar wel een wetsontwerp voor gemaakt dat in de vorige eeuw gelijk met de wet op homoseksuele handelingen van mannen is ingediend. De toenmalige koningin Victoria was diep geschokt toen ze het wetsontwerp las. Ze zei zich niet te kunnen voorstellen dat ook maar één Engelse vrouw tot zoiets afgrijselijks in staat kon zijn en heeft daarom de betreffende wet nooit willen ondertekenen. Daarbij is het gebeven.

GEVANGENISSEN UIT VICTORIAANSE TIJD

Niet alleen de wetgeving dateert op sommige punten uit de vorige eeuw, hetzelfde geldt voor veel huizen van bewaring. De toestand in de Engelse gevangenisstraffen is schrikbarend volgens Andrew en officiële rapporten zijn het op dat punt met hem eens.

Andrew: 'Een cel is heel klein, zoiets als een W.C., hoewel ik grotere W.C.'s gezien heb. Zo'n cel is voor één persoon bedoeld, maar wegens ruimtegebrek zit je er vaak met z'n tweeën of zelfs met z'n drieën. Je bent 23 uur per et-

maal opgesloten in je cel. Er is geen werk, je krijgt éénmaal per maand bezoek en één brief per week. In sommige gevangenisstraffen in Londen mag je maar één keer per week douchen en krijg je om de week schoon ondergoed. Er is geen verwarming. De laatste keer toen ik in de gevangenis zat, in 1984, was het zo koud dat water in m'n cel bevroor. Per dag mag je een uur je cel uit voor beweging. Als veroordeelde wegens een seksueel delict kun je bescherming aanvragen. Dat houdt in dat je apart wordt gehouden van de andere gevangenen. Alleen als je gek bent, doe je dat niet. Vooral als homo heb je die bescherming nodig, want je wordt makkelijk het mikpunt van de anderen. Ze slaan je of gooien kokend water over je heen. De sfeer in de gevangenisstraffen is ongelofelijk. Veel homo's die veroordeeld worden, weten niet wat ze te wachten staat. Ik wist dat wel en nu weer vijf jaar...nee, dat kan ik niet meer aan. Op de dag voordat ik voor de rechter moest verschijnen, heb ik m'n koffer gepakt en ben naar Nederland gegaan. Hier heb ik me bij de vreemdelingenpolitie gemeld. Nu ben ik officieel een asielzoeker op grond van homoseksualiteit. Voor de Nederlandse wet heb ik geen enkel strafbaar feit begaan.'

Homo zijn in Engeland is geen pretje. De wetten zijn geleidelijk steeds meer aangescherpt op dit punt. 'Herinner je je Oscar Wilde?' vraagt Andrew Prichodsky. 'Oscar Wilde werd in 1895 veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf. Als hij nu geleefd had, zou hij voor dezelfde overtreding vijf jaar gekregen hebben, op grond van een wet uit 1967. De toestand voor homo's in Engeland verslechtert alleen maar.'

Nederland leeft mee. De afgelopen jaren zijn er demonstraties gehouden, vergaderingen uitgeschreven en werkgroepen ingesteld om de wetgeving inzake homorechten aan de andere kant van de Noordzee te lijf te gaan. Maar wat gebeurt er als de grond je in Engeland werkelijk te heet onder de voeten wordt en je naar Nederland vlucht?

MUIZEN EN KAKKERLAKKEN

Andrew wil niet klagen, want alles is beter dan de gevangenis, maar hier is z'n situatie evenmin rooskleurig. Het overheidsbeleid is dat asielzoekers zoveel mogelijk naar nationaliteit bij elkaar geplaatst worden. Maar er is maar één Engelsman. Het gevolg daarvan is onder andere dat Andrew al maanden in een opvanghuis zit dat eigenlijk bedoeld is voor een verblijf van enkele weken. Hij heeft daar, samen met wat muizen en kakkerlakken, een piepklein kamertje. Te klein om bezoek te ontvangen of om spullen op te slaan. Goedbedoeld heeft men gesuggereerd dat de Brit zelf maar moest omzien naar andere homoseksuele vluchtelingen, dan zouden ze als groep elders ruimer gehuisvest kunnen worden. De enige andere vluchtelingen die Andrew uit het opvanghuis kent, komen uit het midden- of verre oosten. Geen culturen waar men altijd welwillend tegenover homoseksuelen staat. Om geen mikpunt te worden van grappen en plagerijen houdt Andrew voorlopig z'n mond over zijn homoseksualiteit. Maar dolgraag wil hij een kleine woning of kamer voor zichzelf hebben en het opvanghuis verlaten. Het probleem is dat je geld nodig hebt om woonruimte te kunnen huren en een asielzoeker mag hier niet werken, dus verdient hij niets. Dat maakt de cirkel rond.

HULP

'Wat ik nodig heb', zegt Andrew, 'is jullie steun. Eerlijk gezegd is de homogemeenschap in Nederland me wat dat betreft nogal tegengevallen. Het

lijkt wel of niemand me heeft opgemerkt, terwijl ik hier toch al maanden aan de weg timmer. Jullie hebben zoveel aandacht besteed aan Clause 28 met demonstraties en noem maar op. Nu er echt een vluchteling uit Engeland is, weet niemand er raad mee. Het feit dat ik hier ben, is een rechtstreeks gevolg van de Engelse anti-homowetgeving. In zekere zin vertegenwoordig ik Clause 28. Ik heb jullie steun nodig; ik hier en andere Engelse homo's in Engeland.'

Vorig jaar heeft het grootste Engelse homoblad een onderzoek gedaan waaruit bleek dat op dat moment ruim driehonderd Engelse mannen in de gevangenis zaten wegens homoseksueel gedrag. Dat was een momentopname en bovendien zijn alle voorwaardelijk veroordeelden buiten de telling gebeven. Het is in feite een wonder dat er niet al vele tientallen Engelse homo's naar Nederland zijn gevlucht.

De afdeling Amsterdam kent een werkgroep vluchtelingenwerk waar Andrew, overigens pas sinds kort, contact mee heeft. Aan de belabberde situatie van de Brit kan de werkgroep helaas weinig veranderen. Wel is er een brief de deur uitgegaan naar de directie van het opvanghuis om te benadrukken dat betere huisvesting voor Andrew zo langzamerhand een noodzaak is. Op langere termijn hoopt de werkgroep vluchtelingenwerk, evenals Andrew's advocaat, dat de regering in dit geval asiel op grond van homoseksualiteit zal verlenen. 'Dat zou bij mijn weten de eerste keer zijn als dat gebeurt', zegt Marten Bos van de werkgroep. 'Wettelijk zijn de mogelijkheden er wel, maar in alle gevallen die ik ken, is altijd asiel verleend om humanitaire redenen, dus niet op grond van homoseksualiteit. We hebben pas een brief geschreven aan Kosto, de nieuwe staatssecretaris, om deze dode wetsletter nu ook in praktijk toe te gaan passen. Sinds kort zit er op die post geen COA-staatssecretaris meer, dus wie weet.'

Maar de zaak ligt moeilijk. Als Nederland vluchtelingen uit Engeland gaat erkennen, is dat in feite een belediging voor het Verenigd Koninkrijk. Met het oog op 1992 kan dat al helemaal niet. Uiteindelijk zal wel weer asiel verleend worden om humanitaire redenen, maar ook die procedure kan wel een jaar in beslag nemen. Andrew weet dat. Intussen bladert hij wat in het Nijmeegse COC afdelingsblad 'Pink'. 'Kijk', zegt hij, 'een heel artikel over Engeland. Tegen Engeland zelfs. Hier staat dat Nederland en Denemarken de enige twee landen zijn met een homopolitiek. Wat ik nu zou willen weten is: waar is die homopolitiek?'

Els Piekaar

Protest

ASIELVERZOEK AFGEWEZEN

'Tot grote verbazing' van het COC is het asielverzoek van de Engelsman Andrew Prichodsky afgewezen. In een brief aan de staatssecretaris van justitie de heer Aad Kosto vraagt Anja van Kooten Niekerk, directeur van het COC, dan ook om herziening van de beslissing. Prichodsky vroeg asiel aan in Nederland, omdat hem in zijn geboorteland een straf van ten minste vier jaar boven het hoofd hangt, wegens seksueel contact met een zeventienjarige jongen (zie Sek 90/01/16-17).

'In de overwegingen bij de afwijzingen staan een aantal argumenten die niet kloppen en die u -naar onze stellige overtuiging- ook niet zult delen', schrijft Van Kooten Niekerk. Zoals het feit dat de reden van strafvervolgning (seks met een zeventienjarige jongen) niet discriminerend zou zijn voor homoseksuelen. Dat is ze wel, aldus de COC-directeur. De leeftijdsgrens voor heteroseksuele contacten is 16 jaar, terwijl homoseksuele contacten pas bij een leeftijd van 21 jaar legaal zijn. Bovendien bestaat seksueel contact tussen vrouwen voor de Engelse wetgever al helemaal niet, laat staan dat ze strafbaar zou zijn.

De bestraffing zou, volgens de afwijzingsbrief aan Prichodsky, niet 'onevenredig' zwaar zijn. Ook dit is onjuist, vindt het COC, omdat homoseksuele 'zedendelicten' in praktijk een stuk zwaarder worden bestraft. De brief besluit met: 'Het zal toch niet gebeuren dat een regering met de PvdA erin een homoseksueel naar de Engelse gevangenis stuurt! Een saillante opmerking; een coalitie met de PvdA is volgens de top van het COC kennelijk toch geen garantie voor een goed homobeleid.'

Andrew Prichodsky wacht inmiddels gelaten af. Hoewel hij blij is dat hij na tussenkomst van het landelijk COC nu een woning heeft, is hij nog steeds boos over de eerste opvang door de Nederlandse homogemeenschap en ontsteld over het optreden van de vreemdelingenpolitie in het 'homovriendelijke' Amsterdam. Bovendien kan hij iedere dag worden uitgewezen, omdat hij nog geen toestemming heeft ontvangen om de afloop van zijn Hoger Beroepszaak in Nederland af te wachten. En dat terwijl iedere Engelsman (in het bezit van een paspoort!) hier zonder meer recht heeft op een werk- en verblijfsvergunning. 'Met een geldig paspoort had ik vijf jaar safe gezeten', verzucht Prichodsky. 'In die tijd kan er in verenigd Europa een hoop veranderd zijn.'

(HO)

RUST VOOR ANDREW

Sek
mrt '90

Andrew Prichodsky, de Engelse homoseksueel die in Nederland om asiel heeft verzocht, mag voorlopig in Nederland blijven.

In de zomer van 1989 kwam Prichodsky naar Nederland omdat hem in Engeland een gevangenisstraf van vier jaar boven het hoofd hing wegens homoseksuele handelingen met een zeventienjarige. Hij vroeg asiel aan, maar kreeg begin januari te horen dat zijn verzoek was afgewezen. Binnen 30 dagen moest hij het land verlaten. Het COC liet staatssecretaris van Justitie Kosto, onmiddellijk weten deze beslissing onbegrijpelijk te vinden. De Nederlandse overheid zegt immers al jaren een homovriendelijk beleid te willen voeren, ook voor asielzoekers.

De argumenten van het COC en het pleidooi van zijn advocaat Van Bennekom hebben ertoe geleid dat Andrew een eerlijke kans krijgt. Zijn asielverzoek wordt heroverwogen en hij mag in de tussentijd in Nederland blijven. Uit het besluit valt bovendien af te leiden dat de staatssecretaris van Justitie homoseksualiteit inderdaad een reden vindt tot het aanspraak kunnen maken op de vluchtelingenstatus.

(WR)

'Het recht op asiel van een vervolgdde homoseksueel is een papieren recht

Het is een beetje lastig voor Andrew Prichodsky om voortaan elke twee weken een begeleider mee te vragen naar de Vreemdelingendienst, maar om een ongewenste actie van de politie te voorkomen is dat nodig. Het COC is bereid om iedere keer iemand mee te sturen, met een kwartje voor de telefoon, voor als het toch zou mislopen. Prichodsky en COC zijn niet voor niets zeer op hun hoede. Het zou niet de eerste keer zijn dat een asielzoeker het land wordt uitgezet terwijl de juridische procedure nog loopt.

Aukje Holtrop VN 10-2-90

Andrew Prichodsky kwam vorig jaar mei naar Nederland. Hij is Engelsman en homoseksueel, en had al twee keer in de gevangenis gezeten vanwege homoseksuele contacten met jongens. Hij wist dat hem een derde gevangenisstraf te wachten stond, die volgens zijn advocaat in de buurt van vijf jaar zou liggen. Hij vluchtte naar Nederland, niet alleen vanwege het gruwelijke gevangenisregime in Engeland, dat voor homoseksuelen extra erg en zelfs gevaarlijk is, maar ook omdat de daden waarvoor die zware gevangenisstraf in Engeland wordt opgelegd, in de meeste andere landen van Europa niet eens strafbaar zijn.

Homoseksualiteit is in Engeland verboden als er minderjarigen bij betrokken zijn, maar minderjarigheid eindigt in dit geval pas bij de leeftijdsgrens van eenentwintig jaar. Terwijl heteroseksuelen vanaf zestien jaar vrij zijn te doen wat ze willen, is dat homoseksuelen pas toegestaan als ze eenentwintig jaar zijn. Het merkwaardige van deze leeftijdsgrens is dat op allerlei relevante gebieden zoals kiesrecht en burgerlijke staat in Engeland, net als in Nederland, de leeftijdsgrens van achttien jaar geldt. Als het gaat om homoseksuele contacten beschermt de Engelse wet kennelijk minderjarigen die helemaal niet minderjarig zijn.

De straffen op overtreding zijn streng. Engeland zou een puriteins land genoemd kunnen worden, als puriteins niet óók een aardige bijklank had. Want aardige kanten heeft die Engelse houding ten aanzien van seks niet: het idioote gedoe rondom rechters die wel eens in homoclubs zouden zijn geweest en daarom chantabel geacht werden, en

de lachwekkende rechtszaak tegen een hoofdredacteur die bevriend was met een call-girl die ook iets had met een andere hoofdredacteur, zijn op z'n hoogst amusement voor krantelers. Prichodsky diende in juni 1989 zijn asielaanvraag in, en kreeg 4 januari 1990 te horen dat zijn verzoek werd afgewezen. De redenen daarvoor waren nogal formeel. Staatssecretaris Aad Kosto vond niet dat Prichodsky gediscrimineerd werd, want hij werd niet vervolgd vanwege zijn homoseksualiteit, maar omdat de wet minderjarigen wilde beschermen. Zo doorredenerend vond de staatssecretaris de gevangenisstraf ook niet onevenredig zwaar, omdat 'het aanvaardbaar is dat een Staat het door hem toegekende gewicht aan de handhaving van de bescherming van minderjarigen tot uitdrukking kan brengen door middel van de daarvan afgeleide strafmaat'. Hoe zwaarder de straf dus, des te belangrijker vindt een land zijn jongeren. Daar wordt nog aan toegevoegd dat een gevangene in Engeland het recht heeft om zijn beklag te doen over het regime in de gevangenis en dat er dus ook in dit opzicht niets is aan te merken op Engeland.

Oppassen

Andrew Prichodsky moest, op grond van dit vonnis, binnen vier weken het land verlaten, óf herziening van het vonnis aanvragen en erop hopen dat hij de behandeling daarvan in Nederland mag afwachten. Die herziening van het vonnis is inmiddels door zijn advocaat, W.J. van Bennekom, aangevraagd, maar het is nog niet bekend of Prichodsky de definitieve uitspraak in Nederland kan afwachten. Een uitspraak daarover kan even op zich laten wachten en in die tussentijd moet Prichodsky oppassen. Een bezoek aan de Vreemdelingendienst kan fataal zijn: de politie kan hem bij zijn verplicht stempelbezoek aanhouden en naar Engeland terugsturen. Naar de gevangenis dus, want Prichodsky is bij verstek veroordeeld.

De politie mag dat niet doen, maar moet wachten tot Prichodsky, eventueel via een kort geding, van de rechter te horen krijgt of hij hier de behandeling van zijn zaak kan blijven afwachten.

Is zijn angst om zomaar weggestuurd te worden dan niet een beetje overdreven? Is het echt wel nodig om elke keer te

mand mee te nemen die als een soort engelbewaarder kan optreden en de advocaat kan inschakelen als het mis dreigt te gaan?

Prichodsky blijkt gegronde redenen te hebben om bang te zijn. Bij het COC vond hij in het archief stukken die betrekking hadden op een eerdere asielaanvraag van Engelse homoseksuelen. In 1985 meldden zich twee Engelsen, Darren Wall (achttien jaar) en Paul Knight (vierendertig jaar), bij de Amsterdamse Vreemdelingendienst. Ze waren homoseksueel, hadden een verhouding met elkaar en hadden al enkele keren in de gevangenis gezeten vanwege hun homoseksualiteit, want Wall was minderjarig. Ze vluchtten toen ze wéér voor de rechter moesten verschijnen.

Twee weken na hun asielaanvraag kregen ze een afwijzing. Staatssecretaris Korte-van Hemel vond dat ze al hun juridische mogelijkheden tot en met het

Europese Gerechtshof in Straatsburg nog niet uitputtend hadden onderzocht, en ook zij vond dat een staat zijn minderjarigen mag beschermen tegen seksuele contacten. Tegen homoseksuele contacten dan want, zo stelde de advocaat van Wall en Knight in zijn herzieningsverzoek, heteroseksuelen mogen al vanaf hun zestiende met elkaar naar bed. De twee Engelsen waren wel degelijk het slachtoffer van discriminatie, hun asielaanvraag was terecht.

In hun zaak werd geen schorsende werking verleend: ze mochten de afloop ervan niet afwachten. Om dat te bepleiten werd een kort geding gevoerd. Dat diende op 5 juli 1985. Daar was nog geen uitspraak in toen de twee mannen zich de volgende dag voor hun periodieke stempelbezoek moesten melden bij de Vreemdelingenpolitie. Tot dan toe was er altijd iemand met hen meegeweest: deze keer gebeurde dat niet, omdat de begeleider zich had verslapen. De Engelsen werden gearresteerd en dezelfde dag nog naar Engeland teruggestuurd.

Waar ze direct de gevangenis gingen. Toen hun advocaat hoorde wat er gebeurd was, was het al te laat; ze waren het land al uitgezet, hij kon niets meer doen.

Deze onwettige actie van de Vreemdelingenpolitie is nooit bekend geworden en dus nooit aan de kaak gesteld. Daarom heeft Andrew Prichodsky alle redenen om benauwd te zijn voor de politie. Zoals hij alle redenen heeft om niet erg optimistisch te zijn over zijn asielaanvraag.

Staatssecretaris Kosto meent dat hij níét gediscrimineerd wordt. De Raad van Europa en het Europese Parlement dachten er anders over. In 1981 noemde de Assemblée van de Raad van Europa de Engelse wettelijke bepalingen discriminerend voor homoseksuelen, in 1984 bleek het Europese Parlement hetzelfde oordeel over Engeland te hebben. En in 1979 nam de Tweede Kamer een motie aan waarin gesteld werd dat vervolging op grond van homoseksualiteit voor de Nederlandse regering reden tot het verlenen van asiel zou moeten zijn.

Papieren recht

Dat zijn mooie woorden en hoopvolle meningen, maar het is een homoseksueel die vervolgd wordt in de praktijk nog nooit gelukt om in ons land asiel te krijgen.

'Het recht van een vervolgdde homoseksueel op asiel is een papieren recht,' constateert Willemien Ruygrok, beleidsmedewerker van het COC.

Ze stuurde in januari aan alle advocaten die vluchtelingen zaken behartigen een brief met de vraag of hun cliënten homoseksualiteit wel eens noemden als reden om te vluchten.

Het COC zelf kende daar maar een paar voorbeelden van. Zoals een Cubaan die in 1982 asiel vroeg, en uiteindelijk een 'afhankelijke' verblijfsvergunning heeft gekregen: hij kreeg een relatie en op grond daarvan mocht hij blijven.

'Zo gaat het meestal,' zegt Willemien Ruygrok. 'Homoseksuelen kunnen een verblijfsvergunning krijgen als iemand zich garant voor hen stelt, als ze dus een relatie aangaan met een Nederlander. Dat is een heel wat eenvoudiger manier om hier te kunnen blijven dan een asielaanvraag vanwege homoseksualiteit. Bijna niemand heeft er zin in en moet voor om met die homoseksualiteit voor de dag te komen.'

Prichodsky heeft die moeilijke weg wel gekozen maar als hij werk zou vinden,

zou hij net zo lief om die reden hier willen blijven - als hij maar niet naar Engeland hoeft.

Uit de antwoorden die Willemien Ruygrok tot nu toe op haar verzoek heeft gekregen, blijkt dat Engelse homoseksuelen wel naar Nederland vluchten, maar ervoor zorgen werk te vinden. Omdat ze EG-onderdaan zijn, mogen ze dan blijven. Dat scheelt een vervelende procedure die bovendien nog een uiterst onzekere afloop heeft. Verschillende advocaten schrijven dat hun inziens homoseksualiteit bij bepaalde cliënten de reden voor een asielaanvraag was, maar dat dat lang niet altijd openlijk naar voren gebracht werd in de procedure. In andere gevallen werd het wel aan de advocaat verteld maar mocht het niet gebruikt worden in een asielaanvraag. Zoals bij die vrouw uit de Filippijnen die naar Nederland vluchtte vanwege een homoseksuele relatie, maar doodsbenauid was dat dat bekend zou worden bij haar verzetsorganisatie omdat homoseksualiteit daar streng verboden was. Ze heeft uiteindelijk een andere manier gevonden om in Nederland te kunnen blijven: ze trouwde.

Het COC hoopt op veel reacties, omdat het dan, met bewijsmateriaal in de hand, staatssecretaris Kosto kan laten zien dat 'het met de mond beleden beleid tot op heden geen concreet resultaat heeft opgeleverd'. 'Aad Kosto heeft als kamerlid altijd wel een open oor gehad voor onze zaak,' zegt Willemien Ruygrok, 'een mooie kans voor hem om nu iets te dóen voor homoseksuelen.'

Afgelopen donderdag moest Andrew Prichodsky onverwacht een paar dagen eerder dan afgesproken bij de Vreemdelingendienst komen. Hij was er nogal zenuwachtig over. Als we met z'n drieën, Andrew, Evert van het COC en ik, het gebouw van de dienst binnengaan, mompelt Prichodsky: 'Daar zit Peter the Beast, die man die me al een paar keer verteld heeft dat ik geen schijn van kans heb om hier te mogen blijven.' Maar Peter wenkt dat we naar een ander loket moeten. En daar krijgt Andrew gewoon zijn stempel. Nee, de ambtenaar weet niet waarom hij ineens op een andere dag besteld is. Geen idee. Hij overhandigt Prichodsky de stempelkaart en zegt dat hij over twee weken moet terugkomen.

Maar in z'n eentje zal Andrew voorlopig niet meer gaan. ■

Meer geld nodig voor verwerking asielaanvragen

Door een onzer redacteurs NRC

DEN HAAG, 15 febr. — Staatssecretaris Kosto (justitie) heeft opnieuw meer geld nodig voor de verwerking van de groeiende stroom asielaanvragen. Het aantal vluchtelingen dat zich dit jaar in Nederland zal melden, is volgens de meest recente prognose veel hoger dan het ministerie van justitie tot voor kort verwachtte.

Op grond van het aantal verzoeken dat in januari is binnengekomen, houdt Justitie nu rekening met een totaal van 23.000 à 24.000 asielaanvragen voor dit jaar. Eind vorig jaar bedroeg de prognose voor 1990 18.000 tot 20.000 vluchtelingen.

Een woordvoerder van het ministerie bevestigde dat Kosto deze cijfers in het kabinet op tafel zal leggen. Het kabinet heeft al 40 miljoen extra uitgetrokken voor de verwerking van de asielaanvragen. De bedoeling was de perso-

neelscapaciteit bij justitie zodanig uit te breiden dat de procedures kunnen worden versneld. Om die reden stelde ook minister Pronk van ontwikkelingssamenwerking extra geld voor de opvang van vluchtelingen ter beschikking. De redenering was dat een uitbreiding van het justitiële apparaat weliswaar tijdelijk meer geld kost, maar dat dat zou worden terugverdiend doordat de asielzoekers — van wie de meesten uiteindelijk niet mogen blijven — een kortere periode opvang hoeft te worden geboden.

Volgens Justitie kan de vergroting van het justitiële apparaat in juli zijn gerealiseerd. Maar die 'winst' wordt meer dan teniet gedaan door de onverwachte groei van het aantal asielaanvragen, terwijl er ook nog een achterstand in de verwerking van nog lopende aanvragen moet worden weggevoerd.

Er zijn al eerder Engelse asielzoekers het land uitgezet terwijl hun juridische procedure nog liep

Homohuwelijk

Volgens Trouw (10 februari) is mevrouw mr. Gijbels van mening dat het verbod op een huwelijk tussen twee mensen van hetzelfde geslacht een uiting is van discriminatie. Als voorbeeld noemt zij dat deze mensen geen recht hebben op pensioen, d.w.z. een wederzijds overlevingspensioen. Wanneer er echter een notarieel samenlevingscontract is, zoals bij de mannen, wier belangen zij behartigt, is het mogelijk dat voor hen een partnerpensioen wordt gesloten. Bij de bedrijfspensioenfondsen is het meerverzekeren van partnerpensioen al bijna een automatisme. Maar ook bij particuliere verzekeraars wordt tegenwoordig partnerpensioen verzekerd, alsof het de gewoonte zaak van de wereld is, want de meeste werkgevers zijn van harte bereid hieraan mee te werken in het raam van de voor hun personeel geldende pensioenregeling. Voor pensioen hoeven homoseksuelen dus niet te trouwen, maar moeten zij wel naar de notaris. Gouda J. Verrips

Frans en Gerard ongetrouwd op 'huwelijksreis'

Van een onzer verslaggeefsters AMSTERDAM - Hoofdredacteur Henk Krol van De Gay Krant en mr. L. Gijbels zijn blij met de uitspraak van de rechtbank, Frans Stello en Gerard Kuipers zijn maar alvast op huwelijksreis naar de wintersport gegaan, maar getrouwd wordt er niet.

De rechtbank vindt dat de ambtenaar van de burgerlijke stand in Amsterdam, die vorig jaar weigerde Frans en Gerard in de echt te verbinden, gelijk had, en dus verandert er niets.

De hechte band tussen Frans en Gerard zal er niet onder lijden. Ze zijn al jaren samen en willen hun relatie graag in een echt huwelijk omgezet zien, vooral omdat ze dan meer voor elkaar kunnen regelen, net als andere getrouwde stellen. Dat ze allebei man zijn, gaf natuurlijk wel even een probleempje.

Volgens hen staat nergens in het Burgerlijk wetboek dat mensen die willen trouwen, van verschillend geslacht moeten zijn, schendt de weigerachtige ambtenaar de artikelen 8 en 12 van het Europees verdrag voor de rechten van de mens en is het maken van onderscheid op grond van geslacht ordinaire discriminatie. Bovendien hadden ze de opstelling van die ambtenaar ervaren als een 'vernederende behandeling'.

In grote trekken was de president van de rechtbank, mr. J. A. Schröder, het eigenlijk wel met de twee eens: de wet stelt inderdaad niet uitdrukkelijk dat de partners van verschillend geslacht moeten zijn, maar de wetgever heeft dat volgens hem wel altijd als vanzelfsprekend aangenomen.

De weigering van die ambtenaar is, zei Schröder, dus toch „in overeenstemming met de onverkort geldende bedoeling van de wetgever.“ Bovendien kon hij in dit geval niet van een dringend probleem spreken, omdat Frans en Gerard toch „hun onderlinge rechtsbetrekkingen al redelijk konden regelen, zij het beperkter dan in een huwelijk.“ En dus wees hij hun verzoek af.

Fantastisch

En toch zijn mevrouw Gijbels en Krol blij met die uitspraak. Dat komt doordat mr. Schröder er nog bij zei, dat toewijzing van het verzoek „in niet te voorzien mate gevolgen zou hebben voor de rechtsverhou-

Leeuwarden vraagt minister om legalisering homo-huwelijk

Van onze verslaggever AMSTERDAM - Het college van B en W van Leeuwarden zal de minister van Justitie per brief vragen een huwelijk van homoseksuelen mogelijk te maken. Daarvoor is wijziging van het Burgerlijk Wetboek nodig, omdat nu volgens enkele recente rechterlijke uitspraken alleen een man en een vrouw een huwelijk kunnen sluiten. De gemeente Leeuwarden vindt dit discriminerend voor homoseksuelen.

De kwestie is in de Leeuwarder gemeenteraad al langer aan de orde. De raadscommissie voor emancipatiezaken deed al in december het verzoek aan B en W een stap te zetten ten behoeve van

het homoseksuele huwelijk. B en W zegden dat toen toe, maar besloten met het opstellen van de brief te wachten tot de Amsterdamse rechtbank uitspraak had gedaan in het beroep dat twee homoseksuele mannen uit Vlaardingen hadden ingediend tegen de weigering van de Amsterdamse ambtenaar van de burgerlijke stand om hen in het huwelijk te verbinden.

Hoge Raad

Die uitspraak kwam begin deze week. Daarbij werd de gemeente Amsterdam in het gelijk gesteld. Eerder spanden twee lesbische vrouwen een dergelijke zaak aan bij de rechtbank in Rotterdam en later bij het gerechtshof in Den Haag. Beide instanties wezen het verzoek af. De twee vrouwen hebben de zaak vervolgens voorgelegd aan de Hoge Raad. Die zal naar verwachting op korte termijn, binnen enkele weken, uitspraak doen.

In beide zaken beriepen de homoseksuele eisers zich op enkele artikelen van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens en van het BuPo-verdrag, het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten. Het Haagse hof oordeelde dat homoseksuelen aan deze verdragen niet de eis kunnen ontleenen om met iemand van hetzelfde geslacht te trouwen. Het hof vindt dat geen discriminatie.

Weliswaar kunnen heteroseksuele paren die niet de bedoeling hebben een gezin te stichten, wel huwen. Maar dat impliceert niet dat ook homoseksuele paren dat recht zouden hebben, aldus het hof. „De uitzondering die in het eerste geval aan de orde is, noodzaakt er geenszins toe tot een regel verheven te worden en om die reden het andere geval toe te staan.“

'Homohuwelijk terecht geweigerd door ambtenaar'

Door een onzer redacteuren AMSTERDAM, 14 febr. - Een ambtenaar van de burgerlijke stand in Amsterdam heeft vorig jaar maart terecht geweigerd twee homoseksuelen te trouwen. Dat bepaalde de president van de Amsterdamse rechtbank gisteren in een procedure die de stichting vrienden van de Gay-krant, namens het homofiele paar, over die weigering had aangespannen.

De ambtenaar weigerde zijn medewerking tot het sluiten van een huwelijk omdat beide 'verzoekers' van hetzelfde geslacht waren. De rechtbank constateerde nu dat de Nederlandse wet nergens stelt dat voor een huwelijksvoltrekking partners van verschillend geslacht vereist zijn, maar dat in feite als vanzelfsprekend beschouwt. Bovendien zou toewijzing van het verzoek volgens de rechtbank leiden tot niet te overziene gevolgen voor tal van maatschappelijke- en rechtsverhoudingen. Tot slot achtte de rechtbank dit probleem niet dermate dringend, dat het niet aan de wetgever kon worden overgelaten er een oplossing voor te vinden. De homoseksuele mannen hebben hun relatie geregeld in een samenlevingscontract.

Hoofdredacteur van de Gay-krant H. Krol en advocaat mr. L. Gijbels toonden zich verheugd met het vonnis. Zij zeiden wel verwacht te hebben dat de rechtbank zou beslissen dat deze problematiek haar bevoegdheden te boven ging. „Nu is het de taak van de politiek er wat aan te doen.“ Volgens Krol ontbreekt het Nederland aan een goede relatiewetgeving.

Het hof overwoog tevens dat het een kenmerk van het huwelijk is „dat de huwelijkspartners fysiek in staat zijn op zodanige wijze geslachtsverkeer met elkaar te hebben dat dit tot voortplanting kan leiden“. Omdat homoseksuele paren deze voortplantingsmogelijkheid niet hebben, vallen zij buiten het bestaande huwelijksrecht, aldus het hof.

Wetsgeschiedenis

De twee mannen hadden voor de Amsterdamse rechtbank aangevoerd dat het Burgerlijk Wetboek niet uitdrukkelijk vereist dat een huwelijk gesloten wordt tussen man en vrouw. De rechtbank deelde dat argument wel, maar volgens de uitspraak moet blijken de wetsgeschiedenis als vanzelfsprekend worden aangenomen dat een huwelijk alleen tussen man en vrouw gesloten kan worden.

De Amsterdamse rechtbank verwees de twee eisers naar de politiek, omdat toewijzing van hun verzoek „in niet te voorzien mate gevolgen zou hebben voor de rechtsverhoudingen“. Dat gaat de taak van de rechter te boven. Daarmee sloot hij zich aan bij het gerechtshof, dat in zijn beschikking eveneens uitsprak dat het niet de taak van de rechter is een verzoek tot opheffing van het huwelijksverbod te honoreren.

„Het zou er immers toe leiden dat, buiten de democratische besluitvorming om, eens en voor al wijziging zou worden gebracht in een complexe materie, die gebaseerd is op een in de gehele westerse wereld hecht verankerd, reeds eeuwen bestaand en door velen nog steeds als hoogst vanzelfsprekend beschouwd beginsel dat alleen tussen een man en een vrouw een huwelijk mogelijk is“, aldus het hof.

Zegen voor relaties

In de hervormde gemeente Haarlem-Centrum kunnen ook andere relaties dan het huwelijk worden gezegend. Dit heeft de kerkeraad besloten nadat bleek dat driekwart van de gemeenteleden zo'n besluit zou steunen. De zaak kwam op gang toen twee homoseksuelen vorig jaar vroegen om zegening van hun relatie.

Ambtenaar weigerde volgens vonnis terecht homopaar te trouwen

AMSTERDAM (ANP) - Een Amsterdamse ambtenaar van de burgerlijke stand heeft eind maart 1989 terecht geweigerd twee homoseksuelen te trouwen. Dat heeft de rechtbank in Amsterdam uitgesproken in de procedure die de stichting Vrienden van de Gay-krant, namens F. Stello en G. Kuipers, tegen de gemeente Amsterdam had aangespannen vanwege die weigering.

De rechtbank oordeelde dat de politiek moet beslissen over de vraag of twee personen van hetzelfde geslacht met elkaar mogen trouwen. Het is aan de wetgever om daar een regeling voor te treffen. Een toewijzing van het verzoek zou, aldus president mr. J. Schröder, gevolgen hebben voor tal van maatschappelijke en rechtsverhoudingen die voor de rechtbank niet te overzien zijn.

Volgens de rechtbank is het niet kunnen trouwen voor Stello en Kuipers niet zo'n dringend probleem, dat er niet kan worden gewacht op een oplossing van de kant van de wetgever. De beide mannen hebben hun relatie geregeld in een samenlevingscontract.

De eiser en de raadvrouw van de twee, mr. L. Gijbels, verklaarden zeer verheugd te zijn over de uitspraak. „We hadden wel verwacht dat de rechtbank zou beslissen dat dit haar bevoegdheden te boven gaat. Wij vinden zelf ook dat een dergelijke principiële beslissing thuishoort bij de politiek. Nu is het aan de wetgever om iets te ondernemen.“

Opsporing verdachten via huis-aan-huisblad

Door een onzer redacteurs **NRC**
AMSTERDAM, 2 febr. — Politiecorpsen maken sinds kort gebruik van advertenties in huis-aan-huisbladen om verdachten op te sporen. In de Groninger Gezinsbode plaatste de politie deze week een compositiefoto van een man die wordt verdacht van twee verkrachtingen. Ook de Utrechtse politie plaatste twee weken geleden in lokale huis-aan-huisbladen een — op beschrijvingen van de slachtoffers gebaseerde — tekening van een man die twee vrouwen met een schroevendraaier in het gezicht had gestoken. Volgens de woordvoerder van de Utrechtse gemeentepolitie gebeurt dit alleen in geval van „ernstige, lokale delicten”, waarvan de politie herhalend vrees. Gewoonlijk riep de Utrechtse politie getuigen op via het Utrechts Nieuwsblad. Dat publiceerde de oproep in de vorm van een bericht, waarbij soms ook een signalement (compositiefoto of tekening) van de verdachte werd geplaatst. Maar het Utrechts Nieuwsblad weigert

sinds kort medewerking, omdat, volgens plaatsvervangend hoofdredacteur R. van de Loo „de redactieraad zich afvraagt of het plaatsen van compositiefoto's en tekeningen wel zin heeft.” De redactieraad vermoedt dat ze vaak erg misleidend zijn en verwarring stichten. Voor het plaatsen van een echte foto van een verdachte is toestemming van het Openbaar Ministerie vereist. Over het publiceren van compositiefoto's en tekeningen beslist de politie zelfstandig. Het gebeurt in de regel op basis van verschillende slachtoffer- of getuige-verklaringen. De Groningse politie ontving 40 tips „van hoge kwaliteit” naar aanleiding van de advertentie (met compositiefoto) over de verkrachtingszaak. Volgens woordvoerder A. van der Leur is het zo openlijk om medewerking van het publiek vragen „de cultuur geworden”. Het oplossen van misdrijven is niet meer een taak waaraan de politie in beslotenheid werkt, stelt Van der Leur, maar waaraan ook het publiek kan meewerken.

Compositiefoto **NRC**

ROTTERDAM, 3 febr. — In onze krant van gisteren meldde wij dat het Utrechts Nieuwsblad sinds kort weigert medewerking te verlenen aan het opnemen van signalementen (compositiefoto's of tekeningen) van verdachten. Dit is onjuist. Wel is het zo dat men zich bij het Utrechts Nieuwsblad afvraagt of het nog zin heeft compositiefoto's en tekeningen te plaatsen.

Ombudsman: door politie gemaakte schade vergoeden

Door een onzer redacteurs **NRC**

DEN HAAG, 6 febr. — De politie moet ook schade vergoeden als die wordt veroorzaakt door rechtmatig optreden. Deze principiële uitspraak doet de Nationale Ombudsman vandaag in een rapport aan minister Hirsch Ballin (justitie).

In het onderzochte geval oordeelde mr. drs. M. Oosting dat de schade die werd veroorzaakt bij een inval in een woning niet op de verhuurder kon worden afgewenteld. In april 1988 deed een arrestatieteam van de Amsterdamse politie een inval om een verdachte van drugshandel te arresteren. Het adres waar de man zou verblijven was opgegeven door de afdeling bevolking van de gemeente. De politie had toestemming om de woning eventueel met geweld binnen te dringen. Toen op aanbellen niet werd opgedaan, werden een voordeur en een keuken deur geforceerd. De gezochte man bleek echter niet op het adres te wonen. De verhuurder leed een schade van ruim 2.200 gulden. De politie weigerde de

schade te vergoeden en adviseerde de man verhaal te zoeken bij de afdeling bevolking van de gemeente of bij de gezochte man.

Oosting oordeelt dat daarmee geen recht is gedaan aan de beginselen van behoorlijk bestuur. De schade aan de woning is toegebracht zonder dat de verhuurder deze op enigerlei wijze kon voorkomen. Gezien de hoogte van de schade behoort dat niet voor risico van de huurbaas te komen. Door de weigering schade te vergoeden is inbreuk gemaakt op het gelijkheidsbeginsel, aldus Oosting. Dit houdt in dat burgers op gelijke wijze de lasten dragen die het gevolg zijn van de behartiging van het algemeen belang. Volgens de ombudsman moet Hirsch Ballin alsnog de schade voldoen.

de daardoor veroorzaakte overlast door aan- en afrijdend autoverkeer. De APV stelt tippelen al strafbaar. Geregeld worden vrouwen die het APV-artikel overtreden, geverbaliseerd en vervolgd. Vorig jaar besliste de rechtbank in Maastricht in een zaak tegen een tippelhoer dat het betreffende APV-artikel nietig is, omdat het in strijd is met het in de Grondwet gewaarborgde gelijkheidsbeginsel. Het wel vervolgen van de prostituee terwijl de prostituant ongemoeid wordt gelaten, is niet eerlijk, aldus de redenering van de rechtbank. De kwestie is door het Openbaar Ministerie nu aan de Hoge Raad voorgelegd. Het arrest van de Hoge Raad kan nog een hele tijd op zich laten wachten.

Heerlen vervolgt binnenkort klanten straatprostituee **VK 19**

Van onze verslaggever **HEERLEN** — Meegaan met een tippelhoer wordt in Heerlen binnenkort verboden. B en W van die gemeente hebben een wijziging voorgesteld van de Algemene Politie Verordening, waardoor niet alleen de straatprostituee, maar ook de klanten vervolgd kunnen worden. Het voorstel wordt 6 maart behandeld door de gemeenteraad. Verwacht wordt dat de raad ermee zal instemmen. De gemeente Heerlen gedooft geen tippelprostitutie, onder meer vanwege

Kosto bepleit verruiming van preventiebeleid

Door een onzer redacteurs **NRC**

DEN HAAG, 15 febr. — Volgens staatssecretaris Kosto (justitie) moet er een Centraal Politie Instituut komen voor de criminaliteitspreventie dat vergelijkbaar is met de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI).

Kosto bepleitte dat gistermiddag bij het tienjarig bestaan van het bureau van de landelijke coördinator voorkoming misdrijven.

Dit samenwerkingsverband van Binnenlandse Zaken en Justitie zou volgens Kosto uitgebouwd moeten worden tot een „landelijk en regionaal georganiseerde instelling” die voor de regionale politiekorpsen eenzelfde rol vervult als de CRI. Deze instelling heeft specifieke technische deskundigheid in huis en fungeert als databank voor de plaatselijke recherche. Kosto zei zich voor te stellen dat preventiebeleid zich in de toekomst ook zal richten op zwaardere vormen van criminaliteit: roofovervallen, drugscriminaliteit, seksuele misdrijven, bank- en verzekeringsfraude en corruptie. Nu blijft criminaliteitspreventie meestal beperkt tot veel voorkomende criminaliteit: diefstallen en vandalisme.

Dr. J. Horn, landelijk coördinator voorkoming misdrijven, noemde preventiebeleid een „essentieel deel” van de politietak. Volgens hem is de dominante cultuur binnen de politie lang gekenmerkt door „boeven vangen”. De strategieën die de politie in de jaren zestig en zeventig gebruikte om de criminaliteit te bestrijden hebben echter gefaald, meent hij. De nadruk is jaren lang gelegd op snelle gemotoriseerde surveillance

en snelle reactie op verzoeken uit het publiek en op onderzoek nadat het delict is gepleegd. De politie trok zich terug uit de wijken, sloot zich op in auto's en maakte van het „afhollen op een incident” de hoofdzaak. Een „quasi militaire, gedisciplineerde, technisch goed uitgeruste groep misdaadbestrijders”. Daarbij maakte de politie zich steeds afhankelijker van de meldingen uit het publiek. Criminaliteit waarvan zelden aangifte wordt gedaan zoals fraude, drugs of incest ontrok zich geheel aan het oog van de politie. Dat heeft er volgens Horn toe geleid dat de politie „zeker bij de aanpak van de veel voorkomende criminaliteit als het ware achter de feiten aanloopt”.

Volgens Horn waren de resultaten dan ook weinig indrukwekkend. De criminaliteit vertienvoudigde zich sinds 1960. Tussen 1980 en 1988 steeg het aantal geregistreerde delicten tot jaarlijks boven een miljoen. Uit slachtofferenquêtes valt op te maken dat dit maar 35 procent van de werkelijk gepleegde misdrijven is. Jaarlijks worden er dus ruim zes miljoen misdrijven gepleegd. Het feitelijke opklaringspercentage schatte Horn op minder dan vijf procent. Nederland is volgens hem „een van de meest onveilige landen in West-Europa” geworden.

Politie laks: mensen ten onrechte gearresteerd

Van een onzer verslaggevers **TR 20**
DEN HAAG — De politie is te traag met het doorgeven van wijzigingen voor het opsporingsregister waardoor mensen ten onrechte worden gearresteerd. Alleen al op Schiphol gebeurt dat volgens de Nationale Ombudsman zo'n honderd keer per jaar.

De Ombudsman heeft onderzocht hoe vervallenverklaringen van signaleringen in het geautomatiseerde opsporingsregister van de Centrale recherche informatiedienst worden verwerkt. Iemand komt daarin als hij de bij een onherroepelijk vonnis opgelegde boete niet heeft betaald of een vrijheidsstraf niet ten uitvoer kon worden gelegd omdat de veroordeelde niet bereikbaar was. Het CRI-register kan door 45 politiekorpsen en de koninklijke marechaussee rechtstreeks per computer ingezien worden. Voor de andere korpsen is de CRI 24 uur per dag te raadplegen. Verder verschijnen elke twee weken microfiches en boekjes met namen en geboortedata van de gesignaleerde personen. Een signalering leidt ertoe dat de veroordeelde aangehouden kan worden door politie of marechaussee. Als dat is gebeurd en de boete wordt alsnog betaald of de celstraf wordt ondergaan, dan moet dat meteen bij de CRI worden gemeld, waarna de signalering wordt geschrapt. De CRI verwerkt 24 uur per dag per telex gemelde intrekkingen. Per post gestuurde wijzigingen wor-

den tijdens kantooruren verwerkt. De CRI heeft, aldus de Ombudsman, liever alleen wijzigingen per telex. Maar het openbaar ministerie en enkele politiekorpsen, waaronder Den Haag en Amsterdam, blijven ondanks herhaalde verzoeken wijzigingen per post sturen. Dat gebeurt soms pas enige maanden later. Dat constateerden medewerkers van het bureau van de Nationale Ombudsman bij een bezoek aan de CRI. Bij een stapeltje berichten van de

Amsterdamse politie zat zelfs één bericht waaruit bleek dat de betreffende boete al zes maanden daarvoor was betaald.

Mensen die ten onrechte in het CRI-register blijven staan door laksheid van de politie kunnen geconfronteerd worden met vrijheidsberoving in strijd met de Grondwet, aldus de Ombudsman. Ze kunnen daardoor hun vlucht missen of moeten een boete nogmaals betalen om te voorkomen dat ze niet kunnen reizen.

Tekort aan cellen dreigt opnieuw

SITTARD (ANP) — Het tekort aan gevangencellen is weggevoerd na de bouw van in totaal 2.200 nieuwe cellen, maar in 1991 dreigt weer een nieuw tekort. Dit zei minister Hirsch Ballin (justitie) gisteren in Sittard waar hij een nieuwe gevangenis voor 252 gedetineerden en 220 personeelsleden officieel in gebruikstelde.

Het is de op een na laatste van de zeven nieuwe gevangnissen, waarvan de laatste in Hoogeveen op 15 maart in gebruik wordt genomen.

De totale capaciteit is nu gestegen tot 7.640 plaatsen, waarvan er 600 dringend voor vervanging in aanmerking komen. Naast deze zeshonderd zullen er tussen 1991 en 1994 er nog tenminste 700 moeten bijkomen. In totaal 1.300, aldus de minister.

Volgens mr. B. van der Goorbergh, directeur delinquentenzorg van het ministerie van justitie, zal het verdwijnen van de Europese binnengrenzen in 1992 nog 250 extra plaatsen in gevangnissen noodzakelijk maken. Daarover, aldus Van der Goorbergh, krijgt de Tweede Kamer binnen enkele maanden voorstellen.

Nederland telt overigens beïnduidend minder penitentiair gestraften dan het buitenland. Vijftig per 100.000 inwoners in Nederland tegenover 70 in België en 87 in de Bondsrepubliek.

Minister Hirsch Ballin noemde het experiment met dagdetentie in Rotterdam succesvol. Tevens deelde hij mee dat de staatssecretaris van justitie het besluit heeft genomen om het bestaande selectie- en differentiatiestelsel te herzien.

Hirsch Ballin: Cursus wapenleer kan geen kwaad **NRC**

DEN HAAG, 8 febr. — De cursus wapenleer van de LOI heeft volgens het ministerie van justitie geen aantrekkende werking op het wapenbezit. Er is ook geen enkele aanleiding aan te nemen dat criminelen in de opleiding zijn geïnteresseerd. Minister Hirsch Ballin antwoordt dit op kamervragen van de PvdA, waarin bezwaar werd gemaakt tegen de betrokkenheid van justitie bij de cursus en de wijze waarop de LOI er reclame voor maakt. Zo wordt in de advertentie een verband gelegd tussen kennis van wapens en veiligheid.

Sympathisanten uiterst links weer welkom in VS **VK 19**

WASHINGTON (AP) — Anarchisten, communisten en aanhangers van totalitaire regimes kunnen voortaan een bezoek brengen aan de Verenigde Staten. Vorige week vrijdag ondertekende president Bush een wet die het onmogelijk maakt om reizigers om politieke redenen de toegang tot het land te weigeren.

Hiermee komt een eind aan een uit 1952 stammende regeling die was bedoeld om mensen met radicale denkbeelden uit Amerika te weren. Op grond van deze regeling werd onder meer aan de schrijvers Gabriel Garcia Marquez, Pablo Neruda en Graham Greene de toegang tot de VS geweigerd. Ook Hortensia Allende, weduwe van de voormalige Chileense president, en PLO-leider Yasser Arafat werden er nog niet zo lang geleden door getroffen.

Het blijft nog wel mogelijk bezoekers te weigeren die een gevaar kunnen vormen voor de nationale veiligheid. Ook polygamisten, psychopaten en mensen met een „seksuele afwijking” kunnen aan de grens worden tegengehouden.

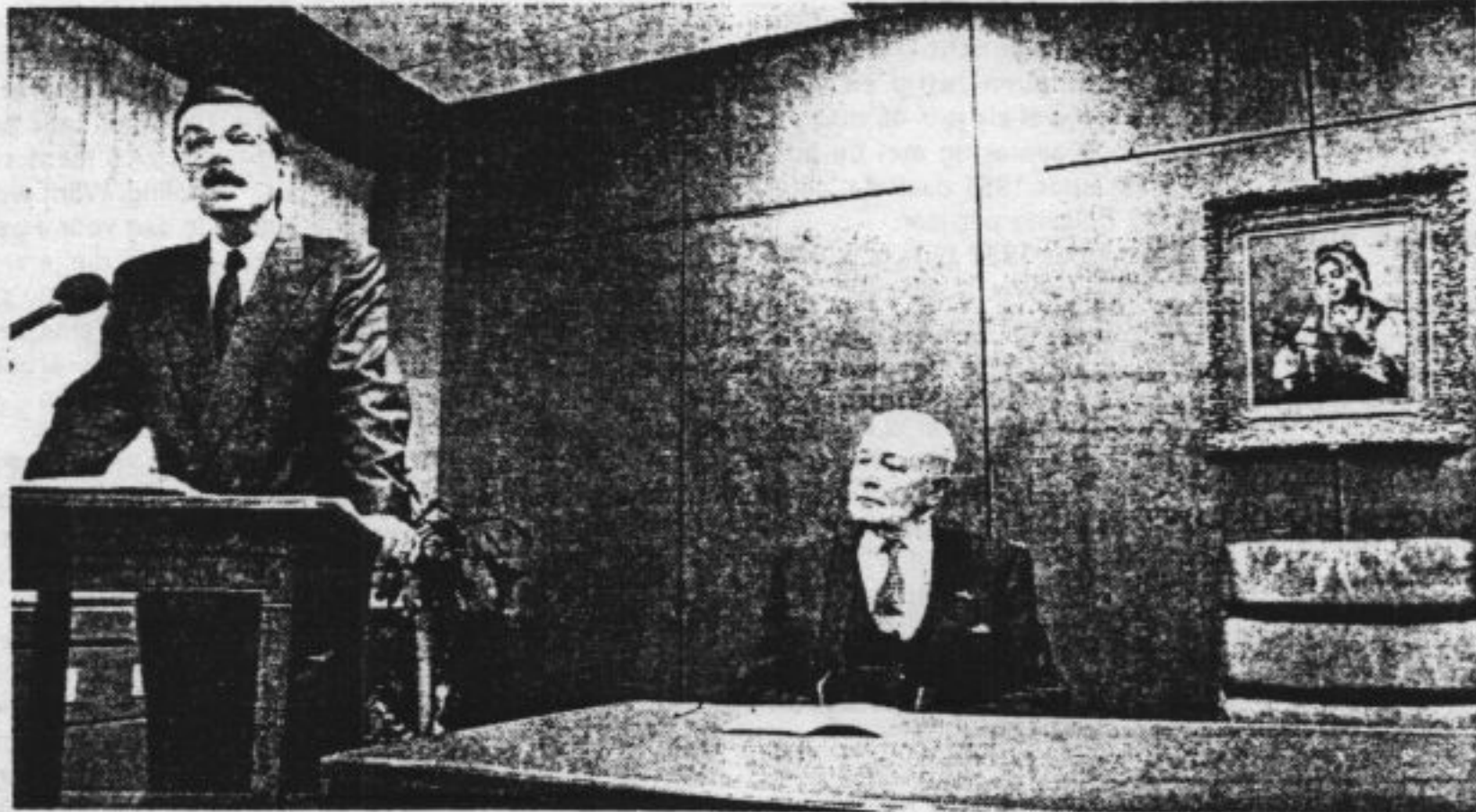
'Weinig onverantwoorde euthanasie'

Door een onzer redacteurs
NRC

DEN HAAG, 13 febr. — De onderzoekscommissie euthanasie heeft geen aanwijzingen dat op grote schaal op onverantwoorde wijze euthanasie wordt bedreven. Dit zei voorzitter prof. mr. J. Rimmelink vanochtend bij de installatie van de commissie „onderzoek medische praktijk inzake euthanasie“.

Hij baseerde zich op eerder onderzoek, onder meer verricht in de provincie Utrecht. Volgens Rimmelink komt euthanasie vrij weinig voor. Wel bestaat er een „dark number“ van euthanasiegevallen. Hij noemde de artsenstand een „voortreffelijke opgeleide en fatsoenlijke beroepsgroep“ waarmee de enquêteurs van de commissie een vertrouwensrelatie moeten opbouwen.

Minister Hirsch Ballin (justitie) zei vanochtend dat de commissie „geen alibi voor uitstel van besluitvorming“ is. Voor 1 juni 1991 wil het kabinet op basis van het onderzoek een politiek besluit nemen over mogelijke wetgeving over euthanasie. Hij vroeg de commissie vanochtend enkele maanden voor die datum het eindrapport uit te brengen. Het rapport moet volgens hem een interpretatie van de onderzoeksresultaten omvatten. Hirsch Ballin beklemtoonde dat de commissie niet „als informatiebron voor straf- of tuchtrechtelijke vervolging“ zal fungeren. Geen enkele arts hoeft zich bezwaard te voelen

Minister Hirsch Ballin installeerde vanochtend de Commissie onderzoek medische praktijk inzake euthanasie onder voorzitterschap van prof. mr. J. Rimmelink. (Foto NRC Handelsblad/ Leo van Velzen)

door mee te werken aan het bijeenbrengen van feitelijke informatie, aldus de minister.

Volgens Rimmelink, procureur-generaal bij de Hoge Raad, is het wellicht nodig de onderzoeksopdracht die minister Hirsch Ballin (justitie) heeft verstrekt op een onderdeel opnieuw te formuleren. De commissie wil ook vormen van aanvechtbaar medisch nalaten onderzoeken die gelijkenis vertonen met euthanasie. Het gaat dan om het staken van

een zinloze medische behandeling of het daarmee niet beginnen.

Hirsch Ballin zei dat ook de positie van personen die hun wil niet meer kenbaar kunnen maken bij het onderzoek betrokken moet worden. De minister zei dat euthanasie te moeilijk is voor een eenvoudig antwoord „in de trant van 'het mag of het mag niet'“. Hirsch Ballin: „Moeten wij zeggen dat er situaties zijn waarin de in vrijheid geuite wens te sterven gerespecteerd moet worden? En

als dat zo is, gaat het dan om een wens tot levensbeëindiging, of om een weigering van verdere behandeling?“ Voordat de commissie een onderzoeksopdracht verstrekt aan een wetenschappelijk instituut krijgt de Tweede Kamer inzage. Rimmelink zei dat de commissie straks zelf verantwoordelijk is voor de evaluatie en interpretatie van de onderzoeksresultaten en niet als doorgeefluik zal functioneren: „Er is maar één commissie en dat zijn wij“.

Toewijzen geldboetes aan slachtoffers delict bepleit

Van onze verslaggever YK 16
DEN HAAG — Slachtoffers van misdrijven moeten meer kans krijgen op schadevergoeding van daders. Dat kan door bij strafzaken in plaats van (korte) vrijheidsstraffen veel vaker geldboetes op te leggen en die boetes niet aan de staat, maar aan het slachtoffer doen toekomen.

Deze suggestie deed prof. J. Leijten, advocaat-generaal bij de Hoge Raad donderdag op een symposium in Den Haag over het strafrecht in de jaren negentig. Volgens Leijten is daarmee tegemoet te komen aan de veel beleden wens gevangenisstraf slechts als „uiterste middel“ te hanteren, betekent het voor Justitie minder cellen en geeft het slachtoffers wellicht meer goeddoening.

Momenteel bestaat de mogelijkheid voor een gedupeerde om zich in een strafzaak te voegen. Wordt iemand veroordeeld, dan kan de rechter maximaal 1500 gulden smartegeld (van oorsprong gaat het om vergoeding van geleden schade) aan het slachtoffer toekennen. Dat gebeurt nu vaak bij incestzaken, zedemisdrijven met jonge kinderen en aanrandingen. Volgens Leijten zou dat bij veel meer misdrijven (diefstal, geweldpleging, vernieling, verduistering, oplichting, afpersing, vervalsing) ingang moeten vinden.

Leijten acht het niet ondenkbaar dat zelfs bij een ernstig delict als verkrachting een geldboete meer op z'n plaats is dan een vrijheidsstraf. „Het lijkt duidelijk dat een slachtoffer dat moet vernemen dat de dader daarvoor een geldboete van vijfduizend gulden heeft gekregen, dat verontwaardigd zal verwerpen.

Maar wordt het niet wezenlijk anders als tot het slachtoffer wordt gezegd: 'De eerste en belangrijkste die door dit strafbaar feit is gedupeerd, ben jij. De boete die de staat aan de dader oplegt, komt aan jou toe. Of heb je liever dat hij een jaar achter de gevangensmuren verdwijnt?'

„Ik denk dat heel wat slachtoffers dat toch een betere materiele opvang van hun negatieve gevoelens vinden dan de wetenschap dat de dader van zijn vrijheid wordt beroofd en waarschijnlijk berooider wordt dan ooit. Ook indien dat geld het verdriet niet wegneemt, maar slechts wat compensatie biedt“, aldus de advocaat-generaal.

Hij erkent tegelijkertijd dat de samenleving zover niet is. Van het terugdringen van de korte vrijheidsstraf, zoals in een wet van 1983 is vastgelegd, is volgens Leijten nog weinig terecht gekomen. Veel rechters willen niet weten van geldboetes of alternatieve straffen in plaats van gevangenisstraffen: „Ik heb de indruk dat veel rechters dienstverlening geen echte straf vinden. Vaak wordt die zelfs ongemotiveerd afgewezen.“

Maar, voorspelt Leijten, het strafrecht zal veranderen. „Wij kunnen ons in dit stadium van de westerse cultuur nog niet goed voorstellen dat gewone afdoening van alle delicten door middel van een geldboete (of in geld te waarden inspanning) moet kunnen plaatsvinden. Zoals nu de praktijk is met vrijheidsstraf, werd in de Middeleeuwen foltering als straf niet ongepast gevonden. Maar waarschijnlijk staan wij over honderd jaar als barbaren te boek omdat wij mensen voor jaren van hun vrijheid beroofden“, aldus Leijten.

Bewindslieden sceptisch over elektronisch arrest

Van onze verslaggever YK 19
DEN HAAG — Minister Hirsch Ballin en staatssecretaris Kosto van Justitie staan gereserveerd tegenover de invoering van elektronisch huisarrest ter vervanging van celstraf. Dit zou hooguit aan het eind van de straf een rol kunnen spelen.

Volgens het ministerie van Justitie moet er nog een definitief besluit worden genomen. Eerst wordt gewacht op adviezen van de betrokken maatschappelijke organisaties. Die reageren op een rapport dat begin vorig jaar is uitgebracht door een werkgroep onder leiding van de Amsterdamse hoogleraar Schalken. Daarin wordt elektronisch huisarrest onder bepaalde omstandigheden mogelijk geacht, maar dan alleen in combinatie met een zinvolle tijdsbesteding.

Elektronisch huisarrest houdt in dat een verdachte (ten tijde van zijn voorarrest) of een gestrafte (tijdens, en vaak aan het eind van zijn straf) niet meer in de cel hoeft, maar thuis zijn detentie kan uitzitten. Hij moet dan binnen een

bepaalde straal van of in zijn woning blijven. Dat wordt elektronisch gecontroleerd. Dit kan onder meer door middel van een zender aan de pols die alarm geeft als de gestrafte zijn gebied verlaat.

Het idee komt uit de Verenigde Staten. Elektronisch huisarrest kan kosten besparen, omdat minder cellen nodig zijn. Op een strafrechtcongres in Scheveningen werd vorige week echter opgemerkt dat de methode in de Verenigde Staten niet meer zo populair is: het blijkt veel te duur, wordt voor de verkeerde personen gebruikt en stuit bij de uitvoering op grote weerstanden bij de politiekorpsen.

Het ministerie van Justitie is in ieder geval geen voorstander van deze vorm van detentie tijdens het voorarrest. Dat zou de privacy van de persoon in kwestie te veel in het geding brengen, vindt het departement. Het gaat dan immers nog slechts om een persoon die wordt verdacht van een strafbaar feit, maar die nog niet is veroordeeld door de rechter.

Toeneming criminaliteit is gevolg van veranderingen in samenleving

door Dick Bosscher **TR 21**

Gemiddeld wordt van twee op de drie Amsterdamse studenten de fiets gestolen. Wat doen die studenten vervolgens? De meesten kopen weer een (tweedehands) fiets. De helft van hen koopt op straat een karretje dat voor minder dan vijf tientjes wordt aangeboden. Duidelijk jatwerk, dus.

Uit onderzoek onder studenten in de hoofdstad blijkt dit opmerkelijke feit: wie slachtoffer wordt van fietstendiefstal koopt daarna meestal een gestolen fiets, terwijl degenen die geen slachtoffer werden, hun tweedehands fiets meestal bij de rijwielhandelaar kopen.

Als reden voor het kopen van een gestolen (en dus goedkopere) fiets wordt opgegeven dat het verlies van de eigen fiets nu eenmaal moet worden gecompenseerd.

Is dit een voorbeeld van de normvervaging die over de huidige samenleving spoelt?

Nog een voorbeeld, een enquête in Den Haag over heling. Wordt eerst de vraag gesteld of het aanvaardbaar is als je gestolen goederen koopt, dan schudt 67 procent resoluut het hoofd. Maar als je de vraag een beetje verhuult, dan zeggen twee op de drie mensen best bereid te zijn een gestolen goed te kopen als zij daar zelf beter van worden. „Je betaalt er toch gewoon voor?“ luidt het argument.

Normvervaging? Past dit denken

over heling in hetzelfde straatje als zwartwerken, te hard rijden op de snelweg, knoeien met de belastingaangifte? Stuk voor stuk bewijs dat niemand het meer nauw neemt met de regels in dit land?

Mevrouw dr. J. Junger-Tas wil er niets van horen. Het hoofd van het wetenschappelijk onderzoek- en documentatie centrum (WODC) van het ministerie van justitie zegt ronduit dat er geen sprake is van zoiets als verval van waarden en vervaging van normen, maar veeleer van *verandering en verschuiving* van waarden en normen. En de toename van de criminaliteit is volgens haar het gevolg van de ingrijpende veranderingen van onze samenleving. Niet van normvervaging.

Individualisme

Junger-Tas ontvouwde haar analyse vorige week tijdens een symposium over het maatschappelijk draagvlak van het strafrecht in de jaren negentig. Als een van de belangrijkste ontwikkelingen in de naoorlogse samenleving noemde zij de individualisering. Het individu is de maat van alle dingen geworden, betoogde ze. Daar zitten negatieve kanten aan zoals het wegvallen van verbanden, maar de burger is er mondiger van geworden en de staat werd minder autoritair. De rechtspositie van de burger verbeterde, de nadruk kwam te liggen op de plichten van de overheid en de rechten van de burger. Tegelijkertijd werden de mensen toleranter ten opzichte van elkaar en bijvoorbeeld ten opzichte van andere samenlevingsvormen. Eenpersoons huishoudens zijn inmiddels al zo gewoon dat ze in de grote steden al 36 procent uitmaken van het totaal.

Die houding ten opzichte van elkaar heeft invloed op hoe we met elkaar omgaan. Junger-Tas constateert bijvoorbeeld dat de samenleving inmiddels veel minder tolerant staat tegenover agressie en geweld, dan bijvoorbeeld een eeuw geleden. Geweld binnen het gezin wordt dan ook niet meer gepikt en niet meer verzwegen. Junger-Tas stelt dan ook dat de individualisering winst betekent voor de fundamentele rechten van mens en kind.

De veranderende samenleving laat zich allereerst in demografische tabellen vormgeven. De naoorlogse baby-boom heeft ervoor gezorgd dat de jongeren oververtegenwoordigd waren in de jaren zestig en zeventig. Jongeren staan nu eenmaal synoniem met criminaliteit,

dus als het aantal jeugdigen afneemt, daalt ook de criminaliteit. Dat blijkt uit onderzoek dat Junger-Tas zelf heeft verricht. Tussen het eind van de jaren zestig en 1980 kwamen vrijwel elk jaar 45 duizend jongeren in aanraking met de politie. Maar sinds 1981 daalt dat cijfer naar 39 duizend per jaar.

Het gaat sinds 1982 zelfs nog ietsje harder dan verwacht. De cijfers van de politie geven aan dat per honderdduizend 12- tot 17-jarigen het aantal minderjarige verdachten van misdrijven sinds dat jaar is teruggelopen met negentien procent. Vooral het aantal verdachten van vermogensmisdrijven vertoont een sterke daling.

Maar het gaat niet alleen om aantallen jongeren. De jongere van nu leeft in een andere samenleving dan de jongere van voor de oorlog. Uit onderzoek van Felson en Gottfredson blijkt dat voor de oorlog driekwart van de 17-jarige jongens de

zaterdagavond nog wel eens met hun ouders doorbracht. Nu is dat nog maar 40 procent.

Als 17-jarige jongens tegenwoordig 's avonds uitgaan, is daar nog zelden een volwassene bij, maar voor de oorlog kwam dat bij 25 procent van de 17-jarigen nog wel voor. Slechts een op de drie waagde het toen nog om na elf uur thuis te komen, tegenwoordig komt driekwart pas na elfen thuis.

Dat betekent niet dat de ouders van nu minder streng zijn of dat ze de normen niet meer kunnen overdragen. Ouders kunnen tegenwoordig minder toezicht op hun kinderen uitoefenen omdat ze veel minder tijd met ze doorbrengen. En als we het over jeugdcriminaliteit hebben, dan wordt die vrijwel altijd 's avonds en in het weekeinde gepleegd in gezelschap van leeftijdgenoten.

Maar zodra er een vergelijking wordt gemaakt met de criminaliteit

van nu en van pakweg voor de Tweede Wereldoorlog, dan moet bovendien in het oog worden gehouden dat sinds de jaren zestig de welvaart enorm is toegenomen en daarmee ook het aantal objecten dat zich leent voor diefstal of vernieling. Want wat wordt er vandaag de dag vooral gestolen en vernield? Dingen die je vroeger niet had: auto's, autoradio's, fietsen, camera's, video's, cheques en pasjes. Stuk voor stuk artikelen die makkelijk - door heling - verhandelbaar zijn.

Alleenwonenden

En waar wordt het vaakst ingebroken? In woningen van eenpersoons huishoudens, waarvan de bewoner bijvoorbeeld vanwege werk afwezig is. Opnieuw een duidelijk gevolg van de individualisering, de nieuwe inrichting van de samenleving. De overheid probeert alles met steeds meer regelgeving bij te benen, maar dat kan een averechtse werking

hebben, meent het hoofd van het WODC.

De wet wordt immers meer een beleidsinstrument dan de belichaming van diep gewortelde, fundamentele morele waarden. Daarmee verliest de wet continuïteit en consistentie - en dus geloofwaardigheid.

Waar het om gaat, zegt Junger-Tas, is dat de normen weer moeten worden afgedwongen. Dat kan volgens haar gebeuren door versterking van toezicht en controle in bijvoorbeeld het onderwijs, openbaar vervoer, winkelcentra en wooncomplexen.

Mensen moeten zich weer veilig voelen én gecontroleerd weten. Helemaal aan het eind van dat traject ligt het strafrecht, dat de garantie biedt dat de normen worden gehandhaafd. Want, zegt ze, „niets is zo ondermijnend voor het respect voor de norm als de verwachting dat die norm bij voortdurende ongestraft kan worden overtreden.“

Snel afhandelen klachten mensenrechten bepleit

Van onze verslaggever **VK14**

DEN HAAG — Nederland moet in Europees verband initiatieven nemen voor een snellere afhandeling van klachten wegens schending van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Zo luidt een advies van de onafhankelijke Adviescommissie Mensenrechten Buitenlands Beleid.

De commissie heeft haar advies dinsdag uitgebracht. De Europese Commissie voor de Rechten van de Mens en het Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg hebben volgens de adviseurs een grote achterstand opgelopen bij de behandeling van individuele klachten tegen de lidstaten van de Raad van Europa.

Of minister Van den Broek van Buitenlandse Zaken de aanbevelingen van de adviescommissie ter harte neemt, moet over enkele weken blijken. De gevoeligste aanbevelingen zijn voor Van den Broek dat nationale regeringen sneller moeten reageren op klachten van individuen en dat grotendeels afstand moet worden gedaan van de rol van het Comité van Ministers van de Raad van Europa in de behandeling van klachtenprocedures.

Dit comité beslist over de vraag of het verdrag geschonden is, tenzij een zaak door de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens of door een betrokken staat binnen drie maanden aan het Europese Hof in Straatsburg is voorgelegd. Ook keert de adviescommissie zich - uit een oogpunt van rechtsbescherming - tegen de samenvoeging van de Europese mensenrechtencommissie en het hof tot één rechterlijke instantie, zoals in ministerraden is voorgesteld.

De adviescommissie heeft vooral aan-

bevelingen gedaan om de behandelingsprocedure van klachten te bekorten. Ze heeft dat gedaan vanuit het standpunt dat mensenrechtencommissie en hof onder het eigen succes dreigen te worden bedolven. Volgens de voorzitter van de adviescommissie, prof. P. van Dijk, is de Europese procedure een van de weinige effectieve op het terrein van de mensenrechten. Maar juist daarom dreigt Straatsburg een hopeloze achterstand op te lopen. De behandeling van een individuele klacht tegen een nationale regering vergt gemiddeld tussen de vier en zes jaar.

Vorig jaar alleen al zijn er bij de Europese mensenrechtencommissie 1400 klachten ingediend. Op 1 januari van dit jaar waren er 1788 klachten aanhangig gemaakt, waarvan 1175 nog niet eens in behandeling waren genomen. Tegen Nederland werden in 1989 107 klachten ingediend. In totaal wachten nog 170 klachten tegen de staat der Nederlanden op afhandeling. Voor het merendeel hebben deze betrekking op de toepassing van de Krankzinnigenwet, de terbeschikkingstelling (tbs), het gebruik van anonieme getuigen en uitzettingen.

Drie kamers

In een rapport had de adviescommissie vorig jaar al de instelling van een semi-permanente Europese mensenrechtencommissie bepleit, waarvan de leden tweederde van hun werktijd aan het mensenrechtenwerk besteden. Deze aanbeveling zal nog dit jaar worden uitgevoerd. Als maatregelen voor de lange termijn stelt de adviescommissie voor de behandeling van klachten niet meer door de hele Europese mensenrechtencommissie (van 22 leden) te laten plaatsvinden maar in drie kamers van elk zeven leden.

Rapporten van de mensenrechtencommissie over de ontvankelijkheid van klachten moeten bindend worden en niet meer aan het Comité van Ministers worden voorgelegd. Individu en staat kunnen tegen de beslissing van de Europese commissie bij het hof in beroep gaan. Om overbelasting te voorkomen zou het hof de bevoegdheid moeten krijgen een zaak niet in behandeling te nemen.

Bij klachten van een staat tegen een of meer andere staten zou het comité zijn competentie kunnen behouden. Voorts moeten hoorzittingen met mondelinge pleidooien zoveel mogelijk worden beperkt, en wordt het belangrijk om het secretariaat en de vertaaldienst in Straatsburg uit te breiden en beter te huisvesten.

De koude oorlog is voorbij, de Binnenlandse Veiligheids Dienst moet de bakens verzetten. Maar de Russen spioneren nog steeds, en dus is het verzamelen van geheime inlichtingen belangrijker dan ooit. PSP'ers zijn niet meer per definitie interessant, wel criminelen en fraudeurs. Daar bemoeien andere diensten zich ook mee. Wat nu? Trouwens, wie gaat er over spionerende burgers op militair terrein?

door Jeroen Trommelen **VK 24**

OP EEN woensdagavond in oktober houdt de directeur van de Binnenlandse Veiligheids Dienst (BVD) A. Docters van Leeuwen een opmerkelijke, besloten lezing voor collega's van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De bijeenkomst laat zich achteraf makkelijk reconstrueren. Het is de roerige herfst van Oost-Europa en de dienst bezint zich. Van het klassieke vijandbeeld is in de tijd dat hij aan het hoofd staat van de BVD niets meer overgebleven, weet Docters Van Leeuwen. De Berlijnse muur staat nog overeind, maar in Polen zit Solidariteit in de regering. Dagelijks tuffen duizenden Oostduitse trabi's over de grens, en de Hongaarse communistische partij heeft zich de dag ervoor opgeheven. De koude oorlog is inderdaad definitief voorbij, zegt hij: „Die hebben we gewonnen.”

Maar wat nu? Tegenover het deels sceptisch publiek zet de directeur uiteen dat de bakens moeten worden verzet, maar dat voor ingrijpende veranderingen bij de BVD geen aanleiding bestaat. De Russen spioneren nog. Wellicht zelfs in toenemende mate hoewel — de directeur laat dit in het midden — enig bewijs daarvoor ontbreekt.

In elk geval moet het onderwerp in de publieke opinie worden warm gehouden. De directie C (Contraspionage) heeft daartoe de week ervoor een oud maar uitvoerig rapport over Russische spionage in de Rotterdamse haven naar de publiciteit laten lekken. „Jammer genoeg kan ik de KGB-jaarplannen voor Nederland niet inzien in de Sovjet-ambassade”, snuift Docters. „Maar vast staat dat de belangstelling uit die hoek niet is afgenomen.”

Op de voor hem karakteristieke wijze — kribbig bij lastige tegenwerpingen, coherent betogend, cynisch — legt Docters van Leeuwen uit waarom het verzamelen van geheime inlichtingen in dit krakend tijdsgewricht belangrijker is dan ooit. Het dreigingsbeeld is inderdaad breder en diffuser geworden. Spionage wordt echter méér noodzakelijk naarmate de wereld er minder in lijkt geïnteresseerd.

De gemiddelde Nederlander denkt gelukkig verstandig over dit onderwerp, zegt hij. Tijdens een recente enquête heeft slechts 2 procent der ondervraagden het bestaansrecht van de binnenlandse geheime dienst betwijfeld. „En die 2 procent, die kennen we.”

Toch is het mensbeeld van de nieuwe directeur weinig optimistisch. In de maatschappij, zo heeft hij in zijn vorige functie van plaatsvervangend directeur-generaal van de directie Openbare Orde & Veiligheid vaak uiteengezet, is sprake van een zekere morele verslapping. In Nederland wordt al „au!” geroepen wanneer de vredesbeweging op infiltranten wordt doorgelicht. De BVD schaamt zich niet voor deze interesse. „Wat is daar nu zo erg aan, als iemand vraagt: hoe gaat dat nou bij jullie in de vredesbeweging?”

Duidelijke standpunten worden echter niet op prijs gesteld. Niet van de Staat, niet van ouders ten opzichte van hun kinderen. De overheid laat zich aardig vergelijken met het gezin. Op beide plaatsen is moreel gezag goed in zichzelf: „Niet omdat ik altijd gelijk heb, maar omdat het beter is zo nu en dan ernstig ongelijk te hebben dan om lauwe neutraliteit over te dragen.”

Het zijn, beweren enkele voormalige collega's, de ietwat hoekige opvattingen en omgangsvormen van de tot D66 bekeerde PvdA'er, waardoor hij anderhalf jaar eerder gepasseerd werd voor de post van directeur-gene-

raal en juist benoemd tot hoofd van de veiligheidsdienst. Voor de BVD is het „milde” justitiële klimaat in Nederland een handicap, vindt Docters van Leeuwen. Het is een van de taboes die hij wil bestrijden.

Het publiek haalt de neus op voor overheidsinstellingen die zich richten op controle en veiligheid. Openbare orde is een lang versmaad onderwerp. Dat geldt ook voor de opvatting dat de mens „bij realisering van frisse idealen geneigd is tot bandeloosheid, misdadigheid en oproerigheid” — een stelling die hij al tijdens een lezing voor de Raad voor Binnenlands Bestuur poneerde en die later instemmend door het *Reformatorisch Dagblad* werd aangehaald. Tegelijk bevindt zich in ons land een schat aan technologische en militair-strategische kennis. De grenzen naar Duitsland en België staan open voor wie dat wil. Buitenlandse agenten en terroristen kunnen zich in het internationale klimaat van de Randstad relatief makkelijk bewegen. De verblijfplaatsen van zowel officieren van Russische militaire geheime dienst GRU als leden van de IRA zijn bekend. „Ik zei laatst dat we alleen nog geen Kanaken

hebben. En jawel, een paar weken later kwam iemand me triomfantelijk meedelen dat we nu ook Kanaken in ons midden hebben!”

Tegen deze vloed van spionnen en terroristen stelt de BVD zich te weer, zij het met sterk wisselend succes. Het betreft operationele zaken waarover de directeur helaas niet kan spreken. Deze woensdagochtend is de auto van de nieuwe Spaanse consul opgeblazen, een terreurdood die de inlichtingendiensten volkomen heeft verrast. De directie B (Binnenland) heeft de afgelopen jaren geen successen meer behaald. De RaRa-activisten — de enige binnenlandse terreur waarvan nog sprake was — zijn mede door de concurrentieslag tussen de BVD en het recherche-bijstandsteam niet op het daad betrapt. Van de bewijsvoering tegen de groep bleef niets over, nadat de stand van het onderzoek vroegtijdig naar de pers was gelekt.

Nog steeds, zegt Docters van Leeuwen, worden personen gevolgd die afkomstig zijn uit de inmiddels ter ziele gegane autonomen-beweging. Wie de gang van zaken binnen de dienst kent, ziet de parrallel met de lezers van het communistisch dagblad *De Waarheid*, die tot in het midden van de jaren tachtig in de gaten werden gehouden — tot acht jaar na beëindiging van hun abonnement.

Extreem links behoudt de aandacht, hoewel het lidmaatschap van de CPN daarvoor geen criterium meer is. Ook PSP'ers zijn niet meer per definitie interessant. Wel worden nog steeds horizontale communisten (VCN) benaderd; worden Nederlandse kinderen van Russische ouders op KGB-bezoek voorbereid, en worden — niet erg intensief, maar toch — pogingen gedaan om de trotskistische Socialistische Arbeiders Partij (SAP) te infiltreren.

Men beraadt zich op de regel; maar het lidmaatschap van de SAP maakt iemand in de praktijk nog steeds ongeschikt voor een vertrouwensfunctie. Sinds de ontmaskering in 1985 van DDR-spionne Ellen T., de secretaresse van het Amsterdams octroobureau die lid was van de VCN, is de staatsveiligheid vanuit deze hoek echter niet werkelijk meer bedreigd. Wel kan de veertig jaar gehanteerde theorie dat communistische cellen in Nederland via infiltratie in vredesbeweging en actievezen in stilte de revolutie voorbereiden, inmiddels worden verlaten. Wat nu?

De BVD staat op een scheiding van wegen. Nieuwe werkgebieden, zoals het veelbesproken moslimfundamen-

talisme, blijken in Nederland nauwelijks existent. Pogingen om het *die-renbevrjdingsfront* te presenteren als een bedreiging van de democratische rechtsorde, zijn door de buitenwereld lachend terzijde geschoven. Het Oostblok zal zijn politieke spionage geleidelijk vervangen door het ont-futselen van technische en economische kennis. Maar is dit nog een bedreiging van „gewichtige belangen van de Staat” — zoals de taakstelling van de dienst vereist? En zo nee, wat is wat dit betreft nog de functie van de BVD?

Het zijn vragen waaraan Docters van Leeuwen in dit brede verband voorbij kan gaan. De veiligheid van de Staat, zegt hij, wordt al genoeg bedreigd door de georganiseerde misdaad. Vooral waar die zich voordoet in combinatie met — het gehoor van BiZa-ambtenaren zal dat interesseren — corruptie van ambtenaren bij de overheid. In veel landen mag de binnenlandse inlichtingendienst deze corruptiebestrijding tot zijn taken rekenen. Waarom, vraagt het BVD-hoofd zich af, niet in Nederland?

De bijeenkomst is besloten en vertrouwelijk, en zal dat tot op de dag van vandaag blijven. Ambtenaren die aanwezig waren, verwijzen nog steeds naar de afdeling Voorlichting voor meer informatie, zoals hen nadrukkelijk is geboden. Dezelfde afdeling laat weten dat een vraaggesprek met de heer Docters van Leeuwen uitgesloten is. Anders dan zijn naar Brussel vertrokken voorganger mr P. de Haan is Docters geen man van interviews of een optreden bij Sonja Barend. (Sonja tegen De Haan: „bent u het echt?”) Of en wanneer het hoofd de relatieve openheid van zijn voorganger overneemt is, meldt zijn voorlichtster, mede afhankelijk „van wat de minister nu gaat doen”.

De gewenste taakverbreding van de BVD, blijkt uit dat antwoord, zal de komende tijd dus wel een politiek geladen onderwerp blijven. En dat terwijl de proefballon van Docters van Leeuwen op 24 januari in de Tweede Kamer formeel is doorgeprikt. De BVD, zei minister Dales van Binnenlandse Zaken bij die gelegenheid,

moet zich voorlopig nog even bij haar oude takenpakket houden.

Dat is op de dag waarop het verslag wordt besproken dat de Vaste Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten aan de Kamer heeft gestuurd. De vergadering is zestienmaandelijks (tegenwoordig jaarlijks) ritueel dat wordt opgevoerd ten behoeve van de openbaarheid, overigens zonder dat er al te veel aan die openbaarheid wordt toevertrouwd.

Uit de aard van haar werkzaamheden kan de BVD niet zelf verantwoording afleggen aan het parlement.

In plaats daarvan houden de voorzitters van de grote fracties daarom regelmatig bijeenkomsten waarop met de minister en de hoofden van dienst de actuele stand van zaken wordt besproken.

Over de inhoud van die gesprekken mogen de fractievoorzitters niets zeggen, zelfs niet tegen hun collega's die daarover later moeten debatteren in het parlement. Voor dit debat wordt een zeer globaal overzicht gemaakt van de besprekingen die eerder hebben plaatsgevonden. Alleen dat mag plenair worden besproken. Voor zover daarbij per ongeluk toch geheime of operationele zaken aan de orde komen, worden die doorverwezen naar vertrouwelijke commissievergaderingen die weer later zullen worden gehouden.

Zoals uit dat alles kan worden opgemaakt, is het verslag van de commissie over de jaren 1988 en 1989 beperkt in omvang en gewicht. Het is al een hele klus om hoofd- en bijzaken van elkaar te scheiden. Zo bevat de nota (driëneenhalf velletje A-4) de mededeling dat op maandag 11 april 1988 „met de minister van gedachten is gewisseld over de samenwerking van de BVD met lokale korpsen van politie, met de CRI (Centrale Recherche Informatiedienst) en met het openbaar ministerie”.

Het is letterlijk een bijzin, maar kan volgens betrokken *insiders* even gemakkelijk als hoofdzaak worden gelezen. De besproken samenwerking namelijk laat regelmatig te wensen over. Soms wordt zij als gevolg van de competentiestrijd tussen de CRI en BVD (en de MID, en de FIOD, en de KMAR-I, en de IDB) zelfs bewust gefrustreerd. Achter die opeenhoping van afkortingen gaat veel spionnen-

leed schuil. Zelfs in een klein land als Nederland komen inlichtingendiensten snel in elkaars vaarwater, zo is de afgelopen jaren herhaaldelijk gebleken.

En uit die conflictstof wordt soms — zie de bewuste herfstavond op het ministerie — een nieuwe taak geboren.

Zo hebben zich de afgelopen jaren de nodige aanvaringen voorgedaan tussen de BVD en de Militaire Inlichtingen Dienst (MID). Dit is een omvangrijke dienst van het ministerie van Defensie: 450 deels parttime personeelsleden, plus 60 man bij de 101 Militaire Inlichtingendienst Compagnie in Apeldoorn, plus 45 mensen bij het 111 Contra Inlichtingen Detachment, en ten slotte een kleine 250 man bij de verbindingsinlichtingendiensten van de drie krijgsmacht-onderdelen, die volgens sommige tellingen bij de MID zou moeten worden meegerekend.

Ook de BVD kan het nodige aan mankracht in het veld brengen. Op

het hoofdkantoor aan de Haagse Kennedylaan werken na de verplichte, algemene afslanking op Binnenlandse Zaken nog een kleine 700 personeelsleden. Daarnaast beschikt men verdeeld over de plaatselijke politiecorpsen over 125 man Plaatselijke Inlichtingen Dienst (PID); politiepersoneel dat direct voor de BVD werkt en ook door de dienst wordt betaald. Verder heeft ook de Rijkspolitie een kleine afdeling (25 mensen) die werkt voor de BVD.

Met zoveel direct en indirect personeel aan beide kanten liggen grensconflicten voor de hand. Wie gaat er over spionerende burgers op militair terrein, en wie over ondeugende militairen buiten de kazerne? De soldatenverbond VVDM bijvoorbeeld staat bij beide diensten sterk in de belangstelling. Na de *clashes* hierover in het verleden zijn sinds kort werkafspraken vastgelegd in een convenant, waarop de diensten nogal trots zijn. Volgens Docters van Leeuwen werkt het tot dusver „wonderwel”.

Anders, moeilijker, ligt de taakafbakening tussen de BVD en de CRI; het centrale inlichtingen- en databestand van de politie. Dat de Binnenlandse Veiligheids Dienst juist op dit grensgebied tot annexatie wil overgaan, zegt iets over het nieuwe vijandbeeld dat zich heeft gevormd. Corrupte ambtenaren en georganiseerde misdaad bijvoorbeeld, behoren tot op heden exclusief toe aan politie en justitie. Volgens de regels van de democratische rechtsorde treedt de politie slechts op bij een „gegrond vermoeden” van een strafbaar feit. Daarna volgt het verzamelen van gegevens en, zo nodig, de vervolging.

Alleen al het idee dat de BVD zich actief, zonder gegrond vermoeden, zonder de mogelijkheid van democratische toetsing en met een beperkt klachtenrecht, op het terrein van ordinaire misdaadbestrijding zou begeven, heeft bij de politie tot bloedstuwelingen geleid. Waarbij morele verontwaardiging en bescherming van het territorium overigens strijden om voorrang. Waar vriend en vijand het wel over eens zijn, is dat een zaak die door de BVD klaar wordt gemaakt voor vervolging, gemakkelijk fouten bevat en even makkelijk het gevolg is van willekeur en vooroordelen.

Op 19 november 1985 bijvoorbeeld liet het openbaar ministerie in Utrecht een inval doen bij het antimilitaristisch onderzoekscollectief AMOK. De BVD had een van de leden van het parket ervan weten te overtuigen dat medewerkers van het collectief schuldig waren aan de inval bij de Contra Inlichtingen Dienst van de Landmacht, een jaar ervoor. Daar zijn toen de *CID-papers* buitgemaakt, die inzicht gaven in de soms archaische denk- en werkwijze van de BVD.

Van het BVD-vermoeden bleek niets te kloppen, zo bleek na een grondige huiszoeking waarbij kasten, muren en sponningen werden vernield en een medewerker twee weken ten onrechte gevangene werd gehouden. De schadevergoeding die hierdoor met succes kon worden opgeëist, is geïnvesteerd in computerapparatuur waarmee het kritisch documentatiewerk veel beter dan voorheen kan worden uitgevoerd — met dank aan de BVD.

In een discussiebijdrage over de taakuitbreiding noemde oud-commissaris Blaauw van de Rotterdamse politie het idee van Docters van Leeuwen bij voorbaat een „staatsblunder van

VERVOLG VK 24

ormaats". Hoe rekbaar de taakomschrijving van de politie ook mag zijn, volgens Blaauw kan „corruptie van het overheidsapparaat er alleen met behulp van een listige kunstgreep in gefietst worden”.

De vraag is niettemin: is dit niet al lang gebeurd? Tijdens de eerste, afgelopen maand beëindigde discussieronde is dat niet helemaal helder geworden. In de Tweede Kamer zei minister Dales onomwonden dat de BVD geen rol toekomt bij de corruptiebestrijding bij de overheid. „Het blijft een zaak voor de Rijksrecherche om corruptie op te sporen, op te lossen en voor vervolging gereed te maken.” Namens D66 liet het kamerlid Scheltema-De Nie opgelucht weten „blijft zijn dat het verhaal van de corruptie nu gestopt is”.

Daarentegen weet het PvdA-kamerlid Stoffelen dat de praktijk een ander beeld te zien geeft. Waaraan hij toevoegt de zorgen over de annexatiedrang van de BVD niet te delen. Stoffelen doet niet alleen de Binnenlandse Veiligheidsdienst voor zijn partij, hij zit ook in de commissie Politie en Justitie.

De georganiseerde misdaad is uitzonderlijk ernstig en met de bestrijding ervan wordt nauwelijks succes geboekt, zegt hij. De misdaad doet al pogingen om ambtenaren of functionarissen uit het bedrijfsleven om te kopen. En er wordt ook geïnfiltrerd. Dat alles mag van hem de BVD zonder „gegrond vermoeden” tijdig signaleren, op voorwaarde dat de zaak vervolgens wordt overgedaan aan politie en justitie.

IS DAT GEEN stiekeme taakuitbereiding van de dienst? Ook buiten de Kamer laat Stoffelen zich daarover zeer behoedzaam uit. „Dat zou het zijn, wanneer ze het al niet zouden doen. En dat is het geval. Al enkele jaren geleden is vertrouwelijk in de commissie Justitie mededeling gedaan over de manier waarop de georganiseerde misdaad pogingen doet de overheid te infiltreren, en de wijze waarop grote bedragen worden geïnvesteerd. Sindsdien worden we daarover vertrouwelijk op de hoogte gehouden.”

Gedeeltelijk gaat het volgens Stoffelen om legale handelingen van die bewuste criminelen. „Het is bijvoorbeeld niet verboden voor grote bedragen aandelen te kopen in een bepaald bedrijf.” De rol van de BVD hierin staat bij hem niet ter discussie. De officiële taak van de BVD betreft onderzoek en maatregelen ter bescherming van de democratische rechtsorde; de veiligheid van de Staat of andere gewichtige belangen van de Staat. Dat hoeft niet strijdig te zijn met corruptiebestrijding in het overheidsapparaat: „Bij vertrouwensfuncties zou bijvoorbeeld ook gekeken kunnen worden naar de mate waarin de functionaris banden heeft met de georganiseerde misdaad. Die banden kunnen evengoed een bedreiging zijn van de veiligheid van de Staat.”

Overigens zijn in 1987 slechts twaalf gevallen ontdekt van ambtelijke corruptie en in 1988 welgeteld tien. Het ging daarbij niet eens om zware misdaad. De laatste gesnapte corrupte ambtenaar zat bij een dienst die verblijfsvergunningen verstrekt aan asielzoekers; een fraudegevoelige afdeling die in de praktijk heel redelijk door de BVD in de gaten gehouden kan worden: veel van de plaatselijk gedetacheerde PID'ers werken namelijk ook voor de vreemdelingendienst.

Nieuw aangekomen vreemdelingen worden vrijwel altijd gescreend op hun bruikbaarheid voor de inlichtingendienst. Zo werd in november 1988 een Turkse asielzoeker in Nijmegen naar het politiebureau geroepen door twee plaatselijke agenten van de PID. Zijn asielaanvraag was net afgewezen; de agenten spiegelde hem een betere toekomst voor wanneer de man wilde spioneren binnen de Koerdische arbeiderspartij PKK. Hij deed het niet. Dergelijke zaken, bevestigde een woordvoerder achteraf, behoren inderdaad tot de normale *modus operandi* van de BVD.

Sommige asielzoekers doen mee, anderen laten het erbij zitten. Zonder het te weten zijn ze opgenomen in een grote, Nederlandse familie van personen op wie de veiligheidsdienst het oog liet vallen als informant, potentiële verdachte of erger: PvdA-senator F. Uijen, het IKV-lid Wiertsema, de stroomgroep Willie Wortel en de Lampjes, alle 1500 abonnees van het opgeheven actieblad BLUF, verslaggevers van Radio Stad in Amsterdam,

de actiegroep Stop de Kernwapenwedloop, de auteur Thomas Ross (Willem Hogendoorn), alle bezoekers en personeelsleden van boekhandel Slagerszicht in Groningen en dominee Visser uit Rotterdam; hoofd van de stichting Kerkelijke Sociale Arbeid.

Uiteindelijk hebben ze geen van allen iets voor de BVD betekend.

Staat moet ex-psychiatrische patiënt schadevergoeding betalen

Van onze verslaggeefster
DEN HAAG — De Staat der Nederlanden moet een schadevergoeding van vijftienduizend gulden betalen aan een vrouw die enige tijd gedwongen in een psychiatrisch ziekenhuis zat opgesloten. Dit heeft het Europese Hof voor de Rechten van de Mens gisteren bepaald. Volgens het Hof is de Europese Verklaring voor de Rechten van de Mens in drie opzichten niet nageleefd. VK 22

Van het toegekende bedrag van vijftienduizend gulden is tweederde vergoeding voor geleden schade. Vijftienduizend gulden zal worden gebruikt om de kosten van juridische procedures te bestrijden.

In november 1983 werd de vrouw gedwongen opgenomen in een Haags psychiatrisch ziekenhuis. Ze verbleef daar tot dan toe vrijwillig, maar in november gaf de kantonrechter een machtiging af voor een gedwongen verblijf van zes maanden. Zij werd tevoren niet door de kantonrechter verhoord, hoewel de Nederlandse Krankzinnigenwet dat wel voorschrijft. Hierdoor werd artikel 5, lid 1 van de Europese Verklaring voor de Rechten van de Mens niet nageleefd, aldus het Europese Hof.

De vrouw werd vervolgens niet inge-

licht over het feit dat zij vanaf november 1983 gedwongen was opgenomen. Zij kwam daar bij toeval achter, toen ze in de isoleercel werd opgesloten. Volgens het Hof is de manier waarop de vrouw werd ingelicht over het karakter van haar verblijf in de inrichting, en het late tijdstip waarop dat gebeurde, strijdig met lid 2 van hetzelfde artikel.

De vrouw had al in december 1983 bij de rechtbank in den Haag protest aangetekend tegen haar gedwongen opname. Pas vijf maanden later, in mei 1984, stelde de rechtbank haar in het gelijk. Die periode vond het Hof buitengewoon lang en daarom strijdig met lid 4 van artikel 5 van de Verklaring voor de Rechten van de Mens. De vrouw was toen overigens al weg uit de kliniek: haar man had haar begin 1984 mee naar huis genomen.

Volgens de Haagse advocaat mr G. Later is het van groot belang dat artikel 5, lid 2, (het informeren over de gedwongen opsluiting) volgens het Europese Hof ook van toepassing is op andere zaken dan strafzaken. Tot dusver zijn juristen, aldus Later, daarvan wel steeds uitgegaan. Zij verwacht dat de uitspraak van Hof gevolgen zal hebben voor andere gedwongen opgesloten psychiatrische patiënten en voor asielzoekers.

Het is overigens niet de eerste keer dat het Europese Hof aan Nederlandse

psychiatrische patiënten een schadevergoeding toekent omdat de regels van de Krankzinnigenwet niet werden nageleefd (wat dus een schending van de Europese Verklaring voor de Rechten van de Mens inhoudt). Enkele jaren geleden moest de staat ook al schadevergoeding betalen aan twee Nederlandse vrouwen.

Nederlandse rechters en kantonrechters houden zich lang niet altijd aan de bepalingen de Krankzinnigenwet, meent mr Later. Zo sturen ze de psychiatrisch patiënten lang niet altijd rechtstreeks een afschrift van hun besluit tot gedwongen opname. Slechts in vijf van de 62 kantons en in zes van de negentien arrondissementen gebeurt dat wel. Ook krijgt een patiënt niet altijd automatisch een advocaat toegewezen als een besluit tot gedwongen opname aan de orde is. In een arrondissement wordt dat stelselmatig nagelaten. Vorige maand besliste de Hoge Raad dat de rechter in elk geval moet nagaan of toewijzing van een advocaat wenselijk is, ook als de patiënt zelf geen verzoek daartoe indient.

In april moet het Europese Hof voor de Rechten van de Mens zich opnieuw buigen over het geval van een Nederlandse psychiatrische patiënt bij wie de regels voor gedwongen opname niet naar behoren zouden zijn toegepast.

Heldere kijk in het bastion van observatiekliniek

Door GERDA TELGENHOF

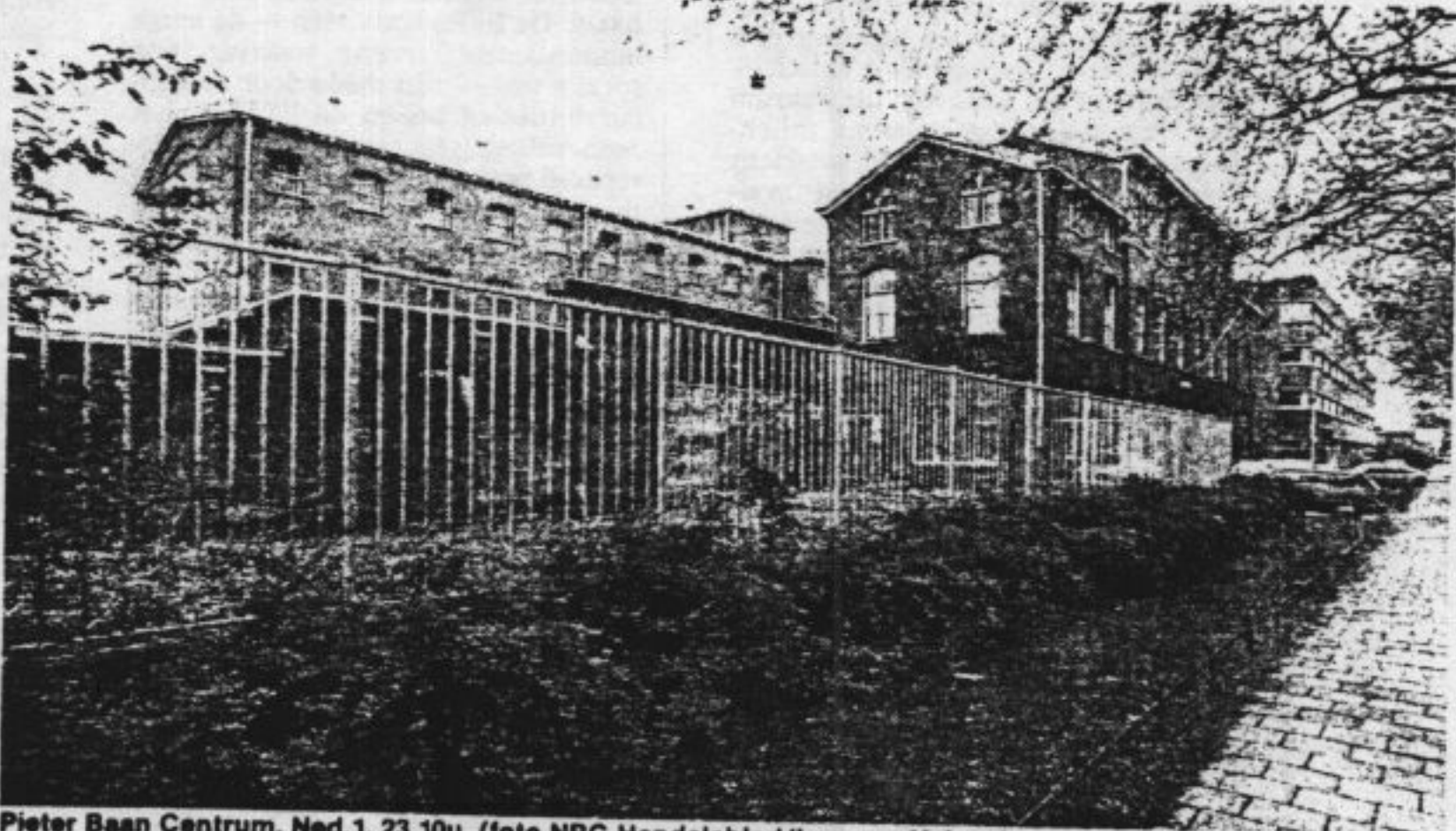
NRC 1
Het Pieter Baan Centrum, de psychiatrische observatiekliniek voor het gevangeniswezen, is een bastion waarin zelden cameraploegen doordringen. Alleen daarom al is het boeiend een kijkje binnen de poorten te kunnen nemen. De in-

TV • VOORAF

formatieve rubriek 'Impact' van de VARA kreeg toestemming er te filmen. Twee weken lang liepen Els Bongers en Cees Overgaauw met de sleutel rond en spraken met verdachten, groepsleiders en andere medewerkers.

In het centrum zitten voortdurend 28 gedetineerden. Zij worden verdacht van ernstige delicten als moord, doodslag, verkrachting of brandstichting. In zeven weken worden ze er „binnenste buiten gekeerd”. Aan de hand van de bevindingen stelt het PBC de mate van de toerekeningsvatbaarheid tijdens het plegen van het misdrijf vast en geeft advies aan de rechter over een eventuele terbeschikkingstelling (tbs). Meestal volgt de rechter dat advies op.

Aan de gesprekken met de gedetineerden is een langdurige voorbereidingsperiode vooraf gegaan. Uiteindelijk hebben vier verdachten hun medewerking toegezegd. Slachtoffers hebben via de betrokken officieren van justitie een brief gehad, om te voorkomen dat zij vanavond onverwacht met de vermoedelijke daders worden geconfronteerd, want de vier komen herkenbaar in beeld.

Pieter Baan Centrum, Ned. 1, 23.10u. (foto NRC Handelsblad/Leo van Velzen)

De film beperkt zich tot het dagelijks leven in de kliniek en gaat niet in op de discussie over tbs. Er zijn beelden van de stafvergaderingen en een gesprek met de directeur, prof. dr. F.H.L. Beyaert, die in september van dit jaar afscheid neemt. De verdachten zijn te zien tijdens het sporten, de gesprekken met de psychiater en de verplichte arbeid. De cameraploeg werd enigszins gehinderd door de voorwaarde dat de andere gedetineerden niet in beeld mochten komen. Daardoor ontbreekt het totaalbeeld van de groepen waarin de gedetineerden de dag doorbrengen. De meeste verdachten in het PBC zijn jonge mannen. In een beslo-

ten gemeenschap met vaak zwaar gestoorde mensen blijven conflicten uiteraard niet uit. Een groepsleider: „Het is een vulkaan waarop je zit. Morgen komt er iemand binnen die denkt dat hij Napoleon is en dat er oorlog gevoerd moet worden. Dan heb je oorlog”. Duidelijk wordt de moeilijke, dubbele rol van de groepsleiding. Enerzijds doen de groepsleiders mee met alle activiteiten van de gedetineerden, anderzijds treden zij op als „verklikker”: zij brengen verslag uit over het dagelijks contact. Hun bevindingen spelen een belangrijke rol bij het uiteindelijke advies, dat het lot van de verdachte bepaalt. Interessant zijn de gesprekken met

de gedetineerden zelf, al zijn de meesten geen vlotte vertellers. Drie van de vier wilden niet zegen waarvan zij worden verdacht. De verhalen gaan onder andere over de jeugd en de gevoelens ten aanzien van de slachtoffers. Het klassieke verhaal van de verwaarloosde jeugd gaat in de meeste gevallen op, benadrukt Beyaert. Overigens is hij van mening dat wij allemaal ooit in het PBC zouden kunnen belanden. Beyaert: „Iedereen kan een psychiatrisch ziektebeeld ontwikkelen en iets doen wat hij van zichzelf nooit had verwacht”. *'Impact' en het Pieter Baan Centrum, Ned. 1, 23.10 uur.*

Resultaat van onderzoekgegevens van ministerie van justitie en de politie

Criminaliteit onder de jeugd neemt af

Door een onzer redacteurs **NRC**

DEN HAAG, 16 febr. — De jeugdcriminaliteit in ons land neemt voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog af. Dit blijkt uit een onderzoek van het ministerie van justitie waarvan de resultaten gistermiddag bekend werden gemaakt. De daling, veroorzaakt doordat minder jongeren minder criminaliteit plegen, treedt op sinds 1981.

Tussen 1960 en 1980 kwamen jaarlijks een vrij constant aantal van 45.000 aantal strafrechtelijk minderjarigen met de politie in aanraking. Sedert 1981 is dat verminderd tot ongeveer 39.000. Volgens de onderzoeker dr. J. Junger-Tas wordt dat deels veroorzaakt door de afname van het totale aantal jeugdigen. Maar er is daarnaast ook een reële daling van de jeugdcriminaliteit te constateren. Per 100.000 jongeren tussen de 12 en de 17 is het aantal verdachten voor misdrijven teruggelopen met 19 procent. Vooral een daling in vermogensmisdrijven (diefstal e.d.) is daarvan de oorzaak.

De politie-statistieken worden bevestigd door enquêtes die Justitie hield onder jeugdigen in de schooljaren 1985-1986 en 1987-1988. Daarbij werd aan de jongeren gevraagd aan welke vormen van criminaliteit zij zichzelf hebben schuldig gemaakt. In het meest recente schooljaar gaven de jongeren op 16 procent minder misdrijven te hebben begaan dan hun leeftijdgenoten twee jaar eerder. Mevrouw Junger schrijft de daling toe aan verbeterd toezicht en controle in het onderwijs, het openbaar vervoer, winkelcentra en wooncomplexen. Zij haalde de nog niet eerder gepubliceerde ge-

gegevens aan op een congres in het Scheveningse Kurhaus ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan van het blad Justitiële Verkenningen (JV) dat het departement publiceert. Het onderzoek werd verricht door het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum van het departement.

Schadevergoeding

Prof. mr. J.C.M. Leijten, advocaat-generaal bij de Hoge Raad, bepleitte tijdens het congres een veel ruimere toepassing van de schadevergoeding binnen het strafrecht. De maximale schadevergoeding van 1.500 gulden die nu binnen het strafproces gevorderd kan worden, acht hij ontoereikend. Ook de toepassing van de geldboete gaat aan het slachtoffer grotendeels voorbij. Volgens Leijten moet de boete rechtstreeks het slachtoffer ten goede komen en niet de Staat. Betaalt de verdachte niet dan zou een vervangende hechtenisstraf opgelegd moeten worden. Volgens Leijten zou het slachtoffer hierdoor veel meer „positieve genoegdoening” door het strafrecht krijgen en het aantal korte gevangenisstraffen zou sterk kunnen verminderen. Een dergelijk idee kan voor de jaren negentig „een nieuwe impuls geven op weg naar wat meer humaniteit”. Door verdachten zoals nu van hun vrijheid te beroven worden ze volgens Leijten „gemutileerd”. „Het lijkt me waarschijnlijk dat wij over honderd jaar als barbaren te boek zullen staan, omdat wij mensen voor jaren van hun vrijheid beroven”, aldus Leijten.

Dr. D.W. Steenhuis, directeur van de nieuwe directie weten-

schapsbeleid en ontwikkeling van het departement, bepleitte een eenvoudiger strafprocedure voor sommige misdrijven en overtredingen. De administratieve afdoening van verkeersovertredingen en de heroverweging van de bescherming van de verdachte waar onder het vorige kabinet mee is begonnen, „gaan mij nog niet ver genoeg”, aldus Steenhuis.

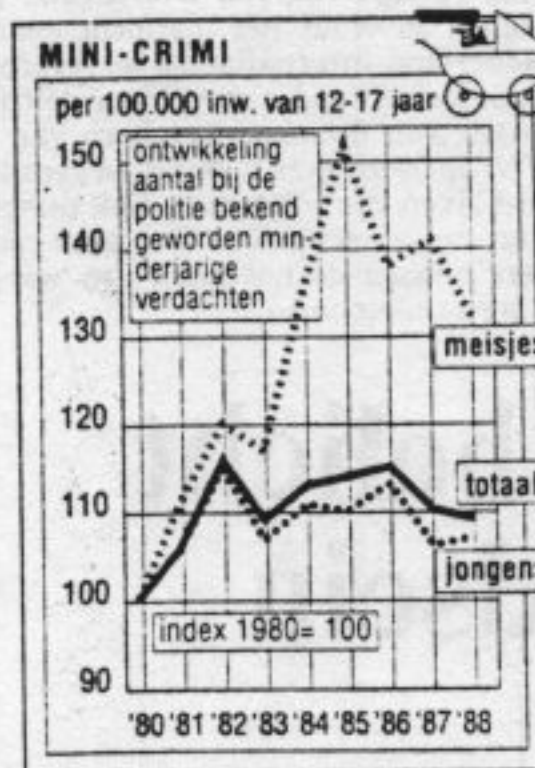
Hij schilderde een zeer pessimistisch beeld van de effectiviteit van het Nederlandse justitie-apparaat. De gemiddelde doorlooptijd van een zaak bij de rechter bedraagt nu 277 dagen. „Een verdere belasting van de rechter, zonder ingrijpende veranderingen in organisatie van de afdoening of een sterke uitbreiding van het justitieel apparaat, zal de situatie alleen maar verergeren”. De politie heldert minder dan 1 op de 4 misdrijven op: bij diefstal en diefstal met braak is dat zelfs 1 op de 10.

Het openbaar ministerie sepo-neert soms meer dan 60 procent van alle zaken die de politie aanlevert. Biedt de officier de verdachte een transactie aan om vervolging te voorkomen dan duurt dat gemiddeld 140 dagen. Niet alleen de kans op tussenkomst door justitie is bij een groot aantal typen delicten „verwaarloosbaar klein geworden, ook de produktietijd is onaanvaardbaar toegenomen”, aldus Steenhuis.

Volgens hem wordt „te pas en te onpas” door de wetgever gebruik gemaakt van het strafrecht. Als schrijnend voorbeeld van de dramatische consequenties daarvan gaf hij in zijn bijdrage aan het februari nummer van Justitiële Verkenningen, de introductie van de 1350 VIC-controleurs bij het Rotterdamse openbaar vervoer. Deze functionarissen wisten zoveel processen-verbaal uit te reiken aan een categorie burgers die zo weinig geneigd was mee te werken, dat het Rotterdamse justitie-apparaat vrijwel vast liep.

De reductie van het zwartrijden die desondanks veroorzaakt werd trok Steenhuis in twijfel. Volgens hem is dat het gevolg van een „schrikreactie” bij het publiek, die weer zal wegebben zo gauw duidelijk wordt dat de straffkans voor zwartrijden toch niet groot is.

Steenhuis bepleitte systematisch na te gaan waar het strafrecht gemist kan worden. Hij suggereerde om de volgende overtredingen buiten justitie af te handelen: zwartrijden in het openbaar vervoer, overtredingen van de APK, onverzekerd autorijden, kijk- en luistergeld niet betalen en doorrijden na een ongeval als er weinig materiële schade door is aangericht.

Vragen lopen uiteen van misbruik tot problemen op school

Kinderrechtswinkels in trek

Door onze redacteur **NRC**

ROTTERDAM, 21 febr. — De coördinator van de kinderrechtswinkel in Amsterdam, K. Kloosterboer, is een beetje wanhopig. Vandaag neemt de gemeenteraad een besluit over het verzoek een subsidie van 60.000 gulden toe te kennen. „Als we geen subsidie krijgen, moeten we in principe de kinderrechtswinkel sluiten”, zegt ze. „Dat is natuurlijk geen gemakkelijke beslissing.”

Sinds de oprichting in 1985 wordt de kinderrechtswinkel gesubsidieerd door particuliere fondsen, zoals het Koningin Juliana-fonds en de Stichting Kinderpostzegels. „Die fondsen willen wel startsubsidies verlenen, maar geen structurele bijdrage”, aldus Kloosterboer. „Aanvankelijk stond de gemeente op het standpunt dat we eerst ons bestaansrecht maar eens moesten bewijzen. Maar in de afgelopen vijf jaar is toch wel gebleken dat er grote behoefte bestaat aan een kinderrechtswinkel.”

In de Amsterdamse kinderrechtswinkel werken negentien vrijwilligers, van wie alleen de coördinator wordt betaald. Ze hebben allemaal rechten, psychologie of pedagogiek gestudeerd of zijn daar nog mee bezig. Tweemaal in de week, op woensdag- en zaterdagmiddag, houden ze spreekuur. „Per week komen er nu zo'n tien kinderen met serieuze vragen om hulp. Wij geven alleen juridische hulp, geen hulpverlening of persoonlijk advies. Als dat nodig is verwijzen we de kinderen door naar andere instanties”, aldus de coördinator. „We doen alles zo goedkoop mogelijk, we doen al zoveel concessies. We hoeven alleen huur te betalen en de coördinator. Als dat al niet meer kan, wat dan wel?”

Behalve in Amsterdam zijn er kinderrechtswinkels in Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Gronin-

gen, Alkmaar en Hengelo. Minderjarigen (dus tot 18 jaar) kunnen hier terecht met vragen of problemen op juridisch gebied. De vragen lopen enorm uiteen, van kindermishandeling en seksueel misbruik tot en met van school gestuurd zijn. De meeste vragen gaan over echtscheiding: „Bij wie kom ik te wonen?”, „Mijn broertje woont bij mijn moeder en ik bij mijn vader, we willen graag samen bij mijn vader wonen.” „Mijn ouders zijn gescheiden, mijn moeder is voogd. Ik wil de naam van mijn vader niet langer dragen. Hoe doe ik dat?”

Regelmatig komen de medewerkers van de zeven kinderrechtswinkels bij elkaar. In november overhandigden de medewerkers van de zeven kinderrechtswinkels een petitie aan de vaste Kamercommissie van justitie. Bepleit werd de mogelijkheid voor minderjarigen om zelf naar de rechter te stappen bij een geschil met bijvoorbeeld hun ouders. Bij de kinderrechtswinkels wordt in dat verband van onrecht gesproken. Op hun verlanglijst staat ook een landelijk fonds voor proefprocessen om te kunnen procederen over voor kinderen belangrijke zaken waarover gewenste jurisprudentie ontbreekt.

De Groningse kinderrechtswinkel, die in september is geopend, heeft volgens de (onbetaalde) coördinator en voorzitter mr. H.J. Hoekman, ook een regionale functie. „We zijn nog in het beginstadium, maar al wel duidelijk is dat er veel vragen komen uit de provincie.” Kinderen kunnen elke woensdagmiddag op het spreekuur terecht. Doordat er behalve juridische studenten en enkele afgestudeerden ook mensen met een meer psychosociale achtergrond werken, is het minder snel nodig kinderen door te verwijzen. Groningen mikt op zo'n 100 à 150 serieus te behandelen vragen per jaar. Volgens Hoekman lijkt

dat te lukken. Zijn angst dat er op de dag van de opening niemand zou komen bleek ongegrond. Na vijf minuten stonden er al kinderen op de stoep. De eerste 'cliënt' was acht jaar.

Van de gemeente Groningen heeft de kinderrechtswinkel een startsubsidie gekregen van 7.500 gulden. „Zeventig à tachtig procent van de voorbereidingstijd voor de oprichting is opgegaan aan het lospeuteren van geld. Er zijn zestig subsidie-aanvragen de deur uitgegaan, daar is bijna niets uit gekomen”, zegt Hoekman. „Alles was geregeld, vrijwilligers, ruimte, allerlei instanties die ingeschakeld konden worden, advocaten, het Jongeren Advies Centrum, maar geen geld.”

Pijnlijk

In Rotterdam worden de zaken anders aangepakt. Het binnenhalen van subsidies is daar het probleem van de 'gewone' rechtswinkel, waarvan de kinderrechtswinkel sinds 1987 deel uitmaakt. Een aparte ruimte huren en een coördinator aanstellen was hier niet nodig. De zes vrijwilligers — allen studenten recht — draaien ook mee in de gewone rechtswinkel en zijn verplicht om anderhalf jaar te blijven. Rotterdam krijgt zo'n 150 juridische vragen per jaar van kinderen. „De laatste tijd krijgen we steeds meer aanloop. Ook durven kinderen tegenwoordig meer emotionele vragen te stellen”, aldus een medewerkster.

Behalve juridische hulp geven de vrijwilligers voorlichting op scholen over rechten van kinderen. Informatie op lagere scholen over echtscheiding gaf problemen met leerkrachten. Zij waren bang dat het onderwerp voor veel kinderen van gescheiden ouders te pijnlijk zou zijn, maar de medewerkers van de kinderrechtswinkels vragen zich af of niet juist deze kinderen behoefte hebben aan informatie.

Criminaliteit onder jongeren laatste jaren afgenomen

Van onze verslaggever **VK 16**
DEN HAAG — De criminaliteit onder jongeren van twaalf tot zeventien jaar neemt de laatste jaren reeel af. Dit blijkt uit gegevens van de politie en een representatieve steekproef van het onderzoeksinstituut van het ministerie van Justitie, het WODC.

Volgens WODC-hoofd dr. J. Junger-Tas geeft de enquête aan dat in het schooljaar 1987-1988 16 procent minder jongeren een delict pleegden dan twee jaar eerder. De cijfers van de politie laten zien dat per honderdduizend jongeren het aantal verdachten voor misdrijven sinds 1982 is teruggelopen met 19 procent. Vooral het aantal vermogensdelicten is onder jongeren sterk verminderd.

Kinderrechters in commissie die kinderrechters onderzoekt

Van onze verslaggever **VK 7**
DEN HAAG — Een pijnlijk toeval, dat was het. Komt er na tal van klachten eindelijk een commissie die het functioneren van de Kinderbescherming gaat onderzoeken, blijkt daarin net de kinderrechtzitting te hebben die je dochter, die van huis is weggegaan, op een voor jou omstrede wijze onder toezicht heeft gesteld.

Secretaris Mary Bijl van de Vereniging Ouders voor Kinderen, is dat vorige week overkomen. Dat was toen de commissie-Gijsbers — die in opdracht van staatssecretaris Kosto van Justitie het onderzoek verricht — organisaties van ouders, waaronder die van Bijl, ontving voor een gesprek.

Bijl: „We hebben elkaar keurig begroet, de kinderrechtzitting en ik. Maar het is bespottelijk. Uiten we jaren klachten over de Kinderbescherming en alles wat daaraan vastzit — ook kinderrechters — kom je daar je eigen kinderrechtzitting tegen. Die moet dat onderzoeken. Kun je dan nog spreken van onafhankelijkheid?”

Het platform „Laat ouders ouder blijven” bood dinsdag in Den Haag petitie aan bij de Eerste en Tweede Kamer over dreigende stagnatie bij de behandeling van het wetsvoorstel dat

het omgangsrecht na scheiding regelt. Het platform — een samenballing van vijf organisaties — uitte en passant felle kritiek op de samenstelling van de commissie-Gijsbers. Zo zijn drie van de zeven leden kinderrechters.

Mr Peter Prinsen, advocaat van het platform: „Je zou mogen verwachten dat mensen van verschillende pluimage in zo'n commissie zitten. Ook mensen die opkomen voor belangen van de critici van de Kinderbescherming. Het tegendeel is het geval. Veel leden van de commissie worden door de critici juist geïdentificeerd met de Kinderbescherming. Dat is slecht.”

De organisaties van het platform vinden het daarom van groot belang dat de Tweede Kamer zelf ook een onderzoek doet. De commissie-Gijsbers richt zich alleen op de rol van de negentien raden voor de Kinderbescherming. Een commissie uit de Tweede Kamer heeft besloten zelf een breder onderzoek, inclusief de kinderrechters en de hulpverlening, te beginnen.

Voogdij

De behandeling van het wetsvoorstel „Nadere regeling in verband met scheiding”, dat bij de Eerste Kamer ligt, heeft weer enkele maanden vertraging opgelopen. De PvdA, die al

jaren dwars ligt, heeft dinsdag opnieuw vragen gesteld tijdens de schriftelijke voorbereiding. De PvdA vindt dat de rechten van de ouder die de voogdij over de kinderen krijgt (dikwijls de vrouw) worden uitgekleeft ten gunste van de ouder aan wie het kind niet wordt toegewezen.

Het platform beticht de PvdA van obstructie. Tjerk Bakker: „De PvdA wil deze wet gewoon niet en probeert alles om te vertragen. Ze stelt in de Eerste Kamer nu al voor de derde keer dezelfde vragen en weet dat ze daarop weer dezelfde antwoorden krijgt.”

De wettelijke omgangsregeling is een slepende kwestie in de politiek. Vanaf 1971 is een tijdelijk regeling van kracht die ouders de mogelijkheid biedt de rechter te vragen om een omgangsregeling. Vaak worden die verzoeken afgewezen. Een eerder wetsontwerp werd in 1985 ingetrokken. Het huidige voorstel is dringender gewenst, zo vindt het platform, omdat Nederland internationaal al verscheidene keren (onder meer door de commissie van de mensenrechten van de VN) op de vingers is getikt wegens het uitblijven van wetgeving. Ook uitspraken van verscheidene Europese rechters hebben de noodzaak van wetgeving aangetoond.

Kinderbescherming belicht in NOS-Laet en Tijdsein

Zowel NOS-Laet (22.00 uur op Nederland 3) als Tijdsein, de actualiteitenrubriek van de EO (17.35 uur op Nederland 1), besteedt aandacht aan het functioneren van de Raad voor de Kinderbescherming. Er zijn de laatste tijd veel klachten te beluisteren over de raad. Politiek Den Haag heeft een onderzoek laten instellen door een speciaal daarvoor in het leven geroepen commissie onder leiding van staatssecretaris A. Kosto van Justitie. Op het der-

de net praat presentator Charles Groenhuisen in de studio met betrokkenen.

Nederland 1

□ Tijdsein (22.05 uur). Het tweede deel van de EO-actualiteitenrubriek gaat in op het oordeel van het gerechtshof in Den Haag over de zogenoemde poppenmethode. Die methode wordt gebruikt om seksueel misbruik bij kinderen te achterhalen. In de uitzending komen onder anderen hulpverleners en juristen aan het woord, die hun licht over dit onderwerp laten schijnen.

Bolderkar overlegt voortaan met ouders over conclusie incest

Door onze redacteur **MARCEL HAENEN NRC**

DEN HAAG, 17 febr. — Gemiddeld één keer in de zes weken bezocht een delegatie van de inspectie jeugdhulpverlening van het ministerie van WVC onder leiding van hoofdinspecteur drs. H. Dijk het afgelopen jaar het medisch kleuterdagverblijf (MKD) De Bolderkar in Vlaardingen. De inspectie besloot vorig jaar het MKD „zeer intensief” te controleren nadat een speciaal ingestelde commissie in april concludeerde dat incest op De Bolderkar overijld en te slordig werd vastgesteld. In een jaar tijd concludeerden medewerkers van De Bolderkar veertien keer dat een kleuter slachtoffer was van incest. In nauw overleg met de inspectie heeft De Bolderkar het afgelopen jaar een reeks van maatregelen getroffen om de aanpak van seksueel misbruik van kinderen te verbeteren. Met succes, concludeert Dijk in een intern rapport dat hij over de voortgang bij De Bolderkar heeft opgesteld voor de bewindslieden van WVC en Justitie. „Er is veel ten goede veranderd”, luidt de slotconclusie.

De allerbelangrijkste beleidswijziging die De Bolderkar onder druk van de inspectie heeft doorgevoerd is dat er meer met de ou-

ders van de kinderen wordt gesproken als er verontrustende signalen zijn. In het oude vertrouwelijkebeleidsplan van De Bolderkar stond nadrukkelijk dat het MKD niet met de ouders van kleuters overleg zou plegen als men vermoedde dat er iets mis was met een kind. De Bolderkar wilde koste-wat-kost voorkomen dat een zich aan zijn kind vergrijpende ouder zou worden gealarmeerd door mededelingen van het MKD.

In het nieuwe beleidsplan van De Bolderkar is expliciet vastgelegd dat het interviewen van kinderen aan de hand van zogeheten anatomisch correcte poppen alleen nog maar mag nadat uitdrukkelijk toestemming is verkregen van de ouders. Bij de vaststelling van drie recente gevallen van seksueel misbruik op De Bolderkar is nog

maar één keer gebruik gemaakt van de levensechte poppen met geslachtsdelen. De ouders hadden hier met het interview ingestemd.

Gemotiveerd

F. Wafelbakker, inspecteur jeugdgezondheidszorg, noemt het een hele belangrijke ontwikkeling dat er voor het oplossen van problemen wordt getracht met ouders samen te werken. „Je moet met de ouders kunnen overleggen over veranderingen in de opvoeding. Voor een eventuele behandeling wil een RIAGG ook alleen maar

gemotiveerde ouders. De wil om mee te werken verdwijnt als je ouders tegen je in het harnas jaagt”.

Desalniettemin blijft er een gevaar schuilen in het betrekken van de ouders bij de behandeling, erkent ook Wafelbakker. Twee jaar geleden is het volgens hem twee keer voorgekomen dat een wegens mishandeling uit huis geplaatst kind nog dezelfde dag dat ze uiteindelijk weer thuis kwam om het leven werd gebracht. „Bij hoge uitzondering, dat wil zeggen alleen als er sprake is van levensrisico, moet een hulpverlener kunnen ingrijpen zonder overleg met de ouders”, aldus Wafelbakker. Naar aanleiding van de Bolderkar-affaire is de inspectie wel gevraagd of er geen verbod kon komen op het gebruik van de omstreden anatomische poppen. De inspectie vindt een dergelijke kwestie een aangelegenheid die de beroepsverenigingen zelf moeten beantwoorden. WVC heeft wel aangedrongen op het tot stand komen van een commissie van deskundigen die zich buigt over de aanpak van incest.

Deze week is die commissie — waar de beroepsverenigingen van orthopedagogen, psychologen, kinderpsychiaters en kinder- en jeugdartsen ieder twee leden voor hebben afgevaardigd — voor de vierde keer bijeen gekomen. Over twee jaar wordt het eindrapport verwacht.

Versvoetstoets

Klacht **NRC 2**

Ontucht en incest zijn de vaste lasten waar mensen de gemeenschap op vergasten. En nooit eens iemand die geprezen wordt voor tucht of cest of zedelijk betasten.

KEES STIP

WVC wil dat artsen grotere rol spelen bij bestrijding van incest

Door onze redacteur **MARCEL HAENEN NRC**

DEN HAAG, 17 febr. — De inspectie jeugdgezondheidszorg van het ministerie van WVC wil dat artsen een grotere rol spelen bij het constateren en bestrijden van seksuele kindermishandeling.

De inspectie heeft een adviesaanvraag voorbereid voor de Gezondheidsraad. Gevraagd wordt welke lichamelijke signalen bij kinderen erop kunnen duiden dat ze seksueel zijn misbruikt. De inspectie wil tevens weten wat een arts te doen staat als een hulpverlener vermoedt dat een kind seksueel wordt mishandeld. „Moet een arts dan bijvoorbeeld altijd de anus van het kind bekijken, moet hij bacteriologische kweekjes nemen en moet hij bijvoorbeeld bloedonderzoek doen om geslachtsziekte vast te stellen?” Dit zijn een aantal vragen waarop inspecteur jeugdgezondheidszorg, arts F. Wafelbakker, graag antwoorden wil.

Volgens Wafelbakker negeren artsen vaak uit onmacht sympto-

men die op seksueel misbruik van een kind wijzen. De Gezondheidsraad wordt gevraagd in hoeverre bijvoorbeeld een schoolarts een signalerende taak op dit gebied heeft. „Moet een arts tuchtrechtelijk worden aangepakt als hij ondanks gerechtvaardigde vermoedens van incest nalaat maatregelen te nemen, zoals bijvoorbeeld het inschakelen van de vertrouwensarts”, vraagt de inspecteur.

Ook het openbaar ministerie (OM) onderzoekt in hoeverre seksueel misbruik beter kan worden aangepakt. Het OM heeft hiertoe een landelijke werkgroep ingesteld onder voorzitterschap van de Arnhemse advocaat-generaal mr. J.A. Hulsensbek. Deze commissie zal richtlijnen opstellen waarin onder meer zal worden vastgelegd welke opsporingsmiddelen — zoals wel of geen anatomische poppen — Justitie kan gebruiken voor het vaststellen van seksuele kindermishandeling.

De nieuwe initiatieven om de bestrijding van seksueel misbruik van kinderen te verbeteren zijn een nasleep van de incestgevallen die vorig jaar bij De Bolderkar werden geconstateerd, waarbij gebleken is dat hulpverleners en justitie incest niet adequaat kunnen aanpakken. Op het medisch kleuterdagverblijf De Bolderkar in Vlaardingen zijn de laatste zes maanden van het vorig jaar opnieuw drie gevallen van seksueel misbruik van kleuters vastgesteld. Al deze gevallen zijn met de inspectie jeugdhulpverlening van WVC besproken. Volgens hoofdinspecteur drs. H. Dijk heeft De Bolderkar bij deze drie gevallen „zeer zorgvuldig” gehandeld.

De commissie buigt zich nu nog over vragen als: wat dient te worden verstaan onder seksueel? Wanneer is er sprake van misbruik? Alleen bij lichamelijk contact? In het vertrouwelijke beleidsplan van De Bolderkar stond dat ook „het bespieden van het kind bij uitkleden of in bad gaan” onder seksuele mishandeling dient te worden verstaan. Wafelbakker vindt dit veel te ver gaan maar waar precies de grenzen liggen, is een gevoelige kwestie.

Externe deskundigen

Om al te solistisch optreden van medewerkers te voorkomen is bij De Bolderkar afgesproken dat bij een vermoeden van seksueel misbruik al in een vroegtijdig stadium externe deskundigen worden

ingeschakeld. In elk geval dient altijd het Bureau Vertrouwensarts op de hoogte te worden gesteld. Het is ook de vertrouwensarts die eventueel zal moeten besluiten de Raad voor de Kinderbescherming of Justitie in te schakelen.

Het grote voordeel van de Bolderkar-affaire is volgens hoofdinspecteur Dijk dat nu alle mogelijke beroepsgroepen hun beleid coördineren en vastleggen waardoor er een deskundiger aanpak van seksuele kindermishandeling mogelijk wordt. Als belangrijk nadeel ziet hij dat hulpverleners door alle publiciteit 'kopschuw' zijn ge-

worden om de diagnose incest te stellen.

Wafelbakker denkt dat die angst van hulpverleners weg is te nemen als er een centraal protocol komt over hoe te handelen bij vermoedens van incest. Het nieuwe beleidsplan dat nu bij De Bolderkar is opgesteld kan misschien dienen als model voor de dertig andere medisch kleuterdagverblijven die door ruim tweeduizend peuters en kleuters met medische en sociale problemen dagelijks worden bezocht.

Brieven moeten aantonen: seksueel geweld of liefde

Van een onzer verslaggevers TR 21
ARNHEM - Is de therapeutische relatie die de ex-directeur van de Zettense Helderingsstichting met een cliënte heeft onderhouden langzamerhand overgegaan in een gelijkwaardige amoureuze verhouding, of is de vrouw tijdens de behandelperiode seksueel misbruikt?

De vroegere cliënte van de ex-psychoater heeft gisteren in een kort geding voor de Arnhemse rechtbank alvast twintigduizend gulden geëist als voorschot op de door haar geleden schade. In totaal wil zij twee ton schadevergoeding van de man hebben. De vrouw was vanaf 1985 onder behandeling bij

de vroegere psychiater. In 1987 ontstond volgens de vrouw een seksuele relatie. Een jaar later kreeg zij een kind van hem. De advocate van de ex-cliente mr. A. van Bon-Moors sprak in haar beoogd herhaaldelijk van seksueel geweld, zelfs van een incestueuze relatie. De nu 29-jarige vrouw is begin 1985, na veel andere therapieën die weinig of geen effect hadden, bij de ex-psychoater als cliënte in behandeling gekomen op aanraden van haar moeder, die de man nog uit haar studententijd kende. Hij is de vrouw gaan behandelen met medicijnen en gesprekken. Later schreef hij haar ook brieven en zocht hij zijn cliënte thuis op.

In april 1987 veranderde de therapie in een zogenoemde regressie-therapie waarin de ex-psychoater met zijn cliënte probeerde terug te gaan naar haar verleden. De vader van de vrouw is overleden toen zij twee jaar oud was. De ex-psychoater heeft in die regressie-therapie de rol van vader op zich genomen. De man bezoekt haar in die tijd steeds thuis, omdat de vrouw aan ernstige straatvrees lijdt. In de brieven die de man aan zijn toenmalige cliënte schreef, legde hij volgens de vrouw steeds sterk de nadruk op seksualiteit en de beleving daarvan. In augustus 1987 ontstond vervolgens een seksuele

relatie. De vrouw heeft volgens haar zeggen enkele malen geprotesteerd en gezegd dat zij een seksuele relatie geen therapie vond.

Abortus

Toen de vrouw in februari 1988 zwanger raakte van ex-psychoator, overwoog zij een abortus maar besloot dit uiteindelijk niet te doen omdat hij haar verzekerde de zorg voor het kind samen met haar te zullen dragen. De man wilde alleen niet dat zij bekend maakte dat hij de vader was en stimuleerde volgens de vrouw dat zij haar kind door een andere man liet erkennen. Die stap heeft de vrouw inmiddels weer ongedaan gemaakt.

De ex-psychoater ontkent niet dat hij de vader is van het kind. Maar hij ontkent dat hij de vrouw tijdens een therapeutische behandeling seksueel heeft misbruikt. De raadsman mr. B. J. M. Vermeer wilde zijn cliënt gisteren verdedigen aan de hand van onder andere een briefwisseling tussen de man en de vrouw. Maar de ex-psychoater eiste daarbij wel dat dit gedeelte van de rechtszaak achter gesloten deuren zou plaatsvinden, zo niet dan zou hij zich niet verweren en verstek laten gaan. Volgens Vermeer heeft de pers namelijk sinds de aanhouding van de ex-directeur, op verdenking van misbruik van aan hem toever-

trouwe pupillen van de Zettense Helderingsstichting, geen enkele terughoudendheid betracht in de berichtgeving over de zaak.

Krantelezer

„Geen krantelezer is niet overtuigd van de schuld van mijn cliënt, terwijl hij nota bene alleen maar verdacht is. Er is een klimaat ontstaan waarin een zorgvuldige strafrechtspleging in het geding komt. Mijn cliënt wil zich verweren, maar alleen met gesloten deuren.” Rechtbankpresident L. van der Weij was het met Vermeer eens dat het persoonlijk belang van de gedaagde in deze gaat boven het algemene belang van de openbaar-

heid, terwijl de ex-cliente grote bezwaren had tegen het niet openbaar behandelen van deze zaak. „Zij heeft jaren haar problemen moeten verbergen, het zou haar juist helpen als nu openlijk over de zaak gesproken kan.” Zij eiste twintig duizend gulden als voorschot op een schadeclaim van in totaal tweehonderdduizend gulden. De vrouw bewoont volgens de advocate nu een huis dat te klein is voor haar en haar kind en dat voor vijftigduizend gulden verbouwd moet worden. De vrouw heeft verder extra kosten in verband met de opvang van het kind. Zij leed bij haar eerste contacten met de man aan ernstige depres-

sies en fobieën en door de behandeling van de ex-psychoater zijn haar klachten nog ernstiger geworden. Tot slot eist de vrouw dat de man met haar, onder begeleiding van een derde, een eindgesprek voert. Zonder zo'n gesprek kan de therapie niet als beëindigd worden beschouwd maar als afgebroken, en kan de vrouw niet aan de verwerking van haar ervaringen toekomen. De raadsman van de ex-psychoater stelde dat de vrouw in het kort geding heeft verzuimd aan te tonen dat haar situatie is verslechterd. Het geëiste eindgesprek noemde hij 'absurd'. De rechtbankpresident doet uitspraak op 2 maart.

Buiten jongerencentrum de Jacobiberg in Arnhem zitten vier 'Rebellen' op de grond. „Pas op, je vermoordt bijna een lieveheersbeestje”, zegt David Jessorun (17). Lang steil haar, jodenkapje op. Terwijl zijn klasgenoten de Hitlergroet brengen, is David de vredelievendheid zelf. TR 21

In het zonnetje praten de jongeren over een wereldrevolutie. Ze zijn lid van de 'socialistische' jongerenorganisatie Rebel. Terwijl overal socialistische regeringen het loodje leggen, blijven enkele jongeren dromen van een 'eerlijker' wereld. Veel zijn het er niet meer. Rebel bestaat tien jaar en telt nog maar zestig leden. Ze waren dit weekend bijna allemaal aanwezig op een congres van de organisatie. In een smoezelig zaaltje liggen hun jassen op de grond. Op het T-shirt van Sylvia Bulten (17) staat 'De regering krijgt de tering'. Ze vertelt waarom ze lid werd van Rebel: „Ik was het al lang niet eens met allerlei dingen. Zoals de verpesting van het milieu en de ongelijke verdeling van het geld. Toen ik de Rebelkrant onder ogen kreeg, besloot ik meteen lid te worden. Nu kan ik echt iets doen met mijn onbevredigende gevoel.” Dat 'doen' is heel belangrijk voor de

Rebel: 'De televisie houdt mensen dom'

leden. Zo kladderde Sylvia's afdeling vorig jaar het gerechtsgebouw in Arnhem onder. Daar stond de directeur van een kindertehuis in Zetten terecht, omdat hij beschuldigd werd van seksueel misbruik. Met de leuze 'Het Zwijn van Zetten' protesteerde Rebel tegen misbruik van jongeren.

Lieve acties

Er moet veel actie worden gevoerd, want alleen praten over marxisme en revolutie is saai, vindt David. „Geen harde acties. De agressieve punk-explosie heeft al veel kapot gemaakt. Ik hou vooral van lieve acties. Zoals in de jaren zestig. Toen gooiden jongeren kwartjes in parkeermeters en gingen ze de hele dag met stoelen op de parkeerplaatsen zitten. Uit protest tegen het verkeer. Zo'n actie is leuk en gezellig, daar kijken mensen met een glimlach naar. En dat maakt meer indruk.” Terug naar de jaren zestig dus, maar wat David betreft zonder drugs. „Ik ben heel erg tegen drugs. Dat is

alleen maar een zoethoudertje van het kapitalisme.” Zo kennen ze er nog wel een paar. De grote boosdoener is de televisie. „De tv houdt mensen dom”, zegt Sylvia. „Sommigen moeten hard werken voor weinig geld en anderen zijn werkloos. Maar doordat ze lekker tv kunnen kijken, denken ze dat ze het goed hebben.” Sylvia kijkt zelf nooit televisie. „Mijn vader ergert zich daaraan. Hij is superkapitalistisch, en vindt dat ik móet kijken. Ik vind dat tv de geest van de mensen dood. Wie honderd jaar geleden hoorde over de elektrische apparaten, zou hebben gedacht dat iedereen nu tevreden is. Maar stap eens in de trein, zie je gelukkige mensen? Ik niet.” Bovendien geven ze de tv er de schuld van dat weinig jongeren interesse hebben voor politiek. David: „Volgens de tv moeten jongeren vrolijk en vlot zijn. In Nikes over het strand hollen met een vriendinnetje aan de hand. Lang leve de lol. Maar straks moeten de jongeren de problemen in de wereld oplossen.

Terwijl ze van niks weten.” Toch is David niet pessimistisch over zijn leeftijdgenoten. Al schreef een klasgenoot vorig jaar zelfs 'Heil Hitler' in zijn agenda omdat David joods is. „Maar de meeste jongeren zijn aardig en hebben best wel interesse voor de dingen die ik zeg.” Toch verzwijgt David meestal dat Rebel marxistisch revolutionair is. „Snappen ze toch niet. Daarom praat ik gewoon over het milieu en zo.”

Honger

De leden van Rebel geloven er heilig in dat de hele wereld ooit socialistisch zal worden. Jan van Mansum (18): „Iedereen denkt dat socialisten tegen welvaart zijn. Maar dat is niet zo. We willen alleen dat er welvaart is voor iedereen. En niet dat de rijke landen alleen maar rijker worden terwijl in Afrika mensen sterven van de honger.” Volgens hem is het kapitalisme bedoeld te mislukken. „Mensen pikken het niet dat het milieu kapot gaat. En dat directeurs zonder te werken steunrijk worden, terwijl de arbeiders lage lonen krijgen.” Volgens David is een plotselinge wereldrevolutie onmogelijk. „Het moet land na land gebeuren. Dat duurt nog eeuwen, maar daarna zal alles eerlijk verdeeld zijn.”

VS wil uitlevering moeder

TR 14
Amerikaanse ontvoerde dochter na seksueel misbruik door vader

AMSTERDAM (ANP) - De Amsterdamse rechtbank moet volgens de raadsman W. van Bennekom het verzoek tot uitlevering van de Amerikaanse Elisabeth McCallister aan de Verenigde Staten wegens het ontvoeren van haar zevenjarige dochter afwijzen.

Volgens de raadsman is het uitleveringsverdrag tussen Nederland en de Verenigde Staten in deze zaak niet van toepassing. Hij betoogde dit gisteren voor de Amsterdamse rechtbank.

McCallister kreeg bij de scheiding in 1983 de voogdij over de destijds driejarige dochter Stephanie toegewezen. Toen bleek dat de vader zijn dochter gedurende de omgangsregeling seksueel misbruikte, ontvoerde de vrouw haar dochter naar Hawaï.

Ontzetting

De man liet zijn ex-vrouw uit de ouderlijke macht ontzetten, waarop de vrouw met het kind naar Europa vluchtte om aan arrestatie te ontkomen.

Na de aanhouding van McCallister in Nederland in november vorig jaar, werd dochter Stephanie onmiddellijk weer aan de vader overgedragen, zeer tegen de wil van haar moeder.

Het arrestatiebevel tegen McCallister is gebaseerd op de staatswet van Oklahoma en niet op de federa-

le wet, zo betoogde Van Bennekom. Volgens hem is uitlevering op basis van een wet die slechts in één Amerikaanse staat geldt niet mogelijk. Van Bennekom zei dat er in het geval van de veertigjarige McCallister geen sprake is van ontvoering van haar dochter, maar uitsluitend van het zich niet houden aan de bezoeksregeling.

Seksueel misbruik

„De vrouw wilde het kind behoeden voor verder seksueel misbruik door haar ex-man, de vader van het meisje. Voor de Amerikaanse en Nederlandse wet is het niet strafbaar om de bezoeksregeling te ontduiken en is uitlevering dus niet aan de orde”, aldus mr. Van Bennekom.

Tijdens de behandeling van de zaak scheen Elisabeth McCallister behalve als 'hoofdrolspeelster' ook op te treden als getuige-deskundige. Ze is rechter in de Amerikaanse staat Oklahoma geweest en ze bleek als geen ander op de hoogte te zijn van de staatswetten en de federale wetgeving in de Verenigde Staten.

De voorzitter van de Amsterdamse rechtbank, mr. R. Blekxtoon, vroeg naar haar mening met betrekking tot twee omstrede wetsartikelen. Haar toelichting was noodzakelijk om de interpretaties toe te lichten van enerzijds officier van justitie, mr. G. Hofstee, en anderzijds raadsman Van Bennekom.

Vanaf de publieke tribune betuigden ongeveer dertig vrouwen van de Steungroep van Elisabeth hun solidariteit. Ze konden niet allemaal worden binnengelaten omdat er niet genoeg zitplaatsen aanwezig waren.

In tegenstelling tot de raadsman, meende officier van justitie Hofstee dat het uitleveringsverdrag tussen Nederland en de Verenigde Staten gewoon van toepassing was in de zaak.

Hij was het wel met de raadsman eens dat er geen sprake was van 'vrijheidsberoving' van de dochter, maar hij achtte het „onttrekken van het kind aan de voogd” wel bewezen. Op grond hiervan hield hij vast aan de eis om het uitleveringsverzoek in te willigen

Als de rechter uitlevering toelaatbaar acht, moet de staatssecretaris van justitie beslissen of deze ook werkelijk wordt uitgevoerd. Van Bennekom kon gisteren nog niet zeggen of zijn cliënt bij de Hoge Raad in appél zal gaan, indien de rechtbank de uitlevering toewijst.

Vrije vrouw

„Mijn cliënte vecht al vijf jaar voor deze zaak. Zij wil als vrije vrouw en niet als crimineel naar de Verenigde Staten terugkeren om te proberen opnieuw de voogdij over haar dochter te krijgen”, aldus Van Bennekom.

Amerikaanse mag uitgeleverd wegens ontvoering dochter

VK 28
AMSTERDAM (ANP) - De Amsterdamse rechtbank heeft dinsdag het Amerikaanse verzoek tot uitlevering van Elisabeth McCallister toelaatbaar verklaard, voor zover het betrekking heeft op het opzettelijk onttrekken van haar zevenjarige dochter aan de voogdij van haar ex-man.

De vader kreeg de voogdij toegewezen bij de scheiding in 1983. Zijn ex-vrouw nam het meisje mee naar Hawaï, toen volgens haar was gebleken dat de man het kind seksueel misbruikte. Zij vluchtte naar Nederland om aan arrestatie te ontkomen. Na het uitleveringsverzoek werd de vrouw in november vorig jaar aangehouden. Haar dochter werd overgedragen aan de vader.

Haar raadsman, mr. W. van Bennekom, verklaarde tijdens de behandeling door de rechtbank van het uitleveringsverzoek dat er geen sprake was van ontvoering, maar uitsluitend van het zich niet houden aan de bezoeksregeling om verder seksueel misbruik te voorkomen. Het ontduiken van de bezoeksregeling is naar Amerikaans en Nederlands recht niet strafbaar en dus is uitlevering niet aan de orde, zo betoogde hij.

De rechtbank stelde dat uitlevering inderdaad niet toelaatbaar is op grond van het zich niet houden aan de bezoeksregeling. Er bestaan volgens de rechtbank echter voldoende aanwijzingen dat het in de Verenigde Staten tot een strafvervolgning zal komen wegens het opzettelijk onttrekken aan de voogdij.

Elisabeth McCallister, een voormalige rechter in de staat Oklahoma, kan nog in cassatie gaan bij de Hoge Raad.

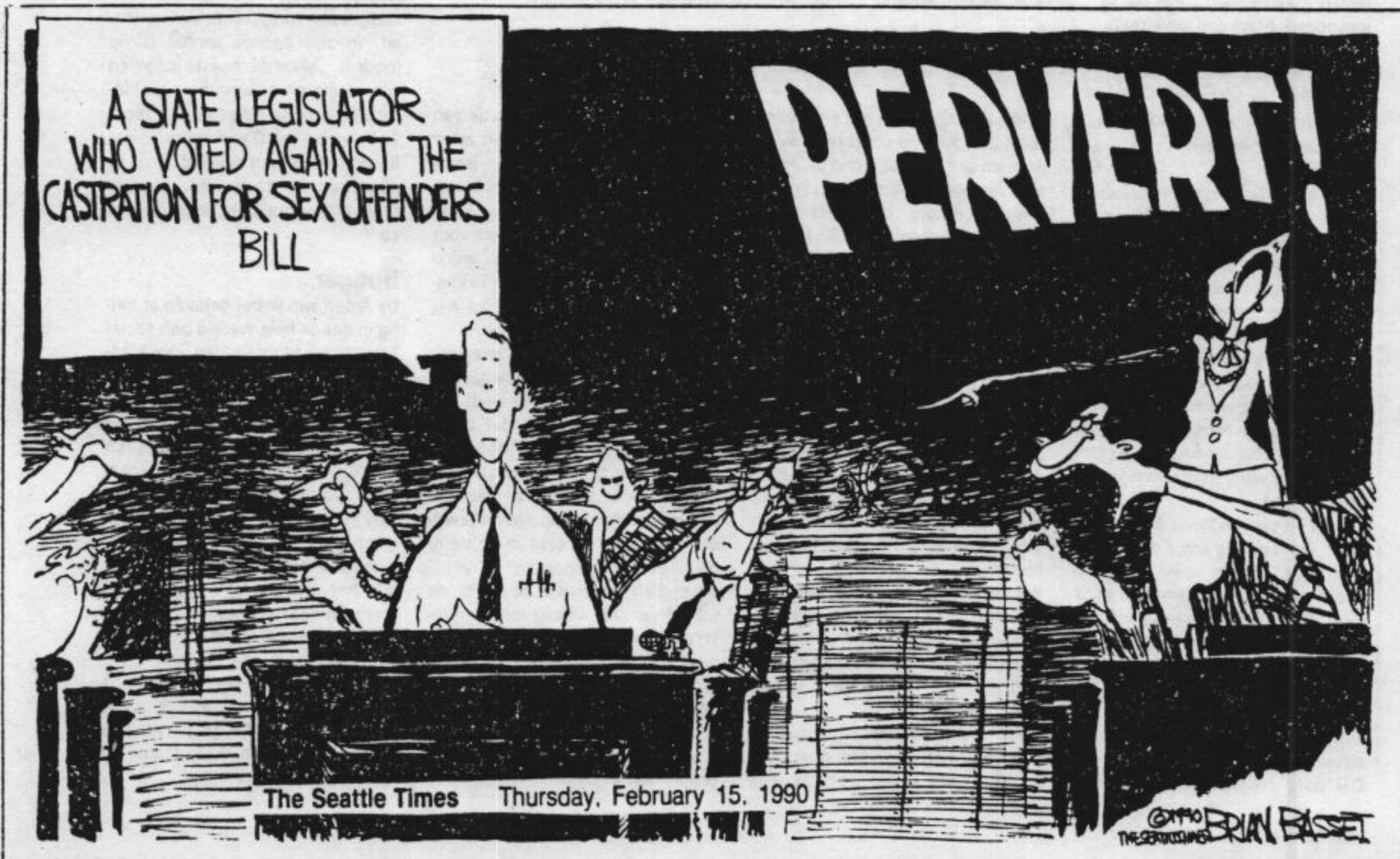
High Court Upholds Mother's Jailing

WASHINGTON (AP) - Parents suspected of child abuse may be jailed indefinitely for refusing to disclose the whereabouts of their children, the Supreme Court ruled Tuesday.

The court said that society's need to protect children from harm generally outweighed a parent's constitutional right against self-incrimination. By a 7-to-2 vote, the court upheld the indefinite jailing of a Maryland woman, Jacqueline Bouknight, until she told authorities where her son, Maurice, could be found. Mrs. Bouknight has been in jail since 1988 for refusing to disclose the whereabouts of her son. The boy has been missing since 1987 and is feared to be dead.

Justice Sandra Day O'Connor, writing for the court, said forcing parents in such cases to reveal the whereabouts of children was aimed at protecting the children and not gathering incriminating evidence. Justices William J. Brennan Jr. and Thurgood Marshall dissented.

!
IHT
21-2

The Seattle Times Thursday, February 15, 1990

Kindersexaiffaire schokt Leerdam Vader verhuurde dochter voor onderhoud van auto

20-2

door Fred Pruijm

LEERDAM, dinsdag

Een 43-jarige inwoner van Leerdam, W.B., heeft zeker vijf jaar lang zijn nu 13-jarige dochter M. met zeer grote regelmaat 'verhuurd' voor het plegen van diverse seksuele handelingen met twee van zijn vrienden en een overbuurman.

Bovendien pleegde de Leerdammer stelselmatig vanaf haar achtste jaar incest met het meisje.

Van het geld, dat het kind verdiende, zo'n f 25 tot f 50 per keer, bekostigde haar va-

der onder meer de onderhoudsbeurten van zijn auto. Ook verklaarde hij opgewonden te raken van het gebeuren.

Zie verder pag. 6 kol. 1

DE TELEGRAAF

De praktijken vonden met medeweten van de vrouw van de Leerdammer, de 37-jarige P.V.M., voornamelijk plaats in de eenvoudige rijtjeswoning van het gezin aan de Patrimoniumstraat in het oostelijk deel van Leerdam. Ook de vrouw werd af en toe door haar echtgenoot gedwongen tot prostitutie.

In verband met deze ontuchtzaak zijn in totaal vijf personen aangehouden: het Leerdamse echtpaar, de 30-jarige overbuurman E.S. en de beide Gorkumers G. de J. (52) en W.T. de K. (30).

De schokkende kinder-sexaiffaire in 't bijna 20.000 zielen tellende stadje Leerdam kwam aan het licht, toen de vrouw half november van het vorig jaar na echtelijke twisten met haar dochter M. introk bij overbuurman S.

Aangifte

Half december kwam het meisje onder behandeling te staan van het RIAGG in Gorkum, waar werd ontdekt, dat ze vanaf haar achtste jaar was misbruikt. Vervolgens werd aangifte gedaan bij de Leerdamse politie.

Uit een uitgebreid onderzoek, dat daarop volgde en dat twee maanden heeft geduurd, bleek dat de vader de seksuele diensten van zijn dochter in eerste instantie de eerste jaren aanbood aan twee huisvrienden. Daarvan kende hij er een van zijn werk bij het Sociale Werkvoorzieningschap in Gorkum. Later vergreep ook de overbuurman zich tegen betaling aan het kind.

Volgens de leider van het onderzoek, dat inmiddels voor verdere behandeling in handen is bij justitie in Dordrecht, de Leerdamse adjudant H. Diesveld, dateren de contacten met de vrienden uit Gorkum vooral uit de eerste drie jaar.

Vrijgelaten

„De vriendschap is inmiddels alweer enige tijd verboden,” aldus Diesveld. „De

seksuele omgang met overbuurman S. is daarentegen van de laatste tijd.”

Van de in totaal vijf verdachten zijn inmiddels de twee inwoners van Gorkum (voorlopig) vrijgelaten. Volgens de advocaat van een van hen, mr. G.W. Boogaard uit Leerdam, ontkent zijn cliënt W.T. de K. de ontuchtige handelingen, terwijl de andere Gorkumer G. de J. wel bekend zou hebben het meisje te hebben misbruikt.

Het Leerdamse echtpaar zit, evenals overbuurman S., nog steeds vast. De vader en moeder van het kind zullen zich op 22 maart voor de Dordtse rechtbank moeten verantwoorden voor hun daden.

Het minderjarige slachtoffer zelf is inmiddels uit huis geplaatst en ondergebracht op een schuiladres. Daar wordt zij onder meer behandeld door een speciale kinderpsycholoog.

Volgens adjudant Diesveld maakt zij het naar omstandigheden redelijk. „We zijn hier in Leerdam diep onder de indruk van het gebeuren. Het is toch wel het laagste van het laagste om je eigen kind te verkopen. Afschuwelijk,” aldus de ontstelde politiemann.

Ontucht met pupillen: drie maanden cel geëist

AMERSFOORTSE COURANT 13

AMSTERDAM — De procureur-generaal bij het Amsterdams gerechtshof, mr. M. Koersvan der Linden, heeft gisteren tegen een 39-jarige groepsleider uit Amersfoort wegens ontucht met twee minderjarige negen maanden gevangenisstraf geëist, waarvan zes maanden voorwaardelijk.

De man werd door de Utrechtse rechtbank vorig jaar vrijgesproken. De officier van justitie is daartegen in hoger beroep gegaan. Gisteren diende deze beroepszaak voor het gerechtshof.

Een personeelslid van de therapeutische inrichting Valkenheide in Maarsbergen werd op 3 november 1987 attent gemaakt op het feit dat het niet zo goed ging met één van de bewoners. De 17-jarige beller was zelf een voormalige pupil en hij had aan zijn 16-jarige vriend gemerkt dat deze 'niet lekker in zijn vel zat'. Hij vermoedde dat er sprake was van seksuele contacten met één van de groepsleiders. Hij had hier zelf ook ervaring mee, aldus

Drie van vijf verdachten kinderverkrachting vrij

LEERDAM — Drie van de vijf verdachten, die gisteren in Leerdam werden aangehouden op verdenking van incest en kinderverkrachting, zijn op vrije voeten gesteld.

De ouders van het slachtoffer, een dertienjarig meisje, zitten nog vast. Een van de vrijgelaten verdachten heeft inmiddels een bekentenis afgelegd.

Het meisje is op achtjarige leeftijd enkele malen verkracht door haar 43-jarige vader.

Met medeweten van de moeder (37) bood hij daarna zijn dochter voor 25 of 50 gulden aan enkele

huisvrienden aan. De vader raakte hier seksueel opgewonden van. Hij verklaarde het geld voor onderhoud van de auto te hebben gebruikt.

De ouders gingen enkele maanden geleden uit elkaar. De moeder zocht onderdak en hulp bij een buurman (30). Ook die misbruikte het meisje vrijwel dagelijks op ernstige wijze.

De zaak kwam aan het licht toen het slachtoffer in december aangifte deed door tussenkomst van een hulpverlenende instantie. Het meisje is uit huis geplaatst.

Incest UN 26-2

In de krant van 20 februari jl. las ik een stukje op pagina 13, dat me de haren te berge deed rijzen. 'Echtpaar uit Leerdam van incest verdacht'. Hoe is het mogelijk, dat ouders hun dochter 'te koop' aanbieden aan huisvrienden? Pa had het meisje al misbruikt vanaf haar achtste jaar. Na de scheiding, kon ook de 'stiefvader' niet van haar afblijven. Dit alles met goedkeuring van de moeder.

Wat verschrikkelijk, dat dit meisje op haar dertiende jaar al zo'n verleden heeft. Wat dapper

van haar, om het nu naar buiten te brengen en al haar 'kwelgeesten' aan te klagen. Ik hoop, dat ze nu mensen om zich heen heeft, die haar echt steunen en niet weer hulpverleners met losse handen (zoals de directeur Van Zetten). In wat voor maatschappij leven we, als we niet meer verantwoordigd kunnen worden over een verhaal als dit?

Laten we toch alsjeblieft goed opletten in onze omgeving, zodat dit soort misstanden eerder wordt herkend? Bel een vertrouwensarts en meldt het als u de situatie van een kind niet vertrouwt. Als ook de leerkracht en de schoolarts dat doen, kan er sneller worden ingegrepen.

Moeders, bescherm uw kinderen. Bescherm ze, als het moet, tegen hun eigen vader, hun familieleden, de 'aardige' buurman. Neem ze onder uw arm en vlucht naar een Blijf-van-m'n-lijfshuis, als het niet anders kan. Hoe moeilijk het is, om alles achter te laten, alles is beter dan incest of mishandeling van je kinderen toe te laten.

J. Vermeulen
Utrecht

Voorwaardelijke celstraf en dienstverlening wegens ontucht

AMERSFOORT/U-
TRECHT — Een 61-jarige inwoner van Almere die jaren geleden met 27 kinderen ontuchtige handelingen had gepleegd, is gisteren door de Utrechtse rechtbank tot een half jaar voorwaardelijke gevangenisstraf en 150 uur dienstverlening veroordeeld.

Tegen de man was zes maanden gevangenisstraf waarvan de helft voorwaardelijk geëist.

Ondanks dat de verdachte op de zitting toegaaf met zoveel kinderen seksuele 'spelletjes' gespeeld te hebben, werd hij slechts wegens ontucht met twee meisjes vervolgd. Een deel van de feiten was inmiddels verjaard — na twaalf jaar — en verder hadden niet alle betrokken meisjes alsnog aangifte willen doen.

De twee slachtoffers die dit wel gedaan hadden, zijn nu 23 en kwamen uit Amersfoort en Rhenen. Met de vrouw uit Amersfoort was de verdachte ook naar bed geweest toen zij dertien was. Om juridische redenen kon hij echter ook hiervoor niet meer worden vervolgd.

De man woonde tot voor kort in Zeist, waar hij buschauffeur was. Via zijn werk leerde hij de meisjes kennen. Hij nam hen onder andere mee naar zijn woning waar hij video-opnamen van de naakte kinderen maakte.

In '88 is hij wegens ontucht met een stiefdochter veroordeeld. Toen waren bovengenoemde feiten nog niet bekend. Ook in '56 is de man wegens ontucht voor de rechter geweest. In Canada en Denemarken, waar hij gewoond heeft, bezit de man eveneens een strafblad op dit gebied. Na zijn veroordeling in '88 is hij in therapie gegaan.

Uitspraak op 26 februari.

'Oma' gaat vrijuit in ontuchtzaak Spijkenisse

VV
2-2

Gerechtshof erkent dat Rotterdamse Justitie onvoldoende bewijs heeft voor verdere vervolging

Door René Sauveur
ROTTERDAM — Het gerechtshof in Den Haag is het eens met het besluit van de Rotterdamse Justitie om in de Spijkenisser ontuchtzaak een 68-jarige vrouw uit Rozenburg niet verder te vervolgen. De officier van Justitie, mr. H. J. Moraal, had hiertoe in april vorig jaar besloten.

De ouders van enkele slachtoffertjes tekenden daartegen beklag aan. Het gerechtshof heeft de ouders nu laten weten dat Justitie niet anders kan doen dan de zaak seponeren. Volgens het Hof is er niet voldoende bewijs om de vrouw te veroordelen. Het gerechtshof acht het wel aannemelijk dat de vrouw van de ontucht op hoogte is geweest.

De raadsman van één van de gedupeerde families, mr. T. Kuit uit Spijkenisse, zegt zich na overleg met de betrokkenen te schikken in de uitspraak van het Hof. „Deze beklagprocedure biedt geen mogelijkheid om in cassatie te gaan. Het heeft evenmin zin om een nieuwe procedure te starten, zonder nadere aanwijzingen dan tot dusver voorhanden zijn. Ik zal me namens de familie verder richten op de beklagprocedures die sinds januari lopen tegen twee andere verdachten (twee

mannen van 21 jaar uit Spijkenisse). De aanwijzingen tegen deze daders zijn sterker dan tegen de vrouw, wier zaak nu is afgedaan.”

De omvangrijke ontuchtzaak voltrok zich jarenlang, vermoedelijk vanaf 1986 tot september 1988, in de Donkenbuurt van Spijkenisse, een nieuwbouwwijk voor jonge gezinnen. Uit politieonderzoek bleek dat 19 kinderen, meest jongens, in de leeftijd van vier tot acht jaar vele malen op gruwelijke wijze zijn verkracht. Sommigen slachtoffertjes, of hun ouders, verklaarden dat ze daarbij met een mes zijn bedreigd, of met een drankje zijn gedrogeerd. Bij een aantal slachtoffertjes zou dat tientallen keren zijn gebeurd. Zowel de politie van Spijkenisse, als het Openbaar Ministerie in Rotterdam, de rechtbank in Rotterdam en het gerechtshof in Den Haag, zijn er van overtuigd dat een aantal kinderen zwaar is misbruikt.

De destijds 15-jarige hoofdverdachte is inmiddels veroordeeld tot de zwaarst mogelijke straf voor minderjarigen: zes maanden tuchtschool, gevolgd door twee jaar internering. Wegens gebrek aan bewijs werd een tweede dader veroordeeld tot een maand voorwaardelijke gevangenisstraf.

In totaal bracht de politie vijf verdachten in beeld, onder wie de grootmoeder van de hoofdverdachte. De vrouw, bij wie de hoofdverdachte woonde, is op last van Justitie inmiddels verhuisd naar Rozenburg, maar gaat nu desondanks vrijuit.

In haar motivatie om de zaak tegen de grootmoeder te seponeren schrijft het gerechtshof aan de ouders: „Er zijn belangrijke aanwijzingen dat met uw kinderen op ergerlijke wijze en veelvuldig ontuchtige handelingen zijn gepleegd op de kamer en in de woning van de hoofdverdachte. Ook is het niet onaannemelijk dat de betrokken vrouw hiervan op de hoogte was. We nemen verder aan dat uw kinderen in die woning cola en melk met een poeder hebben gedronken. Het is ook aannemelijk dat de vrouw met uw kinderen naar seksfilms heeft gekeken. Hoewel het gerechtshof deze zaken buitengewoon ernstig en afkeurenswaardig acht, bieden de verklaringen van uw kinderen onvoldoende houvast voor een rechtbank om tot een veroordeling te komen, omdat er onvoldoende wettig bewijs voor is. Daarom wijst het gerechtshof uw beklag af.”

FALSELY ACCUSED 2-4-90 SEATTLE TIMES We can relate to what Stroms have gone through

Thank you for Richard Larsen's Jan. 14 article, describing the other victim of child abuse, the falsely accused (Issues).

Just a year ago my husband, a Port Angeles attorney, was falsely accused of sexual abuse by a former foster child. Charges were filed before we were aware of the allegations and before an investigation was done.

Life became a nightmare as our home was searched, the state attempted (unsuccessfully) to remove our children from our home, an attempt was made to close the adoption agency I founded and direct and the press, in both Port Angeles and Seattle, assumed his guilt.

As with the Stroms, people who knew us and Ted's excellent reputation as a husband and father knew he couldn't have committed the abusive activities. They rallied around until, ultimately, the child's stories became unbelievable as she alleged more and more people had abused her and charges were dropped just before the trial was to begin. As with the Stroms, the dismissal did not mean the end of pain. We will never be the same emotionally or financially.

I, too, am against child abuse, but shouldn't charges of such a sensitive nature be carefully investigated? Should a responsible and respected citizen's reputation be considered before he is assumed guilty by the press? Should children making false accusations face consequences? Should help or treatment be made available to them?

The reality is that in America, those charged with abuse of children are guilty until proven innocent. This must change, as well as the outdated notion that children do not lie.

By the way, The Seattle Times was the most responsible of the many media sources that covered our story. We appreciate that.

- Merrily Ripley, Port Angeles

Nieuwsblad van het Noorden • zaterdag 10 februari 1990

Hof Amsterdam beslist over berechting van voormalig kinderrechtter

Van onze justitievorslaggever
GRONINGEN — Het gerechtshof in Amsterdam moet binnenkort een beslissing nemen over wat er met de voormalige Arnhemse kinderrechtter mr. Th. van der V. moet gebeuren. Die wordt er als gemeld van verdacht dat hij ontucht heeft gepleegd met een aantal jongens met wie hij op grond van zijn werk als kinderrechtter een relatie onderhield.

De Hoge Raad heeft eind vorig jaar een beschikking van het hof in Leeuwarden vernietigd, waar

Van der V. in beroep was gegaan van een beschikking van de raadkamer van de Groninger rechtbank. Daar had Van der V. bezwaar aangetekend tegen de dag-

vaarding. De rechtbank en het hof in Leeuwarden wezen dat bezwaar af en verwezen de zaak naar een openbare terechtzitting, omdat de feiten waarschijnlijk

wel konden worden bewezen. De Hoge Raad heeft die beschikkingen vernietigd omdat ze niet goed zijn gemotiveerd. Wanneer het hof in Amsterdam de beslissing wel goed motiveert, moet Van der V. alsnog in Groningen terechtstaan.

De Hoge Raad bepaalde eerder dat de zaak van de voormalige kinderrechtter in het arrondissement Groningen moest worden afgedaan. Na het bekend worden van de feiten heeft mr. Van der V. ontslag als rechter genomen.

Raadkamer verlengde reeds aanhouding

Man die Antwerps Kinderziekenhuis betichtte opgepakt

G.V.A.
9-2-90

Alfred P., de man die met de Werkgroep Morkhoven de hetze op gang bracht over de zogenaamde mishandeling van patiëntjes in het Antwerpse Kinderziekenhuis, is nu zelf aangehouden. De gerechtelijke politie arresteerde de man begin deze week en gisteren verlengde de Antwerpse Raadkamer zijn aanhoudingsmandaat met een maand.

De man wordt beticht van zedenfeiten met minderjarigen. Dit betekent in de rel rond het kinderziekenhuis een sensationele wending, vermits Alfred P. er zich steeds over bekloeg dat hij geen pleegvader mocht zijn over een kind dat reeds geruime tijd in het kinderziekenhuis is opgenomen: "Het kind zou het bij mij thuis veel beter hebben dan in de instelling", zo liet hij tijdens één van zijn ophefmakende persconferenties horen. De zedenfeiten

waarvan de man nu wordt beticht, werden gepleegd met een minderjarige die hem reeds vroeger als pleegkind was toevertrouwd.

Intussen is het Antwerps kinderziekenhuis zowel door het gerecht als door het OCMW vrijgepleit van schuld. Beide instanties kwamen na onderzoek tot de conclusie dat de patiëntjes in het kinderziekenhuis op behoorlijke manier worden behandeld.

Telefoonmaniak

zaait angst bij moeders

Van onze correspondent
HOOGVEEEN, donderdag

Een telefoonmaniak heeft in Hoogeveen drie vrouwen de stuipen op het lijf gejaagd door ze te vertellen dat hun kinderen werden gegijzeld.

Eén van de kleintjes zou naakt worden gegijzeld in het postkantoor, waar een overval had plaatsgevonden. De beide andere kleuters zouden eveneens naakt worden gegijzeld in een school aan de Mimosastraat, aldus de man, die de moeders verder vertelde dat hun kinderen seksueel werden misbruikt.

De politie, die in het postkantoor noch in de school kinderen aantroef stelt een onderzoek in.

Meester krijgt voorwaardelijk voor 'billekoek'

Door Stef van Item
 ROTTERDAM — De schoolmeester speelde thuis strippoker met de jongens. Er was eigenlijk geen winnaar, want aan het eind van het spelletje zaten ze allemaal in hun blootje. Hij keek met ze naar pornofilms waarbij het gehele gezelschap onaneerde. En wanneer ze iets deden dat de meester niet beviel, dan kregen ze (blote) billekoek.

Voor die billekoek (ontucht) kreeg de voormalige meester uit Rozenburg gisteren door de Rotterdamse politierechter mr. S. J. van Klaveren twee maanden geheel voorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd.

Tijdens de zitting bleek dat daartoe alle reden was. De meester had zijn leven zelf al zo verbeterd, dat het opleggen van een daadwerkelijke celstraf zowel in de ogen van de rechter als van de officier van Justitie weinig zinvol was. Bovendien denken de reclassering en het Riagg dat de kans op herhaling bij benadering nul is.

Zijn seksuele leven heeft zich 'genormaliseerd'. De meester, met een tót voor kort blanco strafverleden, heeft inmiddels een vriendin. Zij weet overigens nog niets van de zwarte bladzijde in het leven van haar vriend. De

man wilde eerst weten hoe de strafzaak tegen hem zou uitvalen. „Maar ik ga het haar wel vertellen.”

De meester kwam er dus af met een waarschuwing. Hij was populair bij de jongens die dertien tot veertien jaar oud waren ten tijde van de voorvallen. De jongens kwamen graag bij de meester thuis, ook toen zich daar dingen afspeelden waarvan zeker een leraar zich verre moet houden.

Het initiatief tot de strippokerspelletjes en het videokijken kwam soms van de jongens, vertelde de leraar. Het ging in totaal om acht jongens. Eéntje zat nog op de school waar de meester les gaf, de anderen waren oud-leerlingen.

Ze hadden hun meester hoog zitten. Ze gingen met hem schaatzen en deden ook normale spelletjes. Maar als één van de jongens vals speelde op de computer, dan was het: broek uit en billekoek. Ook pikken uit de pinda-auto-maat werd zo bestraft.

Toen de zaak eind december 1988 aan het licht kwam, besefte de meester pas dat zijn handelen niet door de beugel kon. Tijdens de verhoren met de politie kwam hij er achter dat hij wellicht seksuele gevoelens had gekregen bij

het uitdelen van klappen op het ontholte achterwerk van de kinderen. Hij zag in dat hij onder behandeling moest en stapte zelf naar het Riagg. Daar wordt hij nog steeds geholpen.

Nadat de waarheid boven tafel was gekomen, had de meester zelf ontslag genomen bij de school waar hij werkte. Een half jaar zat hij diep in de put, maar toen is hij vrijwilligerswerk gaan doen in een buurthuis.

Dat gaat nu prima en de mensen daar mogen hem omdat hij van alles organiseert, er is wat met hem te beleven. En dit keer in de goede betekenis.

Wat in de beoordeling van de zaak meewoog, was dat de jongens niet gedwongen werden dingen te doen waar ze geen zin in hadden. Bovendien raakte de meester ze niet aan. Hij deed wel voor hoe je aan je piemel moest trekken, maar de jongens berouwen, nee. Behalve dan de billekoek. En de jongens dachten, zo verklaarden zij tegenover de politie: als de meester zich aftrekt, dan zal het wel goed zijn.

Politierechter Van Klaveren concludeerde voorts dat hij uit de verklaringen niet heeft kunnen opmaken dat de jongens echt grote schade is berokkend. Maar het mag niet en een afkeuring

past, zei hij, zodanig dat die het nieuwe leven van de meester niet hindert.

Bij een eerdere behandeling van de zaak voor de politierechter had de officier van Justitie het voor elkaar gekregen de aanvankelijke tenlastelegging van schenning van de eerbaarheid (artikel 239 van het Wetboek van Strafrecht) te veranderen in artikel 249. Dat stelt dat iemand strafbaar is die ontucht pleegt met een minderjarig kind dat aan zijn zorg is toevertrouwd.

Maar van ontucht is alleen sprake wanneer iemand z'n handen inderdaad niet heeft kunnen thuishouden. De meester werd zo alleen veroordeeld voor de billekoek — wat wel degelijk aanraken was — op het achterwerk van één van de jongens. De anderen vielen niet meer onder de verantwoordelijkheid van de man, zij waren immers al van de school af.

Behalve de twee maanden voorwaardelijk, de officier had vier maanden voorwaardelijk geëist, moet de meester zich houden aan de aanwijzingen van de reclassering. En het kan zijn dat die de behandeling bij het Riagg nog zeker een jaar willen doorzetten, zei politierechter Van Klaveren.

Nieuwegeiner hoort twee jaar eisen voor ontucht

(Van een onzer verslaggevers)
 UTRECHT — Officier van justitie mr. G. Haverkate heeft tegen een 21-jarige Nieuwegeiner wegens ontucht met drie jongens uit Nieuwegein en Gorinchem een gevangenisstraf geëist van twee jaar, waarvan een jaar voorwaardelijk met een proeftijd van drie jaar. De officier wil dat de man in die proeftijd contact houdt met de reclassering.

In december 1988 had de politie in Haarlem in een woning een jongetje gevonden dat door zijn ouders in Nieuwegein als vermist was opgegeven. De negenjarige jongen bleek door de bewoner van dat huis seksueel te zijn misbruikt. Tijdens de verhoren van die bewoner was ook de naam van de 21-jarige Nieuwegeiner gevallen. Hij bekende op de zitting dat hij met de jongen van juni 1987 tot en met november 1988 ontucht had gepleegd. Hij bekende tevens de ontucht met een andere negenjarige jongen tussen september 1987 en 31 oktober 1987. Nadat hij op vrije voeten was gesteld had hij op 19 november vorig jaar in een zwembad in Gorinchem weer ontucht gepleegd. Ditmaal met een jongetje van acht jaar.

De officier van justitie wees op de traumatische gevolgen die de ontucht voor de kinderen kan hebben. Omdat de man na zijn vrijlating weer in de fout was gegaan, vond mr. Haverkate de kans op herhaling wel degelijk aanwezig.

Advocaat mr. J. Bult vond een lange celstraf niet de aangewezen weg om zijn cliënt van zijn problemen af te helpen. De raadsman zag meer baat in een straf gelijk aan het voorarrest en in professionele hulp. „Daar zijn én de maatschappij én mijn cliënt mee geholpen”, aldus mr. Bult. De rechtbank doet uitspraak op 22 februari.

Eén jaar wegens verkrachting

Marc V.U. (39) uit Lokeren en Jozef V.U. (47) uit Waasmunster, werden maandag door de 14de Kamer van de Correctionele Rechtbank van Dendermonde veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf, waarvan negen maanden met uitstel, voor een periode van vijf jaar. Bovendien kregen ze een boete van 6.000 fr. en ontzetting uit de rechten voor een periode van vijf jaar. Ze stonden terecht op beschuldiging van verkrachting van een minderjarige, jonger dan 14, in juli en september 1986.

Celstraf voor ontucht met zeven kleuters

(Van een onzer verslaggevers)
 UTRECHT — De Utrechtse rechtbank heeft gisteren een 28-jarige man uit Zeist wegens ontucht met zeven kleuters uit de Utrechtse wijken Zuilen en Overvecht veroordeeld tot een gevangenisstraf van negen maanden waarvan vijf maanden voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar.

De rechtbank legde drie aanvullende maatregelen op. Voor twee maanden van het voorwaardelijke deel geldt de bijzondere voorwaarde dat de man honderd uur dienstverlening verricht. Verder moet hij zich onder psychotherapeutische behandeling stellen en zich gedragen naar aanwijzingen van de reclassering.

Tijdens de afgelopen zomervakantie was de man van Zeist naar Utrecht gefietst, waar hij contact had gezocht met een 5-jarig meisje. Met haar en andere kinderen uit de buurten Zuilen en Overvecht had hij 'dokterje' en 'ziekenhuisje' gespeeld. Op 19 oktober was de 'kinderlokker' op de Albert Schweitzerdreef aangehouden.

Voorwaardelijke celstraf en dienstverlening

Emmenaar misbruikte achtjarig buurmeisje

Van onze justitiemedewerkster
 ASSEN - De rechtbank in Assen heeft gisteren de 26-jarige J. A.R. uit Emmen veroordeeld tot 240 uur dienstverlening en een half jaar voorwaardelijke gevangenisstraf. De man heeft eind 1987 en begin 1988 een meisje van acht jaar oud seksueel misbruikt. Dit gebeurde in Barger Compasuum, waar R. toen woonde.

R. vertelde de rechtbank twee weken geleden dat het meisje, dat vlak bij hem woonde, vaak bij hem over de vloer kwam. In de loop der tijd was toen van het een

het ander gekomen. Daarbij zou hij niet beseft hebben dat zijn gedrag schadelijk zou kunnen zijn voor het kind.

Uit een psychiatrisch rapport komt naar voren dat R. destijds labiel en depressief was. De betreffende psychiater concludeert dat de man verminderd toerekeningsvatbaar is en dat geen kans op herhaling bestaat. Om die reden had raadsman mr. H.J. Dontje gevraagd zijn cliënt een voorwaardelijke gevangenisstraf en eventueel dienstverlening op te leggen. Dontje benadrukte dat een onvoorwaardelijke gevangenisstraf waarschijnlijk tot ernstige ontwrichting van het gezin van R. zou leiden.

Officier van Justitie mr. H.A. Marquart Scholtz had een jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf geëist. Anders dan hij acht de rechtbank niet bewezen dat R. ook gemeenschap met het meisje heeft gehad. Het aantal uren dienstverlening dat werd opgelegd geldt als gelijkwaardig aan een half jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

Volkskrant 27.2.90

Incest bestraft met vijf jaar cel

DEN HAAG — Het gerechtshof in Den Haag heeft maandag een 46-jarige man uit Wassenaar veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf. De man heeft zijn dochter seksueel misbruikt vanaf haar zesde totdat ze volwassen was. Eerder had de rechtbank de man tot dezelfde straf veroordeeld.

UN 10/2

"In de jaren zeventig was een deskundoloog iemand die zichzelf niet helemaal serieus nam"

SEKSTANT

Al vijftien jaar op de bres voor het doorbreken van de gewichtigdoenerij rond seksuologie. Met een open geest nieuwe verschijnselen en gegevens tegemoet tredend, nooit te beroerd om wat voor opvatting dan ook te ondermijnen en de discussie aan te gaan. En altijd vanuit een oprechte verbazing: waarom kan seksualiteit zo diep in je leven ingrijpen? Philip den Bouwmeester schreef in het vorige nummer van Sekstant de 125ste aflevering van zijn veel gelezen en hoog-gewaardeerde rubriek *Deskundologica*. Een interview door Marjo van Soest.

In november 1974 schreef je je eerste Deskundologica. Onder pseudoniem: Philip den Bouwmeester. Waar kwam die naam vandaan?

Mijn grootmoeder heette Mathilda den Bouwmeester en ik zat toen in de vrijmetselarij, daar heeft de bouwmeester een belangrijke taak. Ik vond het mooi samenkomen en welluidend klinken. Er zijn nog altijd mensen bij de NVSH die denken dat ik echt zo heet. Bovendien wilde ik over seksualiteit schrijven zonder dat dit met mijn functie in verband werd gebracht. Dan moet je wel een schuilnaam kiezen.

Hoe ben je met Sekstant in contact gekomen?

Hans Baaij, oud-redacteur, heeft me aangetrokken. Die zei: schrijf maar eens wat. Er was toen iets met dat vreselijke geneesmiddel, Androcur. Toen ben ik echt losgebarsten. Androcur is dat middel waarmee je de geslachtsdrift van mannen kunt onderdrukken. Het werd gebruikt bij homoseksuelen in het buitenland en in Nederland ook wel bij mensen die exhibitionisme toepasten. 't Is een anti-hormoon, het kwam in de plaats van echte castratie; ze noemden het chemische castratie. Mensen die op die manier ontdaan werden van hun seksualiteit werden depressief. Er waren zelfmoordpogingen. De firma noemde dat: de bij-effecten. Ik was daar erg pissig over. Door de geslachtsdrift weg te nemen, ontnem je iemand zijn levenslust. Ik heb er in die tijd veel over geschreven, ook in Sekstant. Het heeft nog tot Kamervragen geleid. Sindsdien wordt het middel niet meer zo gemakkelijk toegepast.

In je eerste rubriek, in november 1974, schreef je, dat je vanuit je eigen vakgebied, de geneeskunde, de gewichtigdoenerij rond seksuologie wilde doorbreken.

Dat was mijn voornemen. We hadden in die tijd in Nederland een aantal leerboeken seksuologie, die alles in de medische hoek trokken. Er bestond ook een tendens om lichte verschijnselen als niet meteen klaar kunnen komen meteen te categoriseren: dat is dan impotentie, dat moet dan zus en zo behandeld worden. Dat vond ik gevaarlijk. Mensen met een iets andere geslachtsdrift werden meteen als afwijkend bestempeld. Daar moest het volgens mij niet naar toe met de seksuologie. Maar ik had nog een motief om te gaan schrijven: mijn eigen leven. Mijn huwelijk was op de klippen gelopen. Ik had mijn vrouw verteld dat ik toch nog seksuele gevoelens voor mannen had en dat ik daar iets mee wilde doen. Daardoor is een relatie verbroken, tegen mijn zin. Dat zit me nog steeds dwars. Ik dacht: ik wil weten waarom seksualiteit zo diep in je leven kan ingrijpen.

Ben je er achter gekomen?

Ik heb nog vaak gedacht: als je niets had verteld, was alles gewoon doorgegaan. Mijn eerste artikel ging ook over de vormen van leven die je kunt leiden als getrouwd homoseksueel. Ik schreef over de koninklijke weg, zo noemden ze dat. Je was homo, maar je deed er weinig of niets mee. Of je leidde een dubbelleven: door de week huisvader, in het weekend praktiserend homoseksueel. Dat vond ik zo de moeite waard om te beschrijven. Ik heb toen ook wel wat losgemaakt, want de organisatoren van het eerste wereldcongres over seksuologie in Parijs vroegen me of ik wilde spreken over huwelijk, beroep en homoseksualiteit. Ze dachten: hij schrijft erover, dan zal hij er ook wel iets in het openbaar over willen zeggen. Dat durfde ik niet. In de medische sfeer kon je overal over praten, als het maar niet over jezelf was. Ik heb wel even iets moeten wegslikken, maar ik heb het gedaan. De zaal stond na afloop op en begon heel hard te applaudiseren. En wat er daarna op me afkwam, dat was ongelooflijk. Iedereen wilde erover praten en zeggen: dat gevoel ken ik ook.

Toch heb je in je rubriek het persoonlijke heel gedempt gehouden.

Dat heb ik bewust gedaan. Ik schrijf vanuit een persoonlijke invalshoek, maar ik houd niet van persoonlijke ontboezemingen. Zoals ik bijvoorbeeld ook over impotentie als verschijnsel schrijft en niet over individuele gevallen.

Stel dat het waar is

Je hebt altijd wel mensen betrokken bij je onderwerpen. Je vraagt om reacties, om tegenspel, om onderzoek.

Ik heb behoefte om dingen die ik belangrijk vind breed aan de orde te stellen. Zo bespreek ik nu een boekje over seksuele voorlichting voor de basisschool. De schrijfster geeft het voorbeeld van Mark van vier, die naar televisie zit te kijken met zijn hand in

zijn broekje. Moeder komt binnen en zegt: "Mark, haal je hand uit je broek". De schrijfster zegt: fout, zo moet het niet. Je moet zeggen: "goh, wat zit je daar gezellig, maar zullen we nu een spelletje gaan doen?" Dat is altijd de tendens geweest in de seksuele opvoeding: verbieden mag niet, je moet afleiden. Maar is dat nu echt de ideale oplossing? Misschien moet je het kind wel stimuleren om zijn eigen seksualiteit te ontdekken.

Je discreet terugtrekken als je het kind "betrap" kan ik me wel voorstellen, maar stimuleren?

Ik ben er nog niet uit. Ik vond het destijds zo buitengewoon boeiend dat die commune in Rotterdam het wel dorst. Als een jongetje in die groep zei: mag ik eens op je liggen, dan moest dat kunnen. En die mensen werden toen op een ontzettend nare manier aangepakt. Er moesten nota bene hoogleraren aan te pas komen om ervoor te zorgen dat het geen vervolging is geworden. Het is destijds uitgebreid beschreven in Sekstant, toen reageerde niemand

erop. Later bleken mensen bij de politie en de Raad voor Kinderbescherming het ineens heel griezelig te vinden wat daar gebeurde.

Er is meer oog gekomen voor de machtsongelijkheid tussen kinderen en volwassenen. De volwassen partij is altijd sterker, groter, machtiger en seksueel gesproken, meer ervaren.

Natuurlijk mag een volwassene zijn seksualiteit niet aan kinderen opleggen. Maar we hebben ook ontdekt dat een aantal kinderen vanuit zichzelf juist wel erotische relaties met volwassenen willen. Daar zijn verschillende onderzoeken over, met name van Theo Sandfort. Ik heb het nu niet over de familiesituatie, niet over misbruik. De oudere kan met geld en cadeautjes het kind voor zich winnen, maar het kind kan altijd zeggen: ik kom niet meer. Ik blijf weg. Er zijn genoeg jeugdigen die zeggen: ik zet je naar mijn zin en als je het niet doet heb ik wel andere mensen of mevrouwen waar ik mijn weg kan vinden. Het ligt waarschijnlijk voor jongetjes weer heel anders dan voor meisjes, maar het leuke van het onderzoek van Sandfort vind ik, dat het vanaf het begin is opgezet vanuit de gedachte: we weten niet of het goed of kwaad kan.

Het onderzoek is anderhalf jaar geleden verschenen, maar helemaal weggezaakt in het moeras van de Oude Pekela- en Bolderkar-affaires.

De ongekend giftige aanval van de pers op het personeel van De Bolderkar heeft me bevreemd. Op de voorpagina van NRC Handelsblad schreef een redacteur iets in de trant van: "als een kind meer van jam houdt is het al mis". Alleen die toon al! Er is steeds gezegd, ze hebben die poppen gebruikt om de kinderen valse bekentenissen af te dwingen. Ik was er beroepsmatig bij betrokken, heb de voordracht gedaan voor de onderzoekscommissie. De eerste krant die schreef: "stel dat het waar is, dan is het toch verschrikkelijk", was Trouw. Daar was ik heel verheugd over. Want de hetze in de pers heeft tot gevolg gehad, dat er op het ogenblik geen kleuterdagverblijf meer is dat nog incest durft te signaleren. Op het ogenblik zijn we bezig binnen de NVSH om een cursus op te zetten: "wat is de invloed geweest van de publicaties over Oude Pekela en De Bolderkar op de seksuele opvoeding van kinderen".

De overheid stelt nu richtlijnen op: hoe te handelen bij het vermoeden van misbruik.

Ik zit als "technisch voorzitter" een van die werkgroepen voor. Hoe en wanneer zul je het met de ouders bespreken, wie zul je erbij betrekken. We willen het heel gedegen doen. Voordat we alles op papier hebben zijn we anderhalf à twee jaar verder. Dat wordt door de pers weer belachelijk gemaakt: hoe is het mogelijk dat het zo lang moet duren, dat kun je toch in twee weken samenstellen.

We willen ook de medische kant uitzoeken. Daartoe ligt een adviesaanvraag bij de Gezondheidsraad: wat moet het handelen zijn als een kinder- of jeugdarts tekenen vindt die kunnen wijzen op seksueel misbruik. Iedere kinderarts ziet dagelijks kinderen na. Bij een kind bij wie je helemaal niets te vermoeden hebt wordt heel vaak als routine het broekje maar niet uitgedaan. Begrijpelijk, want kinderen vinden dat vaak naar. Tot voor kort werd er toch op de status ingevuld: genitalia g.b., geen bijzonderheden, anus g.b. Dat soort dingen moeten veranderen. Ze moeten voortaan opschrijven: n.o.: niet onderzocht. We willen tot een omschrijving komen: wat is er te verwachten bij een kind dat seksueel misbruikt is. Waar moet je op letten. Soms wordt bekend dat een kind gonococci in de keel heeft gehad. De behandelende medici moeten in zo'n geval in actie komen. Je kunt niet zomaar opschrijven: gonococci in de keel, punt. De aanwezigheid van deze infectie duidt erop dat een kind waarschijnlijk een man heeft gepijpt met gonorrhoe. Medici kunnen deze dingen niet langer opschrijven zonder dat het consequenties heeft.

Een goede tweede

Heb je wel eens overhoop gelegen met de NVSH?

Nooit. Wel is mij door redacties verschillende malen gevraagd of ik iets aan de rubriek wilde veranderen. Theo Sandfort heeft het nog geprobeerd. Ik heb hem geschreven: "Theo, jij bent de zoveelste". Ik ga er nooit op in, dan heb ik voor niets geleefd. Dat moet niemand me afpakken. Mijn belangstelling ligt nu eenmaal bij sociale seksuologie en homoseksualiteit. Ze hebben me de vrijheid gegeven, maar dat hangt ook samen met bepaalde lezersonderzoeken waarbij de rubriek er hoog uitkomt. Ik meen dat de WWW-rubriek nummer één staat en ik als goede tweede. Ik heb wel moeite gehad met de illustraties. Die van Ries Spelbos vond ik leuk, die van Jos Collignon iets te grof. Ries had dat speelse, dat relativerende, dat spreekt me aan. De naam van de rubriek zegt het al: *Deskundologica*. Dat is afzetten tegen de echte deskundigen. In de jaren zeventig was een deskundoloog iemand die zichzelf niet helemaal serieus nam. Ik weet niet of die term nog als zodanig bekend is.

Onderzoeken geef je in je rubriek altijd heel gedetailleerd weer. De journalist in mij zegt: kun je die niet wat meer samenvatten?

Nee, ik vind dat je de onderzoeker recht moet doen. Juist omdat de tekst vaak wordt gebruikt door gewone lezers of onderzoekers. Professor Verveen uit Leiden deed onderzoek naar de verplaatsing van seksuele prikkelplaatsen bij transseksuelen. Daar heb ik over geschreven: wat gebeurt er als mensen willen veranderen van geslachtsdelen. Je verspeelt je penis, je verspeelt je eikel. De clitoris kan intact blijven, maar de mannen verliezen de penis als voornaamste prikkelplaats. Daar kreeg ik reacties op, want dat maken transseksuelen zelf mee. Dan blijkt dat mensen soms op andere plaatsen van het lichaam erotische prikkels kunnen ervaren. Die reacties heb ik opgestuurd naar Verveen.

Heb je belangrijke leermeesters gehad?

Ik ben altijd erg met John Money bezig geweest. Hij heeft heel belangrijke onderzoeken gedaan in Australië, onder de Aboriginals. Die mensen hebben van jongs af aan zo'n vrije seksuele opvoeding gehad, dat zich in het geheel geen parafilie heeft ontwikkeld. Het woord parafilie is door Money in de jaren twintig ingevoerd voor alle seksuele gevoelens die niet vallen onder de rubriek homo of hetero: sadomasochisme, pedofilie, fetisjisme, alles valt eronder. Dus als je nu van jongs af aan maar alles mag doen, ontwikkelt zich geen parafilie. Dat is Money's standpunt. Ik heb op congressen contact met hem gehad, het is een heel bijzondere man. Wat me ooit opviel is dat hij vroeger altijd heel gewoon steil haar had en plotseling hier in Nederland kwam met krulletjes. Wonderlijk dat iemand die tegen de zeventig is en bijna vergeestelijkt leeft, toch behoefte heeft van uiterlijk te veranderen. Ik kan het me van mezelf nauwelijks voorstellen, maar wie weet! Verder ben ik heel erg beïnvloed door Jos van Usset. Ik heb hem redelijk goed gekend. Zo iemand hebben we niet meer. Als hij over seksualiteit praatte deed hij dat zo innemend, zo toegankelijk — dat maakte me jaloers. Het stoort me bij mezelf als ik over deze dingen spreek, op een te harde toon en weinig innemend.

Een kolossale ontwikkeling

In maart 1982 schreef je in Sekstant voor het eerst over AIDS. Toen had men nog geen naam voor de ziekte, men wist nog niet eens wat het was.

Het heette toen Gay Compromised Syndrome. Ik denk dat het de eerste publicatie over AIDS in ons land is geweest. Wat ik schreef sloot aan bij twee artikelen in de medische vakpers, The Lancet en The British Medical Journal.

Twee maanden later leg je een mogelijk verband tussen de ziekte en het gebruik van poppers. (chemische middelen, die de beleving van het orgasme verheven. — mvs)

Omdat het bij spuiters voorkwam en bij homoseksuelen die nogal eens poppers gebruiken heeft men gezocht naar een chemische invloed. En we hadden toen net het olijfolieschandaal in Spanje achter de rug. Dus we dachten dat het mogelijk een nieuwe infectieziekte was, maar er werd tegelijkertijd aan een chemische oorzaak gedacht. Sommige mensen denken nu nog dat die poppers een secundaire rol meegespeeld hebben. Misschien heel ontremmend zijn geweest. Omdat er zo'n groot verschil is in de mate van het doordringen van de infectie, en het uitbreken van AIDS na de infectie. Bij de een gaat dat heel snel, bij de ander helemaal niet. Ik heb daarna nog een of twee keer over AIDS geschreven, daarna vond ik het niet op mijn weg liggen. Het was zo breed in de pers. Mijn belangstelling richt zich nu geheel op de voorlichting over AIDS. Daar heb ik veel mee te maken. Ik zit nu bijna maandelijks op scholen waar zich aparte werkgroepen hebben gevormd. Het gaat om de vraag: wat gaan wij doen aan Aidsvoorlichting, en wie gaan het doen. De leraar maatschappijleer, de leraar biologie. Alle scholen van het voortgezet onderwijs krijgen te maken met het feit, dat biologie na het tweede jaar geen verplicht vak meer is. Wat ik een heel groot tekort vind. Misschien zal AIDS er mede toe leiden, dat er straks weer op alle scholen verplicht biologie gegeven wordt. Het is straks niet meer mogelijk te leven zonder een brede kennis van infectieziekten. Je kunt toch niet toestaan dat derde klassers straks geen biologie meer krijgen. Ze doen er allemaal aan hoor, aan die Aidsvoorlichting; scholen uit gereformeerde hoek, uit katholieke hoek. We hebben een model wat erg leuk werkt: om zes uur een maaltijd met alle betrokkenen, ook een aantal leerlingen. Dan houd ik een voordracht over Aidsachtergronden, dan vertelt de school wat er al gedaan is en dan een forum waar ook leerlingen in zitten. Dat duurt tot half eif, dan blijkt dat zo'n school het onderwerp helemaal aandurft. Soms bezoek ik zo'n avond met een doos vrijskaartjes (condooms — mvs) die zet ik in de pauze neer. Pas na afloop, bij de borrel, durven ze er een te nemen. Dat vind ik toch een kolossale ontwikkeling.

Dankzij AIDS is er een grotere openheid over seksualiteit dan men ooit kon verwachten?

Dat mag je wel zeggen. Twee jaar geleden was ik in Genève, daar sprak de man van The Global Program on Aids. Die zei ook: het is niet alleen maar negatief wat AIDS doet. Het bestaan van de ziekte heeft invloed op opvattingen over hygiëne en seksuele voorlichting. Er komt meer openheid. Het idee dat anale seks iets is wat niet voorkomt is geheel verdwenen. Gedrag patronen zijn bespreekbaar geworden. Na afloop ben ik naar hem toegegaan. Ik zei: wij hebben in Nederland een heel passend gezegde: de zee geeft, de zee neemt. Dat vond ie mooi, hij zei: dat is precies wat ik bedoelde.

In een van je laatste rubrieken spreek je je ongerustheid uit over 1992. Heeft dat een reële grond?

Dat kan niemand zeggen. Het idee dat er in Europa straks een Clause 28 kan komen, zoals in Engeland waar homoseksuele "propaganda" is verboden, dat is mijn grootste angst. Met homoseksuele propaganda bedoelen ze dat elk gesprek over homoseksualiteit wordt opgevat als propaganda. Ik heb vrij veel internatio-

nale contacten, waaronder een werkgroep die over voorlichting aan jongeren gaat. Steeds als ik daar kom zeggen ze: jullie zijn zo'n libertijns land. Wij kunnen niets met jouw verhalen, die zijn onvertaalbaar. Dat merk ik in Genève ook, mijn stijl pruiemen ze niet. Terwijl ik me zo keurig uitdruk. Het komt er natuurlijk op neer, dat ze de Nederlandse aanpak niet pruiemen. Je ziet nu toch ook dat we gedwongen worden onze arbeidsregels aan te passen omdat ze niet meer bij de tijd waren? Het omgekeerde kan ook gebeuren. En niet alleen op het vlak van porno kunnen we een terugslag verwachten, ik denk ook aan abortus. Vandaar dat ik mijn stemmetje verhef.

Ga je door met Deskundologica tot je erbij neervalt?

Dat hoop ik wel. Het leuke is dat je door zo'n rubriek dingen anders ervaart. Boeken lees je anders, aandachtiger, op een congres ben je alerter. Officieel vier ik nu mijn honderdvijfentwintigste Deskundologica, maar het zijn er in werkelijkheid meer. In de tijd dat jij redacteur van Sekstant was, klopte de nummering nooit. Soms stond er twee of drie maanden Deskundologica 88 boven, ha ha.

Ik vraag vergiffenis voor deze slordigheid en bied aan alle rubrieken alsnog te tellen. Misschien kunnen we dan nog meemaken dat Philip den Bouwmeester de honderdvijftigste Deskundologica schrijft.

Marjo van Soest

Deskundologica 126

SEKSTANT

De betekenis van seks in de vroege jeugd

Het jaar 1988 was zo zeer geladen met de Oude Pekela-affaire en het eerste Bolderkar-gepiep, dat andere interessante seksualia weinig of alleen voorbijgaand aandacht hebben gekregen. Zo verscheen er in dat jaar ook de belangwekkende dissertatie van Theo Sandfort over seksuele contacten in de vroege jeugdijaren. Theo was van maart '86 tot begin '89 eindredacteur van Sekstant. Reden genoeg om nu toch nog naar dat proefschrift te kijken.

Sandfort werd opgeleid tot psycholoog aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen en studeerde met lof af op het hoofdvak sociale psychologie. Daarna deed hij aan de Rijksuniversiteit in Utrecht onder meer onderzoek naar de beleving van pedofiele relaties door kinderen.

Slachtoffers?

Veel mensen gaan er van uit dat ieder seksueel contact met jeugdigen schadelijk is. Amerikaanse onderzoekers spreken dan ook meteen maar van "sexual victims", seksuele slachtoffers. Een noordelijke onderzoeker heeft het zelfs over "deelnemende slachtoffers". Dan heb je van tevoren je oordeel al klaar.

Deze onderzoekers verwerpen alle seks met kinderen en ze zochten ook alleen naar negatieve gevolgen. Maar zouden er ook geen kinderen kunnen zijn die goede herinneringen hebben aan vroegtijdige seksuele contacten? Dat was de vraag van Theo Sandfort. Hij vermoedde dat in een aantal situaties vroegtijdige seks best eens positieve resultaten zou kunnen hebben. Zouke goede leerervaringen zouden kunnen zijn een sterker seksueel verlangen, grotere seksuele opwindbaarheid, minder angst voor seksueel contact, minder seksuele problemen, grotere tevredenheid met het seksuele leven en minder psychische en lichamelijke klachten. Tijdens zijn onderzoek werd het Sandfort duidelijk dat ook dit laatste een vooroordeel is en een morele stellingname inhoudt. Je kunt er wel van uit gaan dat het allemaal goed en positief is, maar er zullen best wel mensen zijn die het knap lastig vinden om een sterk seksueel verlangen te hebben. En sommige mensen zullen het wel rustig vinden om weinig zin in seks te hebben en er helemaal geen bezwaar tegen hebben om seksueel moeilijk opwindbaar te zijn.

Tijdens zijn onderzoek werd de vraagstelling daarom verbreed tot "wat betekent het voor seksueel gedrag en het beleven op latere leeftijd, wanneer men in de vroege jeugdijaren al dan niet vrijwillig of onvrijwillig seksueel contact heeft gehad met leeftijdgenoten of volwassenen". Zo'n vraag heeft geen morele consequenties en dan is er dus geen sprake van een vooroordeel.

Voor het onderzoek werden twee proefgroepen uitgenodigd. In de eerste plaats een algemene groep, min of meer willekeurig uit de bevolking. Daarvoor werden 700 jongeren tussen 17 en 25 jaar benaderd via de bevolkingsregisters van tien gemeenten. Ze kregen een aan hen persoonlijk geadresseerde brief, met het verzoek of ze mee wilden doen aan een onderzoek naar "opvoeding, seksualiteit en jeugdervaringen". Na herinneringsbrieven en tele-

fonisch opporren hebben zich uiteindelijk 202 jongeren aangemeld en met 175 daarvan heeft een interview plaatsgevonden.

In de tweede plaats is er gericht gezocht naar jongeren die seksuele ervaringen met volwassenen hadden opgedaan. Daarvoor zijn oproepen geplaatst in tijdschriften en er is "geworven" in een jongerenprogramma van de VARA-TV en op lezingen en colleges aan studenten. Door die werving hebben zich 36 jongens en 88 meisjes aangemeld en met 108 daarvan heeft een gesprek plaatsgevonden.

Seks met leeftijdgenoten

Er is nog vrijwel geen onderzoek gedaan naar seksuele contacten met leeftijdgenoten in de vroege jeugdijaren. Terwijl iedereen weet dat er een rijke wereld bestaat aan seksuele kinderspelleltjes, dokterspelleltjes, kontje kijken enz., bestaat er toch een algemeen beeld van de kindertijd, waarin kinderen geschetst worden als "seksueel onschuldig". Tegelijk zouden kinderen echter zeer ontvankelijk zijn voor het "gevaar" van seksuele praktijken.

Naast dat beeld van blanke onschuld durven enkele onderzoekers ook een ander beeld te schetsen, van kinderen die van nature wel degelijk seksuele gevoelens en verlangens hebben, vanuit die hoek werd ooit de slogan gepropageerd: "sex by eight, or it's too late", seks op je achtste, of je bent te laat. Maar ik heb eens op een congres een mevrouw zien flauwvallen bij de gedachte dat je zo iets echt zou kunnen menen.

In vroeger onderzoek waren de criteria vaak erg vaag. Theo Sandfort heeft die vaagheid voorkomen door harde afspraken met zichzelf te maken:

- *seksueel contact* is wanneer er tussen twee (of meer) personen daadwerkelijk lichamelijk contact is, waarbij minimaal de blote geslachtsdelen of borsten worden aangeraakt.
- een *seksuele relatie* is wanneer iemand met een zelfde persoon vaker dan één keer seksueel contact heeft gehad.
- een *seksuele partner* is een persoon met wie men seksueel contact heeft gehad.
- een seksueel contact is *vrijwillig* als iemand het had kunnen voorkomen of het kan stoppen als het niet langer gewenst is.
- contacten zijn *onvrijwillig* wanneer ze niet kunnen worden voorkomen of niet gestopt kunnen worden of tegen de zin plaatsvinden of als er dingen gebeuren die men eigenlijk niet wil.
- leeftijd: het onderzoek richt zich op seksuele contacten in de vroege jeugdijaren, dat wil zeggen vóór het zestiende jaar.
- *volwassene*: iemand die minstens 16 jaar oud is en bovendien zes jaar ouder dan de proefpersoon.

In het onderzoek is zo precies mogelijk nagegaan wat de proefpersonen hebben doorgemaakt. Is er seksueel contact geweest vóór het zestiende jaar? Zo ja, hoe ver is men daarbij gegaan? Daarvoor werd een schaal, zeg maar een maatstok, opgesteld in zes punten, lopend van strelen van de borsten, strelen van de

geslachtsdelen, vaginaal contact, mond-genitaal contact naar anaal contact. Die schaal verschilde voor jongens en meisjes en voor homo- en hetero-contacten.

Verder werden allerlei achtergrondgegevens nagegaan zoals sociale klasse, gezinsklimaat en levensbeschouwelijke achtergrond. Voorts werd gevraagd naar seksuele spelletjes en masturbatie vóór het zestiende jaar en naar seksuele ervaringen na het zestiende jaar.

Aan de andere kant is gekeken naar de gevolgen voor het seksueel functioneren op latere leeftijd. Waar moet je dan op letten? Allereerst kijk je naar het seksueel *verlangen*. Hebben mensen zin in seks en zoeken ze seksuele situaties op en gaan ze seksuele contacten aan.

Verder zou je willen weten hoe het zit met de seksuele *opwindbaarheid*, ben je in staat om in een seksuele situatie met opwindend en plezier te reageren. Omgekeerd zou je ook kunnen vragen of er *angst is voor seksueel contact* en of er problemen zijn bij het opgewonden raken.

In algemene zin kun je ook vragen naar de *tevredenheid* met het seksuele leven.

Belang van vrijwilligheid

Van de 92 jongens uit de algemene groep hebben er 50 alleen seksueel contact gehad met leeftijdgenoten en drie met volwassenen. Van de 83 meisjes uit de algemene groep hebben er 36 alleen contact gehad met leeftijdgenoten en 13 met volwassenen. Zulke gegevens worden vaak aangehaald door anderen, omdat je ze nu eenmaal niet kunt naslaan in het statistisch jaarboekje.

Ook in verband met AIDS-voorlichting is het van belang om te weten dat van jongens meer dan 57% en van meisjes meer dan 59% seksueel contact heeft gehad vóór het 16e jaar. In deze algemene groep heeft 10% van de meisjes en 1% van de jongens onvrijwillig seksueel contact met volwassenen gehad. Dat zijn vrij lage percentages, als je ze vergelijkt met de uitkomsten van het onderzoek van Nel Draijer.

Uit het onderzoek van Sandfort komt een groot aantal conclusies naar voren. Daarvan wil ik hier alleen de meest interessante noemen. Het allerbelangrijkste voor het latere seksleven van mensen is of de vroege seksuele contacten vrijwillig of onvrijwillig waren. Door het hebben van vrijwillige contacten lijkt het seksueel verlangen en de seksuele opwindbaarheid sterker te worden, terwijl de angst voor seksueel contact juist afneemt. Dit wordt zowel voor jongens als voor meisjes gevonden. Het maakt daarbij ook vrijwel geen verschil of die contacten met leeftijdgenoten of met volwassenen hebben plaatsgehad.

Met betrekking tot *onvrijwillige* contacten liggen de zaken minder duidelijk. Wanneer jongens onvrijwillig contact hebben gehad is hun seksueel verlangen en seksuele opwindbaarheid sterker en hun angst voor seksueel contact minder groot dan bij jongens die geen seksueel contact gehad hebben.

Je moet je zelfs afvragen of er ook niet een aangeboren factor in het spel is, waardoor sommigen een groter en anderen een klei-

ner verlangen hebben naar seks. Jongens met dat "grotere verlangen" zouden dat wellicht uitstralen en dan gemakkelijk betrokken worden bij onvrijwillig contact. Bij meisjes blijkt het juist omgekeerd te zijn: onvrijwillig contact met een volwassene leidt tot een lagere seksuele opwindbaarheid.

Seks vóór je zestiende

Sandfort heeft ook gekeken naar de betekenis van seksuele contacten ná het zestiende jaar. Die contacten lijken weinig of geen invloed te hebben op het huidige seksuele functioneren. Als dat zo is, dan blijken seksuele ervaringen die men vóór het zestiende jaar heeft opgedaan belangrijker te zijn als het gaat om seksueel verlangen, seksuele opwindbaarheid en angst voor seksueel contact dan de ervaringen die men na het zestiende jaar heeft opgedaan. Dan zou dus een belangrijke bouwsteen met betrekking tot het latere seksuele leven al vóór het zestiende jaar gelegd zijn!

Wat ik zelf eigenlijk het meest belangrijke van dit proefschrift vind, is het feit dat seksuele contacten in de vroege jeugdijaren bespreekbaar zijn geworden. De mythe is doorgeprikt dat het niet voorkomt, of alleen in de vorm van misbruik door ouderen. Er is waarschijnlijk maar één land waar zulk onbevooroordeeld onderzoek kan plaatsvinden, en dat is Nederland. Maar dan moet er ook nog een wetenschapper zijn die zulk onderzoek waarmaakt. En dat is Theo Sandfort.

Maar ik hou m'n hart vast voor 1992. Mag zuik onderzoek dan nog gebeuren? Het proefschrift van Sandfort is niet altijd gemakkelijk te lezen. Daarom is het prettig dat er ook een bewerking is verschenen onder de titel "Seksuele ervaringen van kinderen". Daarin zijn ook een aantal interview-fragmenten opgenomen die niet staan in het proefschrift. Enkele van die ervaringen heb ik hier opgenomen.

Philip den Bouwmeester

Literatuur

Sandfort T. Het belang van de ervaring. Over seksuele contacten in de vroege jeugdijaren en seksueel gedrag en beleven op latere leeftijd. *Acad proefschrift, Utrecht 1988.*

Sandfort ThGM. Seksuele ervaringen van kinderen. Betekenis en effect voor later. *Van Loghum-Slaterus, Deventer 1989, f 25,-.*

Oproep: verhalen tieners toen & nu

Ben jij, als tiener, wel eens verliefd (geweest) op een jongen of meisje die nog jonger is (of was) dan jij? Heb jij wel eens een erotische relatie met een jonger vriendje of vriendinnetje (gehad)? Is er in die relatie wel eens seks (geweest)?

Zulke ervaringen komen vaker voor dan je denkt. Toch praten jongeren onderling er vaak niet over. Toch zwijgen ouderen vaak over de relaties die zij als tiener hebben gehad. Dat geldt vooral als het leeftijdsverschil wat groter is, en/of als het gaat om jongen-jongen of meisje-meisje relaties. Zulke relaties liggen nog steeds in de taboe-sfeer.

De NVSH zoekt verhalen over zulke relaties: van tieners en van volwassenen die op hun tienertijd terugkijken. Zij wil die verhalen bundelen in een boekje. Zij wil daarmee andere jongeren laten zien dat zulke ervaringen veel "normaler" zijn dan ze zelf vaak denken. Zij wil zo ook de discussie over jongeren-ouderenrelaties bevorderen.

Het gaat om verhalen die spelen in de tijd dat je nog geen zestien bent (of was), en om ervaringen met jongeren waarmee een leeftijdsverschil van ten minste zo'n drie jaar bestaat/bestond. De echtheid van de verhalen is van groot belang; ze zijn daarom bij voorkeur in de ik-vorm geschreven. Alleen waar nodig zullen de verhalen redactioneel worden bewerkt.

De NVSH garandeert de privacy van alle inzenders. De verhalen worden anoniem opgenomen. Alle inzenders krijgen bericht van ontvangst en bericht over wel of niet plaatsing.

Inzendingen liefst voor 1 mei 1990 naar:

NVSH
activiteit Tieners Toen & Nu
postbus 64
2501 CB 's-Gravenhage

risico

'Ongewenste intimiteiten zijn geen arbeids

Door onze redacteur
CAROLINE VAN DULLEMEN

ROTTERDAM, 23 febr. — De term 'ongewenste intimiteiten' zal worden vervangen door het duidelijker 'seksuele intimidaties'. Die verandering zal staatssecretaris Ter Veld (sociale zaken) aanbrengen in haar adviesaanvragen aan SER en Emancipatieraad. De staatssecretaris zegde dat gisteren toe op een congres in Rotterdam over juridische middelen tegen ongewenste intimiteiten op de werkplek.

De verduidelijking, voorgesteld door de Stichting Handen Thuis en het Clara Wichmann Instituut, markeert een breuk met een lange traditie om ongewenste intimiteiten juist eufemistisch aan te duiden. Vroeger werden ze gezien als een normaal onderdeel van het dagelijks leven („just life“), betoogde de Amerikaanse hoogleraar en rechtstheoretica C.

McKinnon op het congres. Nog steeds bestaat volgens haar de neiging om seksuele broerigheid en pesterijtjes verbaal te camoufleren als een arbeidsprobleem of een kwestie van 'veiligheid en gezondheid'.

Het congres, georganiseerd door Handen Thuis en het Wichmann Instituut, draaide om de vraag hoe effectief de bestaande juridische middelen zijn — zoals de Wet Gelijke Behandeling, de Wet op de Ondernemingsraden en de ARBO-wet — bij voorkoming en bestrijding van ongewenste intimiteiten op de werkplek. Nederland is niet zo'n voorloper op dit gebied, meende M. Rubenstein, auteur van een EG-rapport over dit onderwerp, met gevoel voor understatement. Hij is een voorstander van bindende Europese maatregelen, maar waarschuwde de ongeveer 500 deelnemers aan het congres dat die nog jaren op zich kunnen laten

wachten. Vrouwen kunnen zich volgens hem beter „op Den Haag richten dan op Brussel“.

Rubenstein citeerde een Gronings onderzoek waaruit bleek dat meer dan de helft van de Nederlandse vrouwen wel eens met enigerlei vorm van ongewenste intimiteiten in aanraking is gekomen. „Het gaat dus niet om geïsoleerde gevallen, maar om de normale, sociale interactie. Als zodanig is het een probleem van zeer veel werkende vrouwen.“

Immoreel

Waar het begrip 'seksuele intimidatie' juridisch moet worden ondergebracht is een ingewikkeld probleem, zo bleek. Valt het onder de arbeidsvoorwaarden, dan komt het op één lijn te staan met loon, pensioen en arbeidstijdverkorting. H. Verrijn Stuart noemde dat „haast immoreel“. „Je kunt niet zeggen dat een werken-

de vrouw het risico loopt seksueel te worden geïntimideerd. Seksuele intimidatie is geen arbeidsrisico“. Ook van opname in de Wet Gelijke Behandeling verwachtte zij weinig, dit in tegenstelling tot Rubenstein. „Een vrouw kan zich vernederd en gekwetst voelen zonder dat dit enig effect heeft op haar rechtspositie. In dat geval is er wel sprake van seksediscriminatie, maar niet van ongelijke behandeling.“

Willen vrouwen juridische stappen nemen tegen lastige collega's of andere mannen die ze op de werkplek tegenkomen — in horeca, gezinsverzorging of detailhandel — dan biedt een onrechtmatige daadsactie uitkomst. Zo'n procedure heeft, met het kort geding, voor de vrouw het voordeel dat ze haar eigen definitie van seksuele intimidatie kan kiezen. Die omschrijving is een voortdurende bron van conflict. Vaak wordt eerder uitgegaan van de be-

doeling van de dader dan van de beleving van het slachtoffer. Het was maar een 'grapje', de vrouw is 'overgevoelig', ze 'vraagt erom'.

Hier botsen twee ervaringswerelden. „Ik zou het zelf best leuk vinden om eens door mijn vrouwelijke collega te worden uitgedaagd“, is volgens Rubenstein een veel gehoord verweer van mannen. Rubenstein vraagt dan meestal hoe de man zich zou voelen als zijn chef regelmatig suggestieve opmerkingen maakt over hun strakke pantalon, of als zijn dochter zou worden blootgesteld aan harde porno.

Het congres boog zich ook over het begrip 'goed werkgeverschap'. Dat slaat op de verantwoordelijkheid van de werkgever om een arbeidsomgeving te scheppen waarin mannelijke en vrouwelijke werknemers elkaar respecteren. Daarbij hoort het instellen van klachtenprocedures, het opstellen van een gedragscode en het train-

nen van werknemers. De wetsartikelen over 'goed werkgeverschap' bieden ook de mogelijkheid een (immateriele) schadevergoeding te eisen bij het niet nakomen van de erbij horende plichten.

Grootste struikelblok vormen echter in alle gevallen de straffen die op seksuele intimidatie zouden moeten staan. Ter Veld pleitte op het congres in elk geval ook voor een preventieve aanpak, door meer vrouwen aan een baan te helpen. Gebleken is immers dat de kans dat vrouwen worden lastiggevallen groter is in beroepen waarin zij een minderheid vormen, zoals de traditionele 'mannenberoepen'. Haar partijgenote, Europarlementariër M. van den Brink formuleerde het probleem ten slotte in minder juridische termen: „Seksuele intimidatie is geen stokpaardje van eeuwige zeurende feministen. Het is een politiek vraagstuk“.

Wet kan hulpmiddel zijn bij strijd tegen seksuele intimidatie

Op 22 februari organiseren het Clara Wichmann Instituut en de Stichting Handen Thuis een congres over juridische middelen tegen ongewenste intimiteiten. Voor veel vrouwen betekent het hebben van een baan nog geen bevrijding van seksuele onderdrukking, aldus Sarah van Walsum, beleidsmedewerkster van het Clara Wichmann Instituut.

VK 21

De vrouwen die erin slagen door te dringen tot beter betaalde en beter beschermde posities binnen de arbeidsmarkt stuiten op een belangrijke hindernis: hun mannelijke collega's. Uit onderzoek van Greetje Timmerman en Jeanne de Bruijn, *Ongewenste intimiteiten op het werk*, blijkt dat met name waar de machtsverschillen op de werkvloer enigszins ten gunste van vrouwen worden gewijzigd, die vrouwen de grootste kans lopen geconfronteerd te worden met de agressiviteit van mannen in de vorm van seksuele intimidaties, doorgaans aangeduid met de wat preutse en verhullende term „ongewenste intimiteiten“.

De bevindingen van Timmerman en De Bruijn doen overigens niets af aan het feit dat seksuele intimidaties ook voor vrouwen in de traditionele vrouwenberoepen een probleem vormen. Zolang vrouwen werken, zijn zij onderworpen geweest aan seksuele intimidaties. In de negentiende eeuw was de gedachte gemeengoed dat vrouwen die gingen werken en zich daarmee onttrokken aan de bescherming van hun echtgenoot, zich daardoor seksueel beschikbaar stelden.

En nog steeds worden klachten over seksuele intimidatie gebagatelliseerd. Het gedrag van de mannen wordt als „natuurlijk“ en „gezonder“ beschouwd; de vrouwen die zich ertegen verzetten als preuts en bekrompen. Of zij krijgen de schuld omdat zij de seksuele avances zouden hebben „uitgelokt“. Dergelijke vooroordelen belemmeren vrouwen in hun verzet, en naarmate hun rechtspositie en hun positie op de arbeidsmarkt verslechteren, wordt het voor hen ook steeds riskanter om zich tegen seksuele intimidaties te verweren.

In de jaren tachtig zijn Nederlandse vrouwen op zoek gegaan naar nieuwe mogelijkheden om seksuele intimidaties te bestrijden. Hierin volgden zij het voorbeeld van vrouwen in de VS die met name via juridische procedures duidelijk hebben kunnen maken dat seksuele intimidaties een behandeling zijn gebaseerd op sekse, en dus een vorm van vrouwendiscriminatie.

In verschillende bedrijven wordt geëxperimenteerd met klachtenprocedures en/of vertrouwenspersonen. Doel is om problemen op te lossen voordat zij zodanig escaleren dat het de vrouw haar baan kost. Een mogelijkheid is om bijvoorbeeld in het kader van de Arbeidsomstandighedenwet, alle bedrijven te verplichten dergelijke voorzieningen te treffen. Het is echter de vraag of een dergelijk voorstel de lading van het probleem wel dekt. Seksuele intimidaties zijn voor werkende vrouwen helaas een deel van de dagelijkse werkelijkheid, maar zij zijn geen arbeidsrisico inherent aan het werk dat zij verrichten. Seksue-

le intimidaties zijn inherent aan de manier waarop veel mannen reageren op werkende vrouwen.

Alhoewel informele klachtenprocedures een uitkomst kunnen zijn voor individuele vrouwen, bieden zij geen mogelijkheid om via een openbare confrontatie heersende vooroordelen ten opzichte van vrouwen terug te dringen. Een rechtszaak biedt hiertoe meer mogelijkheden. Uitspraken worden gepubliceerd, berichten erover verschijnen in de media, en zij wegen mee in daaropvolgende procedures. Op zo'n manier kan de discussie worden voortgezet door vrouwen die zelf het initiatief hebben genomen en de discriminatie die zij letterlijk aan den lijve hebben ervaren, in hun eigen termen voor de rechter hebben bestreden.

Het is van essentieel belang dat de mogelijkheden van civiele procedures zodanig worden verruimd dat vrouwen ook langs deze weg hun recht om ongestoord te werken, kunnen afdwingen zonder dat zij eerst ontslag hoeven te nemen, bang hoeven te zijn voor represailles, of lang op een uitspraak hoeven te wachten. Het wettelijk vastleggen van het onrechtmatige karakter van seksuele intimidaties en wettelijke bescherming tegen ontslag voor vrouwen die zich tegen seksuele intimidaties verzetten kunnen een belangrijke steun in de rug betekenen. Maar het huidige recht biedt nu al veel onontgonnen mogelijkheden.

SARAH VAN WALSUM

Beleidsmedewerkster bij het Clara Wichmann Instituut

Sociale Zaken werkt aan wet tegen seksuele intimidatie

Van onze verslaggeefster

ROTTERDAM — Staatssecretaris Ter Veld van Sociale Zaken en Werkgelegenheid wil meer wettelijke mogelijkheden voor het aanpakken van ongewenste intimiteiten op het werk (of seksuele intimidatie, zoals het voortaan zal worden genoemd). Een adviesaanvraag hierover aan de Sociaal Economische Raad (SER) en de Emancipatieraad is in voorbereiding. Ter Veld kondigde dat donderdag in Rotterdam aan op het congres „Ongewenste intimiteiten, gewenste rechten“.

De betrokken instanties en organisaties bespraken op het congres voor het eerst gezamenlijk de wettelijke mogelijkheden. Het uitgangspunt bij wetgeving moet volgens het congres zijn dat de vrouw, want daar gaat het in 90 procent van de gevallen om, niet dubbel het slachtoffer wordt doordat ze ook nog haar baan kwijtraakt. Ook moet bij beoordeling van de klacht niet de intentie van de dader, maar de beleving van het gedrag door de vrouw centraal staan.

Een van de stellingen van het congres was dat de werkgever moet worden verplicht een preventief beleid te voeren bij seksuele intimidatie op het werk. In cao's zouden daarvoor bepalingen moeten worden opgenomen.

Volkskrant 23.02.1990

Directeur tehuis ontslagen om ongewenste intimiteiten

JOURE (ANP) — Algemeen directeur R. B. van het verpleeghuis de Flecke in Joure is begin deze maand op staande voet ontslagen. Hij is door het bestuur beschuldigd van ongewenste intimiteiten en „onheuse bejegening“ van het personeel.

B. wijst de beschuldigingen van de hand. Hij heeft de nietigheid van zijn ontslag aangevraagd en eist doorbetaling van zijn salaris. Als het ontslag niet wordt ingetrokken wil B. de zaak voor de kantonrechter brengen. VK 7

BLADEREN

Het openingsverhaal is wat minder vlot geschreven, maar wel zeer informatief. Het blijkt dat de onderwijswereld, niet per se die van het MBO alleen, nog steeds gesloten front maakt tegen leerlingen (meestal meisjes) die te maken krijgen met ongewenste of in ieder geval onjuiste intimiteiten. Nog steeds kunnen leraren, conciërges, stagebegeleiders hun mond niet houden of hun handen niet thuis houden. Zelfs als de meisjes daar wat voor aanleiding dan ook toe geven (en vaak is dat alleen maar het feit

dat ze van de vrouwelijke

konnen zijn) is aat natuurlijk onaanvaardbaar. Werking maakt van dit onderwerp terecht een goed gedocumenteerd openingsverhaal.

In Utrecht werkt sinds 1985 de stichting Handen Thuis, die meldpunt is voor ongewenste intimiteiten op de werkplek. Hoewel de stichting zich niet speciaal richt op het onderwijs, komen er regelmatig klachten binnen. De vier speciale onderwijsinspecteurs ('vertrouwensinspecteurs') kregen in '88 en '89 bijna honderd klachten binnen. Toch wordt er maar zelden iemand vervolgd en nog minder vaak iemand veroordeeld. De klagende leerlingen hoeven zeker geen al te groot vertrouwen te hebben dat hun klachten snel en serieus worden opgepakt, blijkt uit een gesprek met een

van de vier ten onrechte met de titel 'vertrouwen' opgestelde inspecteurs. Hij vindt het aantal klachten wel hoog, maar ach: „er hoeven voor mij niet altijd sancties te bestaan.“

Werkings, f 4,95.

X UN 12/2

Sex in vertrouwensrelatie komt meer voor dan vaak wordt gedacht

VK 24

PETER RUTTER IS een Amerikaanse therapeut. Toen hij pas als analyticus was afgestudeerd, begon hij opgewekt en vol vertrouwen te werken, steunend op de hoogstaande ethische normen van zijn beroep. Op een gegeven moment ontdekte hij dat zijn supervisor, tegen wie hij erg opzag, veelvuldig met zijn vrouwelijke patiënten seksueel contact had. Hij deed alsof hij van niets wist en zweeg.

„Telkens als ik over zijn verboden verhoudingen nadacht, voelde ik een geheime jaloezie: ik wensde dat ik kon doen wat hij had gedaan”, schrijft hij in *Er zijn grenzen — Sex als machtsmisbruik van hulpverleners met hun vrouwelijke cliënten*. Toen kwam Mia zijn spreekkamer binnen. Zij was jong, kwetsbaar, uitdagend, en probeerde met haar fel gekleurde kledij en snelle gebabel haar ernstige depressie te maskeren.

Mia was als kind door haar oudere broer misbruikt. Na een periode van drugs en prostitutie zocht zij Rutter op om uit het diepe dal omhoog te klimmen. „Die avond”, vertelt Rutter, „voelde ik haar seksualiteit op mij gericht vanaf het moment dat ze de kamer binnenkwam.”

Mia speelde haar vertrouwde rol van seksueel slachtoffer opnieuw, en Rutter, zelf eenzaam en neerslachtig, stond op het punt haar spel mee te spelen. Hij aarzelde, maar ging niet op de uitnodiging in. Rutter beseft op tijd dat haar verleidingsgedrag de enige communicatie was die haar nog restte. „Doordat ik niet had toegegeven, kon nu pas echt de therapie beginnen”, aldus Rutter.

Seksueel misbruik van patiënten door therapeuten, of andere hulpverleners, zoals artsen, pastores, leraren en advocaten, komt meer voor dan vaak wordt gedacht. Vroeger werden de meer neutrale termen „seksueel contact” of „ongewenste intimiteiten” gehanteerd. „Misbruik” drukt echter beter uit dat er sprake is van uitbuiting. Degene die hulp geeft, bevindt zich altijd in een sterke positie, terwijl de hulpvragende de ondergeschikte partij is. Niet voor niets vormen jonge vrouwen die moeilijkheden hebben in hun huwelijk of eenzaam zijn, een verhoogde risicogroep.

Hoewel het moeilijk is de precieze omvang van het probleem na te gaan — de behandelaar zwijgt en de vrouw die hem beschuldigt (als zij dat al durft) wordt vaak niet gehoord — wijzen Amerikaanse onderzoeken uit dat minstens tien procent van de mannelijke hulpverleners ooit of vaker lichamelijk-erotisch contact heeft met vrouwelijke patiënten. In een inleiding bij *Er zijn grenzen* refereert de psychologe Willeke Bezemer aan een Nederlands onderzoek (voornamelijk onder artsen en psychologen) van Hendriks en Van Son, waaruit een iets lagere score te voorschijn komt: acht procent.

Zij haalt ook de Nederlandse onderzoekers Aghassy en Noot aan die vragenlijsten opstelden waarin werd gevraagd wat de huidige behandelaar wist van seksueel misbruik in vorige therapieën die de patiënt had ondergaan. Zo kwamen zij er achter dat het probleem zich vooral voordoet in privé-praktijken, waarbij bijna altijd sprake is van een individuele behandeling.

De meeste hulpverleners die zich schuldig maken aan seksuele handelingen, zijn mannen (97 procent). Er zijn echter ook vrouwelijke hulpverleners die misbruik maken van een vertrouwensrelatie. Het betreft dan meestal contacten met een vrouwelijke cliënt. In tegenstelling tot hun mannelijke collega's doen vrouwen het dan eerder buiten de behandeling om.

In *Er zijn grenzen* bestudeert Rutter het probleem van „de seksualiteit in de taboe-sfeer”, zoals hij eufemistisch seksueel misbruik omschrijft. Centraal in zijn studie staat de vraag hoe het komt dat mannen hun machtspositie aanwenden om hun verdrongen seksuele fantasieën te kunnen uiten en dat vrouwen bereid zijn de prijs te betalen in de hoop door mannen en daarbij indirect door de maatschappij te worden aanvaard.

De ironie wil dat Rutter een verklaring probeert te vinden op basis van de theoretische uitgangspunten van de Zwitserse psychoanalyticus Carl Gustav Jung (1875-1961). Jung is de therapeut die — voor zover bekend — voor het eerst de ethische normen heeft overtreden. Jung was op dat moment begin dertig, getrouwd met de rijke Emma Rauschenbach, psychiater van aanzien, werkzaam in de Burghölzli-kliniek in Zürich en de lieveling van Sigmund Freud, die hem tot zijn troonopvolger had voorbestemd.

Dit belette hem niet de jonge Russische immigrante Sabine Spielrein, die bij hem in analyse was, te verleiden. Sabine wilde dat Freud Jung ter verantwoording zou roepen, maar Freud ging niet op de beschuldigingen in. Hij hield zijn jonge vriend de hand boven het hoofd en schroomde niet Sabine de schuld van alles te geven. Jung haalde opgelucht adem; de „maestro” had hem niet verstoten.

In die tijd werd de affaire nog afgedaan alsof het een vergissing was, een voorval dat te wijten was aan het onvolwassen stadium waarin de psychoanalyse zich op dat moment bevond. Bovendien werkte de therapeutische setting, waarin de patiënt (vaak een vrouw) aan de analyticus (vaak een man) zijn intieme, seksuele leven openbaart, dit verliesdheidssyndroom in de hand.

Zelfs Freud heeft de verleiding gekend. „Ik ben zelf weliswaar nooit helemaal voor de verleiding bezweken, maar een paar keer scheelde het maar heel weinig.” Freud tilde er echter niet zo zwaar aan, althans zo wilde hij Jung doen geloven. „Het kan geen kwaad. Daarmee leert men zijn affecties te verschuiven en doelmatig te richten.”

Rutter laat zien dat Freud wat al te lichtvaardig over de kwestie dacht. Seksueel misbruik zit volgens hem ingebakken in de samenleving. Jungs theorie leert dat elk mens een mannelijke en een vrouwelijke kant in zich draagt. Zaak is deze beide kanten in harmonisch evenwicht te brengen. Maar de opvoeding is erop gericht dat jongetjes hun vrouwelijke anima en meisjes hun mannelijke animus verdringen.

„Van fundamenteel belang is dat mannen geleerd wordt zich in te leven in vrouwen en ze te respecteren door gebruik te maken van de aangeboren vrouwelijke aspecten van zichzelf”, schrijft Rutter. Vrouwen zouden dan, op hun beurt, eigenschappen die zij nu alleen aan mannen toeschrijven, zoals streven naar macht, aanzien en rationeel denken, bij zichzelf moeten ontwikkelen.

Rutter belicht het misbruik in een vertrouwensrelatie van alle kanten, of dat nu tussen een therapeut en zijn patiënte, tussen een leraar en zijn studente, of — nog minder onderzocht — tussen de advocaat en zijn cliënte plaatsvindt. Hij analyseert hoe beide partijen het slachtoffer zijn van eigen onvermogen om seksuele gevoelens te integreren in de totale persoonlijkheid.

Willeke Bezemer geeft in haar inleiding een overzicht van de situatie in Nederland. Ook biedt zij vrouwen die het slachtoffer van misbruik zijn, een aantal nuttige adressen en een richtlijn hoe zij te werk moeten gaan om de klacht aanhangig te maken.

TONJA KIVITS

Peter Rutter: Er zijn grenzen — Sex als machtsmisbruik van hulpverleners met hun vrouwelijke cliënten.
Het Spectrum/Scala; f 29,90.
ISBN 90 274 2359 8.

Seksueel geweld VK 3-3

„Sex in vertrouwensrelaties komt meer voor dan vaak wordt gedacht”, aldus de Volkskrant van 24 februari. Het artikel ging over een prima onderzoek van een Amerikaanse therapeut. Wat ik echter mis is de aandacht voor mannelijke slachtoffers.

Steeds meer ga ik mijzelf afvragen of ik dan werkelijk de enige man ben in Nederland die ooit door een controle-rend arts seksueel is benaderd. En is er heus geen tweede man die op geweldadige wijze is aangerand/verkracht?

Ik mag oprecht hopen dat ik de enige ben, want je kunt het niemand, maar ik weiger dit pertinent te geloven.

Onderwerpen voor onderzoek kan ik genoeg aandragen. Hoe verliep het politie-onderzoek? Waar vindt men een gewillig oor?

Uiteindelijk ben ik bij de Schorerstichting goed opgevangen. Afgaand op de reacties die ik kreeg, denk ik dat seksueel geweld tegen mannen een onbespreekbaar taboe is. Ronduit walgelijk!

HAARLEM

Frans van Liempt

Tandarts vrijuit; valium prikkelt fantasie vrouwen

MANCHESTER (AP) — Een Britse tandarts is gisteren vrijgesproken van aanranding van zeven patientes. De rechter achtte het aannemelijk dat de aanrandingen niet werkelijk hadden plaatsgevonden, maar waren ontsproten aan de fantasie van de vrouwen nadat ze valium toegediend hadden gekregen.

De tandarts, de 32-jarige Neil Larah, werd ervan beschuldigd de borsten van zes van zijn patientes te hebben betast, terwijl ze bij hem in de behandelstoel zaten. De zevende patiente zou hij naar huis zijn gevolgd en seksueel hebben benaderd.

De rechter liet zich echter overtuigen door een hoogleraar anesthesie van de universiteit van Manchester, die zei dat de vrouwen door de hen als ontspannend middel toegediende valium waren gaan geloven in ervaringen, die ze in werkelijkheid hadden gefantaseerd. Volgens hem was steeds duidelijker gaan blijken dat patienten na toediening van valium 'seksuele of erotische fantasieën' kunnen krijgen.

Vorige maand schreef het Britse medisch weekblad The Lancet over een onderzoek waaruit bleek dat er aanwijzingen zijn dat sommige door tandartsen toegepaste medicijnen seksuele fantasieën kunnen veroorzaken.

Tandarts tast toe Neil weet van de prins geen kwaad...

UN 12

Waarom voel ik mij na het lezen van dergelijke berichtjes toch altijd weer zo misnoedig. Waarom krijg ik dan toch dat vervelende gevoel dat het nooit goed komt in deze wereld. De rechter heeft toch een uitspraak gedaan. Die man, want het was ongetwijfeld een man, heeft toch allerlei belangen en uitspraken tegen elkaar afgewogen, en vervolgens een uitgebalanceerd oordeel geveeld?

Niks aan de hand gewoon. Zeven vrouwen hebben onafhankelijk van elkaar gefantaseerd dat een 32-jarige tandarts z'n handen met thuis heeft kunnen houden. Zeven vrouwen zijn er in hun hoofd van overtuigd dat die man aan hun borsten heeft gezeten.

Maar hoe komen die lieve vrouwtjes daar nou bij. Dat zou die tandarts nooit doen natuurlijk. Die man had zijn patientes gewoon verdoofd met wat valium. En daar krijgen die vrouwtjes rare fantasieën van. Dan willen ze het achterover gekiept in de tandartsstoel ineens graag met zo'n man doen. Niet met hun eigen vrijer, man of geheime geliefde, maar met die man in die witte jas. Alle zeven. En al komt 'het' er dan niet van, ze dromen wel dat tandarts Neil aan hun borsten zit. Alle zeven.

En Neil weet van de prins geen kwaad natuurlijk. Hij is heilig verontwaardigd over die gemene aantijgingen. Neil heeft namelijk in zijn vakblad laatst een stukje gelezen dat de vrouwtjes zich weleens rare dingen in hun hoofd gaan halen onder verdooving. En daar komt het door natuurlijk.

Neil heeft toen niet besloten om een ander verdovingsmiddel te gaan gebruiken, welnee, Neil gunde de vrouwtjes hun fantasietjes. Wel vervelend hoor, dat ze hem nu lastig

Tandarts vrijuit; valium prikkelt fantasie vrouwen

MANCHESTER (AP) — Een Britse tandarts is gisteren vrijgesproken van aanranding van zeven patientes. De rechter achtte het aannemelijk dat de aanrandingen niet werkelijk hadden plaatsgevonden, maar waren ontsproten aan de fantasie van de vrouwen nadat ze valium toegediend hadden gekregen.

De tandarts, de 32-jarige Neil Larah, werd ervan beschuldigd de borsten van zes van zijn patientes te hebben betast, terwijl ze bij hem in de behandelstoel zaten. De zevende patiente zou hij naar huis zijn gevolgd en seksueel hebben benaderd.

De rechter liet zich echter overtuigen door een hoogleraar anesthesie van de universiteit van Manchester, die zei dat de vrouwen door de hen als ontspannend middel toegediende valium waren gaan geloven in ervaringen, die ze in werkelijkheid hadden gefantaseerd.

Bericht uit UN

gaan vallen met allerlei verhalen over aanranding. Maar gelukkig liet de rechter zich door die wetenschapper overtuigen. Hoe komt het dan toch, dat ik ervan overtuigd ben dat die vrouwen vast geen zeventig of tachtig waren, maar van ongeveer dezelfde leeftijd als Neil. Hoe komt het dan toch, dat er geen mannen zijn die hebben geklaagd dat ze door Neil tussen het borsthaar zijn gekroeld. Hoe komt het toch, dat ik ervan overtuigd ben dat Neil's handjes af en toe wel afdwalen?

Anka van Voorthuysen

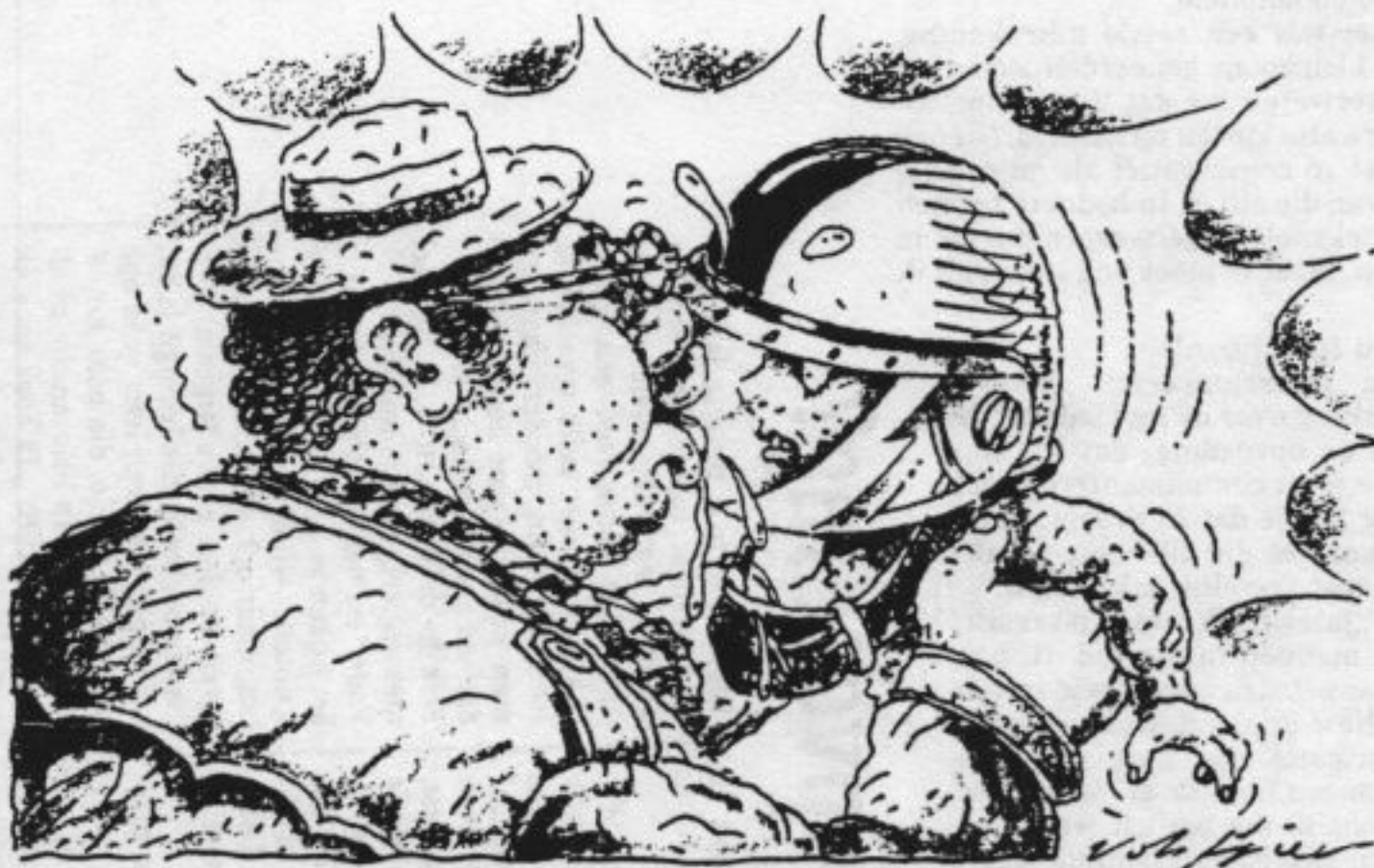

OOM KLAPZOEN

TAPTOE 20-1-90

tekening: Rob Spier

Kom ik vandaag uit school, zie ik voor de deur een metallic-grijze Opel Kadett staan. Een angstig gevoel bekruipt me. Voorzichtig kijk ik om me heen en sluip naar de auto. Zou het hem zijn? Ja hoor. Aan de achteruitkijkspiegel hangt het voetbalvlaggetje. Het zweet breekt me aan alle kanten uit. Het is hem: de auto van oom Klapzoen. . .

Als er familie op bezoek komt, krijg je een zoen. Jij geeft een zoen terug. Dat hoort zo. Je moet namelijk aardig zijn. Soms is het niet erg. Als bijvoorbeeld nichtje Rozegeur langs komt. Of neef Held. Vervelend wordt het als het oom Klapzoen of tante Boezem zijn. Oom heeft stoppels en grote natte lippen.

Hij tilt je op en zoent je maar liefst drie keer. Bleeeerks! Daarna komt tante. Ze dreunt op je af, grijpt met haar dikke vingers je hoofd en drukt dat stevig tegen haar enorme voorplecht (ander woord voor boezem) aan. Gelukkig stik je net niet.

Belangrijk: hier komen wat handige tips voor familie-visites.

- 1 Doe wat slimemonster op je bovenlip.
- 2 Maak met lippenstift vlekken op je huid. Roep: „Ik heb rode hond!“
- 3 Zet een valhelm op.
- 4 Zet het op een snotteren.
- 5 Eet snel een teentje knoflook op. Roep hard: „Haaaalloooooo!“
- 6 Doe alsof je je verslikt en een hoestbui krijgt.

Heb je zelf nog een goed idee? Schrijf op, stuur op.

OP

BROMFIETSHELM

OP BEZOEK GAUW M'N

Loeje

POSTBUS 584 5201 AN DEN BOSCH

PAANS

VK 3

Wat heb ik een geluk dat ik Dong al bijna tien jaar heb. Dong is mijn jongste zoon, die eigenlijk Dong Woo heet omdat ie in Korea is geboren.

Daar hebben ze hem, god-weet-waarom, te vondeling gelegd.

Hij komt eerst in een tehuis te Seoul en dan mag ie met een vliegtuig mee naar Schiphol omdat daar, aan het eind van de startbaan, een meneer en een mevrouw staan die nog een kindje willen.

Uit eigen belang?

Om te helpen?

Om aardig te zijn?

Nog steeds geen idee, waarom je eigenlijk een kind neemt.

Er lijfelijk eentje verwekken.

Tja, dat kan de grootste boerelul, zei mijn vader al.

Nee, een kind adopteren dat pakweg te vondeling is gelegd, daar moet je echt wat voor doen.

Ik heb toch wel eens verteld dat we voor de adoptie zo'n beetje worden gekeurd en afgekeurd door een Indiase mevrouw met een echte stip op haar voorhoofd.

Afgekeurd omdat ik te spastisch zou zijn om met haar kandidaatje lekker te kunnen voetballen.

Als je daar lang over nadenkt gebeuren er gekke dingen in je kop en dan ben je veel verder van huis.

Zeker wanneer je ook nog een week geleden in de krant leest dat er een verplichte les voor adoptie-ouders komt.

Het bericht gaat als volgt verder:

„Ouders die een kind uit het buitenland willen adopteren, worden daartoe vanaf september verplicht opgeleid.

Het ministerie van Justitie is tot deze maatregel overgegaan omdat een adoptie nog te vaak misgaat in circa vijf procent komt het kind uiteindelijk terecht in een tehuis.”

Een verplichte les voor pleegouders? Zouden ze in Den Haag niets hebben te doen, vraag je je dan af.

Of is het weer een proefballonnetje, zoals een metertje in de auto of nog een sticker op voorruit van de randstad-automobilist?

Vast niet. Immers, het ministerie heeft de verplichte les à raison van f750 voor adoptie-ouders al doorgeleerd naar de Stichting Bureau Voorlichting Interlandelijke Adoptie.

„Het bureau VIA”, zegt nog steeds het bericht in de krant, „zal het ministerie van Justitie verslag doen of de bijscholing ook daadwerkelijk is gevolgd door beide pleegouders.

Zo niet, dan zal het echtpaar niet in aanmerking komen voor adoptie.”

Natuurlijk kan ik me zo'n les van het VIA helemaal voorstellen.

Vraag 1: Uw nieuwe kind uit India wenst alleen maar in te slapen met een kilo spijkers in de wieg, wat doet u?

Vraag 2: Uw nieuwe kind uit Colombia valt voor de derde maal de postbode aan met een broodmes, omdat het denkt dat de besteller iets uit de bus wenst te nemen, wat voor maatregelen denkt u te treffen?

Vraag 12: Uw nieuwe kind, het is een jaar of zes, wenst pas om half een naar bed te gaan, wat te doen?:

a. u gaat vast en geeft zo het goede voorbeeld?

b. u kijkt niet op een uurtje en zet een serieuze boom op?

c. u slaat het kind naar boven en houdt voor drie weken het zakgeld in?

Of je opvoeden kunt leren?

Het blad Verstandig Ouderschap, dat in iedere gezellige vaderlandse krantemantel komt als het buikje maar iets begint te zwellen, uit de jaren zestig, zeventig, is niet voor niets op de fles gegaan.

Als ik goed ben geïnformeerd zijn er daarna nog een paar kinderen ter wereld gekomen.

Lieve en 'stoute' kinderen.

Voor de stouwen, sommigen daarvan zitten in kindertehuizen, hebben ze een paar maanden geleden nog een actie gehouden met borden langs de weg en een film op de televisie.

Een rij zielige gezichten: langs het beton en op de buis.

Voor hen worden pleegouders ge-

zocht, omdat de echte ouders het waarschijnlijk niet hebben gered.

Of zou het komen omdat ze geen les hebben gehad.

Kan toch ook?

Want trek de maatregel van het ministerie maar even door: voordat je aan een kind begint, moet je eerst op een les.

Nou, dan wordt het vast heel stil in Nederland.

Dan blijven de kindertehuizen, zijn alle files zonder stickers opgelost, en valt er voor Den Haag niets meer te regeren.

Nog een geluk dat ik Dong nu al tien jaar heb, want voor die verplichte les in adoptie zak ik vast.

UIT INTERVIEW MET BENJAMIN SPOCK

VK 10

„Wat het slechtste advies is dat ik ooit heb gegeven? Een advies over teenage-seksualiteit. De uitgever Simon and Schuster had me gevraagd of ik een boek wilde schrijven over teen-agers en seksualiteit. Ik had er eigenlijk niet zoveel zin in, zei dat ik het alleen wilde schrijven als de reclames uit Baby and Child Care zouden verdwijnen. Daar nam ik al heel lang aanstoot aan, die advertenties voor verkeerde produkten. De deal werd gesloten, en ik schreef het boekje. Dat was begin jaren zeventig. Ik was er toen van overtuigd dat de seksuele revolutie spoedig over haar hoogtepunt heen zou raken, er moest een reactie komen op al die losse seksuele contacten. Dus ik propageerde enige terughoudendheid.

„Het was een totale misrekening. Mijn kleinzoons geneerden zich voor me, verweten me dat ik er hopeloos ouderwetse ideeën op nahield. Nu ben ik niet zo conservatief als mijn moeder was, die alleen in bedekte termen over seksuele onderwerpen durfde te praten. Maar ik bloos nog steeds als ik

heb nog veel discussies moeten voeren met talloze vrouwen, voor ik inzag dat Baby- en Kinderverzorging inderdaad vanuit een seksistisch oogpunt was geschreven. Ik heb het boek totaal moeten reviseren. De van seksisme gezuiverde versie is in 1976 verschenen.”

„Benny heeft nu negentiende van zijn seksisme van zich afgeschud”, zegt Morgan. „Af en toe komt het toch weer om de hoek kijken. Op het schip bijvoorbeeld. We hebben een zeilboot, zijn dol op varen. We zijn alletwee co-kapitein. Maar het kost Benny veel moeite de taken op de boot gelijkmatig te verdelen. Steeds weer

blijkt dat hij de leiding wil nemen, dat hij het besturen van een schip toch eigenlijk een mannentaak vindt. Dat geeft frictie.”

Spock voert het gesprek terug naar Gloria Steinem. „Ik moet toegeven dat ik het wel pijnlijk vond dat ik publiekelijk werd uitgemaakt voor een vijand van vrouwen. Ik bedoel, ik werd door vrouwen altijd geprezen en beschouwd als een vriend, als een dankbare hulp. En plotseling word je van je voetstuk gestoten. Het deed me deugd toen Steinem bij de tiende verjaardag van *MS Magazine* mij uitriep tot een van de helden van de vrouwenbeweging.

JANNY GROEN

het woord fuck hoor.”

Morgan interrumpeert: „Benny, die opmerking over de invloed van de vader op de opvoeding, dat hij zijn dochtertje moet complimenteren met het mooie jurkje dat zij draagt, of de lekkere koekjes die zij heeft gebakken. Dat was vreselijk seksistisch.”

Spock: „Jazeker, ik was een seksist, zoals alle mannen in die tijd. Ik ben tachtig jaar geleden opgegroeid in een stadje in New England, waar de vrouwenemancipatie nog lang niet was doorgedrongen. Ik heb er lang over gedaan voor ik me bewust werd van mijn eigen seksisme. Eigenlijk heeft Gloria Steinem mij wakker geschud. Dat was in 1972, toen ik presidentskandidaat was voor de People's Party. Ik was, zoals alle kandidaten, uitgenodigd door de National Women's Political Caucus om de ideeën van de partij uiteen te zetten over de bevrijding van vrouwen en over seksisme. Ik zat voorin de zaal te luisteren naar de rede van Eugene McCarthy, toen twee vrouwen op mij afkwamen en mij toebeten dat ik beter kon vertrekken, dat ik ongewenst was. Ik zei dat ik was uitgenodigd om het standpunt van de People's Party nader te verklaren, dat dat algemeen werd gezien als tamelijk feministisch, en dat ik niet van plan was weg te vluchten.

„Ik wist in ieder geval dat ik mij moest voorbereiden op een vijandig publiek. Ik ben tot het podium toegelaten, heb mijn rede kunnen afsteken. Maar toen ik mijn laatste woord had uitgesproken, stond Steinem op en donderde op de toon van een Jehovah-getuige, dat ik me moest realiseren dat ik een enorme onderdrukker was van vrouwen, dat ik op een lijn kon worden gesteld met Sigmund Freud. Het blad *Time* schreef dat ik mijn hoofd van schaamte liet zakken en geen verweer had. Maar in eerste instantie voelde ik me helemaal niet beschaamd. Ik dacht dat Freud weliswaar een Victoriaanse seksist was, maar dat dat niet betekende dat hij geen belangrijke ontdekkingen had gedaan over de geest.

„In zekere zin beschouwde ik Steinems opmerking als een compliment. De vrouwenbeweging was in die tijd behoorlijk egocentrisch, kinderen kwamen in de strijd niet voor, daar werd niet over nagedacht. Steinem had zelf ook geen kinderen, en ik dacht, mens, je weet niet waar je het over hebt. Dus het was geen schaamte die ik voelde. Ik boog mijn hoofd en zon op een antwoord, maar kon niets bedenken. Achteraf denk ik dat dat de beste reactie was. Maar Steinem heeft me wel aan het denken gezet. Toch heeft het nog drie jaar geduurd, en ik

‘Waar was die man eigenlijk bij de opvoeding?’

van oudere vrouwen die zeiden: ja, waar was die man eigenlijk bij de opvoeding van de kinderen? Haar kinderen, Berthe (10) en Willem (13), hebben geen enkel probleem met het feit dat ze alleen een moeder hebben. Willem: „Af en toe zegt ze: 'ik zal je vader even halen. Dan loopt ze naar de kast, zet een hoed op, trekt een colbertje aan en zegt met zware stem 'ik ben jullie vader'. Zelf denkt hij dat hij het niet zou volhouden, in z'n eenzijdig kind opvoeden. „Daarom vind ik het zo knap van mijn moeder”.

Henk Boog nam veertien jaar geleden, na een scheiding, de zorg voor zijn kinderen op zich. Af en toe voelt hij zich schuldig, bekend hij, omdat hij met zijn dochter Maaike (18) niet over die 'typische vrouwenzaken' kan praten. Maar ze zegt zich geen moment te kunnen herinneren waarom ze dacht 'He, ik ben alleen met mijn vader'. „Ik vond het zo leuk dat hij taart had gekocht toen ik voor het eerst ongesteld was”.

Ook Erik, jongste zoon van Lutske. Door FRIEDRIEKE DE RAAT
WRC 17
V an elke zeven kinderen in Nederland wordt er één geboren in een gezin met slechts één ouder, een aantal dat naar verwachting in de komende jaren zal stijgen. Hoewel in de meeste eenoudergezinnen alleen een moeder aanwezig is, zijn er ook zo'n 50.000 alleenstaande vaders in ons land: mannen die alleen achterbleven na de dood van hun vrouw of de verzorging van hun kinderen op zich namen na een echtscheiding. Maar ook bewust ongehuwde vaders.

In de tweedelige documentaire *Vader en moeder tegelijk* van Yvonne Feller, die de IKON morgenavond en volgende week zondagavond uitzendt, wordt een aantal eenoudergezinnen geportretteerd. In het eerste deel komen ouders aan het woord die recentelijk de keus maakten de zorg voor kinderen op zich te nemen, een keus die werd vergemakkelijkt door de veranderde waarden en normen in de maatschappij.

TV • VOORAF
ren. „Mijn vader was, net als de meeste mannen toen, de hele dag druk bezig belangrijk te wezen. Dus ik dacht: als mijn moeder er in haar eenzijdig acht kon opvoeden kan ik die twee heus wel aan.” Als een van de eerste BOM-vrouwen zocht Cecile destijds contact met gelijkgezinde vrouwen. Een interview in het Parool maakte een stroom reacties los. „Een pedagoog zei op een symposium te hopen dat het hier om een tijdelijke aberratie ging, want het bewuste eenouder-schap kon per definitie niet goed zijn. Anderzijds kreeg ik reacties

Vader en moeder tegelijk, zondag, Ned. 3. 20.40 - 21.15 en 25 februari 20.40 - 21.20 uur.

Ouders onderschatten hun eigen invloed

door Jan Douwes

Ouders gaan conflicten met hun kinderen teveel uit de weg. Ze houden hun mond als de nieuwe vriendin van hun zoon na een week al blijft slapen. En ze doen net of ze niets zien als de verzameling dure make up van hun dochter met de dag groter wordt. Normen en waarden staan niet meer ter discussie in het Nederlandse gezin.

Dat moet gauw veranderen, vindt kinder- en jeugdpsycholoog Gijs Dirkse uit Stavoren. Sinds hij lid is van de Raad voor het jeugdbeleid pleit hij ervoor dat jongeren weer leren wat wel en niet mag. Dat is volgens hem in de eerste plaats de taak van ouders. In het advies 'Jeugd delinquentie, preventie en straf op maat' dat vorige week is uitgebracht zijn deze woorden letterlijk overgenomen. Hiermee laat de raad zien een nieuwe weg te zijn ingeslagen; jeugdproblemen worden niet meer alleen bij 'de maatschappij' gezocht, maar ook bij de betrokkenen zelf. Ze moeten volgens de raad meer verantwoordelijkheid dragen voor hun daden. Jongeren leren dat eerder van hun ouders dan van de politie, weet Dirkse. „Een gesprek in de huiskamer heeft meer effect op hun gedrag dan een standje op het politiebureau. De invloed van ouders wordt enorm onderschat, ook door henzelf. Maar als zij met hun kinderen praten over de spelregels van onze samenleving blijft daar zeker iets van hangen. Wanneer een politie-agent hen daarover toespreekt denken ze alleen maar: 'Wanneer kan ik weer naar

huis?' Volgens de psycholoog hebben ouders wel degelijk opvattingen over het gedrag van jongeren. Ze zijn alleen bang voor ouderwets te worden versleten. Dat verwijt verwachten ze niet alleen van hun kinderen, maar ook van vrienden en familieleden. De onzekerheid over de juiste opvoeding wordt daardoor alleen maar groter. Daar komt bij dat niemand meer precies lijkt te weten wat wel en niet mag. Dirkse: „Normen en waarden krijgen pas betekenis als mensen ze zich eigen hebben gemaakt. Jongeren moeten van volwassenen leren hoe ver ze kunnen gaan. Maar kennen volwassenen die grenzen wel? Ik heb wel eens de indruk dat alles gedooft wordt zolang mensen er zelf maar geen last van hebben.“ Er zijn vier spelregels waar zowel jongeren als volwassenen zich aan moeten houden. Als eerste noemt Dirkse het respect voor de persoonlijke integriteit: mensen mogen elkaar geestelijk en lichamelijk niet kwetsen. Simpel gezegd: Achmed en Latifa mogen het scheldwoord 'vuile Turk' nooit meer horen en bejaarden moeten het zebrapad kunnen oversteken zonder de angst dat ongeduldige lieden hen ondersteboven rijden. Regel 2: mensen mogen zich geen goederen van anderen toeëigenen of beschadigen. Dus geen pakjes shag meer uit de supermarkt jatten en geen graffiti meer op de metro-muur spuiten. Mensen moeten zich ook meer verantwoordelijk voelen voor hun gedrag (nummer 3). Dirkse: „Het zou eens afgelopen

moeten zijn met al die smoezen. Te laatkomers kunnen de brugwachter niet altijd verantwoordelijk blijven stellen.“ De vierde spelregel is volgens de psycholoog dat er grenzen zijn aan vrijheidsbeleving. „Iedereen is vrij om uit zijn bol te gaan tijdens een feestje. Anderen moeten er alleen geen last van hebben.“ Dat geldt ook voor voetbaleuforie, vindt Dirkse: „We hebben gewonnen, dus springen we in de fontein. Daarna gaan we alle prullenbakken in brand steken en lantaarnpalen ombuigen. Eigenlijk is dat van de gekken.“ Hoe kunnen ouders deze vier geboden leren aan hun kinderen? In de eerste plaats door zelf het goede voorbeeld te geven, is het antwoord van Dirkse. „Maar ze moeten ook met hun kinderen gaan discussiëren over de gedragsregels. Die stap wordt bijna altijd overgeslagen. Als jongeren iets doen wat niet mag, nemen ouders vaak strafmaatregelen. Ze zeggen er echter niet bij waarom hun kinderen in de fout gaan.“ Stel dat zoonlief net een nieuwe cd van Paula Abdul heeft gekocht. Die muziek is alleen mooi als de volumeknop helemaal open staat, vindt hij zelf. De hele buurt geniet dus mee van zijn nieuwe aanwinst. Even later komen de burenklaag. „Ouders zijn dan al gauw geneigd de zaak te sussen. Ze beloven meteen dat hun zoon geen overlast meer zal veroorzaken. Dan vragen ze hun zoon de muziek zachter te zetten en het incident is voor hen afgedaan.“ In plaats daarvan kunnen de ouders hun zoon beter zelf

met de burenen laten praten. Die zogenoemde 'slachtofferbenadering' werkt volgens Dirkse veel beter. Als de zoon hardleers is, moeten er maatregelen volgen. De geluidsapparatuur achter slot en grendel vindt de jeugdpsycholoog een te zware straf. „Muziek is voor jongeren een voorwaarde om lekker in hun vel te zitten. Als dat

hen wordt ontnomen gaan ze zich uit pure frustratie waarschijnlijk ergens anders uitleven.“ Dirkse ziet meer in de afspraak dat de apparatuur op bepaalde tijden aan mag. Bij voorbeeld alleen wanneer de ouders thuis zijn, zodat ze controle kunnen houden. Zijn ze er niet, dan kunnen ze de burenen vragen op te letten.

Een ludieke straf heeft vaak nog meer effect, weet Dirkse uit eigen ervaring. Zo zou de zoon op zondagochtend het hele gezin ontbijt op bed kunnen brengen. „Dat klinkt idyllisch, maar de afwas hoort er ook bij.“

Maatregelen moeten wel van tijdelijke aard zijn, waarschuwt Dirkse. „Als jonge kinderen stout zijn geweest, krijgen ze na een tijdje te horen dat ze weer lief zijn. Zo moeten pubers ook weten wanneer de zaak is afgedaan. Opvoeders vergeten dat vaak aan te geven.“ Ouders vinden het moeilijk om hun kinderen verantwoordelijk te stellen voor hun daden, weet de jeugdpsycholoog. Ze zijn gauw geneigd hen te verontschuldigen. „Je hoort ouders altijd zeggen dat hun kind het verkeerde pad op gaat sinds ie slechte vrienden heeft. Ze schuiven het probleem dus op anderen af. Waarschijnlijk willen ze gewoon niet toegeven dat hun zoon of dochter niet aan hun verwachtingen voldoet.“ Voor alle duidelijkheid: kinderen gaan veel minder in de fout dan hun ouders vrezen. De groep Nederlandse jongeren die delicten pleegt is veruit in de minderheid. Volgens een recent onderzoek van het ministerie van justitie neemt het aantal jeugdige criminelen zelfs af. Wantrouwend hoeven ouders dus niet te zijn. Nieuwsgierig wel. Wat doen hun kinderen eigenlijk in de tussenuren? Op hoeveel pilsjes zitten ze in de disco? En sparen zij liever voor een stereotoren dan dat zij een goedkoop exemplaar van een heler kopen?

„Zulke vragen moeten geen dreigende toon hebben, want dan zeggen jongeren toch niets. Ouders moeten écht geïnteresseerd zijn in het leven van hun kinderen. Als dat zo is, kunnen ze thuis de beste voorlichting krijgen.“ Er is nog iets dat Dirkse zorgen baart. Hij heeft de indruk dat veel ouders maar weinig meemaken in hun vrije tijd. „Wat ze beleven is vaak nog ingeblikt ook.“ De kans is groot dat de kinderen van passieve ouders zichzelf evenmin kunnen vermaken. Zeker als ze weinig te besteden hebben. „Voor de disco, de bioscoop en de sportclub is tenslotte veel geld nodig. Logisch, dat deze jongeren uit pure verveling de spanning zoeken.“

Voor al de grote vakantie komen veel pubers nauwelijks door. Als ze van hun ouders op tienertoe mogen, weten ze vaak niet eens waarheen. Dirkse: „Het is prima dat ouders hun kinderen aanspreken zelf op pad te gaan. Maar dan moeten ze wel meedenken over het reisprogramma.“ Bovendien zouden ze hun zonen en dochters erop moeten wijzen dat ze hun geweten altijd meemenen, vindt de psycholoog. Ook op een camping bij Renesse horen jongeren de spelregels te kennen. Dat geldt net zo goed voor de carnavalvierders in Oeteldonk. Dirkse: „Ik zeg dit niet omdat ik me als noorderling afzet tegen de zuiderling die op dit moment zijn roes uitslaapt. Ik vind echt dat niemand vrijaf kan nemen van zijn geweten. Op het gevaar af dat ik nu de dominee van Nederland word.“

RASOVICH

VAN WILLIGENBURG

Virus

'K IEKEBOE!"

VK 7

„Wie is daar? Dat is pappie, hé?“
„Da...da...“
„Kom maar 'ns even bij pappie... Oei! Wat voelt pappie daar? Heeft Madonnaatje een boodschappie in haar Pampertje gedaan? Foei, foei!“
„Hahahaha...“
„Nou, dan gaat pappie maar 'ns gauw jouw luiertje verwisselen, zodat Madonnaatje straks weer mooie, droge billettjes heeft... Eerst even die vieze uit... Zo... Gedver, je hebt wel je best gedaan, hé Madonna? En dát voor zo'n kleine meid...“
„Brrr...“
„Koud, hé? Eventjes geduld. Pappie moet eerst even je bipsje schoonmaken.“
„Brrr... Brrr...“
„Rustig maar. Niet huilen, hoor...“
„Wééééééééé! Weé! Wééééééééé!“

„Ach, gut-e-gut-egut... Pappie is even bezig... Zo... Nou, ik ben bijna klaar.“

„Zeg, pa! Wat dóe je daar met Madonna? Nou?“

„Eh... Hé, Tina, ben je al uit school?“
„Draai 'r maar niet omheen pa! Je bent intiem met Madonna. En ze is pas een haaaallluf jaar!“

„Kind, waar heb je 't over?“
„Ik lees óók kranten, pa! Ik kijk óók teevéel! En de meester doet nu een project over 'Incest' met folders en laatst ook een voorlichtingsvideo...“

„Ach Tina, je draaft een beetje door, geloof ik.“

„Ik zie 't toch zelf? Net als op de video!“

„Je gaat écht te ver, Tina.“

„Nou, zeg 't dan tegen mamma. Dat duf je niet, hé?“

„Tinaaaaaaaa...“

„Volgens mij hou je vééél meer van Madonna dan van mij. Waar of niet?“

„Hoe kom je dáár nou bij?“

„Nou, ik kan me niet herinneren dat je zoiets ooit bij mij gedaan hebt... Vind je me dan niet aantrekkelijk?“

„Tina, liefje, ik vind je juist heééééééééé aantrekkelijk! Zullen we samen in bad gaan?“

DNA-vingerafdruk staat opnieuw ter discussie

VK 3

Een strafzaak tegen een kinderverkrachter in Portland in de Amerikaanse staat Maine heeft nieuwe twijfel gezaaid over de betrouwbaarheid van de „DNA-vingerafdruk”. En opnieuw veroorzaakt het Amerikaanse bedrijf *Lifecodes Inc.*, dat deze techniek op commerciële basis exploiteert, de opschudding.

Op 8 december vorig jaar, de vierde dag van het proces, gaf Michael Baird van Lifecodes in een kruisverhoor toe dat het bewijsmateriaal dat het bedrijf voor het proces had geleverd, geen honderd procent zekerheid bood dat de verdachte het misdrijf had begaan.

Bij de vergelijking van het „streepjespatroon” van het DNA van de verdachte met DNA uit het sperma dat bij het slachtoffer was aangetroffen, had het bedrijf een correctiefactor gehanteerd die net zo goed een andere had kunnen zijn. De ene factor leidde tot de slotsom dat de verdachte de dader was, met de andere factor zou de conclusie zijn getrokken dat beide DNA-patronen niet gelijk zijn en zou de verdachte vrijuit gaan.

De te hanteren correctiefactor is een technische complicatie van de nieuwe techniek, die de bewijskracht van de DNA-vingerafdruk in strafzaken ernstig kan aantasten. De vingerafdruk wordt gemaakt door DNA uit bloedcellen, sperma, haarwortels of huidschilfers te isoleren en het met een aantal enzymen in „stukjes” te knippen.

Die brokstukjes DNA worden vervolgens in het laboratorium over een gel (gelei-achtige substantie) geleid waarover een elektrische spanning is aangelegd. Afhankelijk van hun lengte migreren de DNA-fragmenten verder of minder ver over de gel.

Met deze techniek (elektroforese) worden de DNA-fragmenten op lengte gesorteerd. Na overbrenging op een membraan kunnen ze met radioactieve merkstoffen zichtbaar worden gemaakt. Wat uiteindelijk resulteert, is een „foto” die een reeks van streepjes vertoont, zoals de streepjescode op de verpakking van levensmiddelen.

Door de streepjespatronen naast elkaar te leggen, kan worden uitgemaakt of twee DNA-monsters van een en dezelfde persoon afkomstig zijn. De kans dat twee individuen hetzelfde DNA-patroon hebben, is (afgezien van een enkele tweelingen) kleiner dan een op de miljoen.

Dat maakt de DNA-vingerafdruk tot interessant bewijsmateriaal in moord- of verkrachtingszaken. Het bewijsmiddel is intussen ook door Nederlandse rechtbanken als wettig geaccepteerd.

Maar er schuilt een addertje onder het gras. De migratie van DNA-fragmenten door de gel is afhankelijk van diverse factoren, zoals de mate waarin het DNA uit de monsters is „vergaan” of de mate waarin de monsters met andere stoffen zijn verontreinigd.

Het streepjespatroon kan hierdoor sterk vertekend raken en als bewijsmateriaal waardeloos worden. Er zijn ech-

ter methoden bedacht om de mate van „verschuiving” van de streepjes te meten. Daarmee kan het percentage worden berekend waarmee de onderlinge afstanden tussen de honderden streepjes moeten worden gecorrigeerd.

De methode berust op het gebruik van een radioactieve merkstof die zich hecht aan een DNA-fragment dat bij iedere persoon hetzelfde is. Lifecodes gebruikte een „DNA-probe” die specifiek is voor een constant fragment van het (vrouwelijke) X-chromosoom en concludeerde in de onderhavige strafzaak dat een correctiefactor van 3,15 procent moest worden gebruikt.

Tijdens het proces produceerde de advocaat van de verdachte echter een notitie van Baird van Lifecodes, die daarin vaststelde dat als een „probe” voor een constant fragment van het (mannelijke) Y-chromosoom was gebruikt, de correctiefactor anders zou zijn uitgevallen (1,72 in plaats van 3,15 procent). En dan zouden twee op de negen streepjes niet langer met elkaar corresponderen. Baird moest de advocaat van de verdachte toegeven dat Lifecodes deze notitie niet aan de officier van justitie had gegeven. Deze trok daarop, onthut door het voorval, de DNA-vingerafdruk als bewijsmateriaal in de strafzaak terug.

Vorig jaar veroorzaakte Lifecodes ook al opschudding in een dubbele-moordzaak in New York. Het bedrijf bleek de DNA-vingerafdrukken op slordige wijze te hebben vervaardigd.

Controle-monsters waren verwisseld, althans er was niet precies bijgehouden van wie die monsters afkomstig waren. Ook was met verontreinigde monsters gewerkt, waardoor de uitslag onbetrouwbaar was. De rechter wees daarop het bewijsmateriaal als ondeugdelijk van de hand.

Maar deze keer lijken de bezwaren tegen de betrouwbaarheid van de DNA-vingerafdruk moeilijker te ondervangen. Verscheidene Amerikaanse onderzoekers gaven deze week tegenover de *New York Times* blijk van serieuze twijfel. „De vingerafdruk wordt verkocht als absoluut en foutloos, maar dat is onjuist. Er kleven theoretische en praktische bezwaren aan”, aldus de moleculair bioloog Thomas Marr van *Cold Spring Harbor Laboratories*.

Maar de geneticus Thomas Caskey van het *Baylor College of Medicine* in Houston, die de FBI adviseert inzake het justitieel gebruik van de DNA-vingerafdruk, houdt vertrouwen in de methode: „De technische problemen zijn in principe oplosbaar.”

De Amerikaanse academie van wetenschappen heeft inmiddels een commissie geïnstalleerd (onder leiding van de geneticus Victor McKusick, tot voor kort voorzitter van HUGO, de internationale organisatie die binnen vijftien jaar het menselijke genoom in kaart wil brengen), die richtlijnen moet opstellen voor het gebruik van de DNA-vingerafdruk in strafzaken.

GERBRAND FEENSTRA

Van verkrachting verdachte man eist verbod op DNA-test

Van onze verslaggever VK 7

AMSTERDAM — Een van verkrachting verdachte man in Amsterdam spant een kort geding aan tegen de staat om te voorkomen dat zijn bloed wordt gebruikt voor identificatie door een DNA-test. Het geding dient op dinsdag 13 februari.

De verdachte is de uit Afghanistan afkomstige H. Q. Hij werd in november 1989 gearresteerd. Op het politiebureau nam een arts bloed af. Volgens Q's raadsman, mr L. van Kleef, was het de verdachte door een taalprobleem niet duidelijk waarom het ging en wat er met de resultaten van een onderzoek zou worden gedaan. De man tekende wel een in het Nederlands gesteld formulier waarin stond dat hij toestemming gaf voor het gebruik van zijn bloed voor onderzoeksdoeleinden.

De officier van justitie heeft opdracht gegeven tot het uitvoeren van de DNA-test waarmee kan worden bewezen of Q. inderdaad de dader van de verkrachting is.

Namens Q. eist Van Kleef een verbod op uitvoering van de test of, mocht het DNA-onderzoek al zijn verricht, vernietiging van de resultaten of het weglaten van de uitslag uit het dossier.

Volgens persofficier van justitie mr L. de Wit is het onderzoek vermoedelijk al uitgevoerd.

DNA-test verboden tot rechtszaak VK 21 wegens verkrachting

AMSTERDAM (ANP) — De bloedmonsters van de van verkrachting verdachte H. Q. mogen niet worden onderworpen aan een DNA-test voordat de strafrechter heeft onderzocht of het bewijsmateriaal dat uit de proef komt, wel op rechtmatige wijze is verkregen. Dit heeft de president van de rechtbank in Amsterdam, mr B. Asscher, dinsdag bepaald.

De verdachte ontkent dat hij met een andere man op 9 mei 1989 een Amerikaanse toeriste heeft verkracht. Q. meent dat de politie misbruik ervan heeft gemaakt dat hij als buitenlander de Nederlandse taal niet beheerst.

De verhoren werden in het Engels afgenomen. Ook was de verdachte in het Engels toestemming gevraagd voor het afstaan van bloedmonsters.

Op dat moment had Q. niet begrepen dat het DNA-patroon van de bloedmonsters zou worden gebruikt voor vergelijking met dat van spermavlekken die op het laken van het slachtoffer waren gevonden.

Mr Asscher „bevriest de stand van zaken” wat betreft het gebruiken van de bloedmonsters voor een DNA-proef. De strafrechter behandelt de zaak woensdag. Hij dient te oordelen of het bewijsmateriaal, ongeacht de uitslag van de test, al dan niet mag worden gebruikt.

Hoge Raad eens met afwijzing contact zaaddonor en kind

Van onze verslaggeefster VK 2

UTRECHT — Het biologisch vaderschap leidt niet automatisch tot een gezinsleven, vindt de Hoge Raad. Een spermadonor die contact wil met het kind dat met zijn zaad is verwekt, is daarom terecht niet ontvankelijk verklaard in zijn verzoek.

Een lesbische moeder had zichzelf met het zaad van de donor, een kennis van de vrouw, geïnsemineerd. In 1987 kreeg ze een dochtertje. Na de geboorte kwam de man aanvankelijk wekelijks op bezoek. Daaraan kwam een eind, toen hij ruzie kreeg met de moeder en haar vriendin.

De man stapte naar de rechter, omdat hij contact met het meisje wilde hou-

den. De Utrechtse kinderrechter achtte omgang niet in het belang van het kind. Het gerechtshof in Amsterdam verklaarde de donor niet ontvankelijk in zijn verzoek om omgang met het kind.

De Hoge Raad heeft die uitspraak bevestigd. Het bestaan van een gezinsleven is voorwaarde voor de ontvankelijkheid van een verzoek aan de rechter om een omgangsregeling te treffen. Om van een gezinsleven te kunnen spreken zijn volgens de Hoge Raad, behalve het biologisch vaderschap, bijkomende omstandigheden vereist. Er moet bijvoorbeeld sprake zijn van feitelijk contact en/of verzorging.

De homo-belangenorganisatie COC, de Werkgroep Lesbische Moeders en het Clara Wichmann Instituut (wetenschappelijk instituut voor vrouwen en recht) hebben verheugd gereageerd op de uitspraak van de Hoge Raad. „Er is eindelijk duidelijkheid en rust gekomen voor vrouwen die via een spermadonatie een kind hebben gekregen”, aldus het Clara Wichmann Instituut.

Hoge Raad: geen recht op omgang met kind voor donor

Door een onzer redacteurs NRC

DEN HAAG, 2 febr. — De Hoge Raad vindt dat een spermadonor geen recht heeft op een omgangsregeling met het kind dat met zijn zaad is verwekt. Zijn verzoek werd niet ontvankelijk verklaard.

Voor ontvankelijkheid van een dergelijk verzoek is het noodzakelijk dat er sprake is van gezinsleven. Volgens het hoogste rechtscollege is het enkele feit van biologisch vaderschap in ieder geval onvoldoende om van gezinsleven te kunnen spreken. De uitspraak van de Hoge Raad is identiek aan een eerder arrest van het gerechtshof in Amsterdam.

Het ging in deze zaak om een lesbische moeder die zichzelf had geïnsemineerd met het sperma van een kennis. In 1987 kreeg ze een dochter. Na de geboorte van het kind kwam de man aanvankelijk wekelijks op bezoek. Maar daar kwam een eind aan toen hij ruzie kreeg met de moeder en

haar vriendin.

De man stapte naar de rechter omdat hij contact met het meisje wilde houden. Hij beriep zich daarbij op de emotionele banden die inmiddels waren ontstaan. De Utrechtse kinderrechter bepaalde in december 1988 dat het door de grote persoonlijke conflicten die tussen de donor en de twee vrouwen waren gegroeid niet in het belang van het meisje zou zijn om omgang met de donor te hebben.

Volgens het Clara Wichmann Instituut (CWI) dat via het Proefprocessenfonds Rechtenvrouwe de moeder in de procedure ondersteunde is er door de uitspraak van de Hoge Raad eindelijk duidelijkheid gekomen voor vrouwen die via spermadonatie een kind hebben gekregen. „Zolang er tussen de man die het zaad leverde en het kind geen regelmatige, intensieve contacten worden onderhouden, hoeven zij geen interventie in hun privéleven te vrezen”, aldus mr. D. Pessers van het CWI.

The Corcoran said no to Robert Mapplethorpe

"Our" Center said no to Allen Ginsberg

Censors Among Us

Jesse Helms' crusade to ban sex education for gay men and to suppress lesbian and gay artists has been roundly attacked by our community. The danger presented by his homophobia is obvious, and we have been united in our defense of a pluralistic society where all ideas, not just those approved by some dominant faction, are freely exchanged and debated.

As frightening as Senator Helms may be, we in the gay community face an even more insidious threat: self-censorship springing from internalized homophobia. A shocking example of this censorship occurred in October when the board of New York City's Lesbian and Gay Community Services Center voted to ban from their facilities a poetry reading by Allen Ginsberg. Though no reason was given by the board, it is clear that the decision was reached because the group sponsoring the event was the North American Man/Boy Love Association (NAMBLA).

The board's decision to exclude NAMBLA is rooted in fear. A majority of the board evidently felt that they had to prove their respectability (to themselves and to their funding sources) by disowning their brothers and sisters who embrace, or consider, ideas not now politically safe. They recognized that supporting free

speech and free association for a group that many seek to silence would engender some political flak, so they put principles aside and banned the Ginsberg event.

But the board's cowardice did not end there. Instead of explaining their reasons for banning the poetry reading, they voted not to release any statement and imposed a gag order on the Center's director, dictating that nothing be said about their decision, not even to allow the final tally of the censorship vote to be released.

Groups representing gay Catholics, gay police officers, and gay Republicans all use the Community Center. They, unlike NAMBLA, identify with institutions with unquestionably homophobic histories, but no one has moved to bar them—nor should they—from using the Center. The Community Center should serve groups with diverse views, recognizing that granting meeting space does not endorse any particular organization's political stance.

Standing up for NAMBLA's right to speak and meet as part of our community is difficult for many who do not agree with the group's positions or who fear others' homophobic wrath. Defending the rights of the unpopular, especially of those reviled,

carries real risks. But the decision to abandon basic civil rights for a politically vulnerable minority in an attempt to curry favor with a mutual oppressor is despicable. It destroys the Community Center's reason for being.

Just as those who built the Center challenged their own exclusion from access to municipal resources, those committed to civil liberties must challenge the Center's exclusion of gay groups that do not fit a politically popular profile. Community Center board members and directors with integrity should resign rather than be party to unfair exclusionary policies. A lawsuit based on violations of the Center's tax-exempt incorporation and its charter and bylaws should also be explored. Finally, the Center's secretive decision making process and conspiracy of silence must be attacked—board members should have to publicly defend their vote to censor the Ginsberg reading and explain just how it is decided what groups will have access to Community Center space.

We fight those who want to tell us what we can see and enjoy as art. Let us also fight those who would tell us what we can and cannot hear at our Community Center. ▼

The Guide

**Don't let your dollars discriminate.
Tell the Center to open its doors
to the whole Community.**

Fel-realistisch docu-drama bij wat hitsige EO

Dat was wat je noemt een hitsige film gisteravond op tv. Spannend en soepel op z'n Amerikaans in elkaar gestoken. Sex, moord, horror, schuld en boete. Ten dele nagespeeld. *Overal en nergens* heette het fel-realistische docudrama. Het begin was direct al goed. Een vriendelijke, knappe jongeman biedt een mooi meisje in spijkerbroek een lift aan in zijn Volkswagen. Is er wat mis mee? Neuh. Ja toch, want even later grijpt hij haar. Discomuziek. "Ted Bundy", zegt de Nederlandse verslaggever, "de meest gehate man van Amerika. Hij had een voorkeur voor wrede seksuele moorden. Hier betrok hij in 1972 een appartement en ging rechten studeren." Een donkere avond en een bar in Florida. "Ted dronk die avond vrij veel, zodat overwegingen van morele aard niet bij hem op zouden komen." Twee studentes vermoord. De Nederlandse verslaggever leidt de kijkers verder rond in de griezelwereld van Amerikaanse pornografie. Een auto houdt halt langs het trottoir. De jongeman, van achteren gefilmd, kijkt naar een touwtjespringend meisje in een opwindend kort rokje. Een moeder vertelt met gebroken stem over het verlies van haar dochter. In 1978 werd Ted Bundy gearresteerd. Volgens de docudrama-verslaggever heeft men berekend dat de zo charmant ogende Ted meer dan honderd vrouwen had vermoord, en "bovendien wreed seksueel misbruikt". Een kerkhof en een grafsteen. Masha Tender in beeld: "Het was alsof God tot me sprak." Zij en haar man zoeken contact met de massamoordenaar. Die bekeert zich. Door pornografie had Satan greep op hem gekregen. Beelden van tijdschriftomslagen (wazig), van Bundy de avond voor zijn executie januari 1989, de elektrische stoel. Al eerder bij Veronica. Gisteravond met even grote lust door de EO in een eigen werkstuk opnieuw verbeeld.

SIETSE VAN DER HOEK

Serie over sex op Sovjet-tv

MOSKOU — Een televisieserie met het onderwerp seksuele voorlichting heeft volgens de Pravda voor de nodige commotie in de Sovjet-Unie gezorgd. De serie, Man en Vrouw geheten, is het eerste voorlichtingsprogramma dat ooit op de Sovjet-televisie is vertoond. Al voor de eerste uitzending regende het brieven van kijkers. Een vrouw uit het noorden van de Kaukasus schreef haar huwelijk te hebben uitgesteld om eerst "meer over seks aan de weet te komen"

ITALIAANSE HOMO'S OVERWINNEN EIGEN MACHISMO

Hoewel, of misschien wel omdat, er heel wat leed onder de Apenijnse herebroek schijnt te schuilen, hebben de Italianen een naam te verliezen als machos. Geen wonder dat de homobeweging in Italië hogere hindernissen moet nemen dan elders. Een van de obstakels heeft ze nu overwonnen: haar eigen machismo. Ook in de georganiseerde homoweld waren het tot nu toe de mannen die de dienst uitmaakten. Dat is het afgelopen weekeinde veranderd. Op het vierde nationaal congres van de homobeweging Arci-gay in Bologna is voor het eerst een vrouw, de 35-jarige Gabriella Bertozzo, tot hoofdbestuurder gekozen. Eenderde deel van de dertienduizend leden van deze organisatie bestaat nu uit lesbiennes. De oude garde leiders die nog stamt uit de tijd van de clandestiniteit

heeft plaatsgemaakt voor de generatie van de homo-trots. Een van hun grootste zorgen is het drama van veel homoseksuele adolescenten. Volgens een pas gehouden onderzoek is de ontdekking van de eigen homoseksualiteit verantwoordelijk voor 20 procent van de zelfdodingen onder Italiaanse minderjarigen.

Gabriella Bertozzo blijft trouw aan het oude doel van de homobeweging: de verovering van "het recht op het geluk". Maar dat kan volgens haar alleen door een actieve deelname aan het politieke leven. Arci-gay gaat nu *Beweging voor de burgerlijke vrijheden* heten. Voor de lokale verkiezingen van 6 mei zullen ze campagne maken voor de homo-kandidaten van de linkse partijen in alle grote steden, onder het motto "Stem rose".

DAG IN DAG UIT

AMERIKANEN HECHTEN NIET ZO AAN SEX

Het seksleven staat bij de meeste Amerikanen op een laag pitje. Volgens een onderzoek van de universiteit van Chicago verkiest bijna een kwart van de volwassen bevolking een leven zonder sex. Van het resterende driekwart geven de meesten zich er iets vaker dan één keer in de week aan over. Het liberale en glamoreuze beeld dat Amerikaanse series als Dallas of Dynasty bieden, staat in schril contrast met het bleke en saai seksleven van de gemiddelde Amerikaan. Volwassen inwoners van de VS hebben gemiddeld 1,2 sekspartners per jaar en doen het gemiddeld 57 maal per jaar, dus iets meer dan wekelijks. Rond 22 procent van de volwassenen zei helemaal geen partner in de sex te hebben gehad in het afgelopen jaar. Slechts 1,5 procent gaf toe buiten het

huwelijk sex te hebben gehad. De uitkomsten gaven verder aan dat 48 procent van de gehuwde volwassenen binnen het huwelijk trouw is. Ongeveer 65 procent van de vrouwen meldde geen extra partner buiten het huwelijk te hebben; van de mannen gold dat voor 30 procent. Mannen in de VS zeiden 66 maal per jaar seks te hebben en de vrouwen ongeveer 51 keer. Volgens onderzoekers zit het verschil onder ongehuwden. Daarachter vermoeden zij overigens valse meldingen. Het onderzoek legt ten slotte een verband tussen seksuele activiteit en een algemeen gevoel van geluk. De mensen die uit het onderzoek als tevreden te voorschijn kwamen, zeiden 75 keer per jaar sex te hebben. Minder gelukkigen hielden zich er 43 maal per jaar mee bezig.

5 feb.

Suspected pedophile nabbed in Subic raid

By BIEN Q. DE CASTRO
Globe Correspondent

SUBIC, Zambales—An overstaying American tourist was arrested by agents of the Commission on Immigration and Deportation (CID) at dawn Saturday in a house where he and other Americans were suspected to have held parties where young Filipino boys were sold for sex.

David Leon Kenjorski, 40, was nabbed in a house rented by another American civilian, Samuel Cope, 39, at the Sta. Monica subdivision here.

Cope, believed to be a homosexual, would be charged before the CID later on for firing his gun, trying to hide Kenjorski and obstructing the raid on his home, the CID arresting team said.

A near shootout occurred between local policemen and members of the 164th PC company on the one hand and members of the naval base's facility security and investigative units on the other who arrived in the Cope residence while the CID operation was in progress.

progress.

Cope had made a frantic appeal by radio to Subic authorities to send their men immediately because heavily armed men were trying to force their way into his house.

After a brief dialogue, however, the CID agents were allowed to go on with the operation and the naval security men managed to convince Cope to respect the warrants being served on Kenjorski.

Kenjorski, whose passport expired last December, has been under CID surveillance since his Filipino wife, Josefina Roxas, went to the CID last September to expose him as a pedophile.

Roxas said Kenjorski, whom she described as a homosexual, married her last year to legitimize his stay here. He said that she and Kenjorski had been living in Cope's house since their marriage.

Two members of the CID arrest team—Tony Josen and Mon Macaraig—said Cope and Kenjorski have for sometime been holding an all-male party every Friday attended mostly by American serv-

icemen and civilians. During these parties, the CID men said, Filipino boys with ages ranging from 12 to 17 were brought in and forced to stay overnight.

According to the CID agents, Cope and Kenjorski also would hire macho dancers from a disco joint some eight kilometers from their place to help entertain guests.

The CID arrived in the vicinity of the Cope residence at about 10 p.m. Friday while the regular party was in progress. They waited, however, until after midnight to begin the operation.

Cope at first refused to allow the CID agents inside his home despite being shown the arrest and search warrant against Kenjorski, saying his friends did not live there.

Cope, who identified himself as manager of a lodging house inside the naval base, went hysterical and violent when the CID agents insisted on serving the warrants.

The CID team said they also had received a tipoff that many pedophiles gather at Cope's house to engage in prostitution using Filipino boys.

MASSEUSES

Patpong, Bangkok's Big Little Street door Alan Dawson

148 blz., geill., Thai Watana Panich 1989, 107 foto's, ongeveer f 14,00 Geen ISBN NRC 24

Hoeveel jaar heb jij op school gezeten? vroeg een masseuse eens aan de medewerkster van een universitair team uit Bangkok dat een onderzoek deed naar de vleeshandel in de Thaise hoofdstad. Zeventien jaar, was het antwoord. "Werkelijk, en hoeveel verdien je wel niet?" vroeg de masseuse verder. "2500 baht (200 gulden) per maand," antwoordde de onderzoekster naar waarheid. "Zuster," riep de masseuse uit, "je zit in de verkeerde business. Ik heb maar vier jaar school gehad, kreeg twee dagen training in de massage parlour en verdien nu 20000 baht per maand!" Aldus leren wij in Dawsons geschiedenis van de Patpong-wijk, het wallah van de sekstoerist in Bangkok en een van de beroemdste 'pleziercentra' ter wereld. Dat vele meisjes en jonge vrouwen minder fortuinlijk zijn in Patpongs seksindustrie komt ook wel ter sprake, maar het is opvallend hoe weinig de auteur uitweidt over de achtergronden van de go-go-danseressen, barmeisjes en masseuses. Veel meer aandacht krijgen de ondernemingslust en vooruitziende blik van de Sino-Thaise grondeigenaar Udom Patpong en de

vaak westerse horeca-pioniers van wat eind jaren veertig nog voornamelijk braakliggend terrein was. Stapsgewijs werd Patpong omgetoerd. In de jaren vijftig werden er kantoren gebouwd. De verhuurde kantoorruimte was gewild bij bedrijven als Shell, Japan Airlines en de KLM - de laatste is nog steeds present. Restaurants voor het deels buitenlandse kantoorpersoneel vestigden zich in hun voetspoor. Het duurde echter tot het begin van de jaren zeventig dat in het nog steeds vrij saaie straatje go-go-bars als paddestoelen uit de grond rezen. De Vietnamoorlog speelde bij de bloei van Patpong als vermaakcentrum en hoerbuurt slechts indirect een rol, want er was toen al sprake van een drastische Amerikaanse troepenvermindering. In de jaren zestig belandden de Amerikaanse soldaten tijdens hun Rest & Recreation in andere delen van Bangkok, waar prostituties en bier ruimschoots voorradig waren, maar de go-go-bars die van Patpong zo'n speciale attractie maakten, onbekend waren. Wel waren als gevolg van de Vietnamoorlog nogal wat van de vroege ondernemers in Patpong in Thailand beland. De auteur zelf begon zich in 1969 als reporter in

Indochina te specialiseren en vestigde zich in 1975 na de val van Saigon (waarover hij een boek heeft geschreven) in Bangkok. Zijn jongste werk, *Patpong* staat boordevol oubollige anekdotes: over hoe de dochter van Margaret Thatcher er in een live show belandde of hoe een getritterde Air America-piloot een journalist door een etalageruit smijt. Het mikt duidelijk op de sekstoerist en bier drinkende ex-patriot als lezer. Niettemin is het rijk geïllustreerde boekje een must voor iedereen die zich niet uitsluitend wil verlaten op de scripties en publikaties van feministen en wereldverbeteraars om een genuanceerd beeld te krijgen van de ontwikkeling van het sekstoerisme naar Thailand.

Sjon Hauser

Bill on pedophiles filed

THE committee on justice of the House of Representatives yesterday reported out a bill seeking to penalize pedophiles or persons who sexually exploit children.

Rep. Renato Yap (LDP, Quezon City), author of the bill, said the measure seeks to protect Filipino children from sexual exploitation specifically by foreigners.

Under the bill, aliens or foreigners will not be allowed to keep or be in company with a child 15 years or younger and who is ten or more years his junior even if child is accompanied by parents unless he is related by blood, affinity or any bond recognized by law.

MARIQUIT ALMARIO

VERKRACHTING IN SPANJE

VK 43

BIJNA NOOIT AANGEGEVEN

Verkrachting blijft nog steeds „het meest straffeloze misdrijf“ in Spanje. Een recent overheidsrapport schrijft dit toe aan de weinige (en vaak volledige) aangiftes; maar erkent ook dat de slachtoffers vaak worden plaatsgeschrikt door de gebrekkige opvang bij de politiebureaus.

Het afgelopen jaar werden 1500 aanklachten ingediend wegens verkrachting (en andere vormen van seksueel geweld meegerekend, ongeveer 3000). Maar het rapport schat dat er in werkelijkheid zeker „meer dan vijftienduizend gevallen van vaginale penetratie“ hebben plaatsgevonden. Nu de Spaanse strafwet enkele maanden geleden is gemoderniseerd en soortgelijke gevallen van seksueel misbruik op een lijn stelt met verkrachting, moet dit cijfer mischien worden verdubbeld, menen politiedeskundigen. Spanje's Instituut voor de Vrouw gaat nog verder en wijst erop dat het nu jaarlijks bijstand moet verlenen aan ruim 300 duizend vrouwen. Dit betreft

vooral mishandelingen die meestal ook seksueel geweld inhouden. Veel daders blijven ongestraft, omdat „in ongeveer 90 procent van de gevallen“ geen aanklacht volgt en de verdere 10 procent vaak vrijuit gaat bij gebrek aan bewijs. Wegens de emotionele schok kunnen de slachtoffers geen goede beschrijving verstrekken. Ook gaan door slechte opvang bewijzen verloren, bijvoorbeeld wanneer de vrouwen zich wassen voordat zij medisch onderzocht kunnen worden.

Als de verkrachter wel wordt gepakt en veroordeeld, verdwijnt hij in theorie voor maximaal twintig jaar achter de tralies. Zelfs dat blijkt soms onvoldoende. Dezer dagen kreeg een man in de stad Burgos twintig jaar omdat hij een Nederlandse toeriste had verkracht. In 1984 was hij al tot honderd jaar veroordeeld, nadat hij vijfmaal hetzelfde delict had gepleegd. Toch kon hij nu een zesde verkrachting uitvoeren: hij had een week verlof, om te trouwen.

Newsday (Manila) 7/2/1990

uit: Verenigde Arabische Emiraten

No more free sex declares Manila

Feb '90

MANILA (Reuter) - A leading Senator yesterday proposed tougher legislation against men who keep mistresses, saying the maximum penalty should be raised to six years in jail.

Senator Eduardo Angara, a former president of the University of the Philippines, said he was proposing an amendment to the penal code to bring into line the penalties for women who commit adultery and men who keep concubines.

At present keeping a concubine is punishable by between six months and four years in jail, whereas a woman who commits adultery can earn up to six years.

Under Philippine law, a man cannot be convicted of adultery in the largely Roman Catholic country.

"Prominent commentators justify such discrimination by the fact that (female) adultery makes possible the introduction of bad blood into the family, thereby destroying family harmony and solidarity," said Angara. "This justification is incorrect as both adultery and concubinage violate the marital vows, thus shattering family solidarity. This Act seeks to remedy such inequality..."

Several Senators and members of Congress have been implicated by

Manila newspapers in a series of recent sex scandals.

Despite the law, it is not uncommon for Filipino husbands to keep mistresses without fear of prosecution.

The Philippine Congress has cracked down on child sex and the mail-order-bride business.

A House of Representatives committee endorsed a bill earlier this week that would impose prison terms of 10 to 20 years for adults who have sex with children under 15 years old.

Another committee sought to ban newspaper advertisements for mail-order brides. The advertisements offer foreign husbands to Filipinas, many of whom end up as virtual slaves in Japan, Europe, Australia or the United States.

"Operated by unscrupulous and heartless individuals, the practice has not only cast shame on our women in the international community, but has also exposed thousands of impoverished Filipinas into further misery in the hands of their foreign spouses," said a Congresswoman.

The proposed bill did not bar marriage between foreigners and Filipinas, but was an attempt to curb the business in young and often ill-educated Filipinas attracted by advertisements to a life abroad.

Regering wijst grootschalig Aids-onderzoek af

VK 17 Van onze verslaggever
DEN HAAG — De regering wijst een grootschalig anoniem bevolkingsonderzoek naar de verspreiding van het Aids-virus af. Zo'n onderzoek dient op dit moment geen „belangrijk” volksgezondheidsbelang. Als dat in de toekomst anders komt te liggen, zal de regering zich opnieuw beraden. De ministerraad heeft dat vrijdag besloten op voorstel van staatssecretaris Simons van Volksgezondheid.

Een jaar geleden adviseerde de Gezondheidsraad de bewindslieden van WVC periodiek onderzoek uit te voeren onder de bevolking naar besmetting met HIV, het virus dat Aids veroorzaakt.

De Nationale Commissie Aids Bestrijding (NCAB) stelde eind september evenwel dat het nut van zo'n onderzoek onvoldoende vaststaat. De regering neigt met haar standpunt meer naar dat advies van de NCAB.

De Gezondheidsraad meende vorig jaar februari dat een anoniem onderzoek naar HIV in bloedmonsters, die om andere redenen zijn afgenomen en die in ziekenhuizen of bij consultatiebureaus worden bewaard, een beter inzicht zal bieden in de mate waarin het virus zich onder de bevolking verspreidt.

Op die manier zouden nieuwe, nu nog

onbekende, risicogroepen voor Aids kunnen worden opgespoord. De raad dacht daarbij speciaal aan etnische minderheden. Verder zou een betrouwbaarder schatting gemaakt kunnen worden van het aantal Aids-patiënten dat in de toekomst te verwachten is, en zou de voorlichting over de preventie van HIV-besmetting ondersteund kunnen worden.

Staatssecretaris Simons wijst de argumenten van de Gezondheidsraad echter stuk voor stuk van de hand. Het „verspreidings”-onderzoek levert geen gegevens op die „in concreto” van belang zijn voor de planning van de zorg voor Aids-patiënten. Dat men met HIV is besmet, wil nog niet direct zeggen dat men ook Aids ontwikkelt. Bovendien zullen nieuwe geneesmiddelen de vraag naar zorg en verzorging gaan beïnvloeden.

Het onderzoek zal ook geen exact inzicht bieden in eventuele nieuwe risicogroepen, juist omdat het anoniem wordt uitgevoerd. De voorlichting over hoe een HIV-besmetting is te voorkomen, is er evenmin mee gediend, aldus Simons in het document waarop de regering haar standpunt baseert.

Sputters

Het kabinet steunt evenwel de mening van de NCAB dat kleinschalig onderzoek op vrijwillige basis onder heroïne-sputters en bloeddonoren wel zinvol is. Simons zal zich ervoor „beijveren” dat zulk onderzoek wordt voortgezet.

De poliklinieken voor geslachtsziektenbestrijding kunnen daar goed bij helpen. Simons wil ook het sociaal-seksuologisch onderzoek naar „risicovol” seksueel gedrag en het sociaal-psychologisch onderzoek naar verandering van het seksuele gedrag blijven stimuleren.

De juridische vraag of het anonieme onderzoek van bloedmonsters op HIV-besmetting zich wel verdraagt met de Grondwet, laat het kabinet vooralsnog rusten. Die vraag is nu nog niet aan de orde. De Tweede Kamer zal hierover te zijner tijd nader worden ingelicht, aldus het kabinet.

‘Groep uitsluiten bij verzekeringen onaanvaardbaar’

Door een onzer redacteurs

NRC
LEIDEN, 8 febr. — De rechtspositie van kandidaat-verzekerden bij het afsluiten van verzekeringen moet worden versterkt. Het is maatschappelijk niet aanvaardbaar dat bepaalde groepen in de samenleving, zoals seropositieven (dus potentiële Aids-patiënten) uitgesloten worden van verzekeringen die voor velen gangbaar en noodzakelijk zijn.

Dit stelde staatssecretaris Simons (volksgezondheid) vandaag op een conferentie georganiseerd door het Centrum voor onderzoek van maatschappelijke tegenstellingen (COMT) en het COC over de Aids-test en verzekeringen.

De voorzitter van het verbond van verzekeraars in Nederland, mr. J.D.J. Idenburg, zei echter, vanmorgen dat „seropositieve mensen onverzekerd zijn, zolang geen methoden voor genozing zijn gevonden.” Op dit moment stellen verzekeraars een Aids-test verplicht bij levensverzekeringen boven de 200.000 gulden en bij arbeidsongeschiktheidsverzekeringen met een jaaruitkering boven de 40.000 gulden. Maar ook voor verzekeringen beneden deze bedragen blijkt steeds vaker zonder dat een duidelijke medische indicatie bestaat, een Aids-test geëist te worden. Overigens is de Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst er in haar nota van vorig jaar niet in geslaagd objectieve medische criteria op te stellen voor situaties waarin een Aids-test voor verzekeringen beneden de 200.000 gul-

den aanvaardbaar is. Idenburg wees op het extra risico voor verzekeraars doordat seropositieven, zoals uit Amerikaans onderzoek blijkt, vaker een hogere verzekering afsluiten dan de gemiddelde cliënt.

Uit een tijdens de conferentie gepresenteerd onderzoek van drs. W. Willems van het COMT blijkt dat een Aids-test ook herhaaldelijk wordt gevraagd bij aanstellingskeuringen, ondanks het officiële standpunt van de Nederlandse keuringsartsen dat dit bij doorsnee keuringen niet mag voorkomen. Werkgevers blijken aldus dit onderzoek vooral bij kandidaten voor sleutelfuncties uitgebreid te willen screenen, waarbij Aids-test en genetisch onderzoek niet worden uitgesloten.

Volgens het onderzoek hanteerden de verzekeraars achterhaalde argumenten. Het aantal patiënten breidde zich niet zo snel uit als aanvankelijk gedacht, besmetting met het aidsvirus HIV leidt niet altijd tot de ziekte en het is niet waarschijnlijk dat grote aantallen mensen uit de risicogroepen een levensverzekering zullen afsluiten.

Onderzoekers vinden sterkere Aids-remmers

Door een onzer redacteurs

NRC
ROTTERDAM, 2 febr. — Onderzoekers van een Belgisch farmaceutisch bedrijf en de universiteit van Leuven hebben een reeks nieuwe middelen gevonden die de vermenigvuldiging van het Aids-virus sterk remmen. De middelen zijn doeltreffender dan stoffen als AZT, DDI en DDC die nu al door patiënten worden gebruikt of getest.

De zogenaamde TIBO-stoffen werken ongeveer op dezelfde manier als de nu bekende Aids-remmers, maar vertonen veel minder schadelijke bijwerkingen in proefdieren.

Een van de verbindingen is door zes gezonde proefpersonen geslikt en bleek niet giftig in een concentratie die werkzaam zou moeten zijn tegen het meest voorkomende Aids-virus. Het bedrijf selecteert nu TIBO-verbindingen die voor klinische proeven met Aids-patiënten zullen worden gebruikt. Het is nog niet bekend wanneer en waar die experimenten beginnen. Of één van de verbindingen ooit een geregistreerd geneesmiddel zal worden is eveneens onbekend.

De nieuwe verbindingen zijn gemaakt in een laboratorium in Pennsylvania. Ze zijn geselecteerd uit ongeveer 600 verbindingen die niet of nauwelijks giftig waren voor proefdieren en in laboratoriumomstandigheden de groei van het Aids-virus (HIV-1) remden. De invloed op het Aids-virus wordt onderzocht in het Rega-instituut in Leuven. De resultaten van het onderzoek zijn deze week gepubliceerd in het wetenschappelijke tijdschrift Nature. De onderzoekers schrijven daarin: „We geloven dat ze (de

TIBO-verbindingen) de krachtigste en meest specifieke remmers van de vermenigvuldiging van HIV-1 zijn die tot nu toe zijn onderzocht”.

De nieuwste Aids-remmers vertonen weinig bijwerkingen doordat ze selectief één enzym van het Aids-virus blokkeren dat belangrijk is voor de vermenigvuldiging van het virus. Overeenkomstige enzymen in soortgelijke virussen en ook andere biochemische processen blijven echter vrijwel ongemoeid. De belangrijkste TIBO-verbinding werkt bijvoorbeeld al niet meer tegen HIV-2, een virus dat moeilijk onderscheidbaar is van HIV-1 en vooral in Afrika Aids veroorzaakt. De thans bekende Aids-remmers werken op hetzelfde enzym als de TIBO-verbindingen, maar ze hebben ook invloed op andere lichaamsprocessen waardoor ze giftig zijn.

Om als geneesmiddel tegen Aids succes te hebben moet een stof vanuit de bloedbaan in de hersenen kunnen worden opgenomen, omdat HIV zich daar ook kan nestelen. Of de TIBO-verbindingen de bloed-hersenbarrière kunnen passeren is niet bekend gemaakt.

Deze maand maakten ook andere farmaceutische bedrijven bekend nieuwe stoffen te hebben gevonden die in laboratoriumomstandigheden de vermenigvuldiging van het Aids-virus onderdrukken. Deze middelen blokkeren de werking van een ander enzym dat evenals reverse transcriptase een onmisbare rol vervult bij de vermenigvuldiging van het Aids-veroorzakend virus. Over het gedrag van die stoffen in proefdieren of mensen is nog niets bekend.

Leraar moet handschoen aandoen als kind bloedt

TR 28
Van onze onderwijsredactie
AMSTERDAM — Leerkrachten moeten altijd handschoenen dragen als ze een leerling met een bloedend wondje helpen. Ook al dragen maar heel weinig kinderen het aidsvirus, zo kan toch eventuele besmetting worden voorkomen.

Deze aanbeveling staat in een brief die alle Amsterdamse scholen voor basis- en voortgezet onderwijs gisteren kregen van de GG en GD. De brief is geschreven omdat steeds meer leerkrachten via de schoolartsen informatie vragen over de aids-epidemie.

In Amsterdam is van drie kinderen bekend dat ze besmet zijn met het aidsvirus. Het exacte aantal seropositieve kinderen in de hoofdstad is niet bekend. „Maar we schatten dat ze op één of twee handen zijn te tellen”, aldus een woordvoerder van de GG en GD.

Verondersteld wordt dat een aantal van deze kinderen nu de schoolgaande leeftijd heeft bereikt. „We hebben deze brief geschreven om te proberen de onrust weg te nemen. Sommige leerkrachten denken nog dat kinderen elkaar kunnen besmetten als ze uit hetzelfde bekerkje drinken”, aldus de woordvoerder.

De GG en GD schrijft dat ‘algemene hygiënische maatregelen’ voldoende zijn. Zoals het gebruik van handschoenen bij bloedende wondjes. En het opvegen van bloed met een wegwerpdoekje dat in een gesloten plastic zakje moet worden weggegooid.

Tot nu toe is bij ruim vijfhonderd mensen in Amsterdam de ziekte aids geconstateerd. Het aantal seropositieven wordt geschat op vijftiend tienduizend. Omdat aangenomen wordt dat het aantal besmette kinderen heel gering is, reageert schooldirecteur H. van de Zalm niet geschrokken op de brief van de GG en GD.

„We hebben al eerder het advies gekregen om handschoenen te dragen als een kind bloedt. Maar we doen het eigenlijk nooit”, aldus de directeur van de Timotheüs-basischool in Amsterdam. „Je denkt er gewoon niet aan. De pleister is geplakt voor je er erg in hebt.” Maar hij vindt het advies van de gezondheidsdienst wel goed en zal binnenkort een doos handschoenen bij de verbandtrommel leggen. „Dan kunnen de leerkrachten ze tenminste wel aantrekken als ze dat willen.”

Handleiding over aanpak van incest en mishandeling

VERTROUWENSPERSONEN OP SCHOOL

Het Schoolblad
24-2

In opdracht van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen startte begin 1988 de Proef Vertrouwensgroep. Docenten van vier lbo-scholen, verspreid over het land, staken de hoofden bij elkaar om een handleiding te maken voor het omgaan met zware problematiek bij leerlingen. Daaronder worden ook zelfmoord en het verlies van een dierbaar persoon verstaan, maar de groep beperkte zich tot het herkennen en aanpakken van incest en mishandeling. De scholen van de betrokken docenten hadden daarmee al ervaring opgedaan. Bovendien werden er enkele nieuwe initiatieven genomen. Het Katholiek Pedagogisch Centrum zorgde voor ondersteuning. Na de eerste bijeenkomsten van de groep werd het ministerie gevraagd een avo-school bij het project te betrekken. De indruk moest worden vermeden dat zware problemen alleen bij lbo-leerlingen voorkomen. Het Calscollege in Nieuwegein vulde het gezelschap aan van de scholen-

gemeenschappen IJsselstreek (Arnhem), Swalmen-Reuver, 't Kienholt (Stadskaanaal) en 's Gravenpoort (Capelle aan de IJssel).

De laatste school heeft een adjunct-directeur die zich full-time bezighoudt met leerlingbegeleiding: Martin Hesselberth. Hij coördineerde het laatste jaar het project. Op 's Gravenpoort, met een kleine achthonderd leerlingen, zijn tien docenten belast met leerlingbegeleiding: mentoren, de decaan, de remedial teacher en de adjunct. Hesselberth vermoedt dat

Het Schoolblad 4 24 februari 1990

Angst voor de gevolgen leidt bij leerlingen tot het verlangen de zaak stil te houden

Meer oog voor suïcide scholieren

ROTTERDAM, 15 febr. — Docenten in het voortgezet onderwijs in Drenthe die een cursus suïcide-preventie en leerlingbegeleiding van de RIAGG in Assen hebben gevolgd, nemen twee maal zo veel contact op met hulpverleners over de problemen van hun leerlingen als voorheen. Dat zegt de leider van het project Suïcidepreventie van de RIAGG, drs. W. Meijer.

De RIAGG Drenthe heeft een draaiboek voor een dergelijke cursus gisteren aangeboden aan het ministerie van WVC. Dat gaf de instelling twee jaar geleden subsidie voor het project. Aanleiding voor het preventie-onderzoek waren drie gevallen van zelfdoding, kort na elkaar, onder leerlingen van het Nassau-college in Assen.

De preventie-afdeling van de RIAGG heeft docenten van het college erop gewezen dat scholieren met suïcide-plannen signalen geven die om vroegtijdige inschakeling van hulpverleners vragen. „Het kan een identiteitscrisis zijn, een depressie, of problemen thuis,” zegt Meijer. „De vraag voor de leraar is hoe hij dat signaleert en wat hij dan moet doen. In gesprek tussen leraar en scho-

lier komen vervolgens veel emoties los. Wij zijn in het algemeen niet erg bekwaam om daar goed mee om te gaan. Dus daar voorziet onze cursus voor docenten in.”

Komt de leraar er niet uit, dan moet een hulpverlener worden ingeschakeld. Voor de docent was het tot voor kort moeilijk om te achterhalen bij wie hij moest aankloppen. „Onze cursus maakt de leraar duidelijk dat hij niet te lang moet wachten met bellen, bijvoorbeeld naar de RIAGG”, zegt Meijer. „Het gaat ons er niet om dat hij helemaal gespitst is op mogelijke gevallen van suïcide, maar wel dat hij al in een vroeg stadium probeert te voorkomen dat jongeren in een uitzichtloze situatie belanden en vervallen in druggebruik, criminaliteit, of de school vroegtijdig verlaten.”

De RIAGG Drenthe heeft met vijftien cursussen inmiddels twaalf scholen bezocht. De contacten tussen docenten en hulpverleners blijken nu heel soepel te verlopen. „Er wordt niet alleen méér verwezen naar hulpverlenende instanties, de leraren bellen ook veel gemakkelijker op voor advies. Docenten die een jaar

een volledig voor leerlingbegeleiding vrijgemaakte adjunct-directeur tamelijk uniek is. Goed ontwikkelde leerlingbegeleiding is volgens hem een voorwaarde om op school met vertrouwenspersonen te kunnen werken. „Als de school geen traditie heeft ontwikkeld met het begeleiden van leerlingen, is er weinig kans op steun uit het team. Voor leerlingen is de drempel om naar een vertrouwenspersoon te gaan te hoog. Iedereen weet meteen dat er iets aan de hand is, als je zo iemand opzoekt. Een gesprek met een leerlingbegeleider is veiliger.”

De opdrachtgever en de schrijvers gaan er als vanzelfsprekend van uit dat de school een taak heeft bij het opvangen van zware problematiek.

„Ik weet uit ervaring dat er nog genoeg scholen zijn die hun opdracht het liefst willen beperken tot het doorwerken van de leerstof. Maar als je zegt 'ik heb niets te maken met de moeilijkheden van leerlingen', zie je jezelf als lesboer. Het valt me op dat scholen in de tweede fase van het voortgezet onderwijs de leerlingbegeleiding vaak weinig serieus nemen. Ik was laatst op een mbo/mdgo-school in de omgeving, met 1800 leerlingen. Bij de ingang zie je op het planbord een kamernummer staan met daarachter 'de leerlingbegeleider'. Leerlingen die van onze school komen, vallen op zo'n instelling in een diep zwart gat. Ik vind dat kwalijk. Je bent als onderwijsinstelling verplicht om aandacht te besteden aan het sociaal-emotionele gebied.”

Signalen

„Zodra een school probeert een veilige omgeving te creëren, komen er signalen van leerlingen die met zware problemen zitten. Door de spanning waarin ze leven, snakken ze er naar iemand in vertrouwen te nemen. Dat kan overigens iedereen in de school zijn, afhankelijk van de relaties die een leerling heeft met de volwassenen. De leerlingbegeleider staat dan in de tweede lijn.”

Leerlingen die iemand in vertrouwen ne-

Het kan elke volwassene in de school gebeuren: een leerling

vraagt om aandacht voor een ernstig probleem. Mishandeling.

Seksueel misbruik. Hoe reageer je? Belof je desgevraagd ge-

heimhouding? Belof je hulp? Wie moet die geven? Een brochu-

re met antwoord op deze en andere vragen verschijnt binnenkort.

men, vragen vaak om geheimhouding. Hesselberth: „Dat moet je nooit beloven. Dat verzoek heeft per definitie een dubbele bodem. Angst voor de gevolgen van ingrijpen en loyaliteit aan de ouders leiden tot het verlangen de zaak stil te houden. Maar aan de andere kant wil een mishandelde of misbruikte leerling natuurlijk dat er een eind aan komt. Geheimhouding accepteren betekent dat de vertrouwenspersoon zijn eigen verantwoordelijkheid niet kan nemen. Je kunt wel beloven dat er niets zal gebeuren zonder overleg. En je moet duidelijk maken dat jij het probleem niet kunt oplossen. Een docent is geen therapeut, dus zonder hulp van buiten kan het niet.”

Gedragregels over geheimhouding en de grenzen van de bemoeiing op school hebben algemene geldigheid. Scholen besparen zich een hoop narigheid door kennis te nemen van zulke regels. De brochure geeft er uitgebreide informatie over. De schrijvers gingen niet over één nacht ijs. Het eerste halfjaar van 1988 lazen ze alles wat los en vast zit over het onderwerp. Verschillende deskundigen werden geïnterviewd voordat het schrijven begon. Die lazen daarna de eerste concepten en gaven commentaar, onder andere over de ethische aspecten. Ook de vertrouwensinspecteurs werkten mee. Zij brachten de samenstellers op het idee om een aparte handleiding over ongewenste intimiteiten samen te stellen. Daarmee wordt begonnen wanneer het lopende project is afgerond.

Externe hulpverleners

Evenals op de andere scholen in het project ging het werk aan de brochure op 's Gravenpoort gepaard met concrete activiteiten. Hoewel de school al vanaf de oprichting, zeven jaar geleden, de leerlingen voldoende mogelijkheden biedt om volwassenen in vertrouwen te nemen, ontbrak het lange tijd aan goede contacten met hulpverleners buiten de school. Martin Hesselberth: „Met het RIAGG ging het nog wel, maar het maatschappelijk

werk en de Raad voor de Kinderbescherming stonden nogal ver bij ons vandaan. We hoorden bijvoorbeeld zelden of nooit hoe het met leerlingen afliep die via de school bij deze instellingen terecht waren gekomen. Voor de ouders waren de hulpverleners overigens ook niet erg gemakkelijk aan te spreken. Je zag dat zij de leerkrachten steeds meer als hulpverleners benaderden. Dat zegt wel wat over de drempelhoogte van de officiële instellingen.” Hesselberth schreef hierover in 1988 een brief aan de onderwijscommissie van de gemeenteraad. De wethouder reageerde door overleg op gang te brengen tussen vertegenwoordigers van onderwijsinstellingen, hulpverleners en de gemeente. De contacten resulteerden in een map 'Jeugdhulpverlening Onderwijs'. Het is een catalogus van alle instanties die bij zware problemen van leerlingen betrokken kunnen zijn, van politie tot kindbescherming, van huisarts tot vertrouwensinspecteurs. In het kort staat vermeld welke activiteiten van de verschillende instellingen verwacht mogen worden.

Het bleef niet bij een schriftelijke kennisgeving. Voor het hele onderwijs in Ca-

pelle werd een studiebijeenkomst gehouden, waar onderwijspersoneel en hulpverleners elkaar ontmoetten. Er volgen binnenkort kleinere studiedagen op de afzonderlijke scholen. Die staan in het teken van de praktische vraag: 'We zien wel dat er wat met een leerling aan de hand is, maar we weten niet wat we moeten doen'.

Tien tot vijftien gevallen

Op Hesselberth's school werden in de loop van de jaren zo'n tien tot vijftien gevallen van mishandeling of incest gesignaleerd. Een aantal dat enkele jaren geleden nog groot opzien gebaard zou hebben, maar dat inmiddels past in het algemene beeld. *Bestaat er bij het personeel geen angst voor moeilijkheden als achteraf blijkt dat er ten onrechte aan de bel is getrokken?* Het beladen woord 'Bolderkar' valt: een instelling kan zich lelijk in de problemen werken, als zij de indruk wekt een heksenjacht op ouders te hebben geopend. Martin Hesselberth is er niet zo beducht voor: „Een school is niet te vergelijken met een centrum als De Bolderkar, waar alleen kin-

deren met problemen komen. Het is eigenlijk uitgesloten dat bij ons ten onrechte de indruk kan ontstaan dat er iets met een leerling aan de hand is. Je kent de kinderen in hun normale doen. Bij de leerlingbegeleiding worden verschillende observaties naast elkaar gelegd. Alleen, je weet aanvankelijk vaak niet wat de oorzaak is van onrustig gedrag, gebrek aan concentratie of andere signalen. Tenzij een leerling er zelf mee komt. Dus moet je heel voorzichtig gaan zoeken. In de regel breekt de dijk wel door, als er van onze kant een heel kleine opening wordt gemaakt.”

Plan voor preventie zelfmoord jongeren

UTRECHT, 7 febr. — Het RIAGG in Drenthe heeft een programma ontwikkeld om zelfmoord onder jongeren te voorkomen. Het voorziet in preventie en begeleiding van psychosociale problemen bij jongeren van 12 tot 18 jaar en in een cursus leerlingbegeleiding voor docenten. De Regionale Instelling voor Ambulante Gezondheidszorg (RIAGG) begon in 1985 met het preventieproject nadat drie leerlingen van het Nassaucollege in Assen kort na elkaar zelfmoord hadden gepleegd.

De brochure is gericht op de praktijk. In een inleidend hoofdstuk worden enkele ervaringen met leerlingen verteld. Na een beschrijving van de taak van de vertrouwenspersonen op school, volgt een overzicht van de signalen die aanleiding geven tot het vermoeden van mishandeling of seksueel misbruik. In een hoofdstuk over de reactiepatronen van onervaren volwassenen wordt de lezer een spiegel voorgehouden van zijn eigen houding. Zo vertoont iedereen die te maken krijgt met zware problemen, wel eens de neiging tot vluchtgedrag: misschien valt het allemaal wel mee. Een meisje dat uit loyaliteit met haar vader uitlegt hoe aardig de man is, brengt de vertrouwenspersoon in de verleiding af te zien van verdere stappen. Zeker als deze vader ook nog eens bekend staat als een beer van een vent met neiging tot opgewonden gedrag. In zulke gevallen heeft de vertrouwenspersoon een 'achtervanger' nodig, iemand uit het team die in de tweede lijn voor ondersteuning zorgt.

Er komt nogal wat kijken voor een verantwoorde aanpak van zware leerlingproblemen. Die valt niet van de ene dag op de andere te realiseren. De brochure bevat daarom suggesties voor een stapsgewijze opbouw. Het boekje verschijnt in het voorjaar. Staatssecretaris Wallage zal waarschijnlijk het eerste exemplaar in ontvangst nemen.

Onno Bosma

De brochure over zware problematiek bij leerlingen kan al besteld worden: bij Martin Hesselberth, Scholengemeenschap, 's Gravenpoort, Kanaalweg 52a, Capelle aan de IJssel, telefoon 010-4516555.

DUCO VAN WEERLEE VK 3

BALINESE BABELS

vroeg krijgen ze verantwoordelijkheden te dragen. Mijn motorduivel wist als kind al dat hij dokter wilde worden, maar eerst leerde hij bij zijn vader eenden hoeden en bij zijn ooms houten kikkers schuren en invetten. Op die manier verdienen veel kinderen hun schoolgeld. Zelden hoor je een Balinees kind huilen en een kind slaan wordt gezien als een barbaarsheid. Als de kleine zijn huiselijke plicht heeft gedaan, is hij vrij met zijn vriendjes op avontuur te gaan of de bij elkaar gebietste penningen om te zetten in iets lekkers of voedzaam in de warung op de hoek. Betrekkelijk onbekommerd, nog niet geplaagd door verlangens naar motoren en vrouwen, struint het jonge volkje over pasar en sawah, zuigend op kauwgom met een gemeen chemisch luchtje die zich laat opblazen tot kleurige luchtballon. De jongste zoon van een onderwijzer die mij een gloednieuwe cottage heeft verhuurd in het rijstveld, vindt het maar niks dat ik al dat gerief in mijn eentje consumeer. Aanvankelijk wat bedeesd, maar allengs groeiend in zelfvertrouwen, komt hij op bezoek. Niet vanwege de thee, niet vanwege mij, maar om een of meer van zijn vriendjes mijn badkamer te demonstreren. Die is inderdaad riant. Door je met je voeten krachtig af te zetten tegen de ene muur kun je op je navel bijna drie meter over de tegels zeilen tot aan de andere muur. Bolle buikjes, stralende ogen, gezond als padi te velde.

compleetheid. Ineens valt op hoe broekjes en bloesjes mensen ten onrechte in tweeën delen. Kinderen zijn de multifunctionele vrijetijdscentra van de Derde Wereld. Ze hebben weinig meer nodig dan zichzelf en elkaar om het leuk te hebben. Er wordt gesnerpt, geboerd, geplast. Niets wijst erop dat mensenvlees van zeventig maanden eens zal rotten, al blijken ze — als het mondje opengaat — soms te wisselen als volwassen bankiers. Een plank met een touwtje is een geweer, een lege plastic fles is gemakkelijk tot dinky toy te verbouwen. Er worden spelletjes bedacht, opgaven verzonnen, rollen verdeeld. Soms lijkt dit cabaret op hard werken, alles beweegt en wordt bewogen, totdat opeens de stroom uitvalt. Van het ene moment op het andere kunnen ze in slaap vallen, de vaan strijken. Kijk, daar ligt weer zo'n kleine korporaal, net niet in een plas. Aan zijn half geopende mond ontsnapt een vlinder. Aan de vruchten kent men de boom, Balinese kinderen worden vertroeteld, niet verwend. Ze worden ingezeept, gekoeneerd en voor een fooi ingehuurd, maar ze worden niet in een kindereservaat geduwd met kindernormen. Weinig wordt voor ze verborgen gehouden en al

De Kinderen

En ondertussen — ik weet het — wordt er steeds meer van dit grut geboren en sterft er steeds minder aan kinderziekten. Al die overdadige kinderzegen is het werk van een ontketende Brahma, want al kent elke Indonesiër de slogan „Twee kinderen is genoeg”, behalve in de grote steden en onder de beter gesitueerden is gezinsplanning in dit land geen populaire praktijk. Zo wordt ook hier wie rijk was rijker en wie arm was armer, behalve in kindertal.

hotelkamer stortte, was er van die schoonheid weinig over. Een zwaar verlopen man, met het uiterlijk van een schildpad die onder de trein was gekomen. Ook voor het verval heeft Weber oog, al zou je dat meestal niet uit zijn foto's zeggen. Tijdens zijn opleiding werd hij beïnvloed door het werk van fotografe Diane Arbus, die een sterke voorkeur had voor de aangetaste medemens. Weber: „Veel mensen vinden haar werk grotesk, maar ik zie vooral haar grote gevoeligheid voor wat mensen uniek en mooi maakt, hoe raar ze er ook uitzien.”

Raar lijkt verder geen maatstaf voor Weber. Schoonheid is mooi maar voor sterren heeft hij nauwelijks belangstelling. Zijn sterren zijn mensen die aan het begin of het einde van een carrière staan. Zijn tweede film — *Let's get lost* — had de door hem vereerde Chet Baker als hoofdpersoon. *Blame it on my youth* was de oorspronkelijke titel van de film. Datzelfde lijken zijn fotomodellen uit te drukken. In zijn boek *O Rio de Janeiro* spat de sensualiteit van onschuldige en tegelijkertijd uitdagende donkere teeners. Het is vooral de

combinatie die hem boeit. De grote witte mannenonderbroek die het geslacht alleen maar aantrekkelijker doet uitkomen. Een satijnen badjasje, waaronder twee magere jongensbeentjes. Jongens die elkaar met een harde linkse proberen te raken maar die elkaar ook zwetend en moe van het macho-zijn betasten. En overal altijd weer erotiek. De erotiek van een wit T-shirt zonder mouwen en de erotiek van een gebroken neus.

INEKE VAN DEN BERGEN

Broken Noses van Bruce Weber, 12 februari BRT 2 om 20.50 uur.

BRAHMA is de schepper, hij die het leven maakt. Dan is er Vishnu, de manager, die het behoedt en beschermt. En ten slotte Shiva, de vernietiger, die het oude uitwist en ruimte schept voor het nieuwe. Op school heeft Nyoman geleerd van deze Heilige Drie-eenheid en als hij op zijn motorfiets de secundaire weg afstormt van Kintamani naar Tegalsuci legitimeert hij zijn levensbedreigende rijstijl door te roepen dat Shiva in hem is gevaren. De meeste kippen worden op een veer na gemist, maar als een moederkloek met haar kuikens juist als wij eraan komen suizend de rijweg oversteekt, klem ik mijn kaken op elkaar. Alsof er een kussensloop wordt leeggeschud! Bij het eerstvolgende dorp verlaat mij de vrees voor een koloniale bemoeial door te gaan, want hier wonen kinderen en in mij ontwaakt Vishnu die hun leven wenst te beschermen. Wat grote jongens hebben met motoren, rookwaar en meiden, hebben kleintjes met water. Een tropische regenbui, een sloot met al dan niet stromend water, eventueel de betegelde vloer van een badkamer, alles is goed als het maar nat is. In een wip ondoet men zich van de luttele kleertjes, opdat een geboortelijke gaafheid wordt herwonnen. Gehaast en opgewonden gunt men zich nauwelijks de tijd het textiel op een droge plek te deponeren. Als er een waterleiding springt of een drinkwaterreservoir overloopt, mogen wij van een buitenskans spreken. Kwetterend als spreeuwen en dol van pret benat men zich uitbundig aan een overdadige vloeibaarheid die daar even kosteloos voorhanden is. De toeschouwer ziet satijnen huidjes opglimmen in gepolitoerde

Erotiek van een gebroken neus

VK 10
Magere, gespierde jongenslijven, crew-cut of kuif en een fanatieke lust om te winnen. Gebroken neuzen maken het er alleen maar mooier op. Fotograaf Bruce Weber draaide een paar jaar geleden zijn eerste film, *Broken Noses*. Als fotograaf introduceerde hij „het sensuele van een mannenlijf”, met foto's van zeer aantrekkelijke, vaak spaarzaam geklede jongemannen. De foto's verleidden menig criticus tot beschouwingen over het onnatuurlijk volmaakte van de gefotografeerde mannen, maar vooral over de vraag of de modellen nu homo- of heteroseksueel waren en of de fotograaf niet zelf latent homoseksueel was. Het antwoord op beide vragen zal mij worst zijn: mannen met prachtige armen verdienen aandacht van alle denkbare geslachten. Weber pikt zijn modellen van de straat op en presenteert de lijven in weinig of gerafeld textiel. De volmaaktheid van de jeugd die onherroepelijk verloren zal gaan. In *Broken Noses* lijkt de jeugd de toekomst nog te hebben. Jongens tussen de tien en zestien jaar, opgegroeid in sloppenwijken, met bijnamen als *The Bomber* en *The Warrior*. Een jonge lichtgewicht bokser, Andy Minsker, leidt hen op in zijn boksklub in Portland. Dat betekent discipline en hard werken. Ze hebben er alles voor over om ooit bokskampioen te worden. Ze nemen macho-poses aan, maar tonen elkaar ook hun genegenheid. Minsker lijkt op trompettist Chet Baker, die op 23-jarige leeftijd, eveneens onfatsoenlijk knap was. Toen de laatste in mei 1988 uit het raam van een Amsterdamse

536

De kindervriend

NRC 3

Achterin de auto reden we via Loosdrecht van Hilversum naar Amsterdam. Geen van beiden had het steeds wisselende landschap op dit traject de laatste tijd gezien, beurtelings spraken we er onze verbazing over uit over de verworpingen die de economie in de natuur had aangericht, maar gelukkig was daar nog de storm. Daar kon niemand iets aan bederven. De chauffeur mengde zich in het gesprek. Hij had eerst een deel van het dak van het Amsterdamse Centraal Station eraf zien vliegen (Vloog het echt door de lucht? Jazeker!) en op de weg naar huis nog een vrachtwagencombinatie van veertig ton waargenomen, ook in de lucht. Hoopvol keken we naar de Loosdrechtse plas waar alweer schuimkoppen op de golven stonden, maar we zagen nog niets groots in de lucht dat daar niet hoorde. Dat is vaak een van de aange-naamste dingen die een mens kan overkomen: iets groots te zien op een plaats waar het niet hoort. Meestal is het er dan door 'de natuur' terecht gekomen. Bij de uitbarsting van de Krakatau (1903) is door de vulkanische krachten een vloedgolf veroorzaakt die een zware raderboot vele kilometers landinwaarts op een berghelling heeft gesmeten. Destijds kende ik een beursredacteur van wie niemand wist dat hij een poëtische kant had, maar op een stormachtige dag kwam hij met een nat pak op de krant, doorweekt, en toen bleek dat hij 's ochtends vóór het werk altijd de eenden voerde en door een rukwind bij zijn vriendjes was gegoooid. Ontmaskerd. Ga zo maar door. Over het weer schrijven is ondankbaar werk omdat iedereen de hele dag er al over praat, zeker in Nederland als het hard heeft gewaaid. Om u de waarheid te zeggen: dit onderwerp hangt me de keel uit. Daarom een klein verhaaltje. Waar gebeurd. Het Victoria Hotel in Warschau heeft twee grote liften. Het is Driekoningen. Een aantal Warschause notabelen, of in ieder geval mensen met geld, viert dit feest in het hotel. Er is een zaaltje gehuurd, er wordt flink gegeten, de talrijke kleine kinderen, keurig aangekleed, met vrolijke hoedjes op, slagen erin, zich te verwijderen van de volwassenen. Ze doen wat alle kinderen doen die zich heben verveeld: hard

rennen. Dat valt daar in die enorme lobby goed te doen. Een paar meisjes hebben nog eer ander spelletje bedacht: als eer van de liften beneden is en de deur gaat open, springen ze erin en vlug eruit, vóór het ding weer naar boven gaat. Een klein waagstuk. Een man wil naar de zevende verdieping, drukt op de knop terwijl de meisjes nog in de lift staan. Eén springt eruit, hij ziet haar wegrennen. De andere is niet vlug genoeg en moet mee naar boven. Daar staat die man met een beteuterd kijkende kleine Poolse. Hij glimlacht haar vaderlijk toe, het kind glimlacht terug. Zo erg is het allemaal niet, ze is gerustgesteld. Op de zevende verdieping: de deuren schuiven open, hij maakt aanstalten de lift te verlaten, en nu begint het kind onbedaarlijk te huilen. Ze is bang. Hij denkt aan het ogenblik waarop hij, vijf jaar oud, ontdekte dat hij zichzelf had opgesloten in een wc en niet meer wist hoe hij het grenzeltje moest losdraaien. Dat zijn vreselijke ogenblikken. Hij zal weer met haar naar beneden gaan. Hij weet niet dat het andere meisje naar haar vader is gerend en heeft verteld dat Danuta met een vreemde man in de lift met onbekende bestemming is vertrokken. De lift is weer beneden. Terwijl de deuren opengaan, wrijft Danuta de laatste tranen uit haar ogen. De man, zich vaag tevreden koesterend in het besef van zijn goede daad, wordt geconfronteerd met de vader van Danuta en twee van zijn vrienden, alle drie in vechthouding. Voor iemand die geen Pools spreekt is dit een buitengewoon moeilijk parket. Hoe heeft deze kindervriend zich hieruit gered? Oplossing misschien volgende week, tenzij u zelf een betere weet.

GEEN OPLOSSING...
K.O. P.F.

S. Montag

LINGUISTE HOUDT VANDAAG LEZING OVER VERSCHILLENDE SPREEKSTIJLEN VAN MANNEN EN VROUWEN

Jongetjes vallen al in de crèche meisjes in de rede

VK 3

HET JONGE MEISJE in gezelschap behoort een vervelende spreker met evenveel belangstelling te volgen als een interessante spreker. Zij moet geduldig tweemaal dezelfde anekdote aanhoren en bij de pointe de grootste pret tonen." Dit voorschrift uit een etiquette-boek uit 1899 zal niemand meer aanspreken. Toch spelen meisjes en vrouwen in gemengd gezelschap nog steeds de tweede viool. Dat blijkt bijvoorbeeld uit een onderzoek naar humor, status en sekse, dat in de Verenigde Staten is uitgevoerd onder de medische staf van een psychiatrische inrichting. De hooggeplaatste mannen maken de meeste grappen ten koste van anderen; de mannen die laag staan in de hiërarchie, maken vooral grappen ten koste van zichzelf; de vrouwen lachen alleen maar om de grappen van de mannen. „Humor is een middel om je positie in een gesprek te versterken”, zegt Ingrid van Alphen, linguïste en universitair docente vrouwenstudies aan het Instituut voor Algemene Taalwetenschap van de Universiteit van Amsterdam. „Je kunt er iemand mee van tafel vegen door haar of hem belachelijk te maken. Je kunt jezelf populair maken door de lachers op je hand te krijgen. Maar het zijn altijd mannen die dat doen. Al op zesjarige leeftijd beginnen jongetjes in humor het initiatief te nemen; meisjes reageren alleen maar.”

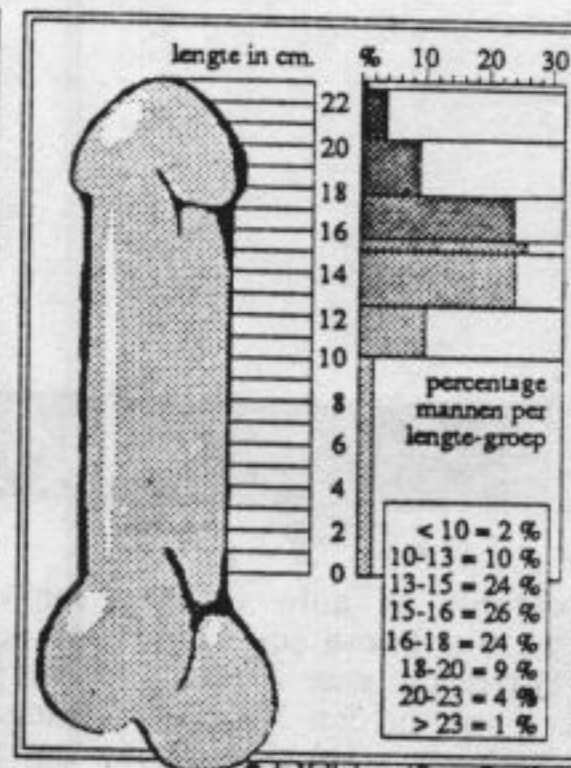
Sociale invloeden op taalgebruik is het thema van het symposium dat de Stichting voor Publieksvoorlichting over Wetenschap en Techniek vandaag in de Utrechtse Jaarbeurs organiseert. Behalve het Fries, minderheidstalen, Vlaams en dialecten worden ook de verschillende spreekstijlen van vrouwen en mannen onder de loep genomen. Ingrid van Alphen neemt dit laatste voor haar rekening. Van Alphen is bezig aan een onderzoek naar het taalgedrag van meisjes en jongens op zes-, negen-, twaalf- en zestienjarige leeftijd. Negenjarige meisjes spreken nog luid en duidelijk; als ze twaalf zijn, fluisteren ze haast. Jongens hebben juist de neiging het volume op te voeren en dwars door elkaar heen monologen te voeren. Van Alphen: „Voor mannen is spreken een manier om zich te manifesteren, om te laten horen: ik ben er ook nog. Op de televisie zag ik minister Andriessen in *Het Capitoel* eens een lang betoog houden, waarna een mannelijke gesprekspartner, geheel onnodig, dat nog eens ging samenvatten. Die wou ook wat te zeggen hebben. Het doet er niet toe wat je zegt, als je maar aan het woord bent.” In onderzoek naar taalvermogen van meisjes en jongens komen meisjes er meestal gunstig uit. Ze leren eerder praten dan jongens, zijn beter in taal op school, en hebben veel minder vaak last van taalstoornissen, zoals dyslexie. Toch zijn de grote sprekers zelden spreeksters. In discussies en in het openbare debat houden vrouwen zich maar slecht staande en voeren mannen

de boventoon. Het verschil in spreekstijlen is de oorzaak van de mannelijke dominantie. Vrouwen doen veel moeite het gesprek gaande te houden door vragen te stellen en bemoedigend te knikken of te hummen. Ze wachten netjes op hun beurt. Zijn ze eenmaal aan het woord, dan laten ze zich gemakkelijk (door mannen) interrumpieren; vervolgens vallen ze weer stil. Terwijl vrouwen zich behulpzaam opstellen, gedragen mannen zich meer als concurrenten, niet alleen tegenover vrouwen, maar juist ook tegenover elkaar. Mannen nemen vaak het woord, claimen veel spreektijd, laten zich niet door interrupties van hun stuk brengen en zijn stellig in hun uitspraken dan vrouwen. Als ze nog maar nauwelijks kunnen praten, beginnen jongetjes hun vrouwelijke leeftijdgenootjes al in de rede te vallen. De meisjes laten zich dan nog niet het woord afnemen. Maar naarmate ze ouder worden, worden ze steeds stiller in gemengd gezelschap, zegt Van Alphen. Zij is vooral geïnteresseerd in de sociale invloed die leidt tot dit verschillend taalgedrag bij vrouwen en mannen. Biologische bepaaldheid vindt zij een eng onderwerp. „Het enige dat in alle culturen is aangetoond, is dat jongens actiever en agressiever zijn dan meisjes. Omdat dit universeel is, zou het een kwestie van aanleg kunnen zijn. Maar de biologische factor verklaart nooit alles. Neem bijvoorbeeld de stem. Vrouwen hebben weliswaar een hogere stem dan mannen doordat hun strottehoofd anders in elkaar zit, maar er is een grote overlap in het middenregister. Het middenregister wordt echter weinig gebruikt. Vrouwen gaan er in de regel boven zitten en mannen eronder. De sociale norm wil dat kennelijk zo. Het biologische verschil wordt daardoor versterkt.”

Van Alphen zoekt de oorzaak van verschillend taalgedrag in de verschillende subculturen van meisjes en jongens. Meisjes trekken in twee- en drietalen op, waarin de gelijkheidsideologie heerst; jongens verkeren in grote groepen, die meer hiërarchisch zijn geordend. Daardoor leren jongens al snel in groot gezelschap het woord te nemen en te houden, terwijl meisjes beter zijn in het voeren van intieme gesprekken. Al tussen hun tweede en derde jaar kiezen kinderen seksgenoten om mee te spelen. Een verklaring hiervoor is dat kinderen kameraadjes zoeken die zijn zoals zijzelf, en dat is eerder een seksgeenoot dan een kind van het andere geslacht. Vervolgens versterkt dit verschijnsel zichzelf. Als twee jongetjes met elkaar spelen, zal een meisje zich niet zo snel bij hen mogen aansluiten. Maar ook ouders zien erop toe dat hun kinderen met seksgeenootjes spelen, zo blijkt uit onderzoek. Van Alphen ziet dat in haar eigen omgeving bevestigd. In de babycrèche van haar dochttertje klaagden ouders erover dat er zo weinig jongetjes in de groep zitten. „Alsof dat schadelijk zou zijn voor hun zootje. Ik heb een moeder tegen een jongetje horen zeggen: 'Nou, Bastiaan,

BETER EEN DIK LID DAN EEN LANG LID VK 1-2

Het laatste taboe, schrijft de Gay Krant: de lengte van de pik. Dick de Groot onderzocht voor het homomagazine de fabeltjes en waarheden over het formaat van het lid. In Nederland niet, wel in de VS is, beweert De Groot (pseudoniem?), onderzoek gedaan naar gemiddelde lengtes van het mannelijk apparaat. Daaruit zou blijken dat de meeste erecties tussen de dertien en achttien centimeter meten. Die van groter dan 22 centimeter, moeten als uiterst zeldzaam worden beschouwd, wat ze ook beweren, de heren. Dat zwarten groter geschapen zouden zijn dan blanken is een fabeltje, schrijft De Groot. In ontspannen toestand is er inderdaad een verschil ten faveure van de donkergekleurde mens. Maar met de zwellichamen in vol bedrijf is er geen noemenswaardig verschil waar te nemen. De Gaykrant maakt melding van het bestaan van een Amerikaans blad dat eens per kwartaal een lijst publiceert met piklengtes van beroemdheden. Zo zou er bij Charlie Chaplin sprake zijn van een „achtste wereldwonder”, had Jimi Hendrix iets van ongeveer het formaat van zijn gitaar en

zat er bij Rock Hudson een flauw bochtje in. Overigens hebben onderzoekers al enige tijd geleden vastgesteld dat de dikte van het lid in het algemeen een veel grotere rol speelt in de seksuele beleving dan de lengte van het geslacht.

VK 7

Leo Vroman schreef een brief aan de redactie (hij werkte al eens eerder mee) en sloot een scrabble-achtige computertekening bij („nooit”, „dooi”, „dood”, „nood”, „god”: kortom een woord luster). Het jongetje Peter van Herpen schreef op 21 februari 1967 een brief aan Hanlo over de ANTIBATMAN-CLUB („daaag ach... ik wou u nog wat vragen zijn er spoken in uw kasteel of is

je hebt vandaag het rijk alleen.' Terwijl er zeven baby's in de crèche lagen! Maar dat waren kennelijk meisjes. Mij was dat niet eens opgevallen." Het opheffen van de subculturen is niet mogelijk en wellicht ook niet wenselijk. Maar in plaats van ze te versterken zouden ouders hun kinderen moeten stimuleren gemengd gezelschap te zoeken, meent Van Alphen. Het nadelige gevolg van de strikte scheiding tussen de meisjes- en de jongenswereld is immers dat vrouwen in het openbare leven slecht functioneren en dat mannen nooit leren intieme gesprekken te voeren. Meisjes en jongens zouden beide vaardigheden moeten leren beheersen. Minister Maij-Weggen van Verkeer en Waterstaat heeft volgens Van Alphen deze „tweetaligheid” aardig onder de knie. „Ik heb Maij-Weggen eens bestudeerd toen zij op de televisie werd geïnterviewd. In haar manier van luisteren is zij heel vrouwelijk. Zij keek de interviewers beurtelings belangstellend aan en sloot met een

kort tussenzinnetje aan op de gestelde vragen. Maar in haar betoog is zij heel stellig op een mannelijke manier. Tot driemaal toe werd ze geïnterrupteerd, maar zij kon het woord houden. En toen zij uitgepraat was, glimlachte zij, verontschuldigd en superieur tegelijk." Maar de wereld weet nog geen raad met dit soort vrouwen, meent Van Alphen: „In *NRC Handelsblad* las ik de kop: 'Maij-Weggen blijkt van zich af te kunnen bijten'. Dat is blijkbaar nieuws. Interrumpieren is de mannelijke norm. Zeker in de politiek. De interruptiemicrofoon in de Tweede Kamer bevestigt dat. „Van vrouwen wordt verwacht dat ze zich hieraan aanpassen. Maar als ze dat doen, wordt dat pinnig, kattig of op z'n minst opmerkelijk gevonden. Kennelijk is er nog een ongeschreven etiquette dat vrouwen in gezelschap belangstellend en geduldig behoren te zijn.”

JOSE VAN VONDEREN

HOMO'S IN CHINA: BRAKEN HELPT VK 6

Chinezen staan mild tegenover homoseksualiteit. De homoseksuele geaardheid is in China geen zonde maar hoogstens afkeurenswaardig als iets dat getuigt van slechte smaak. China kent geen belangenorganisatie als het COC. In het Rijk van het Midden is de geaardheid dan ook zelden onderwerp van gesprek, van berichtgeving in de media of flauwe grappen. Veel Chinezen geloven dat dit komt doordat homoseksualiteit in hun land aanzienlijk minder voorkomt dan in het Westen. Er is zelfs een moderne seksuologe opgestaan, voor zover bekend China's eerste die aan de weg timmert, die dat beaamt. Gao Caiqin (56) erkent dat ze niet weet welk percentage van de Chinese bevolking homoseksueel is. Vast staat volgens haar wel dat het aantal relatief gesproken geringer is dat in westerse landen. Ze heeft er onderzoek naar gedaan. Van de door haar benaderde duizend mannen bleken er maar drie homoseksueel te zijn.

Daarbij komt dat Chinese artsen erachter zijn gekomen dat de geaardheid een mentale ziekte is en bovendien te genezen. Als therapie zijn ontwikkeld pijnlijke elektrische schokken en kruiden die leiden tot braken (overigens technieken die veel eerder ook door geneesheren in het Westen zijn bedacht). Na analogie van het Pavlov-hondje zou het opwekken van onlustgevoelens ter afmoediging van seksuele fantasieën leiden tot het afleren van homoseksueel gedrag. Gao vertelt trots het succesverhaal van een zeventienjarige jongen die al twaalf homoseksuele partners had gehad nadat hij op de televisie een mannelijke ster had gezien. „De jongen werd verliefd op deze ster en wilde een vrouw worden om een man als de filmster te kunnen vinden. Na zijn genezing was hij zeer gelukkig en kuste hij de dokters op hun wangen bij wijze van dankbetuiging.”

Britse jongeren zijn verwende krenge

BRITSE jongeren zijn verwende krenge. Ze zijn de meest hebbelijke en egoïstische mensen uit de geschiedenis van Groot-Britannië. Dit harde oordeel velt een Londens bureau dat vragen stelde aan ruim driehonderd jongeren van 15 tot 25 jaar.

Het onderzoek van Gold Greenlees Trott kreeg zelfs de titel 'Verwende Krenge'. Veel geld verdienen vinden de meeste jongeren het allerbelangrijkst. En ze zijn niet bereid mee te betalen aan een beter milieu. 'Groenbelasting', zoals dat heet, vinden ze belachelijk. Ook de 'grijze golf' zien veel jongeren niet zitten. Ze hebben weinig zin belasting te betalen omdat er steeds meer bejaarden komen. Ze voelen er niks voor op te draaien voor verzorging van mensen.

Terwijl in Nederland meisjes een gezin belangrijker vinden dan een carrière, is dat in Groot-Britannië precies andersom. Driekwart van de meisjes vindt werken belangrijker dan kinderen, 'die toch alleen maar last veroorzaken'.

En over aids zijn de jongeren keihard. Ze zien de ziekte alleen als een probleem als je het zelf krijgt. Dit onderzoek heeft in Engeland veel stof doen opwaaien. Een ding is echter twijfelachtig: het bureau geeft de schuld aan de ouders, zonder dat daar goed onderzoek naar is gedaan. „Deze kinderen zijn opgevoed door ouders bij wie meer scheidingen voorkomen dan ooit. De ouders, zelf bang om hun baan te verliezen, hebben hun kinderen gedruild in streven naar succes en materialisme”, aldus het bureau.

Man dramt en graait tot hij zijn zin krijgt

JE MOET VROUWEN gewoon opwarmen. Dat heeft wat aanloop nodig en op een gegeven moment hebben ze wel zin. Heel wonderlijk, zo gebeurt dat dus ook. Daarom is aandringen ook heel belangrijk: want veel vrouwen komen soms gewoon over de brug en dan vinden ze het uiteindelijk wel heel erg lekker."

Dat zegt de 28-jarige man wiens manier van aandringen bestaat uit het net zo lang graaien naar de geslachtsdelen van zijn vriendin tot zij het afwerpen moe wordt en maar toegeeft. Hij is een van de twintig mannen van wie psycholoog Joop Beelen via diepte-interviews probeerde te achterhalen waar voor hen de grens ligt tussen verkrachten en verleiden.

Beelen vroeg aan de mannen hoe zij reageren wanneer hun vrouw of vriendin geen zin heeft om te vrijen. Vrouwen zijn nu eenmaal niet altijd in de stemming voor een neukpartij. Ze hebben geen zin in seks als er problemen zijn in de relatie, als ze het druk hebben op hun werk of als ze zich om een andere reden moe of vervelend voelen. Bij mannen, ontdekte Beelen in het spoor van eerdere onderzoekers, wordt de behoefte aan neuken sterk losgekoppeld van andere gevoelens.

De termen die mannen het meest fre-

quent in de mond nemen om hun manier van aandringen op seks te omschrijven, zijn „zeuren en drammen". Dat komt neer op blijven vragen, blijven aanraken, blijven doorgaan, blijven proberen.

Veel vrouwen voelen zich schuldig wanneer zij vaak geen zin hebben met hun partner te vrijen. Van die schuldgevoelens maken de mannen ook gebruik. „Mijn eerste reactie is altijd een soort van teleurstelling", vertelt een dertigjarige leraar. „Ik reageer dan heel vaak door te zeggen: We vrijen ook niet vaak." Beelen heeft de ondervraagde mannen gevraagd zelf te schatten hoeveel druk zij nu eigenlijk op een niet-willende partner uitoefenen. Volgens de mannen viel dat reuze mee. Beetje overhalen, beetje zeuren — daarmee was het wel bekeken. De psycholoog treft in zijn onderzoeksgroep echter slechts één man aan die zich beperkt tot verleiden, drie die niet verder gaan dan „overhalen", en veertien die zich schuldig maken aan „druk uitoefenen", „dwingen" en „even afmaken".

Onder dit laatste verstaat Beelen gewoon doorgaan met neuken wanneer halverwege het vrijen blijkt dat de vrouw niet zo'n zin (meer) heeft. Het gedrag van twee mannen definieert de onderzoeker zelfs als verkrachting. Dat zijn de mannen die met fysieke druk,

zoals de almaar graaiende handen, hun vrouw ertoe brengen de seksuele attenties in vredesnaam maar over zich heen te laten komen.

De ondervraagde mannen bagatelliseren niet alleen de mate waarin zij druk uitoefenen, zij geven er ook de voorkeur aan te denken dat hun vrouw of vriendin het eigenlijk niet zo erg vindt. De mannen merken wel dat de vrouw in een dwangsituatie niet zo enthousiast reageert, maar praten zichzelf aan dat zij er fysiek misschien toch nog wel iets positiefs aan beleeft. „Een lichaam blijft een lichaam en dan wordt die geest maar even uitgeschakeld. Want dat lichaam reageert gewoon. En dat kun je dan best een beetje forceren."

Vrijen na aandringen blijkt vaak neer te komen op wat Beelen „opblaasaks" noemt: neuken met een vrouw die dat slechts gedooft. Beetje saai, vinden de ondervraagde mannen. Maar aan de andere kant: klaarkomen heeft ook wel wat.

Een aantal van de door Beelen geïnterviewde mannen benadrukt dat zij nu minder of niet aandringen. Zij zijn er meer van overtuigd geraakt dat een vrouw het recht heeft „nee" te zeggen of hebben zelf ook een periode meegemaakt waarin zij geen zin hadden te vrijen, zodat zij zich dat gevoel nu beter kunnen voorstellen. De interactie met

hun partner is beter geworden, sex is niet meer een onbeheersbare drang.

Beelens conclusie is dat mannen inderdaad in staat zijn hun partner te dwingen tot „het bedrijven van de liefde". Uit zijn onderzoek leidt hij af dat veel vormen van aandringen — anders dan zijn geïnterviewden menen — „beter beschouwd kunnen worden als subtielere varianten op gewelddadige toenaaderingspogingen dan als botte varianten van verleiding".

De psycholoog ziet veel overeenkomsten tussen de „gewone" man die zijn vrouw tegen haar zin het bed in manipuleert, en de verkrachter die zijn toevlucht zoekt tot grof geweld om seksueel gebied zijn zin te krijgen. Hij suggereert dat het seksueel-geweldprobleem slechts kan worden begrepen, als we ontdekken waarom de ene man lichamelijke geweld gebruikt om seksueel contact te forceren en de andere man eerder geneigd is subtielere dwangstrategieën te hanteren. Het onderzoek van Beelen kan gelden als een eerste stap in die richting.

JEANNE DOOMEN

Joop Beelen: Tussen verleiden en verkrachten.

An Dekker, f 27,50.
ISBN 90 5071 073 5.

Kamer houdt belastingheffing op pleegkind-vergoeding tegen

Van onze verslaggeefster **VK B**
DEN HAAG — Staatssecretaris Van Amelsvoort van Financiën zal moeten afzien van zijn voornemen om de vergoeding, die pleegouders ontvangen voor de verzorging van een pleegkind, fiscaal te belasten. Vrijwel alle fracties van de Tweede Kamer hebben gisteren een motie ondertekend waarin van de regering wordt gevraagd van dit plan af te stappen.

De motie — ondertekend door Groen Links, CDA, PvdA, VVD, D66 en RPF — werd ingediend nadat staatssecretaris Kosto van Justitie de Kamer daartoe onomwonden had uitgenodigd. Kosto, die met minister d'Ancona verantwoordelijk is voor de jeugdhulpverlening, vertelde dat de ambtenaren van Justitie en WVC nog geen succes hadden geboekt bij hun pogingen om de collega's van Financiën te bewegen tot intrekking van die belastingheffing. „Een motie van de Kamer zou onze positie versterken", zei Kosto.

Pleegouders die vrijwillig een pleegkind in huis nemen krijgen daarvoor een vergoeding, die is gebaseerd op de kosten van het eerste kind. Het departement van Financiën redeneert dat tweede en volgende kinderen altijd minder kosten dan het eerste kind. Omdat een pleegkind vrijwel altijd worden

opgenomen in een gezin waar meer kinderen zijn, is de vergoeding „alsof het pleegkind een eerste kind was" aan de ruime kant. Daarom dient deze vergoeding vanaf het jaar 1990 te worden opgeteld bij het belastbaar inkomen, aldus Financiën.

Justitie en WVC vinden het onjuist belasting te heffen over de pleegzorgvergoeding. Het is voor pleegouders vaak geen eenvoudige opgave om een pleegkind in huis te nemen. De animo daarvoor is toch al niet groot en die is nu nog verder teruggelopen omdat de toeloeft al niet zeer hoge vergoeding door de belastingdienst dreigt te worden afgeroomd, zo vrezen Kosto, d'Ancona en de Tweede Kamer.

Minister d'Ancona heeft de Kamer in de schriftelijke voorbereiding op het debat van gisteren laten weten dat in de vrijwillige pleegzorg op dit moment geld over is, onder andere omdat zich minder pleegouders aanmelden dan was verwacht. Dat geld hoeft niet te worden ingeleverd, maar mag worden gebruikt om de schrale vergoedingen, die de hulpverleners krijgen voor het begeleiden van pleegouders, wat op te krikken.

De minister gaf gisteren volmondig toe, dat deze wijze om financiële problemen in de pleegzorg op te lossen, eigenlijk niet voor herhaling vatbaar is. Het is een noodoplossing, die we in 1991 niet meer willen toepassen; dan moet er een deugdelijk oplossing zijn gevonden, zo meent de minister.

Verkleuren

Ze signaleerde dat er steeds meer kinderen van buitenlandse herkomst voor jeugdhulpverlening in aanmerking komen. „Het aanbod van de instellingen voor jeugdhulpverlening zal moeten verkleuren", zei ze. Het aandeel van jonge allochtonen die in aanraking komen met de gedwongen hulpverlening (waarvoor het ministerie van Justitie verantwoordelijk is) stijgt voortdurend. Van alle kinderen die onder toezicht werden gesteld (een voogd kregen) was in 1988 eenderde van Surinaamse of

Antilliaanse herkomst, 10 procent van Turkse en 20 procent van Marokkaanse afkomst. In de jeugdinternaten van Justitie is meer dan 40 procent van de jongeren afkomstig uit een culturele minderheid.

Staatssecretaris Kosto noemde het buitengewoon onwenselijk dat minderjarigen soms dagenlang in een politiecel zitten opgesloten. Maar om dat te voorkomen moet de capaciteit in de internaten worden uitgebreid. Daar wordt momenteel aan gewerkt en daardoor zal het probleem eind dit jaar grotendeels zijn opgelost, denkt Kosto. In 1989 kwamen duizend minderjarigen in een politiecel terecht. Ze verbleven daar gemiddeld vijf dagen.

Travestieten en transseksuelen bijeen op studiemiddag

Vader zou m'n poten breken

Door **NRC 5**
CAROLINE VAN DULLEMEN

Ogenschijnlijk is het een bijeenkomst van wat oudere, fraai uitgedoste dames en een enkele heer in krijtpak. Het timbre van hun stemmen, een lichte aarzeling in de beweging en een overdaad aan make-up doen het thema van de studiemiddag vermoeden: travestie en transsexualiteit.

De ruimte in de Vrije Universiteit heeft niet bepaald de allure van een nachtclub en dat is ook precies de bedoeling. De studiemiddag is georganiseerd om serieus aandacht te besteden aan datgene wat meestal alleen bekend is uit revues en komische acts. Ria Bremer praat met een aantal travestieten, hun partners en enige beroepsmatig betrokkenen, over de geheimhouding, de reacties en het taboe, naar aanleiding van het 20-jarig bestaan van de zelfhulpgroepen van de NVSH (Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming).

Travestie is het verschijnsel dat iemand zich incidenteel of permanent in kleding van het andere geslacht wil hullen. Dat hoeft beslist niet altijd een erotische lading te hebben, maar wanneer de behoefte niet van tijd tot tijd kan worden uitgeleefd loopt de innerlijke spanning enorm op. Een transseksueel heeft daarentegen het gevoel in het verkeerde lichaam te zijn geboren en wil dat meestal door middel van een operatie laten veranderen. Van travestie tot transsexualiteit is een glijdende schaal.

Hoewel Margreet Dolman travestie enigszins uit de lacherige sfeer heeft gehaald, kunnen mannen in vrouwenkleding het daglicht meestal niet velen. „Natuurlijk moest ik het verzwijgen", vertelt Thea, een kleine 'vrouw' met wit haar en een grijze rok. „Mijn

moeder zou gek zijn geworden van bezorgdheid, mijn vader zou al mijn poten hebben gebroken, mijn broers zouden zich hebben bescheurd en mijn huisarts zou me naar een psychiatrische inrichting hebben gestuurd."

Stephany, al dertig jaar de echtgenote van Dien, zegt met zachte stem: „Heel langzaam werd het bespreekbaar, ik zag wel dat er in mijn klerenkast werd gerommeld en mijn make-up werd gebruikt, maar ik dacht, als we getrouwd zijn en we gaan regelmatig met elkaar naar bed, dan gaat het wel over". Maar het is een diepgeworteld, onwrikbaar gevoel waarvoor tot nu toe geen enkele aanwijsbare oorzaak is gevonden. De neiging tot travestie begint meestal zeer jong. Opvallend is dat nogal wat travestieten erg mannelijk zijn als man en erg vrouwelijk als vrouw. De meesten zijn heteroseksueel en getrouwd. Veel partners hebben grote moeite met de travestie. Behalve het leiden van een dubbelleven hebben veel travestieten last van gevoelens van schuld en eenzaamheid.

De vrouw van Jo-Anne weet ervan, maar het blijft onbespreekbaar. Die morgen heeft 'hij' haar op de trein naar de wintersport gezet. „Het gevoel om voor het eerst na acht maanden weer een jurk aan te hebben... ik kon mijn nagels niet lakken van de spanning."

Jarretels

In een gezinssituatie komt er een dag dat de kinderen met de travestie moeten worden geconfronteerd. „We wilden de kinderen er niet insleuren. Niet de deur open en zeggen 'daar staat papa nou in zijn jarretels en vindt het nu maar mooi'. We hebben het geleidelijk aangepakt", zegt de slanke Renee met lang blond haar en fijn besne-

den gezicht. Thea was van jongs af aan gek op lingerie. De kinderen vroegen: „Waarom draagt papa altijd slippes van mama? Waarop Thea de mannenonderbroeken naast de slippes legde en zei: „Nu mogen jullie de mooiste kiezen, dan trek ik die aan." Ze kozen alle drie voor de kleurige broekjes." Volgens Thea zijn kinderen heel tolerant.

De meeste mannen zeggen in vrouwenkleden een andere emotionele kant van zichzelf te kunnen tonen, ze vinden zichzelf 'liever'. De tengerere Sabrina met zwarte krullen en een elegant mantelpakje leeft twee dagen in de week als vrouw in Amsterdam, waar ze een lesbische relatie is aangegaan. Aangezien ze een topbaan heeft, moet ze de overige tijd als man door het leven gaan. Ook de donkere Dianna gaat naar zijn werk in pak en das. Maar 'hij' heeft minder moeite met zijn dubbelleven. Dianna, gekleed in turquoise, en zijn vrouw Helen, twee Antilliaanse vrouwen die er oogverblindend uitzien, krijgen veel complimentjes. Helen, in felroze met een kunstig ineen-gelochten tulband van glanzende groene en gouden sjawls op haar hoofd, noemt hun situatie niet representatief. Helen: „Ik ben kunstenaar en beschouw de travestie van mijn man eigenlijk ook als kunst."

Vakbondsmann B. Top maakt duidelijk dat er in het bedrijfsleven nog geen sprake is van acceptatie. Tegenwoordig mag travestie dan geen grond voor ontslag meer zijn — in 1985 zijn ook veel algemene politieverordeningen gewijzigd — volgens Top zullen ongetwijfeld 'treitermethodes' worden toegepast om travestieten weg te pesten. „Ik word altijd jaloers als ik een advertentie voor een secretaresse m/v zie", zegt Jo-Anne. „Ik wilde dat ik dat kon".

„Je hebt geen geweld nodig om kinderen te boeien”

Van onze verslaggever
JEROEN TROMMELEN

UTRECHT — Hoewel het probleem bijna zo oud is als de televisie zelf, zijn ouders en leerkrachten er nog steeds niet uit: Worden kinderen negatief beïnvloed door geweld op de televisie? Bij een recente steekproef bleek 66 procent van kinderhoudend Nederland zich daar bezorgd over te maken. De Vereniging Pedagogogen voor de Vrede heeft het onderwerp daarom weer eens op de agenda gezet en houdt vandaag een symposium in Utrecht met de titel: „Door de buis genomen?”

VK 17

Op het symposium zal een eindredacteur van het Jeugdjournaal uitleggen hoe daar geweld wordt gehanteerd, waarom bepaalde beelden worden weggegooid en andere juist vertoond. Geweld kan wel, maar moet volgens het Jeugdjournaal vooral goed worden uitgelegd. De vereniging 't Kan Anders — voorheen verklaard tegenstander van alle fysiek geweld op tv — komt haar oude standpunt voorzichtig nuanceren.

Volgens een telling in 1984 is er op de Nederlandse tv tijdens de kindertijd om de vier minuten een fysieke geweldsactie te zien. Daarbij is onrealistisch geweld (zoals in tekenfilms) meegerekend. In de uren van acht tot half elf is dat een actie per vijftien minuten. Geweld speelt in kinderprogramma's dus een veel belangrijker rol dan in het overige aanbod.

Dr M. Vooijs (34), docent aan de vakgroep algemene pedagogiek van de universiteit in Leiden en enkele jaren geleden gepromoveerd op het onderzoek „Kritischer leren kijken naar televisiegeweld”, zal op het symposium uitleggen wat ouders hiertegen kunnen doen. Hij is zelf vader van twee jonge kinderen en behoort niet tot de vurigste bestrijders van tv-geweld. Ouders moeten volgens hem hun kroost vooral leren er kritisch naar te kijken.

In de praktijk komt dat neer op: leren dat de televisie niet de waarheid vertelt. Dat kost, geeft Vooijs toe, tijd en moeite.

En dat is energie die eigenlijk de makers van programma's zouden moeten opbrengen om goede televisie te maken. Maar opvoeding brengt dat soort dingen nu eenmaal met zich mee.

— *Het klinkt als een redelijk maar defensief standpunt. Waarom denkt u dat geweld niet kan worden tegengehouden?*

„In Amerika heeft men geprobeerd om televisiegeweld te weren en de resultaten zijn heel mager. Ik vind het ook geen defensief standpunt. Geweld blijft voorkomen op televisie omdat er allerlei belangen mee zijn gemoeid. Die schakel je niet gemakkelijk uit. Zo trekt geweld nu eenmaal kijkers. Programma's waarin geweld en spanning een belangrijke rol spelen, boeien en amuseren nog steeds heel veel mensen.

„Maar zelfs wanneer het zou lukken op Nederland 1, 2 en 3 geweld te weren, dan heb je nog geen grip op wat via de commerciële zenders wordt uitgezonden en via de buitenlandse tv en de video in huis komt. 10 Procent van de Nederlandse kijkers is al weggesnoept door commerciële televisie. Ik denk dat dat in de toekomst veel meer wordt.”

— *Kunnen er niet ook eisen worden gesteld aan wat die zenders programmeren?*

„Dat is ook voor mij de vraag. In de Mediawet is een afspraak neergelegd dat vóór acht uur 's avonds geen beel-

den worden uitgezonden die schadelijk zijn voor de kindertijd. Maar wat dat betekent, is niet duidelijk. De ene omroep denkt er anders over dan de andere. Een voorbeeld was *The A-Team* van de TROS. Die omroep dacht dat de kinderen het wel leuk zouden vinden en dat ze het geweld zouden doorzien. Maar kleuterleidsters klaagden erover, want kinderen gingen het naspelen op school. Wat is de norm? In dit seizoen zie ik op de Nederlandse televisie overigens geen series die niet door de beugel kunnen.”

Vooijs heeft voor zijn eigen onderzoek lesmateriaal gemaakt dat getoond werd aan kinderen van tien tot twaalf jaar. Dat is de leeftijd waarop ze belangstelling krijgen voor „volwassen” televisieseries waarin politie en misdaad een belangrijke rol spelen. In een video-film lieten de Leidse onderzoekers zien, dat het geweld in die series niet erg geloofwaardig is.

In de video komen mensen aan het woord die ooit echt zijn mishandeld en politieagenten die ooit echt iemand hebben neergeschoten. In televisieprogramma's wordt daar luchtig over gedaan, maar in werkelijkheid levert het angst en trauma's op. „Die boodschap kwam goed over. Ook twee jaar later bleken de kinderen nog steeds te weten dat het beeld van televisieseries niet overeenstemt met de werkelijkheid.”

— *Is het niet vreemd dat je kinderen dat moet uitleggen?*

„Waarom?”

— *Omdat de televisie het tegendeel suggereert.*

„Televisie wil inderdaad realistisch zijn. Dramaseries moeten volgens de makers echt lijken, maar zijn tegelijk stereotiep. Wat niet relevant is voor het verhaal, wordt eruit gelaten. Als iemand wordt neergeslagen, blijft hij bij-

de werkelijkheid. Om dat te beoordelen moet je weten waarnaar ze kijken. Niet dat je er voortdurend bij moet zitten, maar wel af en toe. En kleine kinderen die naar iets engs kijken, moet je altijd begeleiden.”

— *Al die energie om televisiegeweld te neutraliseren — bewijst dat niet dat het gewoon niet deugt?*

„Er zijn duidelijke grenzen van wat niet kan. Harde sex is zo'n voorbeeld, maar dan heb je het over een andere categorie programma's. Ik zie het in een breder perspectief. Je moet kinderen met media leren omgaan. Het is een deel van de hele opvoeding. Ouders zouden ook naast hun kinderen moeten zitten wanneer *Sesamstraat* op staat. Daardoor wordt het leereffect van zo'n programma groter.”

Wat wel of niet geschikt is voor kinderen, is voor ouders moeilijk te bepalen. Vooijs voelt wel voor het systeem

dat in Nieuw-Zeeland wordt gebruikt: bij alle programma's wordt in de televisiegids aangegeven in welke categorie het valt. Er zijn drie mogelijkheden: ongeschikt voor kinderen; geschikt voor kijken onder begeleiding en geschikt om door kinderen zelfstandig bekeken te worden. „Als je inderdaad een systeem kunt bedenken dat informatie geeft waardoor ouders kunnen beslissen of ze het programma geschikt vinden, dan vind ik dat een uitstekend idee.”

— *Er komt wel opvallend weinig liefde voor in kinderprogramma's, vindt u niet?*

„Ja, ik vind dat doodzonde. Je kunt ook hele spannende series maken waar geen geweld in voorkomt. Dat kost wel de nodige creativiteit en energie. Je hebt niet dat geweld nodig om kinderen te boeien. Het is eigenlijk jammer dat veel programma's alleen daarover gaan.”

Pijpelijntjes TR 14

In de bespreking van het radioprogramma over 'Pijpelijntjes' van Jacob Israël de Haan (9 februari) staat dat deze in Jeruzalem docent was aan de Hebreeuwse universiteit. Die werd echter pas in 1925 opgericht, terwijl De Haan in 1924 werd vermoord. Hij was docent aan de door de Britse Regering in Jeruzalem opgerichte 'Law School', welke juristen opleidde. Verder was de Amsterdamse wijk De Pijp, waar 'Pijpelijntjes' zich afspeelt, niet zozeer een arbeiderswijk, zoals u schrijft, maar een buurt waar veel studenten en kunstenaars woonden; ook dames met een minder eenzaam beroep. Men zie de onlangs verschenen studie over deze buurt van Ton Heijdra.
Badhoevedorp Henriette Boas

Knuffelen

NRC. 13 Door Herman Kuiphof

Nu recentelijk het idee is gelanceerd iets te gaan doen aan die vervelende gewoonte om een doelpuntenmaker zo wat dood te drukken uit erkentelijkheid voor zijn prestatie wil ik mij nadrukkelijk aan de kant van diegenen scharen die een handdruk prefereren boven dat onesthetische 'pletten'. Ik ben als tribunaal kijker ook menig maal bang dat de getroffen na de felicitaties in ontvangst te hebben genomen niet meer in staat zal zijn op eigen kracht verder te spelen want het zal je maar gebeuren dat zeven of acht bezwete lijven zich boven op je storten. De gedachte aan die afschuwelijke beloning zou mij er vermoedelijk toe gebracht hebben opzettelijk naast te schieten. Waarmee dan tevens zou zijn aangetoond dat ik niet gepast had in het gedragsspatroon van de moderne generatie (min of meer) topvoetballers.

Het grote zoen- en knuffelwerk dateert niet van de oertijden, maar is evenmin een uitvinding van de jaren tachtig. Jan Blankers, niet alleen de echtgenoot van Fanny maar destijds ook sportredacteur van de Telegraaf, bepleitte al in de zestiger jaren dat men wat hem betreft snel moest afstappen van de ziekte der liefkozingen en terugkeren naar wat hij 'de koele handdruk' noemde. Zoals het wel meer gaat met positieve journalistiek kreeg hij niet zijn zin, maar werden in toenemende mate doelpuntenmakers bedolven onder feestvierende medespelers. Zouden die voetballers niet in de gaten hebben dat hun spontane blijdschap een jammerlijk en onbeschaafd schouwspel oplevert? Bovendien is alle consequentie hun vreemd, want een keeper die een formidabele redding verricht krijgt een quasi nonchalant tikje op hoofd of maag. Goed gedaan jochie, moet zo'n aai betekenen en dat manueel zou ook bij een man die scoort moeten volstaan. Heel vroeger ging het zo. De handdruk of hoogstens het tikje op de schouder gaven aan dat men iets verdienstelijks had verricht. Was er werkelijk iets aanzienlijks te vieren dan wachtte men tot het eindsignaal. Misschien is het eigenaardig maar die eronde heeft mij nooit tegengestaan. Op voorwaarde dat niet alle bas-

ten bloot zijn of alle hemden uit de broeken hangen kan dat best een plezierig einde van een spannende wedstrijd feestelijk afronden.

Mooi is ook wat zich in 1953 in Londen afspeelde toen Engeland 4-4 speelde tegen de rest van de wereld en het Engelse team een soort erewacht vormde voor de tegenstanders. Ik heb daar nog een foto van en daarop zie je hoe Puskas, Uwe Seeler cs glunderend het veld van Wembley verlieten tussen twee rijen Engelse spelers door. Zelfs de vaak diep-sjagrijne Alfredo di Stefano lachte de totaliteit van zijn gebit bloot. Uit erkentelijkheid voor de stijlvolle geste. En dan te bedenken dat de 'rest' in de slotminuten van het duel de overwinning nog uit handen had moeten geven omdat de scheidsrechter niet wilde dat de Engelsen zouden verliezen. Een schoolvoorbeeld van een op Stanley Mortensen uitgevoerde correcte schouderduw werd door hem — gelukkig ben ik 's mans naam vergeten — tot strafschop gebombardeerd. Toegegeven: het ging niet om een kampioenschap, noch om de gradatie en al helemaal niet om een wereldtitel. Geld had er evenmin iets mee te maken, want de honoraria lagen vast en daarop had de eindstand geen invloed. Toch: die erehaag deed goed.

Dan is er nog het sprintwerk van de scherpschutter richting supportertribune. Dat gaat menigmaal in een tempo dat door de goaltjesdief tevoren bij lange na niet werd bereikt. En sommigen gaan de afrastering te lijf gelijk bij hen thuis de kat de gordijnen. Herman van Veen zou vragen of dit een grap is of om te huilen. De spelers houden het op het eerste, de nuchtere toeschouwer op het laatste. Het zijn gedragingen die een West-Europeaan van nature vreemd zijn. Wie dan toch een speelse indruk wil maken zou individueel eens iets origineels in zijn spel kunnen invoeren. Helaas: op het punt van fantasie en originaliteit is het doorgaans de dood in de pot. Maar als er gescoord is voelt men zich gedurende omstreeks dertig seconden een volbloed Zuidamerikenaar.

Robson zegt kussende spelers de wacht aan

LONDEN (DPA) — Bobby Robson wil zijn spelers niet meer kussend op het veld aantreffen. Juichen na een treffer vindt de Engelse bondscoach goed, een hand geven ook nog wel, maar verder mag het toch echt niet meer gaan.

„Wij willen het natuurlijke vreugdegedrag niet tegengaan, maar een schouderklopje is voldoende. Dat gekus en omarmen is nergens voor nodig. Als een speler scoort, doet hij tenslotte niets anders dan waarvoor hij wordt betaald.”

Katendrecht kwaad over eros-containers

ROTTERDAM, 7 febr. — Het plan van de gemeente Rotterdam om in de wijk Katendrecht twaalf containers neer te zetten voor prostituties heeft gisteren tijdens een hoorzitting op het stadhuis geleid tot felle protesten van tientallen wijkbewoners. De plaatsing van de containers is een gevolg van de renovatie van de Atjehstraat in Katendrecht, waar nu nog prostituties op kamers werken. De gemeente vindt dat zij gedurende de renovatie recht hebben op vervangende woonruimte. Bewoners en bedrijven in de wijk vrezen echter ernstige overlast en hebben circa 300 bezwaarschriften tegen het plan ingediend.

PROGRAMMA VOOR
EN VOOR JONGEREN

VAN DE AVRO
UIT VK/TR/PAR 15-2-'90

PAUZE TV

zoekt t.b.v. TV-uitzending jongens en meisjes tussen de 14 en 20 jaar die een relatie hebben met een minstens 15 jaar oudere partner. Tel. 035-218260 (Gerry of Chris).

Nederland laat hoop varen op snel Schengen-akkoord

Van onze verslaggever **VK21**
DEN HAAG — De Nederlandse regering heeft alle hoop laten varen dat onder haar voorzitterschap het zogenoemde Schengen-akkoord tot stand zal komen. Dit betekent dat deze kwestie zeker over de zomer wordt heenge-tijd en wellicht pas aan het einde van dit jaar, onder het voorzitterschap van Frankrijk, tot een oplossing komt.

Eigenlijk gaat het om het Aanvullend Verdrag van Schengen (uit 1985) dat het vrijmaken van het personen- en goederenverkeer tussen de vijf deelnemende landen, de Benelux, Frankrijk en West-Duitsland regelt.

Staatssecretaris Dankert van Buitenlandse Zaken heeft dinsdag laten weten dat het „krap tijd” wordt om nog iets wezenlijks te bereiken voor 1 juli, wanneer zijn voorzitterschap in handen van de Fransen overgaat. Dat pessimisme vloeit voort uit het feit dat de Bondsrepubliek pas na de algemene verkiezingen in Oost-Duitsland op 18 maart met een standpunt komt over de eventuele vrije toegang van DDR-burgers tot de lidstaten van de Schengen-groep. Twee weken geleden hadden de Westduitse autoriteiten Nederland nog laten weten medio deze maand met een standpunt te zullen komen.

De vijf Schengen-landen voeren al geruime tijd besprekingen over een gezamenlijk vreemdelingen- en politiebeleid. In december vorig jaar had het overleg al moeten worden bekroond met de ondertekening van een akkoord. Nederland verzette zich lange tijd tegen de weigering van Luxemburg mee te werken aan de opsporing van fiscale fraude.

De Tweede Kamer zette het kabinet onder druk het akkoord voorlopig niet te tekenen. Daarna vroeg de Bondsrepubliek uitstel vanwege de ontwikkelingen in de DDR. Na de verkiezingen aldaar in maart zal Bonn formeel aandringen op dezelfde rechten voor Oost Duitsers als voor de burgers van de Schengen-landen, omdat volgens de Westduitse grondwet ook Oost Duitsers Duitsers zijn.

Dit zou betekenen dat zij zonder visum vrije toegang zouden krijgen tot niet alleen West-Duitsland, maar ook de vier andere landen. Deze mogelijkheid heeft geleid tot zodanige bedenkingen bij de andere vier dat Dankert, die tot voor kort nog optimistisch was over een akkoord voor 1 juli, de hoop op overeenstemming in de eerste helft van dit jaar heeft opgegeven. In een toespraak tot het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken in Den Haag noemde Dankert gisteravond nog drie consequenties van de ontwikkelingen in Oost-Europa die de Nederlandse regering ernstige zorgen baren. Dat zijn in eerste instantie de extra kosten van het

sociaal, regionaal en agrarisch structuurbeleid. Nederland wil wat dat betreft nadere voorwaarden stellen aan een eventuele uitbreiding van de EG met de landen van Centraal- en Oost-Europa.

Een tweede reden van zorg is volgens de staatssecretaris dat Oost-Europa er toe kan bijdragen dat het in 1988 — door middel van een verdubbeling van de structuurfondsen — in de EG gevonden, precaire, evenwicht tussen Noord en Zuid weer verloren gaat. De derde reden van zorg is van zuiver politieke aard, namelijk de vrees dat het gezag en de financiële armslag van de Europese Commissie worden ondermijnd en dat het „bilateralisme” in de gemeenschap de overhand krijgt.

In een brief aan de Tweede Kamer heeft minister Van den Broek van Buitenlandse Zaken dinsdag nog eens bevestigd dat wat Nederland betreft over de Duitse vereniging in het kader van de NAVO een diepgaande discussie moet worden gevoerd. Op de „Open skies” conferentie in Ottawa had hij dit standpunt in besloten NAVO-overleg al eerder uitgedragen. Daar besloten de vier geallieerde machten uit de Tweede Wereldoorlog — de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie, Frankrijk en Groot-Brittannië — echter om samen met de beide Duitslanden de besprekingen over vereniging te voeren. De resultaten daarvan zouden dan later dit jaar worden voorgelegd aan de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE). Dit is voor de regering echter „niet voldoende”, aldus Van den Broek.

Ook de Tweede Kamer heeft in overgrote meerderheid haar ongerustheid uitgesproken over de procedure, waarin Nederland en andere buurlanden aan de zijlijn blijven staan.

Kosto schrijft 'Schengen' af

Door een onzer redacteurs **NRC**

DEN HAAG, 5 febr. — Staatssecretaris Kosto (justitie) gelooft niet meer dat het Aanvullend akkoord van Schengen zal worden getekend. Het proces van Europese eenwording na 1992 zou volgens hem daardoor ook ernstig worden vertraagd.

Het aanvullend akkoord van Schengen beoogt tussen de Benelux, Frankrijk en West-Duitsland verregaande samenwerking van de justitie tot stand te brengen. De controle van personen en goederen aan de binnengrenzen zou moeten worden opgeheven. De onderlinge afstemming van het beleid ten aanzien drugs, wapens en vreemdelingen leek medio december voor het grijpen.

Kosto gaf zijn oordeel over

'Schengen' gisteravond in het NOS-radioprogramma voor minderheden 'Meer over Minder'. Kosto vindt het redelijk om te wachten op een signaal uit de Bondsrepubliek dat „we er uit zijn. Maar ik zie dat nog niet komen”, aldus Kosto. Ook staatssecretaris Dankert (buitenlandse zaken) die namens Nederland tot 1 juli het voorzitterschap van de Schengen-landen bekleedt, heeft er volgens Kosto „een zwaar hoofd in”. Vorige week liet Dankert zich over deze kwestie al pessimistisch uit in Le Monde. Binnenkort bezoekt hij de hoofdsteden van de andere vier betrokken landen om er „de temperatuur op te nemen”.

Medio december werd de ondertekening uitgesteld op verzoek van bondskanselier Kohl vanwege

de stormachtige ontwikkelingen in de DDR. De onzekerheden rond de Duitse eenwording en de onduidelijkheid over de gevolgen daarvan voor de Europese eenwording maakten uitstel volgens Kohl noodzakelijk. In Nederland was er intussen politieke beroering ontstaan over de inhoud van het akkoord. Dankert en Kosto hebben samen de laatste onderhandelingen over 'Schengen' gevoerd.

Volgens Kosto heeft uitstel en mogelijk afstel ook verregaande gevolgen voor de eenwording van de twaalf EG-lidstaten. „Ik verwacht niet dat per 1 januari 1993 voor de Twaalf lukt wat nu voor de vijf landen is mislukt”. Kosto zei dat gerekend moest worden op „termijnen uitstel”.

Ombudsvrouw Petra van Luyn overleden

(Van een onzer verslaggevers) — **UTRECHT** — De Utrechtse advocate mr. Petra van Luyn is dinsdag op 52-jarige leeftijd in Amsterdam overleden. Petra van Luyn was sinds januari 1989 ombudsvrouw van de gemeente Utrecht. Zij was de eerste die in Utrecht deze functie heeft bekleed.

Petra van Luyn werkte sinds 1971 als zelfstandig advocate in Utrecht. Daarbij verwierf zij vooral bekendheid als raadvrouw voor sociaal en economisch zwakkeren van de samenleving. Haar benoeming tot ombudsvrouw van Utrecht lag in het verlengde van die instelling.

Petra van Luyn had al jaren kanker, maar leek de ziekte onder controle te hebben. Begin februari stak de ziekte plotseling de kop weer op. Na enkele complicaties is ze dinsdagmiddag in het Antoni van Leeuwenhoekziekenhuis overleden. Zaterdag wordt ze begraven op het St. Barbarakerkhof te Amsterdam.

Advocate werkte het liefste voor mensen in de knoei (o.a. ANG Utrecht)

Petra van Luyn leidde bureau ombudsvrouw tot op het laatst

UN 2/2

(Door Bert van den Hoed)

UTRECHT — Petra van Luyn heeft in een variant op de ridder in het harnas eens gezegd dat ze in toga zou willen sterven. Dat voornemen heeft ze in elk geval kunnen uitvoeren. De ombudsvrouw van Utrecht heeft tot op het laatste moment vanuit haar ziekbed in het Amsterdamse Antoni van Leeuwenhoekziekenhuis het door haar opgezette bureau geleid. Afgelopen vrijdag ondertekende ze nog stukken en voorzag ze haar medewerkers van uitvoerige instructies.

In januari 1989 werd ze ombudsvrouw van Utrecht, een omstrede benoeming. Liefst achtentwintig van de vierenveertig gemeenteraadsleden stemden tegen de voordracht, een verdeeldheid die vermoedelijk was terug te voeren op haar reputatie als 'linkse' advocate.

Ze heeft zich altijd verzet tegen deze kwalificatie. In een interview direct na haar benoeming zei ze daarover: „Ik heb nooit gezegd dat ik alleen voor bijvoorbeeld vrouwen of huurders wil werken. Wel is het zo dat ik het liefst werk voor mensen die in de knoei zitten en niet voor diegenen die hun rijkdom nog eens willen vergroten. Iemand die speculeert of illegaal afval wil storten zal dan ook niet snel bij mij komen”.

Enthousiast

In het afgelopen jaar heeft ze de organisatie van het Bureau Ombudsvrouw op poten gezet. In deze korte tijd heeft ze zesendertig rapporten vervaardigd over grote en kleine zaken waarbij burgers in conflict waren geraakt met de gemeentelijke overheid. Ze was razend enthousiast over het werk dat ook voor haar nieuw was.

Toen enkele dagen geleden

duidelijk werd dat haar mentale kracht ditmaal niet voldoende zou zijn haar slopende ziekte te weerstaan, nam ze het zichzelf kwalijk dat ze was begonnen aan een klus die ze niet zou kunnen afmaken. „Ik heb grote moeite met dat zelfverwijt”, zegt Paul Hesseling, beleidsmedewerker van het bureau. „Het bureau staat als een huis en dat heeft ze toch maar mooi voor elkaar gekregen”.

Petra van Luyn is twee keer in deze krant uitvoerig geïnterviewd over haar ziekte. In 1983 verscheen een 'In memoriam van een springlevende' waarin ze vertelde over haar leven en de aanzegging die ze van de doktoren had gekregen. Toch werd ze bij een medische keuring in 1989 volledig gezond verklaard. Een jaar later heeft ze alsnog moeten capituleren voor de kanker.

In juni 1987 zei ze in een interview: „In laatste instantie

Foto UN-Michael Kooren

Petra van Luyn

moet je alles op eigen kracht doen. Je woont alleen in je lichaam, pijn heb je alleen. En doodgaan doe je ook alleen”.

Dinsdagmiddag is ze rustig ingeslapen, in aanwezigheid van haar drie kinderen, vriend en andere familieleden.

Seks: één groot vraagteken

Maria Schopman, seksuologe, geeft raad op tv, radio en op menig congres. Maar ze heeft niet de pretentie om de Florence Nightingale van de seks uit te hangen. Als haar advies er toe bijdraagt dat mensen creatiever over seksualiteit leren denken, vindt ze dat al heel wat. Want nogal wat seksuele relaties gaan gebukt onder misverstanden. "Seks is vaak het laatste machtsmiddel".

door Patricia van der Zalm

LD 24

"Weet je dat ik ook een Teletekst-pagina heb?". Maria Schopman, seksuologe, pakt de afstandsbediening en floept het tv-toestel aan. Twee zoete hartjes omzomen de tekst 'Maria weet raad'. Een 18-jarig *anoniempje* vraagt zich in gemoede af wat hij nu moet doen om zijn vriendin eens te verrassen. Hij wil wel, maar durft niet goed. In haar antwoord vraagt ze waar zijn fantasie is gebleven en geeft dan tips hoe hij haar kan stimuleren. De toon is vriendelijk.

De rubriek slaat vooral bij jongeren enorm aan. "De stroom brieven is waanzinnig groot. Onder de twintig jaar zijn het vooral jongens met heel concrete vragen, bijvoorbeeld over de lichaamsbehandling of de lengte van de penis. Niemand zegt hoe lang-ie moet zijn en pornofilms geven een heel vertekend beeld. En eens in de twee weken komt er wel een brief: 'Mijn vriendin is over tijd, wat kunnen we doen?' Oudere mannen schrijven vaak over verminderde lust, over buitenechtelijke relaties of - als ze weduwnaar zijn - over het schuldgevoel tegenover de overleden partner als ze een nieuwe vrouw leren kennen".

Discussie

Is Schopman de lieve Lita van de buis? De Nederlandse dr. Ruth (Westheimer)? Geenszins. "Ik ga niet als een soort Florence Nightingale van de seks door de wereld. Pertinent niet. Ik heb ook geen zendingsdrang". Toch zou het haar deugd doen wanneer ze er met haar adviezen, onder meer ook tijdens de zondagse uitzending van Radio Romantica, in zou slagen om meer creativiteit, meer variatie aan te brengen in het denken over seksualiteit.

"Aan de reacties op dat programma merk ik dat de discussie in de huiskamer op gang komt. We werken vaak met thema's. Smoezen verzinnen om met iemand in contact te komen, liefde op het eerste gezicht, incest, de vriendin van je vader/de vriend van je moeder. Het is in die vijf jaar dat het programma bestaat een steeds nieuwe stroom mensen die bellen".

Voor al het thema 'liefde op het eerste gezicht', dat onlangs werd besproken, sloeg aan. Het had pas vreselijk gestormd en de saamhorigheid op straat was groot. Een van de bellers naar Radio Romantica had op het station een leuk meisje gezien, ze hadden erg naar elkaar geglimlacht en waren samen per trein verder gereisd. Hij deed een oproepje, omdat hij was vergeten haar telefoonnummer te vragen. Dergelijke secundaire reacties komen, lijkt het, steeds vaker voor. Kranten verdienen veel geld aan dergelijke oproepjes. Verlegenheid, angst, contactgestoordheid?

"Niet assertief genoeg", meent Maria Schopman. "Ze durven in eerste instantie niet. Zijn bang om afgewezen te worden, een blauwtje te lopen. De sociale vaardigheid om op iemand af te stappen, ontbreekt vaak. Praten is lastig. Als iemand, op wie je verliefd bent, je mee uit eten neemt naar de Italiaan en je houdt niet van Italiaans eten, durf je dat dan te zeggen als je voor de deur staat? Of hou

je je mond, omdat je iemand niet durft tegen te spreken? Vaak gebeurt dat laatste en zo is het eerste misverstand al snel geboren. Die non-communicatie kan grotske vormen aannemen".

Abortus

Maria Schopman deed de sociale academie, studeerde een aantal jaren psychologie en was in 1970 samen met Tineke Wibaut betrokken bij de oprichting van het Jongeren Advies Centrum (JAC) in Amsterdam. Al snel werd ze daar geconfronteerd met ongewenste zwangerschappen. In die tijd moesten vrouwen voor een abortus nog naar Londen, omdat in Nederland abortus op niet-medische indicatie strafbaar was. Samen met een aantal gynaecologen, onder wie Nettie Klomp en Gerie Ferwerda, en artsen als Bonnie van der Meulen en Frank Wibaut van MR '70 (consultatiebureau voor geboortenregeling en seksualiteit) maakte zij deel uit van een collectief dat in het Prinses Beatrixoord in Amsterdam jongeren aborteerde.

"Het gebeurde in een ziekenhuisje, dus werd het vergoed door het ziekenfonds. Dat was de vooruitziende blik van dr. Hally van het Algemeen Ziekenfonds Amsterdam. MR '70 voerde overtijdbehandelingen en abortussen uit bij volwassenen, en het Jongeren Advies Centrum bij adolescenten".

Maria Schopman deed bij het JAC de gesprekken en voorlichting. "Daar was grote behoefte aan. Soms hadden we voorlichtingsgesprekken met wel twintig jongeren, vriendinnen en vrienden van het meisje dat een abortus had laten doen. Toen had ik al het standpunt: je bent geen trut als je 'nee' zegt. Of: als jongen ben je geen doetje als je niet de eerste keer met haar naar bed gaat".

Uit dat werk vloeiden andere activiteiten voort. Ze geeft nu les aan de sociale academie, op de verpleegkundigenopleiding Bigra in Amsterdam. Ze geeft trainingen in sociale vaardigheid aan vrouwen, en werkt ongeveer anderhalve dag voor Veronica-radio, waaruit twee jaar geleden ook de brievenrubriek op Tele-

tekst is voortgekomen. En dan heeft ze nog haar halve baan als seksuologisch therapeut bij MR '70. Ze houdt daar de intake-gesprekken voor abortus.

"Die vijf dagen bedenktijd vind ik persoonlijk schandelijk. Niet te tolereren die bevoogding, maar we hebben ons er wettelijk wel aan te houden. Vroeger kwam eenderde van de vrouwen voor een overtijdbehandeling (een 'vroeg abortus', vóór de zestiende dag) en tweederde voor abortus. Nu is het half om half en die trend zet zich door. Er is meer

kennis en er wordt tegelijk meer anticonceptie gebruikt die niet honderd procent veilig is. Een middel moet nu allereerst niet ongezond zijn, de betrouwbaarheid komt op de tweede plaats. Er hoeft in Margriet of Viva maar een negatief artikel over de pil te staan, en vrouwen houden weer massaal op met slikken.

Therapie

Het geven van (paren-)sekstherapieën hoort ook bij haar werk voor MR '70. Op-

windingsstoornissen, incestverleden, impotentie, problemen met homoseksualiteit. Aan al deze problemen wordt aandacht besteed. Maar ook aan haar begrip zijn grenzen. "Sommige vormen, daar heb ik geen affiniteit mee. In het radio-programma praat ik ook over mijn eigen

grenzen. Alles waar geweld of dwang bij komt wijs ik af. Persoonlijk heb ik ook moeite met pedofilie. Ik geloof best dat er een heel diep contact kan zijn tussen volwassenen en kinderen. Toch heb ik het gevoel dat volwassenen seks opdringen. Ik weet dat kinderen uitdagen, maar denk dat een kind op zo'n moment iets anders vraagt dan volwassen seksualiteit. Kinderen missen door die contacten ook aansluiting bij hun leeftijdgenoten. Laatst belde een man die waanzinnig gecharmeerd is van meisjes van 7 á 9 jaar. Ik zou graag met hem eens het proces van volwassen- worden doornemen. Leren om volwassenen als lustobject te zien".

Tien jaar geleden is Maria Schopman bij MR '70 ook begonnen met de gesplitste parentherapie. "Na de zesde keer brengen we de partners bij elkaar en vandaar uit praten ze samen verder. Ontzettend veel mensen hebben geen zin meer in seks. Het is ook iets heel prestatiegericht geworden. De eisen zijn geweldig, de kicks moeten intens zijn. Het heel normale, emotionele is daardoor een beetje verloren gegaan. Seks wordt erg opgeblazen. Veel van onze therapieën zijn geënt op de ideeën van Masters & Johnson: als het niet lukt, begin dan maar weer eens met strelen en aanhalen, zonder meteen van alles te moeten. Want dat is wat vaak gebeurt: mensen duwen elkaar weg, omdat ze denken dat elke zoen automatisch zal leiden tot met elkaar naar bed 'moeten'. Als je van dat dwangmatige kunt afstappen, blijkt dat er vele creatieve manieren zijn".

'Een duurzame relatie vraagt veel creativiteit'

Ze verbaast zich over mensen die zeggen dat ze geen seksuele fantasieën hebben. "Als je vraagt wat ze zouden doen als ze de Staatsloterij winnen, dan weten ze het wel. Als ze ook nog goed kunnen koken, wat veel fantasie vereist, dan vallen ze helemaal door de mand. Schuldgevoel is het vaak. Maar je schuldig voelen over fantasieën is nergens voor nodig. Zolang je van jezelf maar niet elke fantasie per se in werkelijkheid hoeft om te zetten".

Boeiend

Wat spreekt haar aan in het vak seksuologie en het steeds weer aanhoren van problemen? "Het is boeiend om te zien dat heel veel patronen die mensen in hun relaties hebben, zich in de seksualiteit toespitsen. Ze worden daar heel zichtbaar. Voor vrouwen is de weigering van seks vaak het laatste punt waarop ze kunnen laten zien dat het niet goed gaat. De kinderen en partner gaan gewassen en gevoed naar buiten, daar blijven ze altijd voor zorgen. Seks is vaak het laatste machtsmiddel. Ik heb daar geen oordeel over. Zendingsdrang is mij vreemd".

Dat heeft, denkt ze, ook met haar ouders te maken. "Ze zijn in 1953 gescheiden, beiden hadden andere relaties en dat ging heel openlijk. Ik ben niet zo opgevoed in huisje-boompje-beestje-voor-altd. Je moet ook heel creatief zijn om een langdurige relatie te hebben, je moet er heel veel in investeren. Ik vind het een groot goed van deze tijd dat je niet meer om financiële redenen bij elkaar hoeft te blijven. Aan de andere kant, mensen mogen ook wel eens wat meer Ausdauer vertonen. Dúrvan ruziemaken en niet na een ruzie meteen de relatie op de helling zetten. En daarnaast spreekt ook het idee van het vriendennetwerk me aan. Niet alleen bij tweeverdieners maar ook in gezinnen: goede vrienden erbij, voor wie je ook eens iets doet. Met alle vrienden samen in een hofje wonen, zoiets".